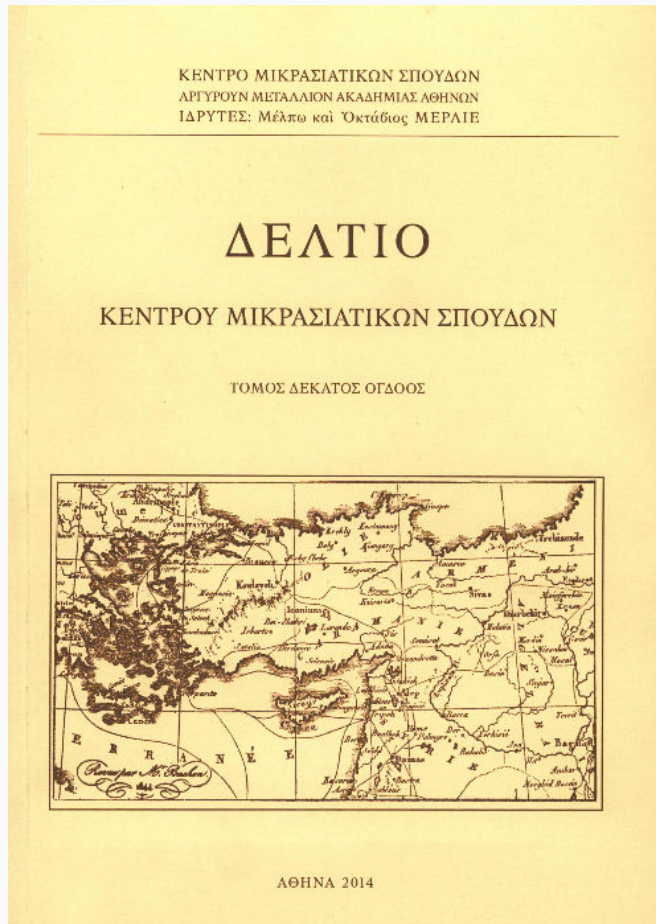

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 18 (2014)

Στην Αθήνα του Μεσοπολέμου: σελίδες από το ημερολόγιο του Samuel Baud-Bovy Σεπτέμβριος 1929- Ιούνιος 1930

Samuel Baud-Bovy

doi: [10.12681/deltiokms.305](https://doi.org/10.12681/deltiokms.305)

Copyright © 2015, Samuel Baud-Bovy

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Baud-Bovy, S. (2014). Στην Αθήνα του Μεσοπολέμου: σελίδες από το ημερολόγιο του Samuel Baud-Bovy Σεπτέμβριος 1929- Ιούνιος 1930. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 18, 19–287. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.305>

Samuel Baud-Bovy
Journal dans l'Athènes de 1929-1930

Στὴν Ἀθήνα τοῦ Μεσοπολέμου
Σελίδες ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Samuel Baud-Bovy
Σεπτέμβριος 1929 - Ἰούνιος 1930

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΜΑΡΚΟΣ Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Vendredi 20 septembre 1929 (Genève)*

Je les quitte, inquiet de les laisser si peu bien. Le pauvre papa¹ vient me dire au revoir à la gare sous une pluie battante. Elle cesse en France, mais mon compartiment s'y garnit. Nuit médiocre. Il fait presque nuit quand j'arrive à Marseille.

Mes bagages déposés, un thé avalé, je vais faire le tour du vieux port. Avant que le soleil n'y mette son éclat, la vie y est triste, douloureuse. Vociférations de la criée aux poissons, vieilles ou hélas jeunes filles dignes de Ribera, et au milieu, quelques braves gens, bien rangés, qui lisent le Petit Provençal en s'abritant d'un mistral de premier ordre. Mais la couleur de la ville, vue du Pont Transbordeur, est délicate tandis qu'au large moutonnent des vagues inquiétantes. A la gare je retrouve Yvonne² et Gilberte, avec une demoiselle de Fribourg, garde, ai-je compris, assez sotte. Je suis un peu honteux d'avoir engagé Yvonne à venir pour moi de Sanary d'où elle m'a apporté une cage de raisins et de lui faire faire des commissions par ce mistral empoussiéré. Mais nous avons tous beaucoup de plaisir au

---

* Lors de la transcription et de la traduction du journal, il est évident que diverses questions concernant la conformité à l'original et le rendu du style ont surgi. Ces questions ont été traitées en fonction des conventions suivantes: 1. Pour le texte français l'orthographe et la forme du manuscrit ont été respectées, à l'exception des bévues manifestes qui ont été tacitement corrigées, tandis que l'orthographe des mots et des phrases en grec a été conservée pour mettre en évidence la relation du rédacteur avec la langue grecque qu'il était en train d'apprendre. Dans la traduction, les mots et les phrases grecs de l'original ont été corrigées pour faciliter la lecture. Les mots et les phrases en grec dans l'original se trouvent en caractères italiques dans la traduction. 2. Les mots entre chevrons (< >) sont difficiles à lire dans l'original et par conséquent ont été transcrits approximativement. 3. Les crochets sans matière ([ ]) signifient qu'il y a un vide dans l'original. 4. Les mots et les phrases entre accolades ({}) expliquent ou complètent quelques points de l'original. 5. Les mots ou les phrases soulignés dans le manuscrit restent soulignés dans la transcription du texte, mais ne le sont pas dans la traduction. 6. Les notes en bas de page sont ajoutées par M. Dragoumis et B. Bouvier (N.d.E.).

1. Daniel Baud-Bovy, auteur de deux livres connus sur la Grèce avec des photos de Fred Boissonnas (*En Grèce par monts et par vaux*, 1910, *Des Cyclades en Crète au gré du vent*, 1919).

2. Yvonne de Morsier, artiste.

Παρασκευή 20 Σεπτεμβρίου 1929 (Γενεύη)*

Τους αφήνω, αλλά με στενοχωρεί πού φεύγω ενώ δὲν εἶναι καλά. Ὁ καημένος ὁ μπαμπὰς! ἔρχεται ὑπὸ ραγδαία βροχὴ νὰ μ' ἀποχαιρετήσῃ στὸ σταθμό. Στὴ Γαλλία ἡ βροχὴ κοπάζει, ἀλλὰ τὸ κουπέ μου γεμίζει κόσμο. Ὑπνος μέτριος. Εἶναι σχεδὸν σκοτάδι ὅταν φθάνω στὴ Μασσαλία.

Ἀφήνω τὶς ἀποσκευὲς στὸ σταθμό, πίνω ἕνα τσάι καὶ πηγαίνω νὰ κάνω τὸ γύρο τοῦ παλιοῦ λιμανιοῦ. Πρὶν τὸ φωτίσει ὁ ἥλιος ἀπλώνεται ὀλόγυρα μιὰ θλίψη. Φωνὲς στὴν ψαραγορά, γριὲς ἤ, ἀλίμονο, κοπελίτσες ἄξιες ἐνὸς Ribera, καὶ στὴ μέση μερικοὶ τίμιοι καὶ καθωσπρέπει πολίτες πού διαβάθουν τὸν «Petit Provençal» προφυλαγμένοι ἀπὸ τὸ ἄγριο μαϊστράλι. Μὰ τὰ χρώματα τῆς πόλης, ἰδωμένα ἀπὸ τὴν Pont Transbordeur, εἶναι ἀπαλά, ἐνῶ σ' ἀνοιχτὰ ἀφρίζουν ἀνησυχητικὰ κύματα. Στὸ σταθμὸ ξανανταμώνω μὲ τὴν Yvonne² καὶ τὴ Gilberte. Στὴν παρέα ἔχει προστεθεῖ μιὰ δεσποινὶς ἀπ' τὸ Φρίμπουργ, νοσοκόμα ἀπ' ὅ,τι κατάλαβα, ἀρκετὰ ἀνόητη. Ντρέπομαι λίγο πού ἀγγάρεψα τὴν Yvonne νὰ ἔρθει γιὰ χάρι μου ἀπ' τὸ Sanary, ἀπ' ὅπου μοῦ ἔφερε ἕνα τελάρο σταφύλια, καὶ πού τῆς ζήτησα νὰ μοῦ κάνει διάφορα δελήματα μ' αὐτὸ τὸ μαϊστράλι πού σηκώνει τόση σκόνη. Μὰ περνᾶμε πολὺ εὐχάριστα στὸν

---

* Κατὰ τὴ μεταγραφή καὶ τὴ μετάφραση τοῦ ἡμερολογίου προέκυψαν, ὅπως εἶναι φυσικὸ, διάφορα ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν πιστότητα στὸ πρωτότυπο καὶ τὴν ἀπόδοση τοῦ ὕφους του. Τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀντιμετωπίστηκαν μὲ τὴ χρήση τῶν ἀκόλουθων συμβάσεων: 1. Στὸ γαλλικὸ κείμενο διατηρήθηκαν ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ μορφή τοῦ χειρογράφου, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς προφανεῖς ἀβλεψίες στὴ γαλλικὴ γλώσσα πού ἔχουν διορθωθεῖ σιωπηρᾶ. Ἐπίσης διατηρήθηκε ἡ ὀρθογραφία τῶν ἐλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων, ὥστε νὰ φαίνεται ἡ σχέση τοῦ συγγραφέα μὲ τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα τὴν ὁποία τότε ἀκόμη μάθαινε. Στὸ ἐλληνικὸ κείμενο οἱ ἐλληνικὲς λέξεις καὶ φράσεις τοῦ πρωτοτύπου διορθώθηκαν γιὰ τὴ διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη. Ὅλες οἱ ἐλληνικὲς λέξεις καὶ φράσεις τοῦ πρωτοτύπου δηλώνονται μὲ πλάγιους χαρακτήρες στὴ μετάφραση. 2. Οἱ γωνιώδεις ἀγκύλες (<>) δηλώνουν δυσανάγνωστες λέξεις στὸ πρωτότυπο πού ἔχουν ἀποδοθεῖ κατὰ προσέγγιση. 3. Οἱ τετράγωνες ἀγκύλες χωρὶς περιεχόμενο (|) σημαίνουν ὅτι στὸ πρωτότυπο ὑπάρχει κενό. 4. Οἱ λέξεις καὶ φράσεις σὲ ἀγκιστροειδεῖς ἀγκύλες (|) ἐξηγοῦν ἢ συμπληρώνουν σημεῖα τοῦ πρωτοτύπου. 5. Ὅπου ὑπῆρχε ὑπογράμμισμα στὸ χειρόγραφο διατηρήθηκε κατὰ τὴ μεταγραφή ἀλλὰ ὄχι κατὰ τὴ μετάφραση τοῦ κειμένου. 6. Οἱ ὑποσελίδιες ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις εἶναι τοῦ Μ. Δραγοῦμη καὶ τοῦ Β. Bouvier (Σ.τ.Ε.).

1. Daniel Baud-Bovy, συγγραφέας τῶν δύο γνωστῶν βιβλίων γιὰ τὴν Ἑλλάδα μὲ φωτογραφίες τοῦ Fred Boissonnas (*En Grèce par mont et par vaux*, 1910, *Des Cyclades en Crète au gré du vent*, 1919).

2. Yvonne de Morsier, καλλιτέχνης.

Zoo, extrêmement bien arrangé, un peu vieillot, avec des oiseaux qui paraissent en liberté dans de très vieux arbres. Gilberte est ravie. En revenant par le Château d'Eau d'où Marseille apparaît dans une buée dorée, nous allons revoir les Puvis de Chavanne, beaux mais qui malgré tout ne m'emballent pas.

Excellent déjeuner, même pour moi, au «Bœuf à la Mode». Je remonte chercher mes bagages en taxi PLM et viens reprendre ces dames pour les conduire à mon bateau. Je ne suis pas fâché d'avoir gardé des souvenirs d'il y a 2 ans, sans lesquels je serais un peu épouvanté. C'est à vrai dire les bakchichs qui m'inquiètent le plus, et le mal de mer. Pourtant cette vue de Marseille est splendide, avec ses collines brûlées, ces digues qui prolongent la terre et l'unissent à la mer. Deux groupes de chanteurs: le vieux, le jeune, plus roué, qui fait plus d'argent. Mais au départ, le jeune «brote» les dernières notes de la Marseillaise, tandis que le vieux couple achève honnêtement son morceau, même quand il se voit hors de portée des pièces de monnaie. Le «Patris», entraîné par plusieurs petits remorqueurs sort du Nouveau Port en faisant un grand détour. Je m'installe en hâte; la mer est suffisamment agitée pour que je m'étende volontiers, tournant le dos à la vue. Un sachet de Naval m'aide à ne pas avoir le mal de mer. Très beau coucher de soleil qui plonge jusque dans la mer presque sans être réfracté. Je suis à une table en majorité grecque de gens sans intérêt, à côté d'une Grecque plus très jeune qui a été faire du chant à Paris. Le soir, clair de lune, grand reflet brillant, mais mes Grecs font terriblement de bruit.

Dimanche 22 septembre

Nous nous réveillons, après une bonne nuit, sur une mer un peu calmée, en face de la triste île d'Elbe. Je lis «Quand le Navire» de Jules Romains, très curieux et prenant, une magnifique apologie du mariage, quelle que soit la créance que mérite le fait lui-même. Je dors beaucoup, passe de la colique à la constipation et vice-versa, et la graisse de mouton du «Patris» m'aide peu à retrouver un équilibre stomacal.

Ζωολογικό Κήπο, πού εἶναι ἄψογα ὀργανωμένοι ἀλλὰ λίγο ντεμοντέ, μὲ τὰ πουλιὰ νὰ μοιάζουν ἐλεύθερα ἀνάμεσα στὰ γέρικα δέντρα. Ἡ Gilberte εἶναι γοητευμένη. Ξαναγυρνώντας στὸ Château d'Eau, ἀπ' ὅπου φαίνεται ἡ Μασσαλία σὰν τυλιγμένη σὲ χρυσή ἄχνη, βλέπουμε πάλι τὰ ἔργα τοῦ Puvis de Chavannes, πού ἄν καὶ ὥραϊα δὲν μ' ἐνδουσιάζουν.

Ἐξαιρετικὸ γεῦμα, ἀκόμη καὶ γιὰ μένα, στὸ «Bœuf à la Mode». Παίρνω ἓνα ταξί γιὰ νὰ πάω νὰ πάρω τὶς ἀποσκευές μου κι ἐπιστρέφοντας παραλαμβάνω τὶς κυρίες γιὰ νὰ τὶς ὀδηγήσω στὸ πλοῖο μου. Μοῦ κάνει καλὸ πού διατηρῶ ἀναμνήσεις ἀπ' τὸ προηγούμενο ταξίδι μου πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια γιὰτι χωρὶς αὐτὲς θὰ φοβόμουν λίγο. Αὐτὰ πού μὲ τρομάζουν πιὸ πολὺ εἶναι τὰ φιλοδωρήματα καὶ ἡ ναυτιία. Ὡστόσο, ἡ θεὰ τῆς Μασσαλίας εἶναι ὑπέροχη μὲ τοὺς λιοκαμένους λόφους τῆς καὶ τοὺς μώλους πού ἐπεκτείνουν τὴ στεριά ἐνώνοντάς την μὲ τὴ θάλασσα. Δυὸ ὀμάδες τραγουδιστῶν μᾶς ἀποχαιρετοῦν: οἱ γέροι καὶ οἱ νέοι, πιὸ πονηροί, πού μαζεύουν περισσότερα. Τὴ στιγμή τοῦ ἀπόπλου, οἱ νέοι τρῶνε τὶς τελευταῖες νότες τῆς Μασσαλιώτιδας, ἐνῶ οἱ δυὸ γέροι τελειώνουν κανονικὰ τὸ κομμάτι τους ἄν καὶ βλέπουν πὼς δὲν θὰ βγάλουν ἄλλα. Τὸ «Πατρίς», συρόμενο ἀπὸ πολλὰ μικρὰ ρυμουλκὰ, βγαίνει ἀπὸ τὸ νέο λιμάνι κάνοντας μιὰ μεγάλη στροφή. Βολεύομαι ὅσο μπορῶ πιὸ γρήγορα. Ἡ θαλασσοταραχὴ μὲ ἀναγκάζει νὰ ξαπλώσω γυρίζοντας τὴν πλάτη μου στὴ θεὰ. Παίρνω ἓνα φακελάκι Naval γιὰ ν' ἀποφύγω τὴ ναυτιία. Ὁραιότατο βασίλειμα: ὁ ἥλιος βουτάει στὴ θάλασσα σχεδὸν χωρὶς νὰ λαμπυρίζει. Στὸ τραπέζι κάθομαι μὲ πρόσωπα χωρὶς ἐνδιαφέρον, κυρίως Ἕλληνες, πλὴν σὲ μιὰ ὄχι πιά πολὺ νέα Ἑλληνίδα πού σπουδάζει τραγούδι στὸ Παρίσι. Τὸ βράδυ τὸ φεγγάρι, λαμπρὸ, καθρεφτίζεται στὴ θάλασσα, οἱ Ἕλληνές μου ὅμως θορυβοῦν ὑπερβολικὰ.

Κυριακὴ 22 Σεπτεμβρίου

Εὐπνᾶμε ἔπειτα ἀπὸ ἓναν καλὸ ὕπνο σὲ μιὰ θάλασσα κάπως γαληνέ-μένη ἀπέναντι ἀπὸ τὸ θλιβερὸ νησί τῆς Ἑλβας. Διαβάξω τὸ «Quand le Navire» τοῦ Jules Romains, βιβλίον παράξενο καὶ συναρπαστικὸ, ἓνα ἐξαιρετικὸ ἐγκώμιον τοῦ γάμου, ὅ,τι καὶ νὰ πιστεῦει κανεὶς γιὰ τὴν ἀξία του. Κοιμᾶμαι πολὺ, περνᾶω ἀπὸ τὴν εὐκοιλιότητα στὴ δυσκοιλιότητα κι ἀντίστροφα. Τὰ λίπη τῶν ἀρνίσιων κρεάτων τοῦ «Πατρίς» δὲν βοηθοῦν στὴν ἀποκατάσταση τῆς στομαχικῆς μου ἰσορροπίας.

Le soir, je reste longtemps à l'arrière à regarder la lune s'élever dans les nuages, à voir son reflet s'étendre et diminuer, avant de regagner ma cabine, que son hublot ouvert rend plus accueillante.

Lundi 23 septembre

Par le hublot, j'aperçois des îles que je baptise les Lipari, mais en me levant je rate le Stromboli. Le ciel est gris et seul un rayon tombe sur la triste langue de terre désertique qui rétrécit le détroit de Messine que nous passons vers 11h, très en avance sur notre horaire d'il y a 2 ans. Je reste engourdi sur ma chaise à regarder défilier la côte de Sicile sous un jour blanc. L'après-midi, nous nous trouvons en pleine mer. J'alterne l'Odyssée avec des sommes et du grec moderne. Vers le coucher du soleil, je gagne la poupe où l'on est secoué mais relativement solitaire. Le reflet du soleil couchant tombe exactement dans le sillage du navire. Des airs variés vous fouettent la figure, air de l'Italie que l'on quitte, de la Grèce où l'on va. Dans le ciel, différents nuages évoquent tous les temps; de jolis nuages rosés du couchant.

Mardi 24 septembre

Temps gris; nous sommes en vue des îles grecques, la plupart affreuse-ment arides. L'entrée dans le golfe de Corinthe, par cette vilaine lumière, ne me fait guère d'impression. Les sommets des montagnes sont chargés de nuages; je crois voir la gorge sauvage de Delphes. A l'isthme, dénudé, nous échangeons d'ironiques sifflets avec un petit train qui se dandine dans les sables. Le golfe Saronique est sombre, avec un peu de luminosité sur la plaine d'Eleusis. Par un vent qui vous fouette à vous jeter par terre, dans ma cape byronienne, je monte au plus haut du pont pour voir s'approcher les lumières du Pirée et du Phalère. Sur le navire, tout se défait, on échange quelques cartes, quelques sourires. La nuit est tombée quand nous sommes au Pirée. Et les formalités durent. Un chauffeur envoyé par Mlle

Τὸ βράδυ στέκομαι πολὺ στὴν πρὺμνη θαυμάζοντας τὴ σελήνη ποὺ ἀνατέλλει ἀνάμεσα στὰ σύννεφα καὶ παρατηρώντας τὴν ἀντανάκλασή της νὰ δυναμώνει καὶ νὰ λιγοστεύει, πρὶν γυρῶ στὴν καμπίνα μου ποὺ τὸ ἀνοιχτὸ φινιστρίνι τὴν κάνει πιὸ φιλόξενη.

Δευτέρα 23 Σεπτεμβρίου

Ἄπ' τὸ φινιστρίνι ἀντικρίζω νησιά, ποὺ δὴ πρέπει νὰ εἶναι τὰ Λίπαρι. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ σηκώνομαι δὲν φαίνεται πιὰ τὸ Στρόμπολι. Ὁ οὐρανὸς εἶναι σταχτῆς καὶ μόνο μιὰ ἀκτίνα φωτίζει τὴ μελαγχολικὴ καὶ ἔρημη προεσοχὴ ποὺ σχηματίζει τὰ στενὰ τῆς Μεσσηνίας. Τὰ διαπλέουμε γύρω στὶς 11:00, πολὺ πιὸ γρήγορα ἄπ' ὅ,τι πρὶν δυὸ χρόνια. Μισοκοιμισμένος στὴν πολυθρόνα βλέπω νὰ περνᾶν μπροστά μου οἱ ἀκτὲς τῆς Σικελίας. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι μουντή. Τ' ἀπόγευμα θρῆσκομαστε στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος. Ἐναλλάσσω τὴν «Ὀδύσεια» μὲ ὑπνάκουσ καὶ μὲ νέα ἑλληνικά. Κοντὰ στὸ ἠλιοθασίλεμα πηγαίνω στὴν πρὺμνη, ὅπου παρὰ τὸ κούνημα ἔχω σχετικὴ ἡσυχία. Ἡ ἀντανάκλαση τοῦ ἡλίου ποὺ δύνει πέφτει ἀκριβῶς πάνω στὰ νερὰ τοῦ πλοίου. Ἀντίθετοι ἄνεμοι σὲ ραπίζουν στὸ πρόσωπο, ἄλλοι ἄπ' τὴν Ἰταλία ποὺ ἀπομακρύνεται καὶ ἄλλοι ἄπ' τὴν Ἑλλάδα ποὺ πλησιάζει. Στὸν οὐρανὸ μιὰ ποικιλία ἀπὸ σύννεφα ποὺ προμηνύουν κάθε λογῆς καιρὸ. Ὅμορφα σύννεφα, τριανταφυλλένια ἄπ' τὸ ἠλιοθασίλεμα.

Τρίτη 24 Σεπτεμβρίου

Γκρίζος καιρὸς. Φαίνονται τὰ ἑλληνικὰ νησιά, τὰ περισσότερα φοβερὰ ἄγονα. Ἡ εἴσοδος στὸν Κορινθιακὸ κόλπο μ' αὐτὸ τὸ ἄσχημο φῶς δὲν μοῦ κάνει καμιά ἐντύπωση. Οἱ βουνοκορφὲς εἶναι σκεπασμένες ἀπὸ σύννεφα. Θαρῶ πὸς βλέπω τὸ ἄγριο φαράγγι τῶν Δελφῶν. Στὸν ἀπογυμνωμένο Ἰσθμὸ ἀνταλλάσσουμε εἰρωνικὰ σφουρίγματα μ' ἓνα τρενάκι ποὺ μπουσουλᾷει τρεμουλιαστὰ στὴν ἄμμο. Ὁ Σαρωνικὸς εἶναι σκοτεινός, μὲ λίγο φῶς νὰ πέφτει στὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας. Μ' ἓναν ἰσχυρότατο ἄνεμο, ἱκανὸ νὰ σὲ ρίξει κάτω, τυλιγμένος στὴν μέρτα μου σὰν τὸν λόρδο Βύρωνα, ἀνεβαίνω στὴ γέφυρα νὰ δῶ τὰ φῶτα τοῦ Πειραιᾶ καὶ τοῦ Φαλήρου νὰ πλησιάζουν. Στὸ πλοῖο ὅλοι τὰ μαζεύουν, ἀνταλλάσσουμε διευδύνσεις καὶ χαμόγελα. Ὅταν φτάνουμε στὸν Πειραιᾶ ἔχει νυχτώσει. Κι οἱ διατυπώσεις εἶναι ἀτελείωτες. Εὐτυχῶς μὲ σώζει ἓνας σοφὲρ ποὺ τὸν

Papadimitriou vient heureusement à mon secours. Les valises partent dans toutes les directions; on fait sauter la serrure de ma malle qui se refuse décidément à fonctionner. Et l'auto, cahotée sur la route en construction ou glissant sur le bd. Syngrou, finit par me hisser au flanc du Lycabette chez les D^{elles} Papadimitriou, où se trouve également leur nièce, une agréable brune aux cheveux coupés et au visage énergique. Ses 2 tantes semblent sortir du *Piccolo Mondo Antico*, avec des yeux saillants, des traits flétris. Une vieille bonne qui m'appelle le docteur les complète. On m'offre un glyko, je mêle un instant le grec au français avant d'aller me coucher dans une chambre tendue de blanc, égayée de tapis et de couvertures rouges à rayures.

Mercredi 25 septembre

Des peintres, maçons, me réveillent. Soleil entre les nuages. Cris de la rue: ψαριά, σταφύλια. Je range mes affaires, déjeune tranquillement, descends en ville. Dans l'enfilade de la rue de Bucarest, l'Acropole. Tout le quartier est en construction; on bâtit, on remanie; curieux spectacle. Télégramme, légation, visite à Melle Papadimitriou, correspondance au Jardin Royal, parfumé, et puis déjeuner au Panthéon avant de rentrer siester en lisant et en prenant ces notes. Vers 4 heures, après avoir travaillé Egmont, je sors pour aller voir M. Kougeas,³ rue Sarri; je ne le trouve d'ailleurs pas et monte à l'Acropole par le quartier de Monastiraki. Dans les rues en pente qui dominent les agoras, un agent fait main basse sur une bonne douzaine de trotinettes. Il faut voir les têtes apeurées et effrontées des gamins, et les sourires des vieilles qui mettent le nez à la fenêtre. A l'Acropole, je retrouve mes premières impressions de désordre et de petitesse, surtout par ce temps gris et frais. Devant le temple d'Athéna Niké, une jeune Bulgare,

---

3. Sokrates Kougeas (1876-1966), philologue, professeur à l'Université d'Athènes et membre de l'Académie d'Athènes.

ἔστειλε ἡ δεσποινὶς Παπαδημητρίου. Οἱ βαλίτσες σκορπίζουν πρὸς κάθε κατεύθυνση· σπᾶνε τὴν κλειδαριὰ τοῦ μπαούλου μου πού ἀρνεῖται μὲ πείσμα νὰ λειτουργήσει. Καὶ τὸ αὐτοκίνητο, μὲ τραντάγματα στὸ δρόμο ὅπου γίνονται ἔργα ἢ γλιστρώντας στὴ λεωφόρο Συγγροῦ, μὲ ἀποβιβάζει τελικὰ στὴν πλαγιά τοῦ Λυκαβηττοῦ στὸ σπίτι τῶν δεσποινίδων Παπαδημητρίου, ὅπου βρίσκεται κι ἡ ἀνιψιά τους, μιὰ συμπαθητικὴ μελαχρινὴ μὲ κοντὰ μαλλιά καὶ θεληματικὴ ὄψη. Οἱ δυὸ θεῖες τῆς μοιάζουν νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ *Piccolo Mondo Antico*, μὲ τὰ γουρλωμένα μάτια τους καὶ τὰ κουρασμένα χαρακτηριστικά. Τὶς συμπληρώνει μιὰ ἠλικιωμένη ὑπηρετρία πού μὲ ἀποκαλεῖ «γιατρὲ». Μοῦ προσφέρουν ἓνα γλυκό, μπερδεύω γιὰ μιὰ στιγμή τὰ ἑλληνικὰ μὲ τὰ γαλλικὰ καὶ τελικὰ πάω νὰ ξαπλώσω σ' ἓνα δωμάτιο μὲ λευκὴ ταπετσαρία, στρωμένο μὲ χαλιά καὶ κόκκινα κλινοσκεπάσματα μὲ ρίγες.

Τετάρτη 25 Σεπτεμβρίου

Μὲ ξυπνοῦν μπογιατζῆδες καὶ χτίστες. Ὁ ἥλιος ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Φωνὲς στὸ δρόμο: *ψάρια, σταφύλια!* Τακτοποιῶ τὰ πράγματά μου, παίρνω ἤσυχα τὸ πρωινό μου καὶ κατεβαίνω στὴν πόλη. Στὸ βάθος τῆς ὁδοῦ Βουκουρεστίου, ἡ Ἀκρόπολη. Ἡ συνοικία ὅλη χτίζεται. Χτίζουν καὶ μεταμορφώνουν: παράξενο θέαμα. Τηλεγράφημα, προξενεῖο, ἐπίσκεψη στὴ δεσποινίδα Παπαδημητρίου, ἀλληλογραφία στὸν γεμάτο ἀρώματα Βασιλικὸ Κήπο καὶ στὴ συνέχεια γεῦμα στὸ «Πάνθεον», πρὶν γυρίσω γιὰ τὴ μεσημεριανή μου ἀνάπαυση ὅποτε καὶ διαβάζω καὶ κρατῶ αὐτὲς τὶς σημειώσεις. Γύρω στὶς 4:00, ἀφοῦ μελέτησα τὸν «Egmont», βγαίνω νὰ συναντήσω τὸν κύριο Κουγέας³ στὴν ὁδὸ Σαρρῆ. Δὲν τὸν βρίσκω κι ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη περνώντας ἀπ' τὸ Μοναστηράκι. Στὰ ἀνηφορικὰ δρομάκια πού περιβάλλουν τὶς δυὸ ἀγορὲς ἕνας ἀστυνομικὸς κάνει κατάσχεση σὲ καμιὰ δωδεκαριά πατίνια. Ἀξίζει νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ἀδιάντροπη καὶ τρομαγμένη ἔκφραση πού ἔχουν τὰ χαμίνια καὶ τὶς γριὲς πού χαμογελοῦν ξεμυτίζοντας ἀπ' τὰ παράθυρα. Στὴν Ἀκρόπολη ἐπανερχεται ἡ ἀρχικὴ μου ἐντύπωση: μοῦ φαίνεται μικρὴ καὶ ἀκατάστατη, ἰδιαίτερα μὲ τοῦτο τὸν γκριζὸ καὶ δροσερὸ καιρὸ. Μπροστὰ στὸ ναὸ τῆς Ἀπτεροῦ Νίκης, μιὰ

3. Σωκράτης Κουγέας (1876-1966), φιλόλογος, καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημαϊκός.

je crois, les jambes nues, égratignées et blanchies de poussière, mais dorée de soleil, fait une merveilleuse petite Niké moderne. Mais je suis bientôt repris et remarque quantité de jolis détails qui m'avaient échappé, entre autres dans l'Erechtéion où repousse un petit olivier. Le Parthénon au nord est presque entièrement relevé; ses colonnes de ce côté là n'ont pas été touchées par le lichen rougeâtre du couchant et rappellent celles des Propylées. Je redescends par l'Asclépieion et le théâtre de Dionysos puis par la pluie le long des boulevards pour prendre un ouzo et dîner au Panthéon avant de venir travailler un peu en attendant de me mettre au lit.

Jeudi 26 septembre

Temps aigre et froid. Je vais à l'Acropole en traversant le Jardin royal. Pour la première fois j'ai l'idée de monter dans l'axe des Propylées: quelle beauté. L'espace entre les colonnes centrales donne bien l'idée d'un maximum d'écartement. Et tout ce marbre est d'une noblesse unique. Je vais au Musée me réfugier contre le vent. L'Athéna de la Gigantomachie est bien belle, mais les corés du Ve sont gelées aujourd'hui et ne vivent pas. Les métopes du Parthénon décidément ne me disent guère, mais la frise a des parties splendides. Je redescends vers midi par la grotte de Pan. Grande animation d'âniers vendeurs de raisins et d'autres dans les rues où vole la poussière. Je vais faire une petite visite aux sœurs de Melle Lascaris⁴ avant de rentrer faire une sieste qui par ce froid est presque une ironie.

Oublié de noter qu'à midi, en croyant demander un pilaf spécial, je me fais apporter une grive, délicieuse d'ailleurs. Après Egmont, je pars par les rues les plus élevées au pied du Lycabette pour aller trouver M. Skokos,⁵ un professeur de piano pour qui Melle Lascaris m'a donné une recommandation. Dans un grand désordre de rues,

---

4. Polymnie Lascaris, a enseigné le grec moderne à Samuel Baud-Bovy, à Paris.

5. Antonios Skokos (1896-1951), pianiste, professeur au Conservatoire d'Athènes.

νεαρή, Βουλγάρα νομίζω, με πόδια γυμνά, γρατζουνισμένα και λευκά απ' τή σκόνη, μα λουσμένη απ' τόν χρυσαφένιο ήλιο, μοιάζει με θαυμάσια μικρή σύγχρονη Νίκη. Μα γρήγορα συγκεντρώνομαι ξανά στα μνημεία και παρατηρώ πλήθος ωραίες λεπτομέρειες που μου είχαν ξεφύγει, μεταξύ άλλων στο Έρέχθειο όπου φύτρωσε πάλι μια μικρή έλιά. Στόν Παρθενώνα ή θόρεια πλευρά είναι σχεδόν πλήρως αναστηλωμένη· οί κίονες απ' αυτή τή μεριά είναι άθικτοι από τούς κοκκινωπούς λειχήνες του ήλιοβασιλέματος και θυμίζουν τούς κίονες τών Προπυλαίων. Κατεβαίνω απ' τὸ Ἀσκληπιεῖο καὶ τὸ Θέατρο τοῦ Διονύσου καὶ μετὰ, ὑπὸ βροχή, τίς λεωφόρους γιὰ νὰ πῶ ἕνα οὖζο καὶ νὰ δειπνήσω στοὺς «Πάνθεον», πρὶν γυρίσω νὰ δουλέψω λίγο καὶ νὰ πέσω στοὺς κρεβάτι.

Πέμπτη 26 Σεπτεμβρίου

Καιρὸς τσουχτερὸς καὶ κρύος. Πηγαίνω στήν Ἀκρόπολη διασχίζοντας τὸν Βασιλικὸ Κήπο. Γιὰ πρώτη φορά ἐπιλέγω ν' ἀνεβῶ απ' τὸν ἄξονα τῶν Προπυλαίων: τί ὁμορφιά! Τὸ διάστημα ἀνάμεσα στοὺς κεντρικοὺς κίονες δίνει μιὰ καλὴ ιδέα τῆς μέγιστης ἀπόστασης. Κι ὅλο αὐτὸ τὸ μάρμαρο ἔχει μιὰ μοναδικὴ εὐγένεια. Πηγαίνω στοὺς Μουσεῖο γιὰ νὰ προστατευτῶ απ' τὸν ἄνεμο. Ἡ Ἀθηνᾶ τῆς Γίγαντομαχίας εἶναι ἐξαιρετικὴ, ἀλλὰ οἱ Κόρες τοῦ 5ου αἰῶνα σήμερα εἶναι ψυχρές, δὲν ἔχουν πιά ζωὴ. Οἱ μετόπες τοῦ Παρθενώνα ἐξακολουθοῦν νὰ μὴ μ' ἐνθουσιάζουν, ἀλλὰ ἡ ζωφόρος ἔχει ἐξαιρετικὰ κομμάτια. Γύρω στοὺς μεσημέρι ξανακατεβαίνω ἀπὸ τὸ σπήλαιο τοῦ Πανός. Μεγάλῃ κίνηση τῶν μικροπωλητῶν μὲ τὰ γαϊδουράκια τους ποὺ διαλαλοῦν σταφύλια καὶ ἄλλα στοὺς δρόμους, σηκώνοντας σύννεφα σκόνης. Κάνω μιὰ σύντομη ἐπίσκεψη στίς ἀδελφές τῆς δεσποινίδας Λάσκαρη,⁴ προτοῦ ἐπιστρέψω γιὰ τὴ μεσημεριανή μου «σιέστα», ποὺ μ' αὐτὸ τὸ κρῦο εἶναι σχεδὸν εἰρωνεῖα.

Ξέχασα νὰ σημειώσω ὅτι τὸ μεσημέρι, στὴ δέση τοῦ σπέσιαλ πιλαφιοῦ ποὺ νόμιζα πὼς εἶχα παραγγεῖλει, μοῦ φέρνουν μιὰ τσίχλα, πολὺ νόστιμη ὅμως. Μετὰ τὸν «Egmont» ξεκινῶ ἀπὸ τίς ἀνηφοριές τοῦ Λυκαβηττοῦ γιὰ νὰ πάω στοὺς κύριο Σκόκο,⁵ τὸν καθηγητὴ τοῦ πιάνου γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ δεσποινὶς Λάσκαρη μοῦ ἔδωσε μιὰ συστατικὴ ἐπιστολή. Στὸ

4. Πολύμνια Λάσκαρη, καθηγήτρια νέων ἑλληνικῶν τοῦ Samuel στὸ Παρίσι.

5. Ἀντώνιος Σκόκος (1896-1951), πιανίστας, καθηγητὴς Ὡδείου Ἀθηνῶν.

toutes de terre battue et dégringolant au petit bonheur, quelques maisons de style moderne, à toit plat et terrasses, font très bien. Elles conviennent mieux à ces pays qu'aux nôtres. Il y a chez M. Skokos toute une famille que je ne démêle pas. Mme {Skokou},⁶ une assez belle Grecque, me dit que son mari est au Conservatoire. J'y vais à pied; il me reçoit fort bien et me donne rendez-vous pour le lendemain soir.

Je flâne longuement, autant qu'on peut flâner dans cette bousculade, le long des rues commerçantes qui s'enchevêtrent entre l'Acropole et la rue du Stade. Cohue qui ne ressemble à rien d'autre, magasins presque en plein vent, ou dans des soupiraux, rues de métiers, celle des bouchers avec des porcs entiers rosis par l'électricité et magnifiques. Et toujours passent les ânes chargés de raisins. Puis vient l'heure nocturne désagréable à Athènes où l'on ne peut plus rien faire et pas encore dîner. Je rôde à la recherche d'un Pausanias introuvable, finis par écrire des lettres dans un café en prenant un ouzo avant d'aller dîner dans mon restaurant de la rue Homère où je m'attrape avec les garçons qui réclament un pourboire en plus du supplément marqué. D'ailleurs la cuisine y est décidément plus indigeste qu'au Panthéon. Il pleut, il fait sombre et froid quand je regagne par les rues glissantes mon logis de la rue Lucien. L'absence de piano me fait reprendre mon violon; je ne puis même pas dire que je joue beaucoup plus mal qu'avant.

Vendredi 27 septembre

Je lis après le petit déjeuner les Korakistika de R. Neroulos, un peu monotones mais typiques pour l'importance qu'elles accordent au ζήτημα⁷ de la langue. Puis par un vent d'une violence inouïe, je monte au Lycabette. Abrisé à un rocher, je puis contempler en face de moi l'Acropole

6. Aikaterini Skokou (1900-1979), professeur de piano au Conservatoire d'Athènes.

7. Γλωσσικό ζήτημα (glossikó zítima) : La question linguistique grecque est une controverse qui a eu lieu aux XIXe et XXe siècles entre les partisans du grec populaire (δημοτική) et ceux qui préféraient une version plus savante (καθαρεύουσα).

χάος τῶν χωματόδρομων πού κατακυλοῦν ὅπως τύχει, μερικά μοντέρ-να σπίτια μὲ ἐπίπεδες στέγες καὶ ταράτσες φαίνονται ὠραία. Ταιριάζουν καλύτερα ἐδῶ παρὰ στὸν Βορρά. Στὸν κυρίου Σκόκου βρίσκω μιὰ μεγάλη οἰκογένεια πού ἀδυνατῶ νὰ ξεδιαλύνω. Ἡ κυρία Σκόκου,⁶ μιὰ ἀρκετὰ ὠραία Ἑλληνίδα, μὲ πληροφορεῖ ὅτι ὁ σύζυγός της λείπει στὸ Ὠδεῖο. Πηγαίνω ἐκεῖ μὲ τὰ πόδια. Μὲ ὑποδέχεται θερμὰ καὶ μοῦ δίνει ραντεβού γιὰ τὴν ἐπομένη τὸ βράδυ.

Περιπλανιέμαι γι' ἀρκετὴ ὥρα, ὅσο μπορεῖ κανεὶς νὰ περιπλανηθεῖ μὲ τόσο κόσμος, κατὰ μῆκος τῶν ἐμπορικῶν δρόμων πού διασταυρῶνονται ἀνάμεσα στὴν Ἀκρόπολη καὶ τὴν ὁδὸ Σταδίου. Πρωτόφαντος συνωστισμός, μαγαζιά σχεδὸν ὑπαίθρια ἢ σὲ ἡμιπόγεια, δρόμοι ἀφιερωμένοι σὲ ἐπαγγέλματα καὶ στὸ δρόμο μὲ τὰ χασάπικα ὀλόκληρα γουρουνόπουλα κόκκινα ἀπὸ τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς, καταπληκτικά. Καὶ περνᾶνε πάντα τὰ γαΐδουράκια φορτωμένα μὲ σταφύλια. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ ὥρα πού πέφτει τὸ σκοτάδι, πού εἶναι δυσάρεστη στὴν Ἀθήνα γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ κάνεις κι εἶναι πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ δειπνήσεις. Βαδίζω ψάχοντας ἀνεπιτυχῶς γιὰ ἓναν Πausανία καὶ καταλήγω νὰ γράφω γράμματα σ' ἓνα καφενεῖο, πίνοντας οὐζο, πρὶν πάω στὸ ἐστιατόριό μου τῆς ὁδοῦ Ὁμήρου, ὅπου τὰ βάζω μὲ τὰ γκαρσόνια πού μοῦ ζητᾶνε ἔξτρα φιλοδώρημα πέρα ἀπ' αὐτὸ πού ἀναγράφεται στὸ λογαριασμό. Ἄλλωστε ἡ μαγειρικὴ εἶναι σαφῶς πιὸ βαριά ἀπ' ὅ,τι στὸ «Πάνθεον». Βρέχει, σκοτεῖνιασε κι ἔχει ψυχρὰ ὅταν μέσα ἀπὸ γλιστεροὺς δρόμους φτάνω στὸ δωμάτιό μου τῆς ὁδοῦ Λουκιανοῦ. Ἡ ἔλλειψη τοῦ πιάνου μὲ κάνει νὰ ξαναπιᾶσω τὸ βιολί μου. Καὶ δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι παίζω χειρότερα ἀπὸ πρὶν.

Παρασκευὴ 27 Σεπτεμβρίου

Μετὰ τὸ πρωινὸ διαβάξω τὰ «Κορακιστικά» τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ, λίγο μονότονα ἀλλὰ χαρακτηριστικά γιὰ τὴ σημασία πού δίνουν στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ἐπειτα, μ' ἓναν τρομερὸ ἀέρα, ἀνεβαίνω στὸν Λυκαβηττό. Προφυλαγμένος ἀπὸ ἓνα βράχο μπορῶ καὶ θαυμάζω ἀπέναντί μου τὴν Ἀκρόπολη, ὅπου ὁ ἀναστηλωμένος Παρθενώνας ἀποκτᾶ μιὰ ὄψη

6. Αἰκατερίνη Σκόκου (1900-1979), καθηγήτρια πιάνου στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν.

où le Parthénon reconstruit prend un aspect massif qu'il n'avait pas, éventré. Au-dessus de moi, le ciel est bleu, mais des nuages restent suspendus à l'horizon et la mer n'a pas une couleur franche.

Mais la teinte de cette ville aux toits de brique claire avec ces rues qui sont le sol même du pays est d'une couleur très particulière et c'est me semble-t-il elle et la couleur des roches qui donnent au ciel une autre vibration que chez nous. Au sommet du Lycabette, je me réfugie contre le vent dans la petite église St-Georges au plafond peint d'un joli gris argent. En redescendant je cueille des cyclamens robustes et de larges crocus d'or qui poussent par miracle sur ces pierres roses.⁸ Et je vais chercher contre le vent un abri dans les Latomies du Τουρκοβουνό. Le vent fouette si furieusement les pierres qu'il me fait tressauter dans ma lecture d'un guide d'Athènes en grec moderne. Je redescends trop tard pour aller au Musée et vais faire des démarches pour mon permis d'établissement auprès de « préposés » carotteurs et insolents. Après un déjeuner excellent au Panthéon, je vais sous la pluie me casser le nez à la porte du Musée, qui est fermé jusqu'à 3 h. Une heure à tuer par un temps aigre et triste; je finis après avoir erré dans la vilaine rue de Patissia par m'enfermer dans un Καφενεϊόν avec un recueil de nouvelles grecques.

Au Musée où je retourne avec entêtement, je retrouve les archaïques que j'avais eu tant de joie à y découvrir il y a 2 ans: l'homme à la cigale, la stèle d'Aristoclès, le coureur essoufflé, l'homme qui se couronne, le bel Hermès archaïque, les bas-reliefs des jeux, celui des lutteurs et surtout celui des rythmiciciens. Par exemple, si le bas-relief d'Eleusis me semble imparfait par sa composition et surtout par le personnage de Triptolème qui me paraît inférieur aux deux déesses, l'Hermès de Praxitèle me fait une impression infiniment plus grande. Le Musée national d'ailleurs est plutôt une galerie qui célèbre la beauté de l'homme comme celui de l'Acropole la grâce de la femme. Pourtant il y a 3 victoires du temple d'Epidaure je crois

---

8. Un cyclamen et un crocus collés dans le texte.

στέρεα πού δὲν εἶχε μισογκρεμισμένος. Ἀπὸ πάνω μου ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλάζιος, ἀλλὰ ὑπάρχουν σύννεφα στὸν ὀρίζοντα καὶ τὸ χρῶμα τῆς θάλασσας δὲν εἶναι καθαρὸ.

Ὅμως αὐτὴ ἡ πόλη μ' αὐτὲς τὶς στέγες ἀπὸ ἀνοιχτόχρωμα τοῦβλα κι αὐτοὺς τοὺς δρόμους τοὺς χωμάτινους ἔχει μιὰ ἰδιαίτερη ἀπόχρωση, καὶ μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπόχρωση καὶ τὸ χρῶμα τῶν βράχων πού δίνουν στὸν οὐρανὸ μιὰ διαφορετικὴ ἀνταύγεια ἀπ' ὅ,τι στὰ μέρη τὰ δικά μας. Στὴν κορυφὴ τοῦ Λυκαθηττοῦ βρίσκω νέο καταφύγιο ἀπ' τὸν ἄνεμο στὸ ἐκκλησιάκι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ τὴν ὁμορφα βαμμένη ὀροφὴ σὲ χρῶμα γκρι-ἄσημί. Κατεβαίνοντας μαζεύω τεράστια κυκλάμινα καὶ κρόκους χρυσαφένιους πού σὰν ἀπὸ θαῦμα φυτρώνουν σ' αὐτὲς τὶς ροδόχρωμες πέτρες.⁷ Καὶ πάω νὰ θρῶ στὰ λατομεῖα στὰ *Τουρκοθούνια* ἕνα ἀκόμα καταφύγιο ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Ὁ ἄνεμος μαστιγώνει τόσο ἄγρια τὶς πέτρες πού μὲ κάνει νὰ ἀναπηδῶ καθὼς διαβάζω ἕναν ἑλληνικὸ ὁδηγὸ τῶν Ἀθηνῶν. Γυρίζω ἀργὰ καὶ δὲν προλαβαίνω νὰ πάω στὸ Μουσεῖο, ὅποτε πηγαίνω νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ἄδεια παραμονῆς μου στοὺς ἐκμεταλλευτὲς καὶ αὐθάδεις «ἄρμοδίους». Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα θαυμάσιο γεῦμα στὸ «Πάνθεον» ξεκινῶ μέσα στὴ βροχὴ γιὰ νὰ θρῶ κλειστὴ τὴν πόρτα τοῦ Μουσείου πού δὲν ξανανοίγει πρὶν ἀπὸ τὶς 3:00. Ἐχῶ νὰ σκοτώσω μιὰ ὥρα, μ' αὐτὸν τὸν τσουχτερὸ καὶ μελαγχολικὸ καιρὸ. Ἀφοῦ περπάτησα ἄσκοπα στὴν ἀπωθητικὴ λεωφόρο Πατησίων, καταλήγω νὰ κλειστῶ σ' ἕνα *καφενεῖο* μὲ μιὰ συλλογὴ ἑλληνικῶν διηγημάτων.

Στὸ Μουσεῖο, ὅπου ἐπιστρέφω πεισιμωμένος, ξαναβρίσκω τὰ ἀρχαῖκα ἐκθέματα πού μὲ τόση χαρὰ εἶχα ἀνακαλύψει πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια: τὸν ἄνδρα μὲ τὸ τζιτζίκι, τὴ στήλη τοῦ Ἀριστοκλέους, τὸν λαχανιασμένο δρομέα, τὸν ἄνδρα πού στεφανώνεται, τὸν ὠραῖο ἀρχαῖκὸ Ἑρμῆ, τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἀγώνων ὅπως αὐτὸ μὲ τοὺς παλαιστῆς κι ἰδίως ἐκεῖνο μὲ τοὺς χορευτὲς. Γιὰ παράδειγμα, ἂν τὸ ἀνάγλυφο τῆς Ἐλευσίνας μοῦ φαίνεται ἀτελὲς στὴ σύνθεση, κυρίως λόγῳ τῆς μορφῆς τοῦ Τριπτόλεμου πού μοιάζει κατώτερη ἀπὸ τῶν δύο θεοτήτων, ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλη μοῦ κάνει πολὺ μεγαλύτερη ἐντύπωση. Στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο ἐξυμνεῖται περισσότερο ἡ ἀνδρική ὁμορφιά ἐνῶ σ' ἐκεῖνο τῆς Ἀκρόπολης ἡ γυναικεία χάρη. Ὑπάρχουν ὥστόσο τρεῖς Νίκες, νομίζω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς

7. Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἕνα κυκλάμινο καὶ ἕνας κρόκος εἶναι κολλημένα στὸ τετράδιο.

qui sont d'une souplesse admirable. J'ai un peu l'impression que nos jugements sur la sculpture grecque auraient besoin d'être révisés et qu'ils reposent sur une connaissance trop partielle des œuvres, quand ce n'est pas sur des erreurs. Les deux danseuses alexandrines de la dalle de Thémis sont des chefs-d'œuvre aussi beaux que la Niké rattachant sa sandale, de même la Ménade couchée sur une pierre. Les monuments funéraires m'impressionnent beaucoup, par le souvenir de ma visite avec papa, par la présence de maman aussi sans doute. Dans les plus courants, il y a souvent une telle intensité de sentiments qu'on en est ému; le dernier regard que jette une femme à ses bijoux, la dernière caresse d'un jeune homme à son chien, le dernier serrement de mains de deux époux.

Toujours le même temps pluvieux quand je sors du Musée, après y avoir admiré la collection des bronzes, d'une très grande variété depuis des vaches à la Michelot jusqu'au splendide Pâris d'Anticythère. Je me console du temps en me gâtant l'estomac avec des loukoums et rentre travailler à la maison et me changer. Je passe à 7h½ au Conservatoire voir un M. Pappas⁹ qui enseigne la musique byzantine. Heureusement je puis faire décroter mes souliers avant d'aller prendre chez eux M. et Mme Skokos qui me présentent à M. Mitropoulos, le chef d'orchestre d'Athènes, une coupe un peu allemande, mais très sympathique. Il ne passe malheureusement pas la soirée avec nous, et c'est un frère de M. Skokos, commerçant et byzantinologue, un peu ennuyeux, que nous retrouvons dans un restaurant chic où j'ai honte de me faire inviter. Mme Skokos a un rire très agréable, son mari est très intéressant. Tous deux sont pianistes, élèves du Conservatoire de Berlin. Il me met au courant de la vie musicale athénienne, qui me paraît vivante et avancée. Je vais pouvoir bientôt en juger. Nous finissons la soirée chez Giannaki, et je les amuse beaucoup avec mes essais infructueux de baragouin grec. Il fait froid, un clair ciel étoilé quand nous sortons.

---

9. Nikolaos Pappas (1888-1957), professeur de musique byzantine au Conservatoire d'Athènes.

Ἐπιδαύρου, πού ἔχουν μιὰ θαυμαστή λυγεράδα. Ἔχω λίγο τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ κρίσεις μας γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλυπτικὴ θὰ πρέπει ν' ἀναθεωρηθοῦν, γιὰτὶ στηρίζονται σὲ περιορισμένη γνώση τῶν ἔργων ἂν ὄχι καὶ σὲ λάθη. Οἱ δυὸ ἀλεξανδρινὲς χορευτρίες τῆς στήλης τῆς Θέμιδας εἶναι ἐξίσου ἀριστουργηματικὲς μὲ τὴ Νίκη πού δένει τὸ σανδάλι τῆς ἢ τὴ Μαινάδα πού ἀναπαύεται ξαπλωμένη σὲ μιὰ πέτρα. Τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα πολὺ μ' ἐντυπωσιάζουν, μοῦ θυμίζουν τὴν ἐπίσκεψη μὲ τὸν πατέρα μου καὶ βέβαια τὴν παρουσία τῆς μητέρας μου. Ἀκόμα καὶ στὰ πιὸ συνηθισμένα ὑπάρχει μιὰ συγκινητικὴ συναισθηματικὴ φόρτιση, ὅπως στὴν τελευταία ματιὰ πού ρίχνει μιὰ γυναίκα στὰ κοσμήματά της, στὸ τελευταῖο χᾶδι πού δίνει ὁ νέος στὸ σκύλο του, στὴν τελευταία χειραψία πού ἀνταλλάσσουν δυὸ σύζυγοι.

Ἐξακολουθεῖ νὰ βρέχει ὅταν βγαίνω ἀπ' τὸ Μουσεῖο, ἔχοντας θαυμάσει τὴ συλλογὴ τῶν ὀρειχάλκινων, πού ἔχει μεγάλη ποικιλία, ἀπὸ τὶς ἀγελάδες στὴν Michelot μέχρι τὸν πανέμορφο Πάρη {Ἔφηβο} τῶν Ἀντικυθῆρων. Γιὰ νὰ παρηγορηθῶ γιὰ τὸν καιρὸ χαλάω τὸ στομάχι μου τρώγοντας λουκούμια καὶ γυρίζω στὸ σπίτι γιὰ νὰ ἀλλάξω καὶ νὰ δουλέψω. Στις 7:30 περνῶ ἀπ' τὸ Ὠδεῖο νὰ δῶ κάποιον κύριο Παππᾶ⁸ πού διδάσκει βυζαντινὴ μουσικὴ. Εὐτυχῶς καταφέρνω νὰ καθαρίσω τὰ παπούτσια μου ἀπὸ τὶς λάσπες πρὶν πάω νὰ παραλάβω τὸ ζεῦγος Σκόκου, πού μὲ παρουσιάζει στὸν κύριο Μητρόπουλο, τὸν διευθυντὴ τῆς Ὁρχήστρας τῶν Ἀθηνῶν, μὲ κοπιὰ ἐλαφρῶς γερμανικὴ, ἀλλὰ πολὺ συμπαθητικὴ. Δυστυχῶς δὲν περνάει μαζί μας τὴ βραδιά. Πηγαίνω μὲ κάποια συστολὴ μὲ τὸ ζεῦγος σ' ἓνα λουσάτο ἐστιατόριο ὅπου συναντοῦμε τὸν λίγο βαρετὸ ἀδελφὸ τοῦ κυρίου Σκόκου, ἔμπορο καὶ βυζαντινολόγο. Ἡ κυρία Σκόκου ἔχει ἓνα εὐχάριστο γέλιο, ὁ δὲ σύζυγός της εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρων. Εἶναι καὶ οἱ δυὸ πιανίστες, ἀπόφοιτοι τοῦ Ὠδείου τοῦ Βερολίνου. Ὁ κύριος Σκόκος μὲ ἐνημερώνει γιὰ τὴ μουσικὴ ζωὴ τῶν Ἀθηνῶν πού μοῦ φαίνεται ζωντανὴ καὶ προχωρημένη. Σύντομα θὰ εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ διαπιστώσω κι ἐγώ. Μετὰ τὸ φαγητὸ καταλήγουμε στοῦ «Γιαννάκη», ὅπου τοὺς διασκεδάζω πολὺ μὲ τὰ σπασμένα ἑλληνικά μου. Ὅταν βγαίνουμε ἡ νύχτα εἶναι κρύα κι ἔχει ξαστεριά.

8. Νικόλαος Παππᾶς (1888-1957), καθηγητὴς Βυζαντινῆς Μουσικῆς στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν.

Samedi 28 septembre

Mais aujourd'hui, 28 Septembre, il fait de nouveau gris et froid. Je fais un peu de grec avant d'aller perdre mon temps au Conservatoire pour un examen... de chant pour la musique byzantine. De là, je profite de la proximité pour entrer au Céramique. J'y suis de nouveau déçu et je me l'explique quand j'apprends, par les discours d'un guide, que les belles stèles comme celle d'Hégésio sont transportées depuis peu au Musée National. Mais les fouilles des maisons, des portiques du côté de l'agora sont intéressantes, encore qu'il faudrait qu'elles vous soient expliquées.

Je déjeune en courant d'air dans un galaktopolion de la place Omonoia, et rentre lire une nouvelle de Drosinis que je me suis achetée chemin faisant. Comme je m'ennuie chez moi, je décide soudain d'aller voir au Stade les Jeux Panbalkaniques. Le monument vaut une visite; il est de très belles proportions et majestueux, mais il n'a que 4 travées sur 30 qui soient garnies, ce qui est un peu miteux. Les athlètes se roulent dans des couvertures et des manteaux tant ils ont froid, quant aux spectateurs ils sont transis. Beaucoup de ces hommes, les Grecs surtout me paraissent magnifiques, mais je suis un peu loin pour en juger. Certains très beaux moments dans les courses, mais j'ai trop froid pour y tenir. A la course moi aussi je rentre étudier «Jupiter» et mon violon, ressors un instant pour dîner, puis converse avec mes hôtesse avant de prendre ces notes et de me fourrer au lit.

Dimanche 29 septembre

Après un peu de travail, musical et néo-hellène, je pars pour l'Académie où M. et Mme Skokos m'avaient donné rendez-vous et où je suis un peu déçu de ne trouver que le frère de M. Skokos, d'ailleurs fort gentil, mais avec qui je ne me sens pas beaucoup d'affinités. Il me mène au musée byzantin, mais grâce à sa hâte superficielle, nous ne voyons pas grand chose. Puis il me conduit où je n'aurais pas été sans lui dans le Palais Royal voir les souvenirs du roi Georges. Public de monarchistes. Intérieur affreux, avec des photographies d'images Louis-Philippe, des meubles du plus mauvais goût, des tapisseries de la reine

Σάββατο 28 Σεπτεμβρίου

Αλλά σήμερα, 28 Σεπτεμβρίου, ο καιρός είναι πάλι γκρίζος και κρύος. Μελετώ λίγο ελληνικά προτού πάω να χάσω την ώρα μου στο Ώδειο για μιὰ εξέταση... φωνῆς ἐνόψει τοῦ μαθήματος βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ, καθὼς εἶναι κοντά, ἐπισκέπτομαι τὸν Κεραμεικό. Καὶ πάλι ἀπογοητεύομαι ἀλλὰ καταλαβαίνω τὸ γιατί ὅταν ἀκούω ἀπὸ ἕναν ξεναγὸ ὅτι οἱ ὠραῖες στῆλες, ὅπως ἐκείνη τῆς Ἥγησῶς, μεταφέρθηκαν πρόσφατα στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ὅστόσο τὰ σπίτια καὶ οἱ στοῆς ποὺ ἀποκάλυψαν οἱ ἀνασκαφῆς στὴν πλευρὰ τῆς Ἀγορᾶς ἔχουν ἐνδιαφέρον, ἂν καὶ θὰ ἤθελα κάποιος νὰ μοῦ τὰ ἐξηγεῖ.

Γευματίζω στὰ πεταχτὰ σ' ἕνα γαλακτοπωλεῖο στὴν πλατεία Ὀμονοίας κι ἐπιστρέφω γιὰ νὰ διαβάσω ἕνα διήγημα τοῦ Δροσίνη ποὺ ἀγόρασα στὸ δρόμο. Μιὰ καὶ πλήττω στὸ σπίτι, ἀποφασίζω ἔξαφνα νὰ πάω στὸ Στάδιο νὰ δῶ τοὺς Παμβάλκανικοὺς Ἀγῶνες. Τὸ μνημεῖο ἀξίζει νὰ τὸ ἐπισκεφθεῖς· ἔχει μεγαλοπρέπεια καὶ πολὺ ὠραῖες ἀναλογίες, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς 30 κερκίδες μόνο οἱ τέσσερις ἔχουν ἐδώλια, ποὺ εἶναι λίγο μίζερο. Οἱ ἀθλητὲς κρῶνουν τόσο πολὺ ποὺ τυλίγονται σὲ κουβέρτες καὶ παλτά, καὶ οἱ θεατὲς ξεπαγιάζουν. Ἄρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἄνδρες, ἰδιαιτέρως οἱ Ἕλληνες, μοῦ φαίνονται ὑπέροχοι, ἂν καὶ θρῖσκομαι μακριὰ τους γιὰ νὰ κρίνω καλά. Κάποιες καλὲς στιγμὲς στοὺς ἀγῶνες δρόμου, ἀλλὰ κρῶνω πολὺ γιὰ νὰ μείνω. Τρέχοντας κι ἐγὼ ἐπιστρέφω γιὰ νὰ μελετήσω τὴ «Συμφωνία τοῦ Διὸς» καὶ τὸ βιολί μου, βγαίνω γιὰ λίγο γιὰ νὰ δειπνήσω, καὶ ἀφοῦ κουβεντιάσω μὲ τὶς κυρίες ποὺ μὲ φιλοξενοῦν γράφω αὐτὲς τὶς σημειώσεις καὶ χώνομαι στὸ κρεβάτι.

Κυριακὴ 29 Σεπτεμβρίου

Ἐπειτα ἀπὸ λίγη μελέτη, μουσικῆς καὶ νέων ἐλληνικῶν, ἀναχωρῶ γιὰ τὴν Ἀκαδημία ὅπου ἔχω ραντεβὺ μὲ τοὺς Σκόκου ἀλλὰ ἀπογοητεύομαι λίγο γιὰτὶ θρῖσκω ἐκεῖ μόνο τὸν ἀδελφὸ τοῦ κυρίου Σκόκου, ποῦ, δὲ λέω, εἶναι πολὺ εὐγενικός, ἀλλὰ μὲ τὸν ὅποιο δὲν ἔχω πολλὰ κοινά. Μὲ πηγαίνει στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο, ἀλλὰ δὲν βλέπουμε καὶ πολλὰ ἐξαιτίας τῆς βιασύνης του. Μετὰ μὲ ὀδηγεῖ στὰ Ἀνάκτορα, ὅπου δὲν εἶχα ποτὲ σκοπὸ νὰ πάω, γιὰ νὰ δῶ τὰ ἀναμνηστικὰ τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Τὸ κοινὸ ὄλο βασιλικό. Ἀπαίσιος ἐσωτερικὸς χῶρος μὲ φωτογραφίες ἐποχῆς Louis Philippe, πολὺ κακόγουστα ἐπιπλα, ταπισερί τῆς βασιλίσσας

Olga, etc. Puis nous nous promenons dans le Jardin Royal, M. Skokos me parlant de son séjour comme étudiant à Lausanne, ce qui m'intéresse fort peu, puis il m'accompagne au restaurant. Rue du Stade nous rencontrons Stéphane Charmidis, un de nos compagnons de l'Olympe, devenu secrétaire de Venizélos, avec un de ses collègues, M. Roussos. L'après-midi je monte à l'Acropole. Peu à peu je me fais une idée plus nette des monuments, des Propylées surtout, que j'arrivais mal à me représenter. La grande baie centrale, entourée de colonnes que recouvraient des toits à caissons, devait faire un effet prodigieux. Elle évoque telle qu'elle est l'infini, comme les peupliers de Versailles ou la Löttschenlücke. Le Parthénon se réélevé, mais la teinte de ses nouvelles colonnes, maculées de béton, est triste. Et puis, ces grands vides faisaient bien. La frise était en somme faite pour être vue de la base du soubassement. Eclairée comme elle l'était hier, elle fait admirablement. En marchant en sens inverse et en faisant ainsi défiler les colonnes devant elle, on a vraiment l'impression d'un mouvement très rapide, là où le jeune cavalier retient son pétéase d'une main, et qui se ralentit là où sont les piétons. Par exemple, je n'aime guère les métopes; elles font trop des sujets détachés et je les imagine mal participant à la beauté de l'ensemble. Les Caryatides font très bien vues en suivant la Voie Sacrée; vues d'ailleurs, je ne les aime pas beaucoup, collées à leur mur. Les colonnes ioniennes du temple sont bien jolies; les chapiteaux ioniens ne sont pas faits du tout comme les doriens, qui ont d'une pièce l'extrémité de la colonne, l'abaque et le coussinet. Ici, les tambours de colonnes sont plus hauts, et sur le dernier, généralement orné, se pose le chapiteau lui-même, arrondi au centre autour duquel se courbent les cornes de bélier. Les colonnes du portique nord me semblent trop espacées; elles donnent une impression de vide. Mais sur l'Acropole, il n'y a pas que les temples, il y a aussi toute l'Attique.

Pendant toute l'après-midi, le temps peu à peu s'élève. Le ciel est d'abord presque tout noir et les Propylées se détachent sur ce fond sombre avec un éclat surprenant. Seul un rayon presque constamment

“Όλας κτλ. Μετὰ κάνουμε βόλτα στὸν Βασιλικὸ Κῆπο, ὅπου ὁ κύριος Σκόκος μιλάει γιὰ τὰ φοιτητικὰ του χρόνια στῆ Λωζάννη, θέμα ποῦ δὲν μ’ ἐνδιαφέρει καθόλου, κι ἔπειτα μὲ συνοδεύει στὸ ἐστιατόριο. Στὴν ὁδὸ Σταδίου συναντᾶμε ἕναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας τοῦ Ὀλύμπου, τὸν Στέφανο Χαρμίδα, ποῦ τώρα εἶναι γραμματέας τοῦ Βενιζέλου, μαζί μὲ ἕναν συνάδελφό του, τὸν κύριο Ροῦσο. Τὸ ἀπόγευμα ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη. Σιγὰ σιγὰ ξεκαθαρίζει ἡ εἰκόνα ποῦ ἔχω γιὰ τὰ μνημεῖα, ιδίως γιὰ τὰ Προπύλαια, ποῦ ὡς τώρα μοῦ ἦταν κάπως θολή. Τὸ μεγάλο κεντρικὸ ἄνοιγμα τὸ περιστοιχισμένο ἀπὸ κίονες ποῦ σκέπαζαν ὀροφές μὲ φατώματα θὰ πρέπει νὰ κατέπλησσε. “Ὅπως εἶναι σήμερα μοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀπέιρου, ὅπως οἱ λεῦκες στὶς Βερσαλλίες ἢ ἡ Löttschenlücke. Ἡ ἀναστήλωση τοῦ Παρθενώνα ὀλοκληρώνεται, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τῶν νέων κίωνων του εἶναι θλιβερὸ ἔτσι ὅπως ἔχει κηλιδωθεῖ ἀπ’ τὸ μπετόν. Ἄσε ποῦ καὶ τὰ μεγάλα κενὰ εἶχαν τὴν ὁμορφιά τους. Ἡ ζωφόρος, τελικά, εἶχε κατασκευαστεῖ γιὰ νὰ φαίνεται ἀπὸ τὸ κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ. “Ὅπως ἦταν χθὲς φωτισμένη ἦταν ὑπέροχη. “Ὅταν περπατᾶς ἀντίστροφα, κάνοντας ἔτσι τοὺς κίονες νὰ παρελαύνουν μπροστὰ της, ἔχεις τὴν ἐντύπωση μιᾶς ταχύτατης κίνησης ἐκεῖ ὅπου ὁ νεαρὸς ἰππέας κρατᾶει μὲ τὸ ἕνα χερὶ τὸ σκιάδι του, ἢ ὅποια ἐπιβραδύνεται ἐκεῖ ποῦ βρίσκονται οἱ πεζοί. Ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν μοῦ πολυαρέσουν οἱ μετόπες. Τὰ θέματά τους εἶναι ὑπερβολικὰ ἀποσπασματικὰ καὶ δὲν νομίζω ὅτι συνεισφέρουν στὴν ὁμορφιά τοῦ συνόλου. “Ὅταν ἀκολουθεῖς τὴν πορεία τῆς πομπῆς οἱ Καρυάτιδες εἶναι ὠραιότατες. Ἀλλὰ ἰδωμένες ἀπὸ ἄλλοῦ δὲν μ’ ἀρέσουν ἔτσι ὅπως εἶναι κολλημένες στὸν τοῖχο. Οἱ ἰωνικοὶ κίονες τοῦ ναοῦ εἶναι πολὺ ὁμοιοί. Τὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα εἶναι τελείως διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ δωρικὰ ποῦ ἔχουν συμπαγῆ τὸν ἄβακα καὶ τὸν ἐχίνο. Ἐδῶ οἱ σπόνδυλοι εἶναι πιὸ ψηλοὶ καὶ πάνω στὸν τελευταῖο, συνήθως διακοσμημένο, ἀκουμπᾶει τὸ ἴδιο τὸ κιονόκρανο στρογγυλεμένο στὴ μέση καὶ γύρω του νὰ συστρέφονται οἱ ἔλικες σὰν κέρατα κριαριοῦ. Οἱ κίονες τῆς βορινῆς πτέρυγας μοῦ φαίνονται ὑπερβολικὰ ἀραιοὶ δίνοντας μιὰ αἰσθήση κενοῦ. Μὰ πάνω στὴν Ἀκρόπολη δὲν βλέπουμε μόνο τοὺς ναοὺς, βλέπουμε ἐπίσης κι ὅλη τὴν Ἀττικὴ.

Τ’ ἀπόγευμα ὁ καιρὸς σιγὰ σιγὰ ἀνοίγει. Ἀρχικὰ ὁ οὐρανὸς εἶναι σχεδὸν κατάμαυρος καὶ τὰ Προπύλαια ξεχωρίζουν πάνω σ’ αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ φόντο μὲ μιὰ ἐκπληκτικὴ λάμψη. Μόνο μιὰ ἡλιαχτίδα πέφτει σχεδὸν

tombe sur le golfe Saronique qui miroite comme un plateau d'argent par delà le temple d'Athéna Niké. Et sur l'Attique, c'est tantôt un bourg, tantôt un autre, qui, touchés du soleil, éclatent tout à coup. Dans le Stade, il y a environ 5000 spectateurs pour la suite des Jeux Balkaniques. On entend par instants leurs prodigieuses acclamations. Beaucoup de Grecs sur l'Acropole, des Grecques aussi, bien jolies, vives et timides à la fois. Je redescends sur l'Asclépieion et remonte par les colonnes choragiques en prenant garde de ne pas me laisser accrocher par les figuiers de Barbarie, chargés de figes violettes, tandis que quelques-uns ont de magnifiques fleurs jaunes. Le soleil descend sur Salamine qui semble lavée d'encre, tant elle apparaît sombre sur l'éclat du soleil du couchant.

Je reviens par le Stade, devant lequel se presse une grande foule, avec toujours, les vendeurs de μέντες, de λεμονάδες, de κουρέλλιες; et j'arrive au flanc du Lycabette juste à temps pour voir le soleil jeter ses derniers rayons, tandis qu'une douce lumière rose se répand sur l'Attique. Après un peu de grec, je resors dîner et monte à mi-chemin du Lycabette, près de la petite auberge où improvisent un violoniste et un chanteur. Etoiles dans le ciel, étoiles sur la ville et dans la rade du Phalère.

Lundi 30 septembre

Je travaille tout le matin mon grec et la merveilleuse « Jupiter » de Mozart. Temps froid et pluvieux. A midi, je déjeune d'un poulet, place Kolonaki, et reprends mon travail, le temps s'éclaircit peu à peu. Et à 5 h $\frac{1}{2}$, je retrouve Effie Nomidès chez Giannaki, un peu changée par son travail de l'hiver, mais charmante d'aimable simplicité. Nous allons nous promener ensemble au Zappeion, en bavardant de son prochain voyage en Amérique, de nos souvenirs de l'Olympe. Le temps s'élève toujours et de beaux nuages fauves flottent au-dessus de l'Acropole. Nous prenons un glyko chez Giannaki avant d'aller retrouver une de ses amies pour prendre des places au théâtre. Et je me trouve ainsi au Kentrikon à 10 h $\frac{1}{4}$, après m'être habillé tant bien que mal, avec Effie,

άσταμάτητα πάνω στὸν Σαρωνικὸ ποῦ γυαλίζει σὰν δίσκος ἀσημένιος πέρα ἀπ' τὸ ναὸ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Καὶ στὴν Ἀττικὴ πότε ἡ μιὰ καὶ πότε ἡ ἄλλη συνοικία λάμπουν ἀπροσδόκητα μόλις τὶς ἀγγίζει ὁ ἥλιος. Στὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο περίπου 5.000 θεατὲς παρακολουθοῦν τὴ συνέχεια τῶν Βαλκανικῶν Ἀγῶνων. Ἀκούγονται κατὰ διαλείμματα οἱ οὐρανομήκεις ζητωκραυγές τους. Πολλοὶ Ἕλληνες πάνω στὴν Ἀκρόπολη, ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, πολὺ ὄμορφες, ζωηρὲς καὶ συγχρόνως ντροπαλές. Κατεβαίνω πάλι στὸ Ἀσκληπιεῖο καὶ ξαναεβαίνω ἀπὸ τοὺς χορηγικοὺς κίονες προσέχοντας νὰ μὴν πιαστῶ στὶς φραγκοσυκιές ποῦ εἶναι φορτωμένες ἀπὸ μενεξεδένιους καρπούς, ἐνῶ σὲ μερικὲς ἀνθίζουν ὑπέροχα κίτρινα λουλούδια. Ὁ ἥλιος χαμηλώνει πάνω ἀπ' τὴ Σαλαμίνα ποῦ μοιάζει νὰ ἔχει βαφετῆ μὲ μελάνι, μαύρη μπροστὰ στὴ λάμψη τοῦ ἡλίου ποῦ βασιλεύει.

Ἐπιστρέφω ἀπὸ τὸ Στάδιο, ὅπου εἶναι μαζεμένο μεγάλο πλῆθος, κι ἀνάμεσά του ὅπως πάντα οἱ μικροπωλητὲς ποῦ διαλαλοῦν μέντες, λεμονάδες, κουλούρια· καὶ φτάνω στὶς πλαγιές τοῦ Λυκαβηττοῦ ἴσα ἴσα γιὰ νὰ δῶ τὸ ἡλιοβασίλεμα, καθὼς ἕνα γλυκὸ ρόδινο φῶς ἀπλώνεται στὴν Ἀττικὴ. Ἀφοῦ μελετήσω λίγο ἑλληνικά, βγαίνω νὰ δειπνήσω καὶ ἀνεβαίνω στὰ μισὰ τοῦ Λυκαβηττοῦ, κοντὰ στὸ χάνι, ὅπου αὐτοσχεδιάζουν ἕνας βιολιστὴς καὶ ἕνας τραγουδιστὴς. Ἀστέρια στὸν οὐρανό, ἀστέρια πάνω ἀπ' τὴν πόλη καὶ τὸν ὄρμο τοῦ Φαλήρου.

Δευτέρα 30 Σεπτεμβρίου

Ὅλο τὸ πρωὶ μελετῶ τὰ ἑλληνικά μου καὶ τὴ θαυμάσια «Συμφωνία τοῦ Διὸς» τοῦ Mozart. Καιρὸς κρύος καὶ βροχερός. Τὸ μεσημέρι τρώω ἕνα κοτόπουλο στὴν πλατεία Κολωνακίου καὶ ξαναπιάνω τὴ δουλειά μου, ἐνῶ ὁ καιρὸς λίγο λίγο θελιώνεται. Στὶς 5:30 συναντῶ τὴν Ἐφη Νομίδη στοῦ «Γιαννάκη», λίγο ἀλλαγμένη ἀπὸ τὴ δουλειὰ τοῦ χειμῶνα, μὰ χαριτωμένη καὶ μ' ἀξιαγάπητη ἀπλότητα. Περπατᾶμε μαζὶ στὸ Ζάππειο μιλώντας γιὰ τὸ προσεχὲς ταξίδι της στὴν Ἀμερικὴ καὶ γιὰ τὶς κοινές μας ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο. Ὁ καιρὸς ὅλο καὶ καλυτερεύει καὶ κάτι ὥραϊα πυρρὰ σύννεφα γλιστρᾶνε πάνω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Παίρνω με γλυκὸ στοῦ «Γιαννάκη», προτοῦ πᾶμε σὲ μιὰ φίλη της ποῦ θὰ μᾶς κλείσει θέσεις γιὰ τὸ θέατρο. Καὶ στὶς 10:15 βρίσκομαι στὸ «Κεντρικὸν» –ντυμένος κάπως καλὰ– μὲ τὴν Ἐφη, τὸν πατέρα της, τὴ θεία της καὶ

son père, sa tante et des amis. Pièce de Moraitini, la « Vie éternelle », thème de Jouvence, traité sans grande originalité, avec une facilité de journaliste. Et puis, le théâtre a vraiment lieu bien tard ici. La présence d'Effie me fait pourtant trouver beaucoup de charme à cette soirée.

Mardi 1er octobre

Après avoir composé une épître en grec à Melle Lascaris, je me laisse tenter par le beau temps et monte avec ma serviette sur le chemin du Lycabette où je m'assois sous un pin parfumé. Un merveilleux temps d'Attique, un sol, un ciel, une mer d'une extrême douceur. Seuls les arbres du Jardin Royal et la baie d'Eleusis ont des accents plus hauts en couleur. Et l'Acropole, devant mes yeux, avec le mur de Thémistocle dans l'ombre, et au-dessus, les temples lumineux. Un vent frais fait tourner les pages de mon carnet tandis que j'écris ces lignes. Le bruit des autos, des avions, les cris de σύκα, σταφύλια ραζάκια montent amortis jusqu'à moi. L'air est d'une légèreté exquise. Après le déjeuner, je lis en faisant la sieste, et vais me promener sous le mur de Thémistocle, au-dessus des petites maisons des réfugiés. Les montagnes à l'ouest sont d'un lilas délicieux. Je vois courir au-dessous de moi de petits moutards à moitié nus qui vont prendre de l'eau avec leurs cruches ou leurs bidons. L'absence de fontaines est pour nous l'une des particularités d'Athènes. Ce temps si beau n'est pas spécialement flatteur pour les monuments de l'Acropole; il les fige un peu. Je vais par le Théseion, magnifiquement doré, à l'Odéon,¹⁰ où je prends comme de coutume pas mal de temps avant d'apprendre les noms des notes byzantines. Je rentre à pied par la rue Sophocle, encore animée à cette heure, et après avoir dîné au petit restaurant de la place Kolonaki, où j'aime le sourire du petit aide-serviteur, je rentre à la maison par une belle nuit étoilée. Dans la cour, la petite voisine dont je ne connais que la voix, gutturale et sonore, tire de l'eau à la pompe en chantant.

---

10. L'Odéon désigne ici le Conservatoire de musique.

κάποιους φίλους. Παίζεται ή «Αίωνια Ζωή» του Μωραϊτίνη, έργο με θέμα τή νεότητα, έπεξεργασμένο χωρίς ιδιαίτερη πρωτοτυπία, με μιὰ δημοσιογραφίστικη εύκολία. Τὰ θέατρα έδω άνεβάζουν πολυ άργά τις παραστάσεις τους, αλλά ή παρουσία της Έφης έδωσε πολυ εύχάριστο τόνο στη βραδιά.

Τρίτη 1η Όκτωβρίου

Άφου έγραψα μιὰ έπιστολή στα έλληνικά στη δεσποινίδα Λάσκαρη, έπιτρέπω στον έαυτό μου να δελεαστεί από την καλοκαιρία και παίρνω με τὸ χαρτοφύλακά μου τὸ μονοπάτι για τὸν Λυκαθηττό, ὅπου κάθομαι κάτω από ἕνα μυρωδάτο πεῦκο. Ένας θαυμάσιος άττικὸς καιρός, μιὰ γῆ, ἕνας οὐρανός, μιὰ θάλασσα, ὅλα με μιὰ ἐξαισία γλυκύτητα. Μονάχα τὰ δέντρα τοῦ Βασιλικῦ Κήπου κι ὁ κόλπος τῆς Έλευσίνας εἶναι το-νισμένα με πιὸ έντονα χρώματα. Και ή Άκρόπολη μπροστά στα μάτια μου με τὰ θεμιστόκλεια τείχη στη σκιά, κι από πάνω, φωτεινοί, οί ναοί. Ένα δροσερό αέρακι γυρίζει τὰ φύλλα τοῦ σημειωματαρίου μου καθὼς γράφω αὐτὲς τις γραμμές. Οί ἦχοι τῶν αὐτοκινήτων, τῶν αεροπλάνων, τὰ διαλαλητὰ *σύκα*, *σταφύλια ραζακιά* άνεβαίνουν ἐξασθηνημένοι ὡς έδω πάνω. Ὁ αέρας ἔχει μιὰ μοναδική έλαφράδα. Μετὰ τὸ γεῦμα διαβάζω ξαπλωμένος και πηγαίνω να περπατήσω κάτω απ' τὰ θεμιστόκλεια τεί-χη, πάνω απ' τὰ σπιτάκια τῶν προσφύγων. Τὰ βουνὰ στα δυτικά ἔχουν ἕνα χρώμα μαβι γλυκύτατο. Πιὸ κάτω κάτι μισόγυμνα πιτσιρικάκια τρέχουν για να γεμίσουν τις στάμνες ή τὸς τενεκέδες τους με νερό. Σε μᾶς τὸς ξένους κάνει έντύπωση πὸ ή Άθήνα δέν ἔχει βρύσες. Αὐτὴ ή αἰθρία δέν εἶναι ιδιαίτερα κολακευτική για τὰ μνημεῖα τῆς Άκρόπολης· κάπως τὰ παγώνει. Από τὸ Ἐθσεῖο, τὸ λουσμένο στὸ χρυσάφι, πηγαίνω στὸ Ὡδεῖο, ὅπου ὡς συνήθως παιδεύομαι αρκετὰ για να μάθω τὴν ὀρολογία τῶν βυζαντινῶν φθογγόσημων. Γυρίζω με τὰ πόδια από τὴν ὁδὸ Σοφοκλέους, πὸ ἂν και άργά ἔχει άκόμα άρκετὴ κίνηση. Κι άφου δειπνήσω στὸ μικρὸ ἐστιατόριο τῆς πλατείας Κολωνακίου, ὅπου μ' αρέσει τὸ χαμόγελο τοῦ μικροῦ βοηθοῦ τοῦ σερβιτόρου, γυρίζω σπίτι κάτω από ἕναν ὁμορφο ἕναστρο οὐρανό. Στην αὐλή, ή γειτονοπούλα, πὸ γνωρίζω μόνο τὴ φωνή της, δυνατὴ και βραχνή, τραβάει νερὸ τραγουδώντας.

Mercredi 2 octobre

Temps enchanteur. Je monte avec mes bouquins sous mon pin du Lycabette. Il est plus tôt qu'hier. Une brume rose impalpable unit la terre, la mer et le ciel. Et c'est peu à peu que se découpent les formes, l'Acropole, la baie d'Eleusis. Je lis du Moraïtidis, un nouvelliste qui a beaucoup de charme et d'émotion sans pathétisme. Je m'aperçois à ma confusion que j'ai oublié de mettre un col et je vais réparer cet oubli avant de déjeuner en lisant l'Εφημερινή,¹¹ journal anti-vénizéliste. En guise de sieste, je dirige Jupiter et pars vers 3 h et demie pour aller au couvent de Καισαριανή. Il fait chaud encore sur le boulevard de Κιφισσιά, sur le pont qui traverse l'Ilissos presque à sec, et entre les baraquements des réfugiés. Rien ne pousse sur ce sol stérile, pas une herbe; les poules doivent s'y nourrir des ordures jetées à la rue. C'est de cette laideur, de cette pauvreté, qu'est faite la beauté de l'Attique. Sans cette aridité désolante du sol, le pays n'aurait pas ces roses étonnants qui font vibrer le ciel. Je traverse un lit de torrent complètement à sec, l'Eridan, et suis attiré par quelques arbres, les seuls, des cyprès, par le bruit d'une eau invisible. Est-ce Kaisariani? Il ne semble pas, car je ne vois pas d'église. Aussi, pour chercher ma route, je monte sur une petite éminence rocheuse parfumée de cyclamens, de bruyères aux clochettes bordées de noir, et de je ne sais quelles plantes aromatiques qui dégagent au passage un parfum à vous donner envie d'être abeille. Et pourtant l'on ne voit pas d'abeilles. De cette éminence je ne vois pas le couvent, mais un grand chemin, entre les champs, si l'on peut appeler ainsi des carreaux de terre absolument inféconde mais où des hommes avec confiance tracent des sillons. Je suis ce chemin, attendant toujours au détour d'une gorge de voir apparaître le fameux couvent, dont l'eau paraît-il est fraîche et bonne. J'arrive à la hauteur d'un bois de pins qui se détache sur la mer. L'Acropole, le Lycabette, la colline que j'ai passée, s'abaissent à mes pieds et je dois me convaincre

---

11. Pour *Καθημερινή*.

Τετάρτη 2 Ὀκτωβρίου

Καιρὸς μαγευτικός. Ἀνεβαίνω μὲ τὰ βιβλία μου στὸ πεῦκο μου στὸν Λυκαθηττό. Εἶναι πιὸ νωρὶς ἀπὸ χθές. Μιὰ διάφανη τριανταφυλλένια ὁμίχλη ἐνώνει τὴ γῆ, τὴ θάλασσα καὶ τὸν οὐρανό. Καὶ σιγὰ σιγὰ ἀρχίζουν νὰ ξεχωρίζουν ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίνας. Διαβάζω Μωραϊτίδη, ἕναν διηγηματογράφο ποὺ ἔχει πολλὴ χάρις καὶ ἀνεπιτήδευτη συγκίνηση. Μὲς στὴν παραζάλη μου συνειδητοποιῶ ὅτι ξέχασα νὰ φορέσω τὸ γιακά μου καὶ πηγαίνω νὰ τὸν βάλω πρὶν γευματίσω διαβάζοντας τὴν «Καθημερινή», μιὰ ἀντιβενιζελικὴ ἐφημερίδα. Ἀντὶ γιὰ μεσημεριανὴ ἀνάπαυση διευθύνω τὴ «Συμφωνία τοῦ Διὸς» καὶ φεύγω κατὰ τὶς 3:30 γιὰ νὰ ἐπισκεφτῶ τὸ μοναστήρι τῆς *Καισαριανῆς*. Κάνει ἀκόμη ζέστη στὴ λεωφόρο *Κηφισίας*, στὴ γέφυρα ποὺ περνᾶ πάνω ἀπὸ τὸν Ἴλισσό, ποὺ εἶναι σχεδὸν χωρὶς καθόλου νερό, καὶ ἀνάμεσα στὰ παραπήγματα τῶν προσφύγων. Τίποτα δὲν φυτρώνει σ' αὐτὸ τὸ ἄγονο ἔδαφος, οὔτε ἕνα χορταράκι· οἱ κόττες γιὰ νὰ τραφοῦν ψαχουλεύουν στὰ σκουπίδια ποὺ εἶναι πεταμένα στοὺς δρόμους. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀσχήμια καὶ τὴ φτώχεια εἶναι φτιαγμένη ἡ ὁμορφιὰ τῆς Ἀττικῆς. Χωρὶς αὐτὴν τὴ θλιβερὴ ξεραϊλα τοῦ ἐδάφους, τὸ τοπίο δὲν θὰ εἶχε τοῦτες τὶς ἐκπληκτικὲς ρόδινες ἀποχρώσεις ποὺ κάνουν τὸν οὐρανὸ νὰ πάλλεται. Διασχίζω τὴν κοίτη τοῦ Ἡριδανοῦ, ποὺ εἶναι ἐντελῶς στεγνὴ, καὶ τὴν προσοχὴ μου τραβοῦν λίγα κυπαρίσσια, τὰ μόνὰ δέντρα ποὺ βλέπω, καὶ τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ ποὺ κυλάει ἀδέατο. Εἶμαι πράγματι στὴν *Καισαριανή*; Δὲν νομίζω, γιὰτι πουθενὰ δὲν βλέπω ἐκκλησία. Γιὰ νὰ βρῶ τὸ δρόμο ἀνεβαίνω σ' ἕνα λοφάκι γεμάτο βράχους, σπαρμένο μὲ κυκλάμινα, ρεῖκια μὲ καμπανοῦλες μὲ μαύρη μπορντούρα καὶ ἄλλα, ἄγνωστα ἀρωματικὰ φυτὰ, ποὺ καθὼς τὰ πλησιάζεις ἀναδίνουν μιὰ μυρωδιὰ ποὺ σὲ κάνει νὰ δέλεις νὰ γίνεις μέλισσα. Ἀλλὰ μέλισσες δὲν βλέπω. Ἀπ' αὐτὸ τὸ λοφάκι δὲν φαίνεται τὸ μοναστήρι παρὰ μόνον ἕνα μεγάλο μονοπάτι ἀνάμεσα στὰ χωράφια, ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ἔτσι αὐτὰ τὰ ἄγονα κομμάτια γῆς, στὰ ὁποῖα ὅμως οἱ ἀγρότες μὲ ἐμπιστοσύνη χαράζουν μὲ τὸ ἀλέτρι τὰ αὐλάκια τους. Ἀκολουθῶ αὐτὸ τὸ μονοπάτι περιμένοντας σὲ κάποια στροφῆ ν' ἀντικρίσω τὸ περίφημο μοναστήρι ποὺ λένε ὅτι τὸ νερό του εἶναι δροσερὸ καὶ καλὸ. Φτάνω στὸ ὕψος ἑνὸς δάσους μὲ πεῦκα ποὺ ξεχωρίζει πάνω στὴ θάλασσα. Ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Λυκαθηττός καὶ ὁ λόφος ἀπ' ὅπου μόλις πέρασα πέφτουν στὰ πόδια μου καὶ πρέπει πιά νὰ παραδεχτῶ ὅτι

que j'ai raté le couvent et que je suis sur le chemin de l'Hymette. J'accélère mon allure. Soudain, ce n'est plus du simple calcaire, c'est un marbre splendide qui roule sous mes pieds. J'ai tort de m'en réjouir : la carrière marque la fin du chemin. Tant pis ! Je saute sur les lapias entre lesquels s'ouvrent des cyclamens et d'énormes crocus. Arriverai-je à temps ? Je me donne jusqu'à 6 h moins 5.

Enfin, j'arrive sur le plateau qui constitue la crête. Un renard splendide détale devant moi. Hélas pourquoi faut-il être pressé ? Le spectacle est splendide, unique. A ma gauche, le sommet de l'Hymette, pelé, au-dessous de moi, la large cuvette de l'Attique et partout ailleurs la mer, tout le golfe Saronique, Salamine, Egine, la côte fuyante du Péloponèse, les chaînes successives qui se terminent au Laurion, derrières lesquelles remonte la mer, avec l'Eubée et les premières Cyclades. Le soleil descend, règne, (βασιλεύει comme disent les Grecs) au-dessus de Salamine. Un grand pan de lumière, immobile, est posé sur les eaux. Et les cailloux calcaires autour de moi se teintent de rose aux reflets du couchant. Près du sommet, un troupeau de moutons, un pâtre, qui charme sa solitude en jouant d'un chalumeau aigret. Mais la nuit, je le sais, tombe vite.

Je dégringole, sans tomber, grâce à mes souliers américains. Tout le golfe luit intensément. Et puis le soleil descend, se teinte de rouge. Par contraste, la baie d'Eleusis prend des reflets verdâtres. Et puis tout devient lilas, toute l'Attique et la mer. Et le soleil rougeoit avant de disparaître. Cette fois la mer prend des teintes opalines que strient des raies rosées. Et la nuit envahit l'Attique. Est-ce l'ombre, est-ce l'éclat du couchant qui trouble mes yeux ? Les montagnes à l'horizon deviennent bleues, et autour de moi, une teinte ocre uniforme se répand. Au lieu où le soleil s'est couché, un peu d'orange, et de rouge, et de rose, demeure longtemps au-dessus des montagnes. Je ratrape un vieux et une jeune fille qui descendent chargés de bruyère et de ronces sèches. En courant constamment, je me trouve bientôt au pied de la montagne, près du couvent sans doute. Le long du lit de l'Eridan, je dépasse une voiture où 2 jeunes gens rapportent

ἔχασα τὸ δρόμο γιὰ τὸ μοναστήρι κι ὅτι θρίσκομαι στὸ μονοπάτι γιὰ τὸν Ὑμηττό. Ἐπιταχύνω τὸ βῆμα μου. Ξαφνικά, ἀντί γιὰ ἀπλὸ ἀσβεστόλιθο, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου κυλάει ἕνα ἐξαίσιο μάρμαρο. Ἀλλὰ ἄδικα χάρηκα: τὸ λατομεῖο σηματοδοτεῖ τὸ τέλος τοῦ δρόμου. Ἄς εἶναι! Πηδάω πάνω στὶς πέτρες ποὺ ἀνάμεσά τους ἀνθίζουν κυκλάμινα καὶ τεράστιοι κρόκοι. Ἄραγε δὴ φτάσω στὴν ὥρα μου; Πρέπει νὰ τὰ καταφέρω ὡς τὶς 6 παρὰ πέντε.

Ἐπιτέλους φτάνω στὸ ἴσωμα τῆς κορυφογραμμῆς. Μιὰ πανέμορφη ἀλεπού με βλέπει καὶ τὸ βάζει στὰ πόδια. Ἄχ, γιατί νὰ διαίζομαι; Τὸ θέμα εἶναι ἐκπληκτικό, μοναδικό. Στ' ἀριστερά μου ἡ κορυφή τοῦ Ὑμηττοῦ, γυμνή, στὰ πόδια μου τὸ μεγάλο λεκανοπέδιο τῆς Ἀττικῆς καὶ στὸ βάθος ἡ θάλασσα, ὀλόκληρος ὁ κόλπος τοῦ Σαρωνικοῦ, ἡ Σαλαμίνα, ἡ Αἴγινα, οἱ μακρινὲς ἀκτὲς τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὄροσειρὰ ποὺ καταλήγει στὸ Λαύριο κι ἡ θάλασσα ποὺ φανερόνεται ἀπὸ πίσω με τὴν Εὐβοία καὶ τὶς πρῶτες Κυκλάδες. Ὁ ἥλιος κατεβαίνει, *βασιλεύει* ὅπως λένε οἱ Ἕλληνες, πάνω ἀπ' τὴ Σαλαμίνα. Ἐνα μεγάλο κομμάτι φῶς, ἀκίνητο, ἀκουμπάει στὸ νερό. Κι οἱ πέτρες γύρω μου ροδίζουν ἀπ' τὶς ἀνταυγείες τοῦ ἡλιοβασιλέματος. Κοντὰ στὴν κορυφή ἕνα κοπάδι πρόβατα κι ἕνας βοσκὸς ποὺ ἀπαλύνει τὴ μοναξιά του παίζοντας τὸ «ξινούτσικο» σουραῦλι του. Μὰ γρήγορα, τὸ ξέρω, δὴ νυχτώσει.

Παίρνω τὴν κατηφόρα κατρακυλώντας χωρὶς νὰ πέσω χάριε στὰ ἀμερικάνικα παπούτσια μου. Ὀλόκληρος ὁ κόλπος λάμπει ἔντονα. Καὶ καθὼς βυθίζεται ὁ ἥλιος, βάφεται στὰ κόκκινα. Ἀντίθετα ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίνας ἀποκτᾷ ἕνα χρῶμα πρασινωπό. Καὶ μετὰ, ὅλα χρωματίζονται βιολετιά, ὀλόκληρη ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ θάλασσα. Κι ὁ ἥλιος γίνεται κατακόκκινος καθὼς χάνεται. Τώρα οἱ ρόδινες ἀκτίνες ποὺ χαράζουν τὴ θάλασσα τῆς δίνουν ὀπάλινες ἀποχρώσεις. Κι ἡ νύχτα κατακλύζει τὴν Ἀττικὴ. Εἶναι ὁ ἴσκιος ἢ ἡ λαμπρότητα τοῦ δύοντος ἡλίου ποὺ θολώνει τὰ μάτια μου; Τὰ βουνὰ στὸν ὀρίζοντα γίνονται γαλάξια καὶ γύρω μου ἀπλώνεται μιὰ ὁμοίμορφη ὠχράδα. Στὸ σημεῖο ποὺ κρύφτηκε ὁ ἥλιος, λίγο πορτοκαλὶ καὶ κόκκινο καὶ τριανταφυλλὶ μένουν γιὰ ὥρα πάνω ἀπ' τὸ βουνό. Συναντῶ ἕναν γέροντα κι ἕνα κορίτσι ποὺ κατεβαίνουν φορτωμένοι ρεϊκία καὶ ξερὰ βᾶτα. Συνεχίζοντας τὴν τρεχάλα πολὺ σύντομα θρίσκομαι στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ, φαντάζομαι κοντὰ στὸ μοναστήρι. Κατὰ μῆκος τῆς κοίτης τοῦ Ἡριδανοῦ προσπερνῶ ἕνα ἀμάξι με

aussi de ces broussailles sèches. Et la nuit est là, avec les premières étoiles, les lueurs des lampes dans la ville et sur le port. On chante dans les baraques des réfugiés, des enfants s'y disputent, des soldats passent avec leur bonne amie. Je m'arrête un instant dans un joli café que j'avais repéré à la montée et dont le parfait resinato me coupe les jambes sous couleur de m'en donner. Il est nuit noire quand je retrouve Athènes, mon restaurant de Kolonaki, ma chambre où décidément l'éclairage est bien imparfait pour travailler le soir. Aussi ces notes prises, mes mots grecs repassés, je me fourre au lit, sous ma moustiquaire.

Jeudi 3 octobre

Temps merveilleux. Bruit de voix étouffées dans la cour, pour ne pas réveiller le γιατρός. Je pars, ma serviette sous le bras, pour le Jardin Royal. Une douce lumière traverse en les caressant les branches des arbres pour se poser sur les chemins. Les sauges, fraîchement arrosées ont un merveilleux éclat. Je passe sous la Porte d'Adrien. Elle unit un premier ordre romain (la voûte) avec un 2e ordre, corinthien (colonnes et fronton). Je monte à l'Acropole par le portique d'Eumène. A la porte, une jolie brune vend avec succès d'affreux petits marbres blancs. Adossé au mur de la Pinacothèque, je lis une nouvelle maritime de Moraïtidis, tandis que des Allemands envahissent le τεμενός de la Niké. Ils s'éloignent enfin. J'en profite pour photographier le temple aérien entre 2 colonnes des Propylées. Le soleil me chasse et je cherche un abri sur le versant nord, d'où je domine la ville tumultueuse. L'Erechtéion aujourd'hui me parle. Je monte à l'intérieur de la tribune des Caryatides. Ses colonnes ioniennes, une fois qu'on en a vu de près les fins détails s'animent à distance. Et puis, au-dessus de la ville moderne, le temple est admirablement placé. Il donne, par l'écart un peu trop grand de ses colonnes, l'idée d'une intelligence toujours en éveil, toujours insatisfaite. Des bandes criardes, des Allemands en pègles ont envahi le Parthénon sans pouvoir lui enlever sa grandeur,

δυο νεαρούς που κουβαλούν κι αυτοί ξερόκλαδα. Και είναι πιά νύχτα, με τὰ πρώτα ἀστέρια και τὸ φῶς τῶν φαναριῶν στὴν πόλη και τὸ λιμάνι. Στὰ παραπήγματα τῶν προσφύγων τραγουδοῦν, τὰ παιδιά τσακώνονται, οἱ στρατιῶτες σουλατσάρουν με τὶς ἀγαπητικές τους. Μπαίνω γιὰ λίγο σ' ἕνα ὠραῖο καφενεδάκι που εἶχα προσέξει καθὼς ἀνέβαινα και που ἡ ἄριστη ρετσίνα του μοῦ κόβει τὰ πόδια ἀντὶ νὰ με τονώσει. Τὸ σκοτάδι εἶναι βαθὺ ὅταν ξαναβρίσκομαι στὴν Ἀθήνα, στὸ ἐστιατόριό μου στὸ Κολωνάκι, στὸ δωμάτιό μου ὅπου ὁ φωτισμὸς πράγματι εἶναι ἀνεπαρκής γιὰ νὰ δουλέψω τὸ θράδου. Μόλις τελειώσω μ' αὐτὲς τὶς σημειώσεις και ἐπαναλάβω τὶς ἑλληνικές μου λέξεις, δὴ χωθῶ στὸ κρεβάτι κάτω ἀπ' τὴν κουνουπιέρα μου.

Πέμπτη 3 Ὀκτωβρίου

Καιρὸς θαυμάσιος. Φωνές πνιχτές στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσει ὁ γιατρός. Φεύγω με τὸ χαρτοφύλακα παραμάσχαλα γιὰ τὸν Βασιλικὸ Κῆπο. Ἕνα γλυκὸ φῶς διαπερνάει, χαϊδεύοντάς τα, τὰ κλαδιά τῶν δέντρων γιὰ νὰ σταθεῖ στὰ μονοπάτια. Οἱ φρεσκοποτισμένες φασκομηλιές ἔχουν μιὰ ὑπέροχη λάμψη. Περνάω κάτω ἀπὸ τὴν Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ. Συνενώνει τὸν ρωμαϊκὸ ρυθμὸ (ἢ καμάρα) με τὸν κορινθιακὸ (οἱ κίονες και τὸ ἀέτωμα). Ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη ἀπὸ τὴ στοὰ τοῦ Εὐμένους. Στὴν εἴσοδο μιὰ ὄμορφη μελαχρινὴ μοσχοπουλάει κάτι ἀπαίσια ἄσπρα μαρμαράκια. Ἀκουμπισμένος στὸν τοῖχο τῆς Πινακοθήκης διαβάζω ἕνα ναυτικὸ διήγημα τοῦ Μωραϊτίδη, καθὼς μιὰ ὁμάδα Γερμανῶν κατακλύζει τὸ τέμενος τῆς Νίκης. Ἐπιτέλους ἀπομακρύνονται. Ἐπωφελοῦμαι γιὰ νὰ φωτογραφίσω τὸν ἀέρινο ναὸ ἀνάμεσα σὲ δυὸ κίονες τῶν Προπυλαίων. Ὁ ἥλιος με κυνηγάει και θρίσκω καταφύγιο στὴ βόρεια πλευρά, ἀπ' ὅπου ἐξουσιάζω τὴ θορυβώδη πόλη. Σήμερα τὸ Ἐρέχθειο με συγκινεῖ. Ἀνεβαίνω στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρόστασης τῶν Καρυάτιδων. Οἱ ἰωνικοὶ κίονες ζωντανεύουν ἀπὸ μακριά, ἰδίως ὅταν ἔχει δεῖ κανεὶς τὶς φίνες λεπτομέρειες ἀπὸ κοντά. Κι ἔπειτα, ὁ ναὸς εἶναι θαυμάσια τοποθετημένος πάνω ἀπὸ τὴ σύγχρονη πόλη. Με τὸ κάπως μεγάλο κενὸ ἀνάμεσα στοὺς κίονές του ὁ ναὸς μεταδίδει τὴν ἐντύπωση μιᾶς εὐφυίας πάντοτε σὲ ἐργήγορση, πάντοτε ἀνικανοποίητης. Θορυβώδη γκρούπ, Γερμανοὶ με πέπλα κατακλύζουν τὸν Παρθενώνα χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὸ μεγαλεῖο,

la beauté de sa lumière. Et je ne puis croire qu'il est déjà midi quand le gardien agite sa sonnette.

Je regagne la place Omonia par le quartier du Théseion. Il y a dans ces petites rues quelques maisons charmantes, avec des courettes ombragées de cyprès et de palmiers. Et dans les rues du bas, l'animation de ces échoppes où des hommes martèlent des plaques en cadence, actionnent leurs soufflets, quittent un instant leur travail pour s'acheter une grappe d'énormes φραυλας, est étonnante. Le marché, le long de la rue Ἀθηνᾶς ne l'est pas moins. C'est un vacarme, une bousculade énorme, quelques jolis costumes y sont perdus dans la foule. Mon ἰαούρι Σιλιθρίας pris, je rentre par les rues brûlantes aujourd'hui et je suis interrompu dans ma sieste par la venue de Melle Papadimitriou qui m'a trouvé un professeur de grec. Après sa visite je reprends ma sieste et ce journal. Lettre de papa, comme toujours assombrissante, d'autant plus que les deux gosses de Valentine¹² ont la diphtérie. Je sors voir ce soi-disant professeur de grec qui enseigne chez Berlitz où je passe avant de me faire couper les cheveux et de rentrer dîner. Je me fourre au lit en hâte.

Vendredi 4 octobre

Temps plus chaud, mais toujours superbe. Je monte cette fois au sommet même du Lycabette, où je m'étends sur des rochers entre des touffes de cyclamens que ces 3 jours de beau temps ont déjà un peu fanés.

Une fumée sombre traîne sur la ville, et fait ressortir les Propylées et l'Erechtéion en une blancheur éclatante. Un énorme cuirassé est entré au Pirée; des avions volent autour de moi. Que la vie de cette plaine aride est puissante! Mon livre «Μὲ τὰ πανιά» de Moraïtidis m'entraîne «avec les voiles» sur la mer Egée, et les descriptions s'y

---

12. Valentine Boissonnas, sœur de Samuel Baud-Bovy, mariée avec Henri Boissonnas, fils du photographe.

τὴν ὁμορφιὰ τοῦ φωτός του. Καὶ μοῦ φαίνεται ἀπίστευτο ὅτι ἔφτασε τὸ μεσημέρι ὅταν ὁ φύλακας χτυπάει τὸ καμπανάκι του.

Γυρίζω στὴν Ὀμόνοια περνώντας ἀπ' τὴ γειτονιά τοῦ Θησείου. Σ' αὐτὰ τὰ δρομάκια ὑπάρχουν κάτι χαριτωμένα σπιτάκια μὲ αὐλίτσες ποὺ τὶς σκιάζουν κυπαρίσσια καὶ φοινικιές. Καὶ στοὺς παραπέρα δρόμους εἶναι ἐντυπωσιακὴ ἡ κίνηση στὶς παράγκες ὅπου οἱ τεχνίτες σφυρηλατοῦν μὲ ρυθμὸ τὰ μετάλλια φύλλα, χειρίζονται τὰ φυσερά τους καὶ ἀφήνουν γιὰ λίγο τὴ δουλειά τους γιὰ ν' ἀγοράσουν κάτι τσαμπιά μὲ τεράστια σταφύλια *φράουλα*. Ἴδια εἶναι ἡ κίνηση καὶ στὴν ἀγορὰ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς. Ἐπικρατεῖ βοή καὶ συνωστισμὸς καὶ μὲς στὸ πλῆθος χάνονται μερικὲς ὁμορφες φορεσιές. Ἀφοῦ ἔφαγα τὸ *γιαούρτι* μου *Σηλυβρίας* ἐπιστρέφω ἀπὸ τοὺς δρόμους, ποὺ σήμερα καίνε, καὶ ἡ μεσημεριανή μου ἀνάπαυση διακόπτεται ἀπὸ τὴ δεσποινίδα Παπαδημητρίου ποὺ μοῦ ἔχει βρεῖ καθηγητὴ ἑλληνικῶν. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψή της ἐπιστρέφω στὴ μεσημεριανή μου ἀνάπαυση καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο. Γράμμα ἀπὸ τὸν μπαμπά, ποὺ ὅπως πάντα μοῦ μαυρίζει τὴν καρδιά, ἰδιαίτερα αὐτὴ τὴ φορὰ ποὺ μὲ πληροφορεῖ ὅτι καὶ τὰ δυὸ παιδιά τῆς Valentine⁹ ἔχουν διφθερίτιδα. Βγαίνω νὰ δῶ αὐτὸν τὸν ὑποτιθέμενο καθηγητὴ τῶν ἑλληνικῶν ποὺ διδάσκει στὸ Ἰνστιτοῦτο Berlitz, ἀπ' ὅπου περνᾶω πρὶν πάω στὸν κουρέα, κι ἐπιστρέφω γιὰ νὰ δειπνήσω. Χώνομαι στὸ κρεβάτι μου ὅσο πιὸ γρήγορα μπορῶ.

Παρασκευὴ 4 Ὀκτωβρίου

Καιρὸς πιὸ ζεστὸς μὰ πάντα θαυμάσιος. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἀνεβαίνω ὡς τὴν κορυφὴ τοῦ Λυκαβηττοῦ ὅπου ξεπλώνομαι στὰ βράχια ἀνάμεσα σὲ συστάδες ἀπὸ κυκλάμινα ποὺ λόγῳ τῆς τριήμερης καλοκαιρίας ἔχουν ἀρχίσει νὰ χάνουν τὴ ζωηράδα τους.

Μιά σκοτεινὴ ὁμίχλη πλανιέται πάνω ἀπ' τὴν πόλη κάνοντας νὰ προβάλουν ἀνάγλυφα τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἐρέχθειο μὲ ἰδιαίτερα ἀστραφτερὴ λευκότητα. Ἐνα τεράστιο θωρηκτὸ ἔχει μπεῖ στὸν Πειραιά· ὀλόγυρά μου πετᾶνε ἀεροπλάνα. Πόση δύναμη ἔχει ἡ ζωὴ σ' αὐτὴ τὴν ἄγωνα πεδιάδα! Τὸ βιβλίό μου «*Μὲ τὰ πανιά*» τοῦ Μωραϊτίδη μὲ παρασέρνει στὸ Αἶγαῖο

9. Valentine Boissonnas, ἀδελφὴ τοῦ Samuel Baud-Bovy, παντρεμένη μὲ τὸν Henri Boissonnas, γιὸ τοῦ φωτογράφου.

mêlent avec beaucoup d'art aux récits et aux impressions que ressent l'âme religieuse de l'écrivain. Aujourd'hui la sieste est de rigueur. Je l'interromps pour prendre Jupiter, puis mon violon. Et je reçois la visite de M. Kougéas, qui rentre de Salamine. Un grand et gros monsieur, très cordial, avec qui je parle grec et allemand, et qui me pilotera à la Bibliothèque et à l'Université. Il me met un peu en retard pour ma leçon de *βυζαντινή* où les choses se compliquent. Et en sortant je vais suivre une leçon chez Berlitz, et tout en reconnaissant que la méthode a du bon, je n'ai pas le courage de me mettre à répéter pendant une heure que M. et Mme A. ont diné, dînent et dîneront avec M. B. Je vais reprendre des forces – de la cervelle – au Panthéon et rentre écrire des lettres et ce journal, ce qui me conduit jusqu'à 10 h passées.

Samedi 5 octobre

Toujours le même beau temps. Je retrouve mon creux de rocher que rafraîchit une brise délicieuse et en en redescendant à midi, après avoir lu du Moraïtidis, j'ai vraiment l'impression de redescendre de la montagne. Aussi j'allonge un peu ma sieste, avant de travailler le Prélude à l'Après-midi d'un Faune. Au soir tombant, je sors faire des commissions. Sur la place voisine, une douzaine de petites filles font une ronde en chantant, un gracieux et vivant petit tableau. Il me prendrait envie d'aller me joindre à leur ronde. Je passe rue Galanou où <Morea> prend le frais à sa fenêtre, entre les chiens et le chat, et rentre boire une Vichy en mangeant des loukoums. Après un peu de conversation avec mes hôtesse, j'écris à papa avant de me coucher.

Dimanche 6 octobre

Dimanche solitaire, par un temps merveilleux, qu'allège une délicieuse brise. Vers 10 h, je vais au Musée revoir le Pâris d'Anticythère. Il est d'un canon différent des grandes statues classiques, avec un torse un peu massif, mais le mouvement de ses jambes est merveilleux. Puis

πέλαγος. Καί οι περιγραφές με πολλή τέχνη συμπλέκονται με τις άφηγήσεις και τις έντυπώσεις που συγκινούν το θρησκευτικό συναίσθημα του συγγραφέα. Σήμερα ή σιέστα επιβάλλεται. Τη διακόπτω για να μελετήσω τη «Συμφωνία του Διός» και μετά το βιολί μου. Κι έρχεται να μ' επισκεφθεῖ ὁ κύριος Κουγέας που επιστρέφει από τη Σαλαμίνα. Ένας ψηλός και γεμάτος κύριος, πολὺ ἐγκάρδιος, με τὸν ὁποῖο μιλάω ἑλληνικά και γερμανικά και πού δά με ξεναγήσει στη Βιβλιοθήκη και τὸ Πανεπιστήμιο. Ἐξαιτίας του καθυστερῶ λίγο στο μάθημα τῆς *θυζαντινῆς* μουσικῆς ὅπου τὰ πράγματα περιπλέκονται. Καί βγαίνοντας πηγαίνω να παρακολουθήσω ἕνα μάθημα στο Berlitz, και παρόλο που παραδέχομαι ὅτι ἡ μέθοδος ἔχει τὰ καλά της δὲν ἀντέχω να με βάζουν να ἐπιαναλαμβάνω για μιὰ ὥρα ὅτι ὁ κύριος και ἡ κυρία Α. δείπνησαν, δειπνοῦν και δά δειπνήσουν με τὸν κύριο Β. Πηγαίνω στο «Πάνθεον» για να ἀνακτήσω τις -πνευματικῆς- δυνάμεις μου και επιστρέφω να γράψω ἐπιστολές και αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο, και ἔτσι ἡ ὥρα φτάνει περασμένες δέκα.

Σάββατο 5 Ὀκτωβρίου

Πάντα ὁ ἴδιος καλὸς καιρός. Ξαναβρίσκω τὸ κοίλωμα στο θράχο μου που τὸν δροσιζει μιὰ γλυκύτατη αὔρα. Ἐχω τὴν ἐντύπωση ὅτι κατεβαίνω ἀπὸ βουνὸ ὅταν επιστρέφω τὸ μεσημέρι ἔχοντας διαβάσει Μωραϊτίδη. Ἔτσι ἐπιμηκύνω για λίγο τὴ σιέστα μου προτοῦ ἀφοσιωθῶ στη μελέτη τοῦ «Πρελούδιου στο ἀπόγευμα ἑνὸς φαύνου». Καθὼς σουρουπώνει βγαίνω για ψώνια. Στη γειτονική πλατεία μιὰ ζωηρή και χαριτωμένη σκηνή: καμιά δωδεκαριά κοριτσάκια χορεύουν κυκλικά και τραγουδοῦν. Θά ἤθελα να χορέψω και ἐγὼ μαζί τους. Περνάω ἀπ' τὴν ὁδὸ Γαλανοῦ ὅπου <ὁ Μωρέας> δροσιζεται στο παράθυρό του ἀνάμεσα στα σκυλιὰ και τὴ γάτα του, και γυρίζει σπίτι για να πῶ ἕνα Vichy τρώγοντας λουκούμα. Κουβεντιάζω για λίγο με τις οἰκοδέσποινες και προτοῦ ξαπλώσω γράφω στὸν μαμαπά.

Κυριακή 6 Ὀκτωβρίου

Μοναχική Κυριακή με θαυμάσιο καιρὸ και ἕνα εὐχάριστο ἀνακουφιστικὸ ἀεράκι. Γύρω στις 10 πηγαίνω στο Μουσεῖο για να ξαναδῶ τὸν Πάρη τῶν Ἀντικυθέρων. Διαφέρει στις ἀναλογίες ἀπὸ τὰ μεγάλα κλασικὰ ἀγάλματα, με τὸν κάπως βαρὺ κορμὸ του, ἀλλὰ ἡ κίνηση τῶν κνημῶν

je m'attarde aux vases, d'une variété inouïe : les beaux vases géométriques du Dipylon, avec leurs longues figures, les vases archaïques, avec leurs yeux de face. Les lécythes funéraires reproduisent les sujets des stèles ; les vases empruntent les leurs à la mythologie surtout. Une petite coupe montre une petite femme rose nue toute courbée en avant, un vrai Willette. Je n'ai pas le temps de voir beaucoup des Tanagra. Nombreux Grecs dans le Musée, qui n'ont pas l'air de beaucoup regarder mais donnent les explications décisives des Parisiens. Dans les rues, quelques jolis costumes de paysans. Pendant ma sieste, je travaille du Debussy, puis lis du Papadiamantis avant de monter à l'Acropole, envahie par de vraies foules. Le Parthénon devait être absolument différent des Propylées. Quand il était entier, les sculptures lui étaient nécessaires pour l'animer, les Propylées au contraire étaient des portes, avec un paysage lumineux pour les modifier et les vivifier. Coucher de soleil calme et beau. Le moment où le ciel verdit un peu entre les colonnes est impressionnant.

Je rentre par le Jardin royal. Ces couleurs qui se défont pendant ce bref crépuscule sont une chose extraordinaire. Les pins, les palmiers deviennent irréels. A la maison, je fais un peu de violon avant d'aller dîner et d'écrire quelques lettres. En fait d'écrire des lettres, je rentre à 9 h ½, après avoir vu le plus amusant spectacle. En sortant du Diethnes, dans l'enfilade de la rue de Bucarest, je vois le Lycabette tout illuminé de petites lueurs rouges tremblotantes qui me paraissent suivre les zigs-zags du chemin. Et je m'aperçois qu'elles bougent, qu'elles bougent même très vite, se croisant, se pourchassant sur les lacets du chemin. Pendant ce temps, au sommet, brille le phare allumé pour le congrès de la paix, et deux projecteurs éclairent le Parthénon. Ce n'est qu'une fois à mi-chemin du Lycabette que je m'explique ce fourmillement lumineux. Ce sont tous les éclaireurs d'Athènes, porteurs de lampions qui ἀνεβοκατεβαίνουν du Lycabette. Des clairons leur donnent des ordres, et c'est une dégringolée de petits êtres aux yeux brillants, sautant de

υπέροχη. Καθυστερωῶ μπροστά στα ἄγγεϊα μὲ τὴν τεράστια ποικιλία τους: τὰ ὠραῖα γεωμετρικὰ ἄγγεϊα τοῦ Δίπυλου μὲ τὶς μακρόστενες μορφές τους, τὰ ἀρχαϊκὰ μὲ τὰ μάτια ποὺ σὲ κοιτοῦν. Οἱ ταφικὲς λήκυθοι ἀναπαράγουν τὰ θέματα τῶν στηλῶν· τὰ ἄγγεϊα δανεῖζονται τὰ δικά τους κυρίως ἀπ' τὴ μυθολογία. Ἐνα μικρὸ κύπελλο δείχνει μιὰ μικρόσωμη ροδόχρωμη γυναίκα γυμνὴ καὶ σκυμμένη πρὸς τὰ μπρός, σωστὴ φιγούρα τοῦ Willette. Δὲν προλαβαίνω νὰ δῶ προσεκτικὰ τὶς Ταναγραῖες. Στὸ Μουσεῖο κυκλοφοροῦν πολλοὶ Ἕλληνες ποὺ δὲν μοιάζουν νὰ πολυπροσέχουν τὰ ἐκθέματα, ἀλλὰ δίνουν πειστικὲς ἐξηγήσεις σὰν σωστοὶ Παριζιάνοι. Στους δρόμους μερικὲς ὄμορφες χωριάτικες φορεσιές. Κατὰ τὴ μεσημβρινὴ ἀνάπαυση δουλεύω τὸν Debussy καὶ διαβάζω Παπαδιαμάντη. Κατόπιν ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη, ποὺ εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ κόσμος. Ὁ Παρθενώνας δὲ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὰ Προπύλαια. Ὅταν ἦταν ἀκέραιος, τὰ γλυπτά του ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ νὰ τοῦ δίνουν ζωὴ. Ἀντίθετα, τὰ Προπύλαια ἦταν πύλες, μὲ ἕναν φωτεινὸ περίγυρο ποὺ τὶς ἄλλαζε καὶ τὶς ζωντάνευε. Γαλήνιο καὶ ὠραῖο ἠλιοβασίλεμα. Ἡ στιγμὴ ποὺ ὁ οὐρανὸς πρασινίζει ἐλαφρὰ ἀνάμεσα στοὺς κίονες εἶναι ἐντυπωσιακὴ.

Γυρίζω μέσα ἀπὸ τὸν Βασιλικὸ Κήπο. Αὐτὰ τὰ χρώματα ποὺ σβήνουν σιγὰ σιγὰ σ' αὐτὸ τὸ σύντομο δειλινὸ εἶναι τὸ κάτι ἄλλο. Τὰ πεῦκα, οἱ φοινικιὲς γίνονται ἐξωπραγματικά. Μελετᾶω λίγο βιολὶ στὸ σπίτι καὶ μετὰ βγαίνω νὰ δειπνήσω καὶ νὰ γράψω μερικὰ γράμματα. Καὶ ἀντὶ νὰ γράψω γράμματα, γυρίζω στὸ σπίτι στὶς 9:30 ἔχοντας παρακολουθήσει τὸ πιὸ διασκεδαστικὸ θέαμα. Βγαίνοντας ἀπ' τὸ «Διεθνές» κι ἐνῶ ἤμουν στὴν ὁδὸ Βουκουρεστίου, βλέπω τὸν Λυκαθηττὸ φωτισμένο ἀπὸ μικρὲς κόκκινες τρεμουλιαστὲς φλογίτσες ποὺ μοῦ φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦν τὰ ζιγκ-ζὰγκ τοῦ μονοπατιοῦ. Καὶ τὶς βλέπω νὰ κινοῦνται καὶ μάλιστα πολὺ γρήγορα, νὰ διασταυρῶνται καὶ νὰ κυνηγοῦν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη στὰ στριφογυρίσματα τοῦ μονοπατιοῦ. Τὴν ἴδια ὥρα στὴν κορυφὴ λάμπει ὁ φάρος ποὺ ἄναψε γιὰ τὸ συνέδριο τῆς εἰρήνης, ἐνῶ δυὸ προβολεῖς φωτίζουν τὸν Παρθενῶνα. Ἀφοῦ ἔφτασα στὰ μισὰ τοῦ δρόμου γιὰ τὸν Λυκαθηττὸ κατάλαβα τί ἦταν αὐτὸ τὸ λαμπύρισμα: εἶναι ὅλοι οἱ πρόσκοποι τῶν Ἀθηνῶν ποὺ βαστᾶνε φανάρια κι ἀνεθοκαθεβαίνουν στὸν Λυκαθηττὸ. Οἱ σαλπικτὲς τοὺς δίνουν τὰ παραγγέλματα καὶ ἀκολουθοῦν κατακυλίσματα ἀπὸ μικρὰ ὄντα μὲ λαμπερὰ μάτια ποὺ πηδοῦν ἀπὸ

marche en marche, les uns chantant, les autres s'aidant mutuellement. Je monte jusqu'au sommet. Sur les chemins, c'est un concert de ces délicieuses voix des enfants et des jeunes filles grecques. Nuit admirable, illuminée. En redescendant, je dépasse un jeune homme en gris qui me dépasse à son tour, et nous rions de nos cabrioles. C'est un Grec d'Égypte qui finit par me parler en français, et nous nous quittons bons amis ...après une minute de rencontre.

Lundi 7 octobre

Aujourd'hui, c'est au couvent de H. Sideris, à l'ouest du Lycabette, que je monte travailler. Il me paraît désert, mais un chat noir bientôt apparaît sur sa terrasse et puis j'entrevois un regard humain, d'un Panaït¹³ un peu fou, à travers une porte disjointe, qui m'engage à redescendre. Et je vais continuer ma lecture d'une jolie nouvelle de Papadiamantis dans le bois de pins de l'École Française, plus parfumé, et d'où la vue sur l'Acropole, dont les 3 grands édifices sont nettement distingués, est particulièrement belle. Vers midi, je me perds en allant chercher Joannidis et je suis mûr pour une sieste prolongée. J'écris ces notes en attendant d'aller voir à la Scène Libre le Serment du Mort avec Mme Kotopouli. Le spectacle annoncé pour 10h¼ commence à 11h moins le quart, par suite d'une panne d'électricité. Public pas en toilette du tout; j'ai à ma gauche une énorme Grecque débordante. Aux galeries, public d'étudiants, bruyants, sirotant des cafés. La pièce, de Papantoniou, d'après la chanson « Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιοῦς » ne me paraît guère bien construite. A vrai dire, je ne suis que l'action et guère le dialogue. Les décors en outre étant quelconques, la musique de scène aussi, je ne puis guère être emballé, et à 1h½ tout le monde commence vraiment à en avoir assez. Succès très relatif, me semble-t-il.

---

13. Allusion à Panaït Istrati, alors compagnon de Marie-Louise (Bilili), sœur de Samuel.

σκαλοπάτι σὲ σκαλοπάτι, ἄλλα τραγουδώντας κι ἄλλα βοηθώντας τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ἀνεβαίνω ὡς τὴν κορυφή. Στὰ μονοπάτια ἀντηχοῦν οἱ ἀπολαυστικές φωνές τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νεαρῶν Ἑλληνίδων. Νύχτα θαυμάσια, ὀλοφώτιστη. Κατεβαίνοντας προσπερνῶ ἓναν νέο ἄντρα στὰ γκρίζα πού κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του μὲ προσπερνᾷ καὶ γελαῖ με' αὐτά μας τὰ κυνηγητά. Εἶναι Αἰγυπτιώτης πού καταλήγει νὰ μοῦ μιλάει γαλλικά, καὶ χωρίζουμε σὰν καλοὶ φίλοι... μὲ μόνο ἓνα λεπτὸ γνωριμίας.

Δευτέρα 7 Ὀκτωβρίου

Σήμερα ἀνεβαίνω γιὰ μελέτη στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου στὰ δυτικά τοῦ Λυκαθητοῦ. Μοιάζει ἐγκαταλελειμμένο, ἀλλὰ γρήγορα ἐμφανίζεται στὸ προαύλιο μιὰ μαύρη γάτα καὶ μετὰ αἰσθάνομαι ἓνα ἀνθρώπινο βλέμμα, κάποιου Ραπαῖτ¹⁰ λίγο τρελοῦ, μέσα ἀπὸ μιὰ ξεχαρβαλωμένη πόρτα, πού μ' ἀναγκάζει νὰ ξανακατέβω. Καὶ πηγαίνω νὰ συνεχίσω τὸ διάβασμα ἐνὸς ὠραίου διηγήματος τοῦ Παπαδιαμάντη στὸ πευκόδασος τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς πού ἀναδίνει ἓνα θαυμάσιο ἄρωμα, καὶ ἀπ' ὅπου ἡ θεὰ τῆς Ἀκρόπολης, τῆς ὁποίας ξεχωρίζουν μὲ εὐκρίνεια τὰ τρία μεγάλα κτίρια, εἶναι ἔξοχη. Γύρω στὸ μεσημέρι χάνω τὸ δρόμο μου πηγαίνοντας νὰ βρῶ τὸν Ἰωαννίδη καὶ νιώθω τὴν ἀνάγκη μιᾶς παρατεταμένης μεσημεριανῆς ἀνάπαυσης. Γράφω αὐτὲς τίς σημειώσεις περιμένοντας νὰ πάω στὴν «Ἐλεύθερη Σκηνή» νὰ δῶ τὴν Κοτοπούλη στὸν «Νεκρὸ Ἀδερφό». Ἐξαιτίας μιᾶς βλάβης στὴν ἠλεκτροδότηση ἡ παράσταση ἀντὶ γιὰ τίς 10 καὶ τέταρτο ἀρχίζει στίς 11 παρὰ τέταρτο. Οἱ θεατὲς εἶναι ντυμένοι ἀπλά. Στὰ ἀριστερά μου κάθεται μιὰ τεράστια πληθωρική Ἑλληνίδα. Στὰ θεωρεῖα δορυβῶδες κοινὸ ἀπὸ φοιτητὲς πού πίνουν καφέδες. Τὸ ἔργο τοῦ Παπαντωνίου, βασισμένο στὸ δημοτικὸ τραγούδι «Μάνα μὲ τοὺς ἐννιά σου γιούς», δὲν μοῦ φαίνεται καλὸ. Γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινῆς παρακολουθῶ μόνο τὴ δράση καὶ ὄχι τὸ διάλογο. Ἐπιπλέον τὰ σκηνικὰ εἶναι ἀνάξια λόγου, ὅπως κι ἡ μουσική, δὲν μ' ἐνθουσιάζει καὶ μετὰ ἀπὸ μιάμιση ὥρα ὅλος ὁ κόσμος ἀρχίζει νὰ δυσανασχετεῖ. Ἐπιτυχία πολὺ μέτρια μοῦ φαίνεται.

10. Ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸν Παναῖτ Ἰστράτι, σύντροφο γιὰ ἓνα διάστημα τῆς Marie-Luise (Bilili) Baud-Bovy, ἀδελφῆς τοῦ Samuel.

Mardi 8 octobre

Lever tardif, un peu de grec, puis course inutile à la Bibliothèque où je pose une heure en lisant le Βῆμα, pour être arrivé 5 min. en retard au rendez-vous que m'a fixé M. Kougeas. Je déjeune, mal, dans un petit restaurant très joliment placé, en plein air, sur l'esplanade qui domine le réservoir de Kolonaki. Vers 4 h par un temps un peu orageux, je passe voir M. Kougeas et m'excuser, vais prendre ma leçon à l'Odéon, passe chez M. Skokos qui me reçoit assez froidement (quel diantre de manquement ai-je pu commettre!) et finis par aller poser place Συ-ντάγματος où Venizélos doit parler. Foule très populaire qui sent assez mauvais et me fait me gratter constamment. Un haut-parleur lui joue des airs de grammo pour lui faire prendre patience. Malgré cela, de soudains remous l'animent. Vers 8h moins 20, arrive l'auto de Venizélos qui vient de conférences à La Haye, à Genève, et de visites à Berlin, Prague, Belgrade et Salonique, et qui va trouver la force de parler pendant 30 min. Il défend sa politique, mêlant son discours de plaisanteries. Il est tout blanc, mais sa voix est pleine d'énergie et il gesticule avec beaucoup d'animation. Le public applaudit, pousse quelques Εὐγε mais ne me paraît pas enthousiasmé, porté unanimement vers cet homme. Mais, pour moi le spectacle est curieux. On voudrait voir succéder un Cléon à ce Périclès pour se croire transporté au temps des orateurs antiques. Ce n'est qu'une affreuse bousculade pour sortir de la place. Après une bouillabaisse au Diethnes, je rentre prendre ces notes et un repos ...que je voudrais mieux mérité.

Mercredi 9 octobre

Un peu de grec le matin, tandis que quelques gouttes de pluie s'écrasent sur le pavé de la cour. Puis je vais à la Bibliothèque où M. Kougeas me présente à nombre de Messieurs dont φυσικῶς je ne comprends pas le nom. Je rentre travailler à la maison, et à 4 h, repars pour la Bibliothèque

Τρίτη 8 Ὀκτωβρίου

Σηκώνομαι ἄργά, μελετῶ λίγο ἑλληνικά, περνᾶω καμιὰ ὥρα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη διαβάζοντας τὸ «*Βῆμα*» γιατί ἔχασα τὸ ραντεβού μου μὲ τὸν κύριο Κουγέα φτάνοντας μόλις 5 λεπτά ἄργότερα. Γευματίζω, ἄσχημα, σ' ἓνα μικρὸ ὑπαίθριο ἐστιατόριο σὲ πολὺ ὠραῖο σημεῖο, στὴν πλατεία πάνω ἀπὸ τὴ δεξαμενὴ τοῦ Κολωνακίου. Γύρω στὶς 4, μ' ἕναν καιρὸ λίγο βαρὺ, περνῶ νὰ δῶ τὸν κύριο Κουγέα γιὰ νὰ δικαιολογηθῶ, κάνω τὸ μάθημά μου στὸ Ὡδεῖο κι ἐπισκέπτομαι τὸν κύριο Σκόκο ποὺ μὲ ὑποδέχεται μὲ ἄρκετὴ ψυχρότητα (τί τὸ φοβερὸ ἔχω κάνει ἄραγε!) καὶ καταλήγω στὴν πλατεία *Συντάγματος* ὅπου πρόκειται νὰ μιλήσει ὁ Βενιζέλος. Κόσμος πολὺ λαϊκὸς ποὺ μυρίζει ἄσχημα καὶ μὲ κάνει νὰ ξύνομαι συνέχεια. Ἀπὸ ἓνα μεγάλφωνο ἀκούγεται μουσικὴ γιὰ νὰ κάνουν ὑπομονή. Ὅμως ποῦ καὶ ποῦ ἐπικρατεῖ κάποια ἀναστάτωση. Γύρω στὶς 8 παρὰ εἴκοσι καταφθάνει τὸ αὐτοκίνητο τοῦ Βενιζέλου. Ἔχει μόλις γυρίσει ἀπὸ συνέδρια στὴ Χάγη καὶ τὴ Γενεύη κι ἐπισκέψεις στὸ Βερολίνο, τὴν Πράγα, τὸ Βελιγράδι καὶ τὴ Θεσσαλονικὴ καὶ δὴ βρεῖ τὴ δύναμη νὰ μιλήσει γιὰ μισὴ ὥρα. Ὑπερασπίζεται τὴν πολιτικὴ του παρεμβάλλοντας στὴν ὁμιλία του διάφορα χαριτολογήματα. Εἶναι ὀλόλευκος ἀλλὰ ἡ φωνὴ του γεμάτη ἐνέργεια καὶ χειρονομεῖ μὲ πολλὴ ζωντάνια. Τὸ κοινὸ χειροκροτεῖ, φωνάζει ποῦ καὶ ποῦ *εὔγε*, ἀλλὰ δὲν μοῦ φαίνεται ἐνθουσιασμένο, οὔτε μοιάζει νὰ συμφωνεῖ ἀπόλυτα μαζί του. Ὅμως γιὰ μένα τὸ θέαμα παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Ἄν ἔβλεπα αὐτὸν τὸν Περικλῆ νὰ τὸν διαδέχεται στὸ βῆμα ἓνας Κλέων δὴ μοῦ φαινόταν πῶς ἔχω μεταφερθεῖ στὴν ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων ρητόρων. Χρειάστηκε πολὺ σπρωξίδι γιὰ νὰ φύγω ἀπ' τὴν πλατεία μέσα σ' αὐτὸν τὸν τρομερὸ συνωστισμό. Μετὰ ἀπὸ μιὰ ψαρόσουπα στὸ «*Διεθνὲς*» ἐπιστρέφω γιὰ νὰ κρατήσω αὐτὲς τὶς σημειώσεις καὶ νὰ ξεκουραστῶ... παρόλο ποὺ δὲν τὸ πολυαξίζω.

Τετάρτη 9 Ὀκτωβρίου

Μελετῶ λίγο ἑλληνικά τὸ πρωί, καθὼς μερικὲς σταγόνες βροχῆς πέφτουν στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς. Μετὰ πηγαίνω στὴ Βιβλιοθήκη, ὅπου ὁ κύριος Κουγέας μὲ παρουσιάζει σὲ διάφορους κυρίους ποὺ *φυσικά* δὲν συγκρατῶ τὰ ὀνόματά τους. Ἐπιστρέφω στὸ σπίτι γιὰ νὰ δουλέψω καὶ στὶς 4:00 ξαναφεύγω γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη ὅπου διαβάξω τὰ

où je lis des chansons publiées par Politis.¹⁴ J'arrose mon dîner au restaurant de Kolonaki par un resinato sous le charme duquel je me sens encore en écrivant ces mots, puis, par un léger clair de lune, avec lequel rivalisent les projecteurs du congrès de la Paix, je vais voir si les Weiglé sont rentrés. Je ne trouve chez eux que... Mlle Secrétan qui travaille dans un hôpital du Pirée et que je raccompagne au Monastiraki avant de rentrer sagement me coucher.

Jeudi 10 octobre

Je monte à l'Acropole en passant par le Jardin royal. Temps et lumière admirables. Je grimpe sur les échafaudages devant la frise, et je lis du Papadiamantis devant un des cavaliers du cortège des Panathénées. Au Musée, je vais étudier un peu les détails de la frise entière, et découvre dans la balustrade des Nikés de très belles figures que je n'avais pas encore remarquées. Au Parthénon, la lumière entre les colonnes semble contenir en suspens des parcelles de leur patine et paraît un poudroisement rosé. Je ne me lasse pas de découvrir l'Erechtéion et je reste longtemps à essayer d'en faire une photo que malheureusement je rate je crois au dernier moment. L'angle supérieur du toit a une acuité extraordinaire et un éclat splendide sur ce ciel clair.

L'après-midi, je commence la 2e de Beethoven avant d'aller à la Bibliothèque et de retrouver Joannides chez Zacharatos. Nous dînons au Panthéon et passons une soirée agréable. Il me met un peu au courant des différents partis, politiques et artistiques d'Athènes. La lutte, l'ἄγων semble être pour ces gens un élément indispensable à la vie. Nous allons, au clair de lune qui grandit, jusqu'au temple de Zeus, tandis que les projecteurs de Philopappe et du Palais Royal unissent leurs feux sur l'Acropole.

---

14. Il s'agit de Nikolaos Politis, fondateur des études de folklore en Grèce.

δημοτικὰ τραγούδια πού δημοσίευσε ὁ Πολίτης.¹¹ Συνοδεύω τὸ δεῖπνο μου στὸ ἐστιατόριο τοῦ Κολωνακίου μὲ μιὰ ρετσίνα πού νιώθω ἀκόμη τὴ γοητεία τῆς καθὼς γράφω αὐτὲς τὶς ἀράδες, κι ὕστερα, κάτω ἀπ' τὸ ἀδύναμο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, πού τὸ ἀνταγωνίζονται οἱ προβολεῖς τοῦ Συνεδρίου τῆς Εἰρήνης, πάω νὰ δῶ ἂν ἐπέστρεψαν οἱ Weiglé. Βρίσκω ἐκεῖ μόνο... τὴ δεσποινίδα Secrétan πού ἐργάζεται σ' ἓνα νοσοκομεῖο τοῦ Πειραιᾶ καὶ πού τὴ συνοδεύω ὡς τὸ Μοναστηράκι προτοῦ ἐπιστρέψω φρόνιμα γιὰ ὕπνο.

Πέμπτη 10 Ὀκτωβρίου

Ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη περνώντας ἀπ' τὸν Βασιλικὸ Κήπο. Καιρὸς καὶ φῶς θαυμάσια. Σκαρφαλώνω στὶς σκαλωσιὲς μπροστὰ ἀπ' τὴ ζωφόρο καὶ διαβάζω Παπαδιαμάντη ἀντίκρου σ' ἓναν ἰπέα τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Πηγαίνω στὸ Μουσεῖο νὰ μελετήσω λίγο τὶς λεπτομέρειες ὁλόκληρης τῆς ζωφόρου καὶ ἀνακαλύπτω στὸ θωράκιο τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης μορφὲς ὠραιότατες πού δὲν εἶχα ἀκόμα προσέξει. Στὸν Παρθενώνα τὸ φῶς ἀνάμεσα στοὺς κίονες μοιάζει νὰ περιέχει ψήγματα ἀπὸ τὴν πατίνα τοὺς σὰν ρόδινη σκόνη. Δὲν χορταίνω ν' ἀνακαλύπτω τὶς ὁμορφιὲς τοῦ Ἑρεχθεῖου καὶ ἐπιχειρῶ γιὰ πολλὴ ὥρα νὰ βγάλω μιὰ φωτογραφία, δυστυχῶς ἀποτυγχάνοντας τὴν τελευταία στιγμή. Ἡ πάνω γωνιὰ τῆς στέγης ἔχει μιὰν ἐκπληκτικὴ ὀξύτητα καὶ μιὰ θαυμάσια λαμπρότητα πάνω σ' αὐτὸν τὸν καθαρὸ οὐρανό.

Τ' ἀπόγευμα ξεκινῶ τὴ μελέτη τῆς 2ης {Συμφωνίας} τοῦ Beethoven προτοῦ πάω στὴ Βιβλιοθήκη καὶ μετὰ στὸν «Ζαχαράτο» νὰ συναντήσω τὸν Ἰωαννίδη. Παίρνομε τὸ δεῖπνο μας στὸ «Πάνθεον» καὶ περνᾶμε μιὰ εὐχάριστη βραδιά. Μὲ ἐνημερώνει γιὰ τὶς διαφορὲς κλίκες τῆς Ἀθήνας, τὶς πολιτικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς. Ὁ ἀνταγωνισμὸς – ὁ ἀγὼν – γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους μοιάζει ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς καθημερινότητάς τους. Περπατᾶμε ὑπὸ τὸ σεληνόφωσ ὡς τὸ ναὸ τοῦ Διός, καθὼς οἱ προβολεῖς τοῦ Φιλοπάππου καὶ τῶν Ἀνακτόρων ἐνώνουν τὸ φῶς τους στὴν Ἀκρόπολη.

---

11. Πρόκειται γιὰ τὸν Νικόλαο Πολίτη, θεμελιωτὴ τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα.

Vendredi 11 octobre

Je me réveille un peu barbouillé: un peu de refroidissement sur le dîner d'hier soir sans doute. Malgré cela, je monte à l'Acropole. Il y a des nuages aujourd'hui. Une poussière grise semble s'être abattue sur le rose de la plaine attique; la mer n'apparaît bleue que par places. De magnifiques cumulus ourlés d'argent glissent sur l'Hymette et forment un fond splendide aux souples colonnes de l'Erechtéion. Je vais encore revoir la Frise. Décidément, elle est mal exposée et je comprends que je l'aie peu remarquée à mon premier voyage. Elle a pourtant des morceaux splendides: les porteurs de vases, le groupe des dieux, le jeune homme nu maîtrisant leur attelage, les jeunes gens, dont l'un se voile la bouche, qui conduisent un taureau pour le sacrifice, le fragment mutilé des musiciennes. L'Athéna pensive est peut-être l'une des plus captivantes des sculptures du musée, avec les 2 éphèbes de la même salle. Les corés, cette fois encore, me font moins d'impression. Je reviendrai les voir.

Je passe chez Benita qui ne me donne pas de nouvelles, déjeune d'un yaourt et rentre travailler à la maison.

Samedi 12 octobre

Pluie toute la nuit; pluie presque toute la journée: triste temps! Je lis des chansons populaires, le guide d'Athènes de Φιλadelphεύς¹⁵ et travaille ma Symphonie. A midi rendez-vous avec Joannides et Melle Nomides que je raccompagne chez elle; nous nous donnons rendez-vous pour une course le lendemain; mais par ce temps... Vers 4 h½ je vais faire une visite aux Weiglé sur qui tombe Bertie Secrétan et à qui ils doivent refuser de la loger. Je fais quelques provisions, dîne, toujours la pluie...

Dimanche 13 octobre

Après avoir passé la nuit à moitié réveillé pour ne pas rater mon train, je m'endors si bien vers 5 h que, sans Melle Papadimitriou qui se lève

---

15. Alexandre Philadelphus (1866-1955), archéologue.

Παρασκευή 11 Ὀκτωβρίου

Σηκώνομαι κάπως βαρύς: εἶμαι λίγο κρυωμένος, σίγουρα ἐξαιτίας τῆς χθεσινोβραδινῆς ἐξόδου. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη. Ὁ οὐρανὸς σήμερα εἶναι συννεφιασμένος. Μιὰ σταχτιὰ σκόνη μοιάζει νὰ ἔχει κάτσει πάνω στὴν τριανταφυλλένια πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς· ἡ θάλασσα γαλάζια μόνον ἐδῶ κι ἐκεῖ. Θαυμάσιοι σωρεῖτες γύρω γύρω ἀσημένιοι γλιστρᾶνε πάνω ἀπ' τὸν Ὑμηττὸ καὶ σχηματίζουν ἕνα μοναδικὸ φόντο γιὰ τοὺς λυγεροὺς κίονες τοῦ Ἐρεχθείου. Πηγαίνω νὰ ξαναδῶ τὴ ζωφόρο. Δὲν ἔχει ἐκτεθεῖ ὅπως θὰ ἔπρεπε, καὶ καταλαβαίνω ὅτι λίγο τὴν πρόσεξα στὸ πρῶτο μου ταξίδι. Ὡστόσο περιέχει θαυμάσια κομμάτια: τοὺς ὑδριαφόρους, τὴν ομάδα τῶν θεῶν, τὸν γυμνὸ νέο ποὺ κρατᾶ τ' ἄλογά τους, τοὺς ἐφήβους (ὅπου ὁ ἕνας κρύβει τὸ στόμα του) ποὺ ὀδηγοῦν τὸν ταῦρο στὴ θυσία, τὸ θραῦσμα τῶν γυναικῶν μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανα. Ἡ σκεπτόμενη Ἀθηνᾶ εἶναι ἴσως ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐλκυστικὰ γλυπτὰ τοῦ Μουσείου, καθὼς καὶ οἱ δυὸ ἔφηβοι στὴν ἴδια αἴθουσα. Οἱ Κόρες γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ μοῦ κάνουν λιγότερη ἐντύπωση. Θὰ ξαναγυρίσω νὰ τίς δῶ.

Περνάω ἀπ' τὴν Benita {Weiglé} ποὺ δὲν ἔχει νέα, γευματίζω μ' ἕνα γιαιούρτι καὶ γυρίζω σπίτι νὰ δουλέψω.

Σάββατο 12 Ὀκτωβρίου

Βροχὴ ὅλη τὴ νύχτα· βροχὴ σχεδὸν ὅλη μέρα: καιρὸς μελαγχολικός! Διαβάξω δημοτικὰ τραγούδια, τὸν Ὁδηγὸ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Φιλαδελφεύς¹² καὶ μελετῶ τὴ Συμφωνία μου. Τὸ μεσημέρι ραντεβουὺ μὲ τὸν Ἰωαννίδη καὶ τὴ δεσποινίδα Νομίδη ποὺ συνοδεύω ὡς τὸ σπίτι της. Δίνουμε γιὰ αὔριο ραντεβουὺ νὰ πᾶμε ἐκδρομὴ. Μ' αὐτὸν τὸν καιρὸ ὅμως... Κατὰ τίς 4:30 ἐπισκέπτομαι τοὺς Weiglé ὅπου καταφθάνει καὶ ἡ Bertie Secrétan. Τῆς λένε ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τὴ φιλοξενήσουν. Μετὰ ψῶνια, γεῦμα, ἀσταμάτητη βροχὴ.

Κυριακὴ 13 Ὀκτωβρίου

Ἐχοντας περάσει τὴ νύχτα μισοξύπνιος γιὰ νὰ μὴ χάσω τὸ τρένο, ἀποκοιμέμαι στὶς 5:00 τόσο βαριὰ ὥστε ἂν ἡ δεσποινὶς Παπαδημητρίου δὲν

12. Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς (1866-1955), ἀρχαιολόγος.

pour frapper à ma porte à 6 h moins $\frac{1}{4}$, j'aurais manqué une journée très agréable. Un taxi bondissant dans la boue me conduit gare de Larissa où je retrouve Joannides et l'Odiporikos. D'Olympiens, il n'y a qu'Effie N. (avec ses 2 frères, très gentils), Sarris, le géographe, toujours droit dans son imperméable monacal, et Grigoriadis avec ses jolis cheveux noirs frisés. En outre, un M. Xeliandakis, avec un gros ventre et une femme un peu rasante, un autre ménage assez sympathique qui raconte des anecdotes des îles où ils passent leurs vacances. Nous prenons le train jusqu'à Γκιούρκα, sous un ciel troué de bleu par places mais assez menaçant, à travers l'Attique brunâtre où poussent des oliviers, puis à mesure qu'on s'élève, les pins aux longues aiguilles et les arbousiers (κόμαρα). A Giourka, sous la pluie, nous nous empilons dans une auto jusqu'à un premier village (Κάλαμος?). Là le χωροφύλαξ veut nous interdire l'entrée de l'auberge, sous prétexte qu'il est dimanche. On vient enfin à bout de ses scrupules administratifs et nous pénétrons dans une salle assez vaste toute décorée de fresques très jolies, représentant des îles chargées de maisons (Syra peut-être), des pêcheurs, des sous-bois, de grandes étendues de mer que survolent des mouettes japonisantes. Tandis qu'on nous prépare un café, nous entrons dans l'église où se dit la messe et où les gens se promènent en baisant les images, entre autres une maman qui lève son bébé dans ses bras devant chaque icône pour qu'il puisse coller sa petite bouche sur ces vitres gluantes. Devant l'iconostase, 4 grands gâteaux placés sur des tables boiteuses récompensent le pappas de son zèle. Le « Pan », un autre groupe sportif, arrive dans le village et nous offre de nous associer à lui pour prendre une auto qui nous rapprochera de la mer. Comme toute proposition nouvelle, celle-ci est acceptée d'enthousiasme et nous repartons bientôt sous une pluie diminuée. Après avoir franchi pas mal de caniveaux, viré à droite et à gauche entre des collines couvertes de bruyères, nous apercevons tout à coup la mer qui est saluée par des cris de joie; le soleil fait de petites percées, mais sans suite. Nous nous séparons dans ce village (Κάλαμος) de nos compagnons qui vont à Αμφιάρδος et partons par un très joli chemin

μου εἶχε χτυπήσει τὴν πόρτα στὶς 6 παρὰ τέταρτο, δὴ εἶχα χάσει μιὰ μέρα πολὺ εὐχάριστη. Ἔνα ταξί πού τραντάζεται μέσα στὴ λάσπη μὲ ὄδηγεῖ στοὺς σταθμοὺς Λαρίσης, κι ἐκεῖ θρῖσκω τὸν Ἰωαννίδη καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὀδοιπορικοῦ {Ομίλου}. Ἀπὸ τοὺς ἀναρριχητὲς τοῦ Ὀλύμπου εἶναι μόνο ἡ Ἐφη Ν. (μὲ τοὺς 2 ἀδερφοὺς της, πολὺ συμπαθητικοί), ὁ Σαρρῆς ὁ γεωγράφος, πάντοτε εὐθυτενῆς στοὺς κάπως καλογερίστικο ἀδιάβροχό του, καὶ ὁ Γρηγοριάδης μὲ τὰ ὄμορφα μαῦρα κατσαρὰ μαλλιά του. Ἐπιπλέον κάποιος κύριος Ξελιανδάκης, μὲ μιὰ μεγάλη κοιλιὰ καὶ μιὰ σύζυγο λίγο ἐνοχλητικὴ, κι ἔνα ἄλλο ζευγάρι ἀρκετὰ συμπαθητικὸ πού διηγοῦνται ἀνέκδοτα ἀπ' τὰ νησιά ὅπου παραθερίζουν. Παίρνουμε τὸ τρένο μέχρι τὰ *Κιοῦρκα*, κάτω ἀπὸ ἕναν οὐρανὸ κατὰ διαστήματα γαλάζιο ἀλλὰ ἀπειλητικὸ, περνώντας ἀπὸ μιὰν Ἀττικὴ μαυριδερὴ μὲ πολλὰ ἐλαιόδεντρα. Καὶ καθὼς ἀνεβαίνουμε ἀρχίζουν τὰ πεῦκα μὲ τὶς μακριές τους βελόνες κι οἱ *κουμαριές*. Στὰ *Κιοῦρκα*, ὑπὸ βροχὴ, στριμωχνόμαστε σ' ἕνα αὐτοκίνητο πού μᾶς πηγαίνει σ' ἕνα πρῶτο χωριὸ (*Κάλαμος*). Ἐκεῖ ὁ *χωροφύλακας* δὲν θέλει νὰ μᾶς ἀφήσει νὰ μποῦμε στοὺς χάνι γιατί εἶναι, λέει, Κυριακὴ. Τελικὰ καταφέρνουμε νὰ τὸν τουμπάρουμε καὶ μπαίνουμε σὲ μιὰ σάλα ἀρκετὰ εὐρύχωρη, διακοσμημένη μὲ ὄμορφες τοιχογραφίες πού παριστάνουν νησιά γεμάτα σπιτάκια (ἴσως τὴ Σύρο), ψαράδες, χαμόδεντρα καὶ γλάρους νὰ πετᾶνε πάνω ἀπὸ ἀπέραντες θαλασσινὲς ἐκτάσεις. Ὁση ὥρα μᾶς ἐτοιμάζουν καφέ μπαίνουμε στὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας, ὅπου οἱ πιστοὶ κυκλοφοροῦν προσκυνώντας τὶς εἰκόνες, ἀνάμεσά τους καὶ μιὰ μητέρα μ' ἕνα μωρὸ πού μπροστὰ σὲ κάθε εἰκόνα τὸ σηκώνει στὴν ἀγκαλιὰ της γιὰ νὰ κολλήσει τὸ στοματάκι του στὰ λιγδερά τους τζάμια. Μπρὸς ἀπ' τὸ εἰκονοστάσι τέσσερα μεγάλα γλυκίσματα σὲ κάτι κουτσὰ τραπέζια ἀποξημιώνουν τὸν παπὰ γιὰ τὸ ζῆλο του. Ἔνας ἄλλος φυσιολατρικὸς σύλλογος, ὁ «Πάν», φτάνει κι αὐτὸς στοὺς χωριὸ καὶ μᾶς προτείνει νὰ νοικιάσουμε μαζί ἕνα αὐτοκίνητο γιὰ νὰ κατέβουμε στὴν παραλία. Ὅπως κάθε καινούρια πρόταση, ἔτσι κι αὕτη γίνεται δεκτὴ μὲ ἐνθουσιασμὸ κι ἀναχωροῦμε καθὼς ἡ βροχὴ λιγοστεύει. Ἀφοῦ διαβήκαμε κάμποσα αὐλάκια καὶ στρίψαμε ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἀνάμεσα σὲ λόφους σκεπασμένους μὲ ρεῖκια, ἀντικρίζουμε ξαφνικὰ τὴ θάλασσα πού τὴ χαιρετᾶμε μὲ χαρούμενα ξεφωνητά. Ὁ ἥλιος τρυπάει γιὰ λίγο τὰ σύννεφα ἀλλὰ ξανακρύβεται. Σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ (*Κάλαμος*) ἀφήνουμε τοὺς συντρόφους μας πού κατευθύνονται στοὺς *Ἀμφιάρειο* καὶ παίρνου-

caillouteux qui descend doucement vers la mer. Nous nous arrêtons de temps à autre pour cueillir des mûres sauvages puis, Effie et Joannides étant en tête, repartons au pas accéléré. Vers 1h, nous arrivons aux quelques pauvres cabanes de pêcheurs de Ἅγιοις Ἀπόστολοις. La mer est assez menaçante et rudoie les barques ancrées dans le port, elle est verdâtre et ourlée d'écume vers le bord. En face de nous l'Eubée, très découpée (Εὐβοία) sur laquelle le soleil dirige un mince rayon qui fait briller une partie de la côte. Nous nous abritons du vent dans une auberge (?!), une maison faite de 2 pièces, séparées par un mur qui ne monte même pas jusqu'au toit, l'une au sol de pierre humide, où nous nous tenons, l'autre rehaussée par un plancher de bois. Dans celle-ci vit toute la famille avec les poules et les chats; des enfants pâles qui courent pieds nus par ce froid; la petite fille a des yeux magnifiques dans un visage mélancolique; sa mère avec une large jupe d'une lourde étoffe est très belle aussi. Le toit est fait de paille et l'on voit à travers, les portes joignent mal; le moindre de nos chalets de montagne est plus confortable. Nous nous y installons pourtant fort bien autour de tables que nous disposons en équerre, et arrosons nos provisions d'un excellent retsinato. Puis les uns s'engourdissent, les autres vont chercher des coquillages, je m'efforce de comprendre les histoires qui se racontent. Et nous repartons, montons, toujours sous un ciel gris, parmi les chênes nains (πρίνοι), les ronces, les arbusiers dont les fruits ronds sont excellents; nous arrivons de temps à autre sur des replats cultivés où frémissent les feuilles argentées des oliviers, chargés d'olives vertes et noires. Nous nous perdons un peu et finissons par suivre le fond d'une gorge rocheuse, où coule un petit ruisseau sous des châtaigniers. Une petite bruine nous empêche de bien jouir de ce joli endroit et nous arrivons à un ancien couvent, abandonné, où vit un solitaire. Les cellules donnent sur l'échancrure de la gorge où s'encadre la mer. Une seule est encore un peu habitable. Dans la cour un puits, et sous le couvent, sourd une source claire.

με ένα ὄμορφο μονοπάτι στρωμένο με χαλίκια πού κατεβαίνει με μικρή κλίση πρὸς τὴ θάλασσα. Πότε πότε στεκόμαστε νὰ μαζέψουμε βατόμουρα καὶ μετὰ συνεχίζουμε πιὸ γρήγορα, μ' ἐπικεφαλῆς τὴν Ἐφη καὶ τὸν Ἰωαννίδη. Κατὰ τὴ 1:00 φθάνουμε σὲ κάτι φτωχικὲς ψαράδικες καλύβες στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ἡ θάλασσα εἶναι ἀρκετὰ ἀπειλητικὴ καὶ ταρακουνάει τὶς βάρκες πού εἶναι ἀγκυροβολημένες στὸ λιμάνι. Ἐχει χρῶμα πρασινωπὸ κι ἀφρίζει καθὼς τὸ κύμα σπάει στὴν ἀκρογιαλιά. Ἀπέναντί μας ἡ *Εὐβοία*, με τὶς δαντελωτὲς ἀκτέες της. Ὁ ἥλιος κατευθύνει πάνω της μιὰ λεπτὴ ἀκτίνα πού κάνει νὰ λάμπει ἕνα κομμάτι τῆς παραλίας. Γιὰ νὰ προστατευτοῦμε ἀπὸ τὸν ἄνεμο μπαίνουμε σ' ἕνα χάσι (!), ἕνα σπίτι με δυὸ δωμάτια πού χωρίζονται ἀπὸ ἕναν τοῖχο πού δὲν φτάνει ὡς τὸ ταβάνι. Στὸ ἕνα δωμάτιο, στὸ ὁποῖο καθόμαστε, τὸ πάτωμα εἶναι πέτρινο κι ὑγρὸ καὶ στὸ ἄλλο στρωμένο με σανίδες. Ἐδῶ κατοικεῖ ὅλη ἡ οἰκογένεια μαζί με τὶς κότες καὶ τὶς γάτες· παιδιὰ χλωμὰ πού μ' αὐτὸ τὸ κρῦο κυκλοφοροῦν ξυπόλυτα· τὸ κοριτσάκι ἔχει ὑπέροχα μάτια σ' ἕνα πρόσωπο μελαγχολικὸ· ἡ μητέρα της, κι αὐτὴ πολὺ ὄμορφη, φοράει μιὰ φαρδιά φούστα ἀπὸ χοντρὸ ὕφασμα. Ἡ στέγη εἶναι ἀπὸ ἄχυρο καὶ μπάξει, οἱ πόρτες σκεβρωμένες· ἀκόμα καὶ τὸ πιὸ ταπεινὸ ἀπὸ τὰ δικά μας σαλὲ εἶναι πιὸ ἄνετο. Παρ' ὅλα αὐτὰ καθόμαστε μιὰ χαρὰ γύρω ἀπ' τὰ τραπέζια πού τὰ ἐνώνουμε σχηματίζοντας ἕνα γάμα καὶ συνοδεύουμε τὶς προμήθειές μας με μιὰ ἐξαιρετικὴ ρετσίνα. Μετὰ ἄλλοι λαγοκοιμούνται, ἄλλοι πηγαίνουν νὰ μαζέψουν κοχύλια, ἐνῶ ἐγὼ προσπαδῶ νὰ παρακολουθήσω τὶς ἱστορίες πού ἀφηγοῦνται. Καὶ ξαναφεύγουμε, σκαρφαλώνουμε, πάντα κάτω ἀπὸ ἕναν γκρίζο οὐρανὸ, ἀνάμεσα σὲ *πρίνους*, βάτα καὶ κουμαριὲς με τοὺς στρογγυλοὺς, πολὺ νόστιμους καρπούς τους· ποῦ καὶ ποῦ συναντᾶμε μικρὰ ἰσιώματα καλλιεργημένα με ἐλαιόδεντρα. Τὰ ἀσημένια φύλλα τους τρεμουλιάζουν στὸν ἄερα καὶ τὰ κλαδιά τους εἶναι κατάφορτα μ' ἐλιὲς πράσινες καὶ μαῦρες. Γιὰ μιὰ στιγμή χανόμαστε καὶ καταλήγουμε νὰ περπατᾶμε στὸ βάθος μιᾶς βραχώδους χαράδρας με καστανιὲς ὅπου κυλάει ἕνα μικρὸ ρυάκι. Μιὰ βροχούλα μᾶς ἐμποδίζει νὰ χαροῦμε αὐτὴ τὴν ὠραία τοποθεσία καὶ φτάνουμε σ' ἕνα παλιὸ ἐγκαταλειμμένο μοναστήρι ὅπου ζεῖ ἕνας ἀσκητής. Τὰ κελιά εἶναι προσανατολισμένα πρὸς τὸ βαθούλωμα τῆς χαράδρας πού πλαισιώνει τὴ θάλασσα. Μόνο ἕνα εἶναι ἀκόμα κάπως κατοικήσιμο. Στὴν αὐλὴ ὑπάρχει ἕνα πηγάδι καὶ στὴ βάση τοῦ μοναστηριοῦ

Sous les cellules une sorte de cave où se trouve le fond du puits, avec des sortes de sièges de pierre (pour la pénitence des moines, ou pour des tonneaux de κρασί?). Dans la cour aussi, dont les murailles sont éventrées, une jolie église à coupole; à l'extérieur, la décoration est faite par de belles assiettes peintes de Rhodes prises dans la maçonnerie. L'intérieur a de jolies fresques; on y dit la messe 2 fois l'an.

Nous repartons à travers des plateaux fleuris de cyclamens et de bruyères où paissent d'immenses troupeaux de boucs aux cornes bizarrement recourbées, aux nez busqués, et aux robes grises et blanches ou brunes effilochées et tombantes. Nous retrouvons le village où nous avait conduits la seconde auto et prenons un ouzo au café. Une magnifique pappas y fume un narghilé en buvant du résiné. Le «Pan» nous rejoint et nous nous réempilons dans l'auto. Retour très gai; un Italien du Pan entonne des chants populaires grecs et toute la voiture reprend en chœur jusqu'au moment où une panne de benzine nous dépose sur la route, de nuit, par un vent violent qui nous fouette au visage la pluie. Nous partons en chantant, mais en trébuchant dans les fondrières et les ornières. Heureusement la station n'est pas loin où nous nous enfilons un innombrable ragoût aux courgettes et où Joannides sous prétexte que c'est sa fête, et avec l'espoir de me souler, vide verre de retsinato sur verre de retsinato. Chacun l'imitant, c'est une troupe plutôt bruyante qui pénètre dans le train de Salonique. *Symphonia* avec le conducteur du train car nos billets d'excursionnistes ne nous donnent pas le droit de le prendre; nous finissons par rester debout dans un couloir de seconde, et le finale de la symphonie se joue sans encombre dans le bureau du chef de gare d'Athènes. Au retour, lettre d'E. Bréguet et de Melle Lascaris.

Lundi 14 octobre

Pluie et vent, vent et pluie. Je travaille à la maison. A 4 h je vais lire à la Bibliothèque des écrits critiques de Palamas.

αναβλύζει μιὰ κρυστάλλινη πηγή. Κάτω ἀπ' τὰ κελιά ὑπάρχει ἓνα εἶδος ὑπογείου ὅπου βρίσκεται ὁ πάτος τοῦ πηγαδιοῦ καὶ κάποια πέτρινα καθίσματα (γιὰ τὴ μετάνοια τῶν μοναχῶν ἢ γιὰ βαρέλια μὲ κρασί). Στὴν αὐτὴ μὲ τὸν ἐρειπωμένο περίβολο μιὰ ὠραία ἐκκλησία μὲ τροῦλο· τὸ ἐξωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας εἶναι διακοσμημένο μὲ ἐντοιχισμένα ὠραῖα ροδίτικα ζωγραφιστὰ πιάτα. Στὸ ἐσωτερικὸ ὁμορφες τοιχογραφίες. Ὁ ναὸς λειτουργεῖται δυὸ φορὲς τὸ χρόνο.

Ἀρχίζουμε πάλι νὰ περπατᾶμε μέσα ἀπὸ ἀνθισμένα λιβάδια μὲ κυκλάμινα καὶ ρεῖκια ὅπου βόσκουν τεράστια κοπάδια ἀπὸ τράγους μὲ περίεργα στριφογυριστὰ κέρατα, κυρτὲς μύτες καὶ γκριζο, ἄσπρο ἢ καφετὶ ξεφτισμένο τρίχωμα. Ξαναβρίσκουμε τὸ χωριὸ ὅπου μᾶς εἶχε ὀδηγήσει τὸ δεῦτερο αὐτοκίνητο καὶ περνᾶμε ἀπ' τὸ καφενεῖο νὰ πιοῦμε ἓνα οὔζο. Ἐδῶ ἓνας μεγαλοπρεπὴς παπᾶς καπνίζει ναργιλὲ πίνοντας τὴ ρετσίνα του. Ὁ «Πάν» μᾶς συναντᾶ καὶ στριμωχνόμαστε πάλι στὸ αὐτοκίνητο. Ἐπιστροφή πολὺ χαρούμενη· ἓνας Ἴταλὸς ἀπὸ τὸν «Πάνα» ἀρχίζει νὰ λέει ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια κι ἐμεῖς οἱ ὑπόλοιποι ἀντιφωνοῦμε ὡς τὴ στιγμή πού μένουμε ἀπὸ βενζίνη στὴ μέση τοῦ δρόμου. Εἶναι νύχτα καὶ ὁ μανιασμένος ἀέρας χτυπάει τὴ βροχὴ στὰ πρόσωπά μας. Ξεκινᾶμε τραγουδώντας ἀλλὰ παραπατώντας στὶς λάσπες καὶ στὰ ἴχνη τῶν τροχῶν. Στὸ σταθμὸ, πού εὐτυχῶς δὲν εἶναι μακριά, καταβροχθίζουμε ἓνα ἀπερίγραπτο ραγὸ μὲ κολοκυθάκια ἐνῶ ὁ Ἰωαννίδης, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι γιορτάζει καὶ ἔχοντας σκοπὸ νὰ μὲ μεθύσει, ἀδειάζει τὸ ἓνα ποτηράκι ρετσίνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο. Κάνουμε κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο κι ἔτσι κεφάλτοι ὅπως εἴμαστε ἀνεβαίνουμε στὸ τρένο πού ἔρχεται ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη. Συμφωνία μὲ τὸν ἐλεγκτὴ ἀφοῦ τὰ ἐκδρομικά μας εἰσιτήρια δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὸ πάρουμε· ἐντέλει ταξιδεύουμε ὄρθιοι στὸ διάδρομο τῆς δεύτερης θέσης καὶ τὸ φινάλε τῆς συμφωνίας παίζεται χωρὶς ἀπρόοπτα στὸ γραφεῖο τοῦ σταθμάρχῃ τῶν Ἀθηνῶν. Γυρίζοντας σπὶτι γράμμα τῆς Esther Bréguet καὶ τῆς δεσποινίδας Λάσκαρη.

Δευτέρα 14 Ὀκτωβρίου

Βροχὴ καὶ ἄνεμος, ἄνεμος καὶ βροχὴ. Δουλεύω στὸ σπῆτι. Στὶς 4:00 πηγαίνω νὰ διαβάσω στὴ Βιβλιοθήκη κριτικὰ σημειώματα τοῦ Παλαμᾶ.

Mardi 15 octobre

Même temps, même travail. Le soir, après un chocolat complet, je vais à l'Odéon, où depuis 3 leçons nous n'avancions plus, de nouveaux élèves apparaissant chaque fois.

Mercredi 16 octobre

Après une lettre à la Landwehr pour exiger qu'ils jouent ma nouvelle ouverture lors de leur concert avec ma Cantate, je vais, par un temps légèrement éclairci, à l'Ecole française où Mme Merlier me reçoit très aimablement et me donne beaucoup de renseignements utiles. En la quittant, je vais au Musée avec le guide de Philadelphus, et si, en cette compagnie je n'ai pas beaucoup d'émotions artistiques, j'apprends passablement de choses.

En rentrant, je trouve de bonnes lettres de papa et de Mme Bron. L'après-midi, 2e de Beethoven, courses inutiles pour une pension et travail à la Bibliothèque. Le soir, chez les Merlier; soirée très charmante; j'ai du plaisir à retrouver chez eux la possibilité d'un échange intellectuel. Ils sont tous deux très simples et semblent envisager la vie avec confiance en opposition avec leur hôte, M. Serrigue,¹⁶ je crois, un cousin des Odier-Delacroix, qui se prépare à faire des fouilles en Syrie et est un terrible pessimiste et sceptique; nous avons une grande discussion sur le bonheur de l'individu et de l'humanité. M. et Mme M. parlent de façon fort intéressante de leur séjour à Skiathos, l'île de Papdiamanti où se trouvait cet été la flotte anglaise de Malte. Rentrée à 1h par un beau clair de lune.

Jeudi 17 octobre

Malgré ce coucher tardif, je suis levé à 8h réveillé par le beau temps et je monte à l'Acropole. J'y lis un peu à l'abri du piédestal d'Agrippa derrière lequel apparaît aérien le temple de la victoire.

---

16. Henri Seyrig (1895-1973), archéologue français, directeur plus tard de l'Institut Français d'Archéologie de Beyrouth.

Τρίτη 15 Ὀκτωβρίου

Ἴδιος καιρός, ἴδια δουλειά. Τὸ βράδυ, ἀφοῦ πῆρα μιὰ σοκολάτα κομπλέ, πηγαίνω στὸ Ὡδεῖο ὅπου ἐδῶ καὶ τρία μαθήματα δὲν προχωρᾶμε γιατί ἔρχονται συνέχεια καινούριοι μαθητές.

Τετάρτη 16 Ὀκτωβρίου

Ἀφοῦ ἔγραψα στὴ Landwehr γιὰ ν' ἀπαιτήσω νὰ παίξουν τὴ νέα μου οὐβερτούρα στὴ συναυλία ποὺ θὰ παίξουν τὴν Καντάτα μου, μ' ἔναν καιρὸ κάπως πιὸ φωτεινὸ πηγαίνω στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ ὅπου ἡ κυρία Μερλιέ μὲ δέχεται πολὺ φιλικὰ καὶ μοῦ δίνει πληθὸς χρήσιμες πληροφορίες. Ἀφήνοντάς την πηγαίνω στὸ Μουσεῖο μὲ τὸν ὁδηγὸ τοῦ Φιλαδελφεύς ποὺ μολοντί δὲν μὲ συγκινεῖ ἀπὸ πλευρᾶς τέχνης, εἶναι ἀρκετὰ διαφωτιστικός.

Ἐπιστρέφοντας βρίσκω γράμματα τοῦ μπαμπᾶ καὶ τῆς κυρίας Bron μὲ καλὰ νέα. Τὸ ἀπόγευμα μελέτη τῆς 2ης [Συμφωνίας] τοῦ Beethoven, ἄκαρπα τρεξίματα γιὰ μιὰ πανσιὸν καὶ διάβασμα στὴ Βιβλιοθήκη. Κατόπιν στοὺς Μερλιέ. Πολὺ εὐχάριστη βραδιά. Χαίρομαι ποὺ κοντὰ τους βρίσκω ὅτι ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν. Εἶναι κι οἱ δύο τους πολὺ ἀπλοὶ καὶ μοιάζουν ν' ἀτενίζουν τὴ ζωὴ μὲ ἐμπιστοσύνη, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἄλλο προσκαλεσμένο τους, τὸν κύριο Seyrig¹³ –νομιζω ξάδελφο τῶν Odier-Delacroix– ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ κάνει ἀνασκαφὲς στὴ Συρία κι εἶναι φοβερὰ ἀπαισιόδοξος καὶ σκεπτικιστής· κάνουμε μιὰ μεγάλη συζήτηση γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Μερλιέ λένε ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα πράγματα γιὰ τὴ διαμονή τους στὴ Σκιάθου, τὸ νησί τοῦ Παπαδιαμάντη, ὅπου τὸ καλοκαίρι θρῖσκόταν ὁ ἀγγλικὸς στόλος τῆς Μάλτας. Ἐπιστροφὴ στὴ 1:00 μ' ἕνα ὥραῖο φεγγαρόφωτο.

Πέμπτη 17 Ὀκτωβρίου

Ἄν καὶ ξάπλωσα ἀργὰ, ξυπνᾶω ἀπὸ τὸν καλὸ καιρὸ στὶς 8:00 κι ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη. Διαβάξω λίγο κάτω ἀπ' τὴ σκιά τοῦ θάβρου τοῦ Ἀγρίππα πίσω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἀέρινος ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Τὰ

13. Πρόκειται γιὰ τὸν Γάλλο ἀρχαιολόγο Henri Seyrig (1895-1973), διευθυντὴ ἀργότερα τοῦ Γαλλικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου στὴ Βηρυτό.

Les Propylées sont toujours plus beaux. Il fait un vent assez fort avec de petits nuages blancs dans le ciel bleu pâle. La frise fait admirablement; c'est tantôt l'un, tantôt l'autre des groupes que fait jaillir la lumière. Je lis des chansons populaires en face du Parthénon. A midi, avant d'aller chez les Weiglé, je vais à l'Olympieion; la colonne tombée m'explique le chapiteau corinthien fait de deux tambours superposés, l'inférieur embrassant le supérieur de ses feuilles d'acanthé. Le marbre des colonnes avec leurs cannelures creuses semble transparent. Chez les Weiglé, Bob Wulf qui me montre ses médailles et une Russe. Benita enchantée parce qu'un marchand de raisins lui a annoncé qu'il se suiciderait pour elle. En les quittant, je vais voir une exposition de peinture grecque moderne, dans de jolis locaux, bd. Amélie. Beaucoup de croûtes, ensemble très peu avancé, mais en général du goût. D'une dame Alexandridou-Stephanopoulou des types de Skyros un peu amateurs mais vivants, de Gregoriadis, un joli petit paysage brûlé d'Attique avec des enfants, un peu une transposition du Morisot de la Coll. Chauchard, d'Oikonomidou, une Epirote bien peinte, mais ce qu'il y a de mieux, c'est du Stephanopoulos, une rue de Skyros, toute blanche, 5 femmes en prière devant une église, sans qu'apparaisse un bout de ciel, non plus que sur son 3e tableau, l'«aire», très vivant, un peu Blanchet et original de couleurs. Malgré le beau temps je m'enferme à la Bibl. avec les *Πρῶτα Κριτικά* de Palamas et rentre à 7h en m'achetant des bottines. Lettre de Madelon, les gosses sont guéris.

Le soir, par la pleine lune, je monte à l'Acropole après avoir mangé à Kolonaki un affreux poisson de vase. Une légère brume ou peut-être la fumée d'une maison qui brûle rue Eole estompe l'Acropole qui apparaît sur le ciel sans étoiles où seule règne la lune comme une énorme masse irréaliste et vivante à la fois. Tandis que l'Odéon d'Hérode est formidable par cet éclairage artificiel, l'Acropole à mon avis n'y gagne rien. Seul le temple de la Victoire, caressé par cette clarté immobile a beaucoup de charme, un charme étrange, un peu sensuel. Mais les belles colonnes doriques sont faites pour le soleil qui les pénètre, qui leur donne du volume et de la vie.

Προϋψαία εἶναι ἀκόμα ὠραιότερα. Φυσάει δυνατὰ μὲ μικρὰ ἄσπρα σύννεφα στὸν ἀνοιχτογάλαζο οὐρανό. Ἡ ζωφόρος τοῦ Παρθενώνα φαίνεται ὀλοκάθαρα· τὸ φῶς πέφτει πότε στὸ ἕνα καὶ πότε στὸ ἄλλο σύμπλεγμα. Διαβάζω δημοτικὰ τραγούδια ἀπέναντι ἀπ' τὸν Παρθενώνα. Τὸ μεσημέρι, πρὶν πάω στοὺς Weiglé, περνῶ ἀπ' τὸ Ὀλυμπεῖο· ὁ πεσμένος κίονας μοῦ δείχνει ὅτι τὸ κορινθιακὸ κιονόκρανο εἶναι καμωμένο ἀπὸ δυὸ κολλητοὺς σπονδύλους μὲ τὸν κάτω ν' ἀγκαλιάζει τὸν πάνω μὲ τὰ γυριστὰ φύλλα τῆς ἀκάνθου. Τὸ μάρμαρο τῶν κίωνων μὲ τις κοῖλες ραβδώσεις μοιάζει διαφανές. Στοὺς Weiglé, ὁ Bob Wulf, ποῦ μοῦ δείχνει τὰ μετάλλάιά του, καὶ μιὰ Ρωσίδα. Ἡ Benita εἶναι ἐνθουσιασμένη γιατί ἕνας σταφιδέμπορος τῆς ἐξομολογήθηκε ὅτι γιὰ χάρη της θ' αὐτοκτονοῦσε. Φεύγοντας πηγαίνω νὰ δῶ μιὰ ἔκθεση σύγχρονης ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς σ' ἕναν ὠραῖο χώρο στῆ λεωφόρο Ἀμαλίας. Πολλὰ σκουπίδια, τὸ σύνολο ὄχι πολὺ πρωτοποριακό, ἀλλὰ γενικὰ ὠραῖο. Κάποιας κυρίας Ἀλεξανδρίδου-Στεφανοπούλου, φιγούρες Σκυριανῶν λίγο ἐρασιτεχνικὲς ἀλλὰ ζωντανές, τοῦ Γρηγοριάδη, παιδιὰ σ' ἕνα ὄμορφο λιοκαμένο τοπίο τῆς Ἀττικῆς στὸ στίλ τοῦ Morisot τῆς συλλογῆς Chauchard, τῆς Οἰκονομίδου ἕνας ὠραῖος πίνακας μιᾶς Ἠπειρώτισσας, ἀλλὰ τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Στεφανόπουλου, ἕνας δρόμος στῆ Σκύρο, κάτασπρος, μὲ πέντε γυναῖκες ποῦ προσεύχονται μπροστὰ σὲ μιὰ ἐκκλησία χωρὶς καθόλου νὰ φαίνεται ὁ οὐρανός, ὅπως καὶ στὸν τρίτο του πίνακα, «τὸ ἄλῳνι», πολὺ ζωντανό, λίγο σὲ στίλ Blanchet, μὲ πρωτοτυπία στὰ χρώματα. Παρὰ τὸν ὠραῖο καιρὸ κλείνομαι στῆ Βιβλιοθήκη διαβάζοντας τὰ «Πρῶτα Κριτικά» τοῦ Παλαμᾶ κι ἐπιστρέφω στὶς 7:00, ἀφοῦ ἀγόρασα ἕνα ξευγάρι μποτινία. Γράμμα ἀπ' τῆ Madelon ὅτι τὰ παιδιὰ συνήλθαν.

Τὸ βράδυ, μὲ τὴν πανσέληνο, ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη, ἀφοῦ ἔφαγα στὸ Κολωνάκι ἕνα ἀπαίσιο ψάρι μὲ γεύση βούρκου. Μιὰ ἐλαφρὰ ὀμίχλη, ἢ ἴσως ὁ καπνὸς ἀπὸ μιὰ πυρκαγιά στὴν ὁδὸ Αἰόλου σκιάζει τὴν Ἀκρόπολη ποῦ ἐμφανίζεται σ' ἕναν οὐρανὸ χωρὶς ἀστέρια ὅπου δεσπόζει μόνον τὸ φεγγάρι, σὰν μιὰ τεράστια ἐξωπραγματικὴ καὶ συγχρόνως ζωντανὴ μάζα. Αὐτὸς ὁ τεχνητὸς φωτισμὸς ἀναδεικνύει, νομίζω, ἐκπληκτικὰ τὸ Ἡρώδειο, ὄχι ὅμως τὴν Ἀκρόπολη. Μόνον ὁ ναὸς τῆς Νίκης, καθὼς τὸν χαϊδεύει αὐτὸ τὸ ἀκίνητο φῶς, ἀποκτᾷ πολλὴ χάρη, μιὰ χάρη παράξενη, κάπως αἰσθησιακὴ. Ἀλλὰ οἱ ὠραῖοι δωρικοὶ κίονες εἶναι καμωμένοι γιὰ τὸν ἥλιο ποῦ τοὺς διαπερνάει, ποῦ τοὺς δίνει ὄγκο καὶ ζωή.

Elles se détachent en silhouettes par cette lumière. Cela crée d'ailleurs de beaux effets, comme la frise que dessine la crête de l'Hymette rythmée par les entrecolonnements. Et le sol même de l'Acropole, le calcaire comme le marbre sont argentés et prennent un étrange aspect métallique. Je rentre par le vieux quartier, où les cyprès semblent avoir pris pour eux toute l'obscurité de cette claire nuit.

Vendredi 18 octobre

Je monte travailler un instant mes chants populaires sur le Lycabette. Ces dernières pluies ont beaucoup verdi la terre; l'Hymette lui aussi n'est plus de ce rose acide qu'il avait jusqu'ici. Je me fais beau pour aller voir Stephanos chez le Πρωθυπουργός mais il y a tant de monde à l'entrée que je me contente d'aller prendre rendez-vous chez Joanides pour notre course de demain et m'acheter des bouquins de musique. L'après-midi j'écris à la maison avant de sortir sur le Lycabette avec le livre de poésies que j'ai acheté ce matin; celles de Calvos me paraissent très belles. Mais je n'ai guère le triste courage de m'attacher à mon bouquin, tant le spectacle est admirable. Toute la plaine est visible avec la plus grande netteté, sans que cela enlève rien à l'atmosphère de sa précieuse qualité. La mer est dégagée de vapeur; on peut y dénombrer les bateaux. Le soleil descend peu à peu sur Salamine. Lentement j'arrive à la petite église où m'appellent des cloches. Le service est très beau, avec un récitant qui a une fort belle voix pas trop nasillarde et chante avec beaucoup de vie. Cette religion est d'une justesse d'échelle étonnante. Le pappas vous est vraiment très proche, tant qu'il est à son lutrin parmi les cierges brûlants et puis lorsqu'il pénètre dans l'iconostase il est tout à coup transféré sur un autre plan et agit ainsi vraiment comme intercesseur. Un rayon de soleil couchant se glisse exactement dans l'axe de la porte et vient tomber devant l'autel. Son faible éclat annonce un soleil déjà fort près de l'horizon et je sors pour le voir se coucher. Il descend derrière les montagnes de Salamine en sorte qu'on voit sur l'eau le pinceau de lumière qui y est encore projeté entre deux sommets de l'île.

Αυτό τὸ φῶς τοὺς κάνει νὰ ξεχωρίζουν σὰν σιλουέτες. Αυτό δημιουργεῖ ὠραία ἐφέ, ὅπως ἡ ζωφόρος τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ὑμηττοῦ ποὺ διακόπτεται κατὰ διαστήματα ἀπὸ τοὺς κίονες. Καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκρόπολης, ὁ ἀσβεστόλιθος, ὅπως ἄλλωστε τὸ μάρμαρο, ἀσημίζει ἀποκτώντας μιὰν ὄψη μεταλλική. Ἐπιστρέφω ἀπὸ τὴν παλιὰ συνοικία ὅπου τὰ κυπαρίσσια δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀπορροφοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ὅλο τὸ σκοτάδι αὐτῆς τῆς φωτεινῆς νύχτας.

Παρασκευὴ 18 Ὀκτωβρίου

Ἀνεβαίνω γιὰ λίγο στὸν Λυκαβηττὸ γιὰ νὰ μελετήσω τὰ δημοτικά μου τραγούδια. Ἡ γῆ ἔχει πρασινίσει πολὺ ἀπὸ τὶς τελευταῖες βροχές· ἀλλὰ κι ὁ Ὑμηττὸς δὲν ἔχει πιά αὐτὸ τὸ πικρὸ ροῦζ ποὺ εἶχε ὡς τώρα. Εὐπρεπίζομαι γιὰ νὰ πάω νὰ δῶ τὸν Στέφανο στὸ γραφεῖο τοῦ *Πρωθυπουργοῦ*, ἀλλὰ ὁ κόσμος ποὺ περιμένει στὴν εἴσοδο εἶναι τόσο πολὺς ποὺ ἀρκοῦμαι νὰ πάω στὸν Ἰωαννίδη γιὰ νὰ κλείσουμε ραντεβού γιὰ τὴν αὐριανὴ ἐκδρομὴ καὶ ν' ἀγοράσω τετράδια μουσικῆς. Τὸ ἀπόγευμα γράφω στὸ σπίτι προτοῦ ἀνέβω στὸν Λυκαβηττὸ μὲ τὴν ποιητικὴ ἀνθολογία ποὺ ἀγόρασα τὸ πρωί. Τὰ ποιήματα τοῦ Κάλβου μοῦ φαίνονται πολὺ ὠραία. Ἀλλὰ μοῦ λείπει τὸ κουράγιο νὰ συγκεντρωθῶ στὸ βιβλίό μου, τόσο μὲ παρασέρνει ἡ ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου. Ὅλη ἡ πεδιάδα φαίνεται μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ εὐκρίνεια, χωρὶς αὐτὸ ν' ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν πολὺτιμη ποιότητα τῆς ἀτμόσφαιρας. Ἡ θάλασσα χωρὶς καταχνιά· μπορεῖ κανεὶς νὰ μετρήσει ἕνα ἕνα τὰ πλεούμενα. Ὁ ἥλιος κατεβαίνει σιγὰ σιγὰ στὴ Σαλαμίνα. Περπατώντας ἀργὰ φτάνω στὴ μικρὴ ἐκκλησία ὅπου μὲ καλοῦν οἱ καμπάνες. Ἡ ἀκολουθία εἶναι πολὺ ὠραία, μ' ἕναν ψάλτη μὲ ἐξαιρετικὴ φωνή, ὄχι ὑπερβολικὰ ἔρρινη, ποὺ ἀποδίδει τὰ τροπάρια μὲ πολλὴ ζωντάνια. Αὐτὴ ἡ θρησκεία ἔχει ἐκπληκτικὴ ἀκρίβεια κλίμακας. Ὁ παπὰς εἶναι πολὺ κοντὰ σας ὅταν βρίσκεται στὸ στασίδι ἀνάμεσα στὰ ἀναμμένα κεριά, ἀλλὰ ὅταν μπαίνει στὸ ἱερὸ μεταφέρεται σ' ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο καὶ γίνεται ἕνας πραγματικὸς μεσολαβητής. Μιὰ ἀχτίδα ἀπ' τὸν ἥλιο ποὺ δύνει γλιστράει μὲ ἀκρίβεια μέσα ἀπ' τὸν ἄξονα τῆς θύρας καὶ πέφτει πάνω στὴν ἀγία τράπεζα. Ἡ ἀσθενικὴ τῆς λάμψη ἀναγγέλλει ὅτι ὁ ἥλιος ἤδη βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὸν ὀρίζοντα καὶ βγαίνει γιὰ νὰ τὸν δῶ νὰ βασιλεύει. Κρύβεται πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ τῆς Σαλαμίνας ἔτσι ποὺ φαίνεται στὸ νερὸ ἡ φωτεινὴ πινελιὰ ποὺ προβάλλει ἀκόμα ἀνάμεσα ἀπὸ

La baie du Phalère verdit, tandis que toute l'Attique devient lilas. Et puis il se couche même pour nous, tout rouge cette fois et son disque est échancré par des montagnes invisibles.

Je redescends par l'école française où je pose ma carte chez les Merlier et rentre par la Σχιστή πέτρα.¹⁷ L'Acropole est d'un brun rosé maintenant tandis que l'ombre tombe sur la plaine. Après la 2e de Beethoven, je vais prendre un ouzo avec Joannides et les Nomidès, Effie ravissante dans un grand chapeau bleu. Leçon byzantine sans intérêt, pasta et yaourt et puis des lettres, ces notes et il est de nouveau 11 h quand je suis au lit.

Samedi 19 – dimanche 20 octobre

Je retrouve mon rocher du Lycabette, mais depuis quinze jours l'hiver s'est rapproché et je cherche des creux de roche où vienne me caresser le soleil. Je lis de magnifiques odes de Calvos, le seul qui me paraisse avoir retrouvé le souffle de l'antiquité. Vers midi, toutes ces maisons de la plaine attique perdent leur individualité, ce n'est plus qu'une sorte de mer étale, ocre et rose, grisante comme la vraie mer.

Vers 4 h, je vais inutilement à la Bibliothèque, fermée le samedi et je fais mes provisions avant de monter dans les pins du Lycabette pour voir se coucher le soleil. Des nuages commencent à couvrir les montagnes. Je lis un article intéressant sur Psicharis qui vient de mourir avant de redescendre faire un peu de violon; la couleur des pins, de la jeune herbe verte, au couchant, est d'un éclat et d'une étrangeté très grands. J'écris en attendant de retrouver place Κάλλιπος le Pan, Joannidis et les Nomidis.

En m'y rendant par la rue Solon, j'entends un chœur vraiment remarquable d'hommes réunis dans un café. Ces voix dans cette ville ont un très grand caractère. Le samedi soir les magasins restent ouverts

---

17. La colline de Schisti Petra se délimite par les rues Lycabette, Demakis, Chersonos et Anagnostopoulos.

δυό κορυφές τοῦ νησιοῦ. Ὁ Φαληρικὸς ὄρμος πρασινίζει ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπη Ἀττικὴ βάφεται βιολετιά. Καὶ μετὰ βασιλεύει ἀκόμη καὶ γιὰ μᾶς, αὐτὴ τὴ φορά κατακόκκινος, καὶ ὁ δίσκος του κόβεται ἀπὸ ἀόρατα βουνά.

Ξανακατεβαίνω περνώντας ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Σχολή, ὅπου ἀφήνω τὴν κάρτα μου στοὺς Μερλιέ, κι ἐπιστρέφω μέσω *Σχιστῆς Πέτρας*.¹⁴ Τὸ χρῶμα τῆς Ἀκρόπολης εἶναι βαθυκόκκινο καθὼς ἡ σκιὰ πέφτει πάνω στὴν πεδιάδα. Μετὰ τὴ 2η {Συμφωνία} τοῦ Beethoven πηγαίνω γιὰ ἓνα οὔζο μὲ τὸν Ἰωαννίδη καὶ τοὺς Νομίδηδες, ἡ Ἔφη πανέμορφη μὲ ἓνα μεγάλο γαλάζιο καπέλο. Ἀδιάφορο μάθημα βυζαντινῆς μουσικῆς, πάστα καὶ γιαούρτι κι ὕστερα ἀλληλογραφία, αὐτὲς οἱ σημειώσεις κι ἔχει πάλι πάει !! ὅταν πέφτω στὸ κρεβάτι.

Σάββατο 19 – Κυριακὴ 20 Ὀκτωβρίου

Ξαναβρίσκω τὸ βράχο μου στὸν Λυκαθηττό, ἀλλὰ καθὼς ἐδῶ καὶ δεκαπέντε μέρες πλησίασε ὁ χειμῶνας ἀναζητῶ τὶς κοιλοτήτες ποὺ ἔχουν λίγο ἥλιο. Διαβάζω τὶς ὑπέροχες «ὼδές» τοῦ Κάλβου, τοῦ μόνου ποὺ μοιάζει νὰ ἔχει ξαναβρεῖ τὴν πνοὴ τῆς ἀρχαιότητας. Κατὰ τὸ μεσημέρι ὅλα τὰ σπίτια τοῦ ἀττικοῦ λεκανοπεδίου χάνουν τὴν ἀτομικότητά τους καὶ μετατρέπονται σὲ μιὰ ἀκίνητη ροδοκίτρινη μάζα, ζαλιστικὴ κι ἀπέραντη σὰν τὴ θάλασσα.

Κατὰ τὶς 4:00 ἐπισκέπτομαι ἄδικα τὴ Βιβλιοθήκη, ποὺ εἶναι κλειστὴ τὰ Σάββατα, καὶ κάνω τὰ ψώνια μου προτοῦ ἀνέβω στὰ πεῦκα τοῦ Λυκαθηττοῦ νὰ δῶ τὸ ἡλιοβασίλεμα. Σύννεφα ἀρχίζουν νὰ σκεπάσουν τὰ βουνά. Διαβάζω ἓνα ἐνδιαφέρον ἄρθρο γιὰ τὸν Ψυχάρη, ποὺ μόλις πέθανε, πρὶν ξανακατέβω νὰ μελετήσω λίγο βιολί: στὸ σούρουπο τὸ χρῶμα τῶν πεύκων καὶ τῆς φρέσκιας πράσινης χλόης ἀποκτᾷ μιὰν ἐκπληκτικὴ, σχεδὸν ἀλλόκοτη λαμπρότητα. Κάθομαι καὶ γράφω περιμένοντας νὰ περάσει ἡ ὥρα γιὰ νὰ συναντήσω τὰ μέλη τοῦ «Πάνα», τὸν Ἰωαννίδη καὶ τοὺς Νομίδηδες στὴν πλατεία *Κάνιγγος*.

Περνώντας ἀπὸ τὴν οἰκὸν Σόλωνος ἀκούω μιὰν ἐξαιρετικὴ ἀνδρική χορωδία σ' ἓνα καφενεῖο. Αὐτὲς οἱ φωνές σ' αὐτὴ τὴν πόλη ἔχουν πολὺ χαρακτῆρα. Τὰ Σαββατόβραδα τὰ μαγαζιά μένουν ἀνοιχτὰ ὡς ἀργά:

14. Ὁ Λόφος τῆς Σχιστῆς Πέτρας ὀρίζεται ἀπὸ τὶς ὁδοὺς Λυκαθηττοῦ, Δημάκη, Χερσῶνος καὶ Ἀναγνωστοπούλου.

indéfiniment ; on voit les boulangers rouler leurs pains en couronne, les glisser dans le four. La place Kaningos, elle, est très tranquille, animée seulement par le mouvement des taxis. Sous ses arbres se rassemblent peu à peu les membres du Pan et ceux de notre παρέα en particulier, tandis que se lève la lune derrière le Lycabette. Les nuages du couchant se sont dissipés, le κέφι règne malgré une assez longue attente. Nous nous empilons enfin dans quatre taxis et partons à travers la plaine attique, par une route excellente jusqu'à Μενίδι (Acharnes) puis exécrable ou plutôt inexistante jusqu'au pied du Πάρνης. La lune argente encore davantage les oliviers qui, par places, croissent sur cette terre aride. Nous quittons nos voitures, un peu inquiets, car de gros nuages blancs se sont amassés sur l'Hymette et le Pentélique. Heureusement la lune, haut dans le ciel, reste dégagée et aussi la montagne où nous montons et où des clubistes envoyés en éclaireurs allument de temps à autre des feux de branches de pins sèches. Par les sentiers caillouteux, dans une rare végétation épineuse, nous montons à la course, c'est-à-dire à la grecque, et nous arrêtons de temps en temps pour attendre les retardataires.

Les lumières de Menidi, d'Athènes plus loin, du Pirée plus loin encore, tremblent sous une espèce de brume. Nous coupons par des raccourcis la route qui monte au Sanatorium et qui n'est qu'établie pour le moment, sans que la chaussée en soit praticable pour des autos, à peine pour des voitures. L'air est assez frais, bien que le notias ait succédé au vorias. Nous faisons une halte assez longue dans un fossé de la route ; la gentille Effie partage ma cape et mon sac comme oreiller.

Nous quittons le versant de la montagne qui domine la plaine pour pénétrer dans une grande combe où résonnent les aboiements des chiens du Sanatorium. Nous le laissons sur notre gauche et bientôt, dans le fond d'un vallon où l'on entend ruisseler une eau vive, s'élève la flamme rose lilas d'un grand feu et nous échangeons des cris et des sifflets de bienvenue. Un arbre prodigieux, au tronc énorme, est éclairé par le feu, un noyer peut-être, à vrai dire je ne puis m'en rendre compte. Le feu est établi dans l'enceinte d'une ancienne église, dont il ne reste

βλέπει κανείς τους άρτοποιούς να τυλίγουν τὰ ψωμιά τους σὲ πλεξούδα καὶ νὰ τὰ γλιστροῦν στὸ φούρνο. Ἡ πλατεία Κάνιγγος εἶναι πολὺ ἤσυχη, ζωηρεύοντας μόνον ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν ταξί. Κάτω ἀπ' τὰ δέντρα τῆς μαζεύονται σιγὰ σιγὰ τὰ μέλη τοῦ «Πάνα» καὶ ἡ δική μας παρέα εἰδικότερα καθὼς τὸ φεγγάρι ἀνατέλλει πίσω ἀπ' τὸν Λυκαβηττό. Τὰ σύννεφα τοῦ δειλινοῦ διαλύθηκαν καὶ τὸ κέφι βασιλεύει παρ' ὅλη τὴν ἄρκετὰ παρατεταμένη ἀναμονή. Στὸ τέλος χωνόμαστε σὲ τέσσερα ταξί καὶ διασχίζουμε τὴν ἀπτική πεδιάδα. Ὁ δρόμος εἶναι καλὸς ὡς τὸ Μενίδι (Ἀχαρνές) καὶ κάκιστος, ἕως ἀνυπαρκτος ὡς τοὺς πρόποδες τῆς Πάρνηθας. Τὸ φεγγάρι ἀσημίζει κι ἄλλο τίς ἐλιές ποὺ ριζώνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ τούτῃ τὴν ἄγρονη γῆ. Βγαίνουμε ἀπ' τὰ αὐτοκίνητα λίγο ἀνήσυχοι γιατί ἔχουν μαζευτεῖ στὸν Ὑμηττό καὶ στὴν Πεντέλη βαριά ἄσπρα σύννεφα. Εὐτυχῶς τὸ φεγγάρι ἐξακολουθεῖ νὰ διακρίνεται ψηλὰ στὸν οὐρανό, καθὼς καὶ τὸ βουνὸ ποὺ σκαρφαλώνουμε καὶ στὸ ὅποιο κάποια μέλη μας ποὺ τοὺς στείλαμε σὰν ἀνιχνευτὲς ἀνάβουν κάθε τόσο φωτιές μὲ ξερὰ κλαδιὰ ἀπὸ πεῦκα. Ἀπὸ τὸ γεμάτο χαλίκια μονοπάτι καὶ ἀνάμεσα σὲ ἀραιοὺς ἀγκαθεροὺς θάμνους ἀνεβαίνουμε τρέχοντας, δηλαδὴ ἀλὰ ἑλληνικά, καὶ κάθε τόσο σταματᾶμε γιὰ νὰ περιμένουμε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν μείνει πίσω.

Τὰ φῶτα τοῦ Μενιδιοῦ, πιὸ πίσω τῆς Ἀθήνας κι ἀκόμα πιὸ μακριὰ τοῦ Πειραιᾶ, τρέμουν κάτω ἀπὸ ἓνα εἶδος ὀμίχλης. Παίρνουμε τὸν πιὸ σύντομο δρόμο ποὺ ἀνεβαίνει πρὸς τὸ Σανατόριο καὶ πού, καθὼς εἶναι ἀκόμα ὑπὸ κατασκευή, μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει μόνον γιὰ κᾶρα κι ὄχι γι' αὐτοκίνητα. Ὁ ἀέρας εἶναι ἄρκετὰ δροσερὸς παρόλο ποὺ ὁ βοριάς ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ νοτιά. Κάνουμε μιὰ ἄρκετὰ μεγάλη στάση σ' ἓνα χαντάκι τοῦ δρόμου· ἡ γλυκιὰ Ἐφη μοιράζεται τὴν κᾶπα καὶ τὸ σακιδιό μου γιὰ μαξιλάρι.

Φεύγουμε ἀπ' τὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ ποὺ δεσπόζει στὴν πεδιάδα γιὰ νὰ χωδοῦμε σὲ μιὰ μεγάλη γούβα ὅπου ἀντηχοῦν τὰ γαβγίσματα τῶν σκυλιῶν τοῦ Σανατόριου. Τὸ ἀφήνουμε στ' ἄριστερά μας καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο, στὸ βάθος τῆς κοιλάδας ὅπου κελαρύζει ἓνα ρυάκι, ὑψώνεται ἡ ροδοπόρφυρη φλόγα μιᾶς μεγάλης φωτιᾶς καὶ ἀνταλλάσσουμε καλωσορίσματα μὲ φωνές καὶ σφυρίγματα. Ἐνα καταπληκτικὸ δέντρο, μὲ τεράστιο κορμό, φωτίζεται ἀπ' τίς φλόγες. Μοιάζει μὲ καρυδιά, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα. Ἡ φωτιὰ καίει μέσα στὸν περίβολο μιᾶς παλιᾶς μισογκρεμισμένης ἐκκλησίας καὶ μένει ἐλάχιστος χώρος

qu'une partie où couchent certains d'entre nous, tandis que les autres s'étendent sous la lune et les étoiles, en se protégeant le mieux possible contre la dureté et la froide humidité du sol. Le parfum de la résine brûlée, ce plafond brillant, ces étrangers assis à mes côtés composent une atmosphère délicieuse pour moi. Nous nous endormons ou nous nous laissons engourdir. Le froid nous remet en mouvement; des nuages commencent à passer devant la lune, l'entourant d'un halo; nous montons recueillir des branches sèches et c'est avec une ardeur panique et païenne que nous faisons danser la flamme du feu, dont les étincelles rouges vont rejoindre les étoiles verdissantes du ciel. Peu à peu, le ciel claircit vers le Levant. Nous montons Joannidis et moi sur un sommet secondaire qui domine la plaine; une fraîche rosée couvre les arbustes où nous nous glissons; les nuages se sont retirés; il n'en reste qu'une frise à l'horizon que les premiers rayons bordent d'un or rougi. Devant nous, le Pentélique, l'Hymette, plus loin l'Eubée, derrière les montagnes du golfe de Corinthe. Et le soleil se lève enfin, tandis que s'éveillent les oiseaux dans les pins. Le paysage est assez jurassien, n'était le vert moins sombre des sapins: des chaînes parallèles, de longues crêtes, des vallons tranquilles.

Nous nous séparons: les uns vont monter avec des bidons de couleur marquer le chemin du sommet principal, tandis que nous suivrons la crête un peu en dessous, sur le versant attique, en avançant vers le nord. Dans l'échancrure d'un vallon parallèle à celui où nous avons passé la nuit, s'encadre la plaine, jusqu'à la mer, entre des pins aux longues aiguilles. Nous déjeunons auprès d'une source délicieuse dans l'air frais du matin. Le paysage peu à peu se modifie; c'est maintenant l'Eubée que nous avons en face de nous, derrière des contreforts qui descendent par étages jusqu'à la mer. Nous faisons une halte à l'église de Mola et repartons, traversant continuellement des ravins à la hauteur où sourdent les eaux, et puis de petites crêtes où affleurent des rochers où nous grimpons Joannidis et moi. A notre gauche, apparaît le vrai sommet où je regrette un peu de ne pas être monté car la vue doit y être magnifique sur les deux golfes.

ὅπου ἔχουν ξαπλώσει μερικοί ἀπὸ μᾶς, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ἀναπαύονται κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἀστέρια προφυλασσόμενοι ἀπὸ τὴ σκληρότητα καὶ τὴν ὑγρασία τοῦ ἐδάφους ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα. Τὸ ἄρωμα τοῦ καμένου ρετσινιού, αὐτὴ ἡ φωτεινὴ ὄροφὴ, αὐτοὶ οἱ ἄγνωστοὶ ποὺ κάθονται δίπλα μου συνδέτουν γιὰ μένα μιὰν ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα. Ἀποκοιμιόμαστε ἢ ἀπλὰ γλαρώνουμε. Τὸ κρῦο πάλι μᾶς ξεσηκώνει. Τὰ σύννεφα ἀρχίζουν νὰ περνοῦν μπροστὰ ἀπ' τὸ φεγγάρι γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο σχηματίζεται ἕνα φωτοστέφανο. Ἀνεβαίνουμε γιὰ νὰ μαζέψουμε ξερόκλαδα καὶ μὲ πανικὴ, παγανιστικὴ ὀρμὴ τὰ ρίχνουμε στὴ φωτιά κι ἡ φλόγα, χορεύοντας, στέλνει τὶς κόκκινες σπίδες τῆς νὰ συναντήσουν τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ ποὺ πρασινίζουν. Σιγὰ σιγὰ ὁ οὐρανὸς ἀχνοφέγγει πρὸς τὴ μεριά τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τὸν Ἰωαννίδη ἀνεβαίνουμε σὲ μιὰ δευτερεύουσα κορυφὴ ποὺ δεσπάζει στὴν πεδιάδα. Μιὰ πρωινὴ δροσιὰ σκεπάζει τὰ χαμόδεντρα ποὺ συναντᾶμε στὸ πέρασμά μας· τὰ σύννεφα ἔχουν ἀποτραβηχτεῖ ἀπομένουν μόνο λίγα στὸν ὀρίζοντα ποὺ οἱ πρῶτες ἀκτίνες τὰ βάφουν χρυσοκόκκινα. Μπροστὰ μας ἡ Πεντέλη, ὁ Ὑμηττός, πιὸ πέρα ἡ Εὐβοία, πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος. Κι ὁ ἥλιος τελικὰ ἀνατέλλει ἐνῶ ξυπνοῦν καὶ τὰ πουλιὰ στὰ πεῦκα. Τὸ τοπίο μοιάζει ἀρκετὰ μὲ τὴν ὄροσειρὰ τοῦ Ἰούρα, ἂν ἐξαιρέσω τὰ ἔλατα ποὺ εἶναι πιὸ ἀνοιχτόχρωμα: παράλληλες ὄροσειρές, ράχες μακριές, ἤρεμα λαγκάδια.

Χωρίζουμε. Οἱ μὲν δὴ ἀνέβουν καὶ δὴ σημαδέψουν μὲ μπογιὰ τὸ μονοπάτι ποὺ ὀδηγεῖ στὴν κύρια κορυφὴ, ἐνῶ ἐμεῖς δ' ἀκολουθοῦμε λίγο πιὸ κάτω τὴ ράχη, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς Ἀττικῆς, προχωρώντας πρὸς τὰ βόρεια. Στὸ βαδοῦλωμα μιᾶς κοιλάδας, παράλληλης μ' ἐκείνη ὅπου διανυκτερεύσαμε, βλέπω σὰν σὲ πλαίσιο νὰ ἐκτείνεται ἡ πεδιάδα ὡς τὴ θάλασσα, ἀνάμεσα σὲ πεῦκα μὲ μακρουλὲς βελόνες. Γευματίζουμε μὲς στὴν πρωινὴ δροσιὰ δίπλα σὲ μιὰ θαυμάσια πηγὴ. Σιγὰ σιγὰ τὸ τοπίο μεταμορφώνεται· τώρα ἀπέναντί μας βλέπουμε τὴν Εὐβοία πίσω ἀπὸ τὰ ἀντερείσματα ποὺ κατεβαίνουν κλιμακωτὰ πρὸς τὴ θάλασσα. Κάνουμε μιὰ στάση στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Μόλας καὶ ξαναφεύγουμε διασχίζοντας τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη τὶς χαράδρες στὸ ὕψος ὅπου ἀναβλύζουν τὰ νερὰ καὶ μετὰ τὰ μικρὰ βραχώδη ψηλῶματα ὅπου σκαρφαλῶνῶ μὲ τὸν Ἰωαννίδη. Στ' ἀριστερὰ μας φανερώνεται ἡ πραγματικὴ κορυφὴ, ὅπου μετανιώνω λίγο ποὺ δὲν ἀνέβηκα γιὰτὶ ἀπὸ κεῖ ἡ θέα τῶν δυὸ κόλπων δὴ πρέπει

Puis, par des sentiers terriblement caillouteux mais d'un très grand caractère, nous redescendons jusque dans une gorge au bas de laquelle la végétation change: les châtaigniers succèdent aux pins et quelques pins maritimes se détachent sur les crêtes; et des eaux, de la mousse, de l'herbe.

Nous déjeunons près d'une source où nous retrouvons d'autres membres du Pan partis le matin d'Athènes: jolis groupes, animés mais paisibles, sous ces beaux arbres. Sieste exquise jusqu'à l'heure où descend le soleil. Nous descendons, nous, en suivant le ruisseau qui glisse sous les châtaigniers et les platanes, nous cueillons des branches d'arbousiers et ces jolies baies rouges donnent quelque chose d'une procession antique à notre caravane. Nous dépassons vers le coucher du soleil un troupeau de moutons; le berger a encore la longue canne tordue, le manteau gris, pesant, à larges passements blancs; les moutons, gris, blancs, noirs, sont légèrement teintés par les couleurs du couchant. Nous traversons ensuite une gorge rocheuse très escarpée et nous trouvons dans une sorte de cirque où montent les fumées bleuâtres de feux pour le charbon de bois. Ils ne comportent pas de cheminée centrale, c'est du pourtour du feu que s'échappent ces fumées âcres qui vous prennent à la gorge.

Tout près de là, nous arrivons à la nuit à la station de [ ]. Grande agitation pour trouver des tables, des chaises pour tout ce monde: fromage, salade de tomates, retsinato surtout. Tous les groupes s'animent; d'une table à l'autre on s'invite, on se fait des visites généreusement arrosées, je suis copieusement traité en φιλοξενούμενος. Des chants partent de partout, sans que ces Grecs deviennent grossiers. Et sur le quai de la gare, c'est un chorus qui se forme en chantant Κυρά Βαγγελιό. Je me sens un peu vague en rentrant et je fais quelques efforts pour ne pas scandaliser nos hôtes. Sommeil délicieux.

Lundi 21 octobre

Après avoir lu un article plein d'esprit et de justesse de Παῦλος Νιρβάνας sur les gens qui ont la manie de se faire remercier pour ce qu'ils

νά είναι έντυπωσιακή. Κατόπιν, από μονοπάτια που είναι γεμάτα πέτρες μὰ που ἔχουν κάτι τὸ ἰδιαίτερο, ξανακατεβαίνουμε ὡς ἕνα φαράγγι στὸ βάθος τοῦ ὁποῖου ἡ βλάστηση ἀλλάζει: οἱ καστανιές διαδέχονται τὰ πεῦκα ἐνῶ μερικά θαλασσινὰ πεῦκα ξεχωρίζουν στὰ ψηλώματα· καὶ νερά, θρύα, χορτάρια.

Γευματίζουμε δίπλα σὲ μιὰ πηγὴ ὅπου βρίσκουμε κι ἄλλα μέλη τοῦ «Πάνα» ποὺ ξεκίνησαν τὸ πρωὶ ἀπ' τὴν Ἀθήνα: συμπαθητικὰ γκρούπ, ζωηρὰ μὰ φιλήσυχα, κάτω ἀπ' αὐτὰ τὰ ὠραῖα δέντρα. Ὑπέροχη μεσηριανὴ ἀνάπαυση ὡς τὴν ὥρα ποὺ χαμηλώνει ὁ ἥλιος. Ἐμεῖς κατεβαίνουμε ἀκολουθώντας τὸ ρυάκι ποὺ γλιστράει κάτω ἀπ' τὶς καστανιές καὶ τὰ πλατάνια, κόβοντας κλαδιὰ φορτωμένα μὲ κόκκινα κούμαρα, ποὺ καθὼς τὰ κραδαίνουμε δίνουν στὸ караβάνι μας κάτι ἀπὸ τὸ χαρακτήρα ἀρχαίας πομπῆς. Προχωρώντας πρὸς τὰ δυτικὰ προσπερνᾶμε ἕνα κοπάδι πρόβατα· ὁ βοσκὸς βαστάει ἀκόμα τὸ μακρὸν στραβοράβδι του, φοράει μιὰ σταχτιά, βαριὰ κάπα μὲ φαρδιές ἄσπρες φάσες· τὰ πρόβατα σταχτιά, ἄσπρα καὶ μαῦρα βάφονται ἐλαφρῶς ἀπὸ τὰ χρώματα τοῦ δειλινοῦ. Στὴ συνέχεια διασχίζουμε ἕνα βραχῶδες καὶ πολὺ ἀπόκρημο φαράγγι καὶ μπαίνουμε σ' ἕνα εἶδος στρογγυλῆς κοιλάδας ἀπ' ὅπου ἀνεβαίνει ἕνας καπνὸς γαλαζωπὸς ἀπὸ τὰ ξύλα ποὺ ἡ φλόγα μετατρέπει σὲ κάρβουνα. Ὁ καπνὸς εἶναι ἀποπνικτικὸς καθὼς ἀντὶ νὰ διοχετεῖται σὲ κεντρικὴ καμινάδα σκορπίζεται γύρω γύρω ἀπὸ τὸ σωρὸ τῶν ξύλων.

Τὴ νύχτα φτάνουμε στὸν κοντινὸ σταθμὸ [ ]. {Στὴν ταβέρνα} ὑπάρχει ἀναστάτωση μέχρι νὰ βροῦμε καρέκλες καὶ τραπέζια γιὰ ὅλους: τυρί, ντομάτες καὶ μπόλικη ρετσίνα. Ὅλες οἱ ὁμάδες ἔρχονται στὸ κέφι· κυκλοφοροῦμε ἀπὸ τραπέζι σὲ τραπέζι δεχόμενοι προσκλήσεις γιὰ γενναϊόδωρα κεράσματα. Ὅλοι μὲ θεωροῦν φιλοξενούμενο καὶ μὲ περιποιοῦνται. Τραγουδιὰ ἀκούγονται ἀπ' ὅλους ἀλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς Ἕλληνες δὲν ἐκτραχηλίζεται. Καὶ στὴν ἀποβάθρα τοῦ σταθμοῦ τραγουδᾶμε ὅλοι μαζί τὴν «*κυρὰ Βαγγελιώ*». Ἐπιστρέφοντας στὸ σπίτι νιώθω λίγο ἑλισμμένος καὶ κάνω προσπάθεια νὰ μὴν σκανδαλίσω τὶς σπιτονοικοκυρές μου. Θαυμάσιος ὕπνος.

Δευτέρα 21 Ὀκτωβρίου

Ἐχοντας διαβάσει ἕνα πνευματῶδες καὶ πολὺ σωστὸ ἄρθρο τοῦ Παύλου Νιρβάνα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν τὴ μανία νὰ τοὺς εὐχαριστεῖς

offrent toujours sans jamais le donner, je perds mon temps à aller chercher dans le vilain quartier de Patissia l'institut Pasteur qui a été transféré à Kifissia, et je retrouve dans l'officine antirabique qui l'a remplacé notre chauffeur de samedi soir que nous avons pris pour un ivrogne! Course inutile aussi au Bureau des Etrangers; je pose du moins ma carte chez les Agapitos, mange à Kolonaki un pilaf excellent. L'après-midi j'ai trop sommeil pour ne pas siester. Ce travail accompli, je vais au vrai Institut Pasteur où je prends du sérum antityphique et de là vais travailler à la Bibliothèque. Je me sens un peu froid en sortant et rentre me remettre en dirigeant toute la deuxième avant d'aller faire à Kolonaki un dîner végétarien.

Mardi 22 octobre

Ma première dose de vaccin antityphique prise, je travaille mon grec avant de passer prendre un livre à la Bibliothèque et faire une course inutile à la police des étrangers. Je passe à 4 h chez Joannidis, pour rien, prends un thé, vais faire une visite aux Papadimitriou, vais le soir à ma leçon de musique byzantine où pendant $\frac{3}{4}$ d'heures nous faisons du solfège européen. La lune quand je rentre se lève derrière le Lycabette, qui fait une magnifique silhouette sombre, japonaise.

Mercredi 23 octobre

Toute la matinée, je recopie des chansons du recueil de Παχτίκος.¹⁸ Temps assez désagréable, froid et chaud tout ensemble. A 3 h je passe prendre Joannidis pour aller voir l'atelier du sculpteur Tombros, un de ses amis, homme solide, d'une 40aine d'années. Il paraît extrêmement sûr de lui-même, voire un peu suffisant, mais je dois reconnaître qu'il a beaucoup de talent. De grandes figures de femmes, très architecturales, des bustes très caractérisés et traités selon

---

18. Georgios Pachtikos, *260 δημόδη ελληνικά ᾠσματα*, Athènes 1905. Les chansons sont imprimées en parasémanitique byzantine et Samuel les transcrit en notation.

για κάποια ανύπαρκτη προσφορά τους, χάνω τὸν καιρὸ μου πηγαίνοντας νὰ βρῶ τὸ Ἰνστιτοῦτο Παστέρ στὴν ἄσχημη συνοικία τῶν Πατησίων γιὰ ν' ἀνακαλύψω ὅτι ἔχει μεταφερθεῖ στὴν Κηφισιά. Στὸ λυσοιατρεῖο, ποὺ τὸ ἀντικατέστησε, συναντῶ τὸν ὄδηγὸ τοῦ περασμένου Σαββάτου ποὺ ὅλοι νομίζαμε γιὰ μπεκρή! Κάνω κι ἄλλη μιὰ ἄχρηστη διαδρομὴ στὴν Ὑπηρεσία Ἀλλοδαπῶν· μὲ τὴν εὐκαιρία ἀφήνω τὸ ἐπισκεπτήριό μου στοὺς Ἀγαπητοὺς καὶ τρώω ἓνα θαυμάσιο πιλάφι στὸ Κολωνάκι. Τὸ ἀπόγευμα νυστάζω τόσο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ μὴν πάρω ἓναν ὑπνάκο. Καὶ μετὰ πηγαίνω στὸ Ἰνστιτοῦτο Παστέρ γιὰ τὸ ἀντιτυφικὸ ἐμβόλιο καὶ ἀπὸ κεῖ στὴ Βιβλιοθήκη γιὰ διάβασμα. Βγαίνοντας κρυώνω λίγο καὶ γυρίζω σπίτι ὅπου διευθύνω ὁλόκληρη τὴ δευτέρα πρὶν καταλήξω στὸ Κολωνάκι γιὰ ἓνα χορτοφαγικὸ δεῖπνο.

Τρίτη 22 Ὀκτωβρίου

Ἐχοντας κάνει τὴν πρώτη δόση τοῦ ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου μελετῶ τὰ ἑλληνικά μου προτοῦ περάσω ἀπ' τὴ Βιβλιοθήκη νὰ πάρω ἓνα βιβλίο καὶ πᾶω ἄδικα στὴν Ὑπηρεσία Ἀλλοδαπῶν. Κατὰ τις 4:00 περνῶ ἀπ' τὸν Ἰωαννίδη, χωρὶς ἰδιαίτερο σκοπὸ, πίνω ἓνα τσάι, κάνω μιὰ ἐπίσκεψη στοὺς Παπαδημητρίου καὶ τὸ βράδυ παρακολουθῶ τὸ μάθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὅπου ἐπὶ τρία τέταρτα ἐξασκουμέθα στὸ εὐρωπαϊκὸ σολφέζ. Ὅταν γυρίζω, ἡ σελήνη ἀνατέλλει πίσω ἀπὸ τὸν Λυκαβηττὸ καὶ ἡ σκιά του, σκοτεινὴ, μοιάζει μὲ γαπωνέζικο χαρακτικὸ.

Τετάρτη 23 Ὀκτωβρίου

Ὅλο τὸ πρωὶ ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν ἀντιγραφὴ τῶν τραγουδιῶν τῆς συλλογῆς τοῦ Παχτίκου.¹⁵ Ὁ καιρὸς ἄρκετὰ δυσάρεστος, συγχρόνως κρύος καὶ ξεστός. Στις 3 περνῶ ἀπ' τὸν Ἰωαννίδη γιὰ νὰ πᾶμε στὸ ἀτελιὲ τοῦ γλύπτη Τόμπρου, ἑνὸς φίλου του. Τύπος γεροδεμένος γύρω στὰ 40, μὲ πολλὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του, σχεδὸν ὑπεροπτικὸς, ἀλλὰ μὲ πολὺ ταλέντο, ὀφείλω νὰ πῶ. Μεγάλες γυναικεῖες μορφές λαμπρὰ ἀρχιτεκτονημένες, προτομὲς μὲ ἔντονο χαρακτῆρα καὶ ἐπεξεργασμένες

15. Γεωργίου Παχτίκου, *260 δημόδη ἑλληνικά ἄσματα*, Ἀθήνα 1905. Τὰ τραγούδια εἶναι τυπωμένα στὴ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ καὶ ὁ Samuel τὰ μεταφέρει στὸ πεντάγραμμο.

l'esprit du modèle, un beau projet de figure pour un monument aux morts du Pirée. Il est contre la taille directe, qui selon lui emprisonne l'artiste dans la matière, alors qu'elle ne doit être qu'un moyen dont il faut tenir compte mais au-dessus duquel il faut s'élever. Puis je vais travailler à la bibliothèque avant de rentrer faire un peu de musique.

Jeudi 24 octobre

Après un peu de copie, je vais au Musée National. Dans la Salle de Thémis, les 2 danseuses soi-disant romaines du théâtre de Dionysos sont de vrais chefs-d'œuvre de souplesse, de vrais Jean Goujon.¹⁹ Dans la grande galerie, la grande «Tanagra» de Délos est très belle de simplicité. Parmi les bas-reliefs et les stèles, que me commente mon Philadelphus, je fais aussi bien des découvertes, entre autres un apoxyomène d'une grâce merveilleuse. L'après-midi je travaille un peu le Songe d'une Nuit d'Été, et vers le soir, fuyant l'éclairage pitoyable de ma chambre, je vais faire un petit tour. Le soleil est déjà couché, mais il en reste les couleurs dans le ciel, des bleus, des verts, des oranges un peu faux, comme je me représente le ciel d'Égypte. Les oranges mûrissent dans le Jardin Royal. Le temple de Zeus fait un effet extraordinaire. Ses colonnes patinées de chrome se détachent vers l'Hymette sur un ciel d'acier.

Je monte au Philopappe. Je crois bien que c'est Thibaudet²⁰ qui voyait dans le Parthénon un fronton de l'Acropole. Il concentre en ce moment les derniers rayons et l'image est saisissante de justesse. De Philopappe, on est entouré d'une mer lumineuse, tandis que les deux phares de Salamine et de Glyphada marquent la vraie mer. Je passe inutilement chez Kougeas, rentre par les rues des métiers. Dans certaines minuscules échoppes, il y a bien une douzaine de cordonniers ou de tailleurs étagés les uns

---

19. Jean Goujon (1815-1868), sculpteur français.

20. Albert Thibaudet (1874-1936), critique de littérature français.

σύμφωνα με τὸ πνεῦμα τοῦ μοντέλου, κι ἔνα χαρακτηριστικὸ προσχέδιο μορφῆς προορισμένης γιὰ τὸ μνημεῖο τῶν Πεσότων στὸν Πειραιά. Ἀποφεύγει τὸ ἄμεσο πελέκημα γιατί ὑποστηρίζει ὅτι ἔτσι φυλακίζεται ὁ καλλιτέχνης ἀπὸ τὸ ὑλικό. Κατὰ τὴ γνώμη του τὸ ὑλικό εἶναι μόνο ἕνα μέσο πὺ πρέπει νὰ ὑπολογίζεις καὶ συγχρόνως νὰ ξεπερνᾷς. Στὴ συνέχεια πηγαίνω νὰ δουλέψω στὴ Βιβλιοθήκη προτοῦ ἐπιστρέψω γιὰ νὰ μελετήσω λίγο μουσικῆ.

Πέμπτη 24 Ὀκτωβρίου

Ἵστερα ἀπὸ λίγη ἀντιγραφή πηγαίνω στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Στὴν αἴθουσα τῆς Θέμιδας οἱ δυὸ λεγόμενες Ρωμαῖες χορεύτριες τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου εἶναι ἀληθινὰ ἀριστουργήματα πλαστικότητας, ἀντάξια του Jean Goujon.¹⁶ Στὴ μεγάλη αἴθουσα ἡ μεγάλη Ταναγραία τῆς Δήλου φαντάζει πολὺ ὁμορφη μέσα στὴν ἀπλότητά της. Ἀνάμεσα στὰ ἀνάγλυφα καὶ στὶς στήλες πὺ ἀναφέρει ὁ Φιλαδελφέας μου κάνω κάμποσες ἀνακαλύψεις, μεταξύ ἄλλων καὶ ἕναν ἀποξυόμενο μὲ ἐξαιρετικὴ χάρη. Τ' ἀπόγευμα μελετῶ λίγο τὸ «Ὀνειρο καλοκαιρινῆς νύχτας» καὶ κατὰ τὸ δειλινό, φεύγοντας ἀπὸ τὸ μίζερο φῶς τοῦ δωματίου μου, βγαίνω νὰ κάνω μιὰ μικρὴ βόλτα. Ὁ ἥλιος ἔχει βασιλέψει ἀλλὰ ὑπάρχουν ἀκόμα χρώματα στὸν οὐρανό, γαλάζια, πράσινα, πορτοκαλιὰ λίγο μοντά, ὅπως φαντάζομαι πὺς δὰ εἶναι στὸν οὐρανὸ τῆς Αἰγύπτου. Τὰ πορτοκαλιὰ ὠριμάζουν στὸν Βασιλικὸ Κῆπο. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἀποτελεῖ μοναδικὸ θέαμα. Οἱ κιονές του μὲ πατίνα χρωμίου ξεχωρίζουν μὲ φόντο τὸν Ὑμηττὸ σ' ἕναν οὐρανὸ ἀτσάλινο.

Ἀνεβαίνω στοῦ Φιλοπάππου. Νομίζω πὺς ἦταν ὁ Thibaudet¹⁷ πὺς χαρακτήριζε τὸν Παρθενῶνα ἀέτωμα τῆς Ἀκρόπολης. Αὐτὴν τὴ στιγμή συγκεντρώνει τίς τελευταῖες ἀκτίνες καὶ ἡ παρομοίωση συναρπάζει μὲ τὴν ἀκρίβειά της. Στοῦ Φιλοπάππου κολυμπᾶω σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ φῶς, ἐνῶ οἱ φάροι τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς Γλυφάδας σημαδεύουν τὰ ὄρια τῆς ἀληθινῆς θάλασσας. Περνῶ χωρὶς ἐπιτυχία ἀπὸ τὸν Κουγέα κι ἐπιστρέφω ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν μαστόρων. Σὲ μερικὲς μικροσκοπικὲς παράγκες καμιὰ ντουζίνα τσαγκάρηδες ἢ ραφτάδες στριμώχονται

16. Jean Goujon (1815-1868), Γάλλος γλύπτης.

17. Albert Thibaudet (1874-1936), Γάλλος κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας.

au-dessus des autres. Je prends un ouzo en écrivant des cartes et je me sens tout à coup très mal à l'aise au Panthéon, aussi je rentre me coucher.

Vendredi 25 octobre

C'est peut-être mon vaccin qui opère et qui me fait passer une assez mauvaise nuit. Je n'en travaille pas moins grec et chansons, avant de passer chez Joannides et Agapitos. Vers 4 h, je vais avec bonheur faire un peu de piano chez les Papadimitriou de la rue Skoupha, puis vais lire à la Bibliothèque quelques pages de l'Ἀσάλευτη Ζωή. Je découvre un Γαλακτοπωλείον favorable à mon estomac. Cours de musique byzantine, insignifiant. Lettre de papa et gentille carte d'Yvonne de Morsier.

Samedi 26 octobre

Travail à Pevkakia. Les colonnes du Parthéon font des lignes claires sur le fond bleu foncé de la mer. Course inutile – encore – pour ma carte d'identité, puis rue Sophocle pour acheter un livre sur la musique byzantine. Le temps se couvre et il fait extrêmement chaud. Après avoir recopié des chants, je monte voir se coucher le soleil du haut du Lycabette. L'Acropole réussit constamment à être d'une autre valeur que ce qui l'environne. Ce soir, elle est toute sombre, dans le gris rosé de la ville et la mer apparaît lumineuse entre les colonnes du Parthéon. Le soleil se couche dans des nuages où se projettent ses rayons comme s'ils tombaient sur la mer. Après son coucher, le ciel se teinte de rouge, et l'Acropole devient d'un brun fauve.

J'écris à Antoine²¹ avant de me préparer à passer la soirée chez l'oncle des Nomidis pour y fêter la St-Dimitri. Soirée, nuit plutôt, puisque on se réunit à 10 h pour se coucher à 4 h ½, charmante : les Nomidis sont des Constantinopolitains qui ont tous au cœur le regret de la « Ville ». Ils sont simples, cordiaux, Effie et ses amies ont de jolis yeux. Nous dansons, j'accompagne l'oncle et la tante d'Effie qui chantent assez bien, nous jouons à des jeux dits innocents, buvons du vin agréable, un γλέντι très réussi.

---

21. Antoine Bron, ami intime et condisciple de Samuel.

ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλο. Πίνω ἕνα οὔζο γράφοντας δελτάρια καὶ ξαφνικὰ αἰσθάνομαι δυσφορία στὸ «Πάνθεον» καὶ πηγαίνω κατευθείαν γιὰ ὕπνο.

Παρασκευὴ 25 Ὀκτωβρίου

Περνῶ ἄσχημη νύχτα, ἴσως ἐξαιτίας τῆς ἐπενέργειας τοῦ ἐμβολίου μου. Ὡστόσο μελετῶ τὰ ἑλληνικά μου καὶ τὰ τραγούδια μου, προτοῦ περάσω ἀπὸ τὸν Ἰωαννίδη καὶ τὸν Ἀγαπητό. Γύρω στὶς 4:00 πηγαίνω μὲ μεγάλη μου χαρὰ στοὺς Παπαδημητρίου στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ νὰ παίξω λίγο πιάνο, καὶ μετὰ στὴ Βιβλιοθήκη νὰ διαβάσω μερικές σελίδες τῆς «*Ασάλευτης Ζωῆς*». Ἀνακαλύπτω ἕνα *γαλακτοπωλεῖο*, ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸ στομάχι μου. Ἀσήμαντο μάθημα θυζαντινῆς μουσικῆς. Γράμμα ἀπ' τὸν πατέρα καὶ εὐγενικὸ δελτάριο ἀπὸ τὴν Yvonne de Morsier.

Σάββατο 26 Ὀκτωβρίου

Δουλειὰ στὰ Πευκάκια. Οἱ κίονες τοῦ Παρθενῶνα σχηματίζουν καθαρὲς γραμμὲς μὲ φόντο τὸ βαθὺ γαλάζιο τῆς θάλασσας. Μάταιη –καὶ πάλι– διαδρομὴ γιὰ τὸ δελτίο ταυτότητάς μου, ἔπειτα πηγαίνω στὴ Σοφοκλέους γιὰ ν' ἀγοράσω ἕνα βιβλίον γιὰ τὴ θυζαντινὴ μουσικὴ. Συννεφιάζει καὶ κάνει ὑπερβολικὴ ζέστη. Αφοῦ ἀντέγραψα τραγούδια {ἀπὸ τὸν Παχτικό} ἀνεβαίνω στὴν κορυφὴ τοῦ Λυκαθηττοῦ νὰ δῶ τὸ ἡλιοβασίλεμα. Ἡ Ἀκρόπολη καταφέρνει πάντα νὰ ἔχει μιὰν ἄλλη ποιότητα ἀπ' ὅλα ὅσα τὴν περιβάλλουν. Ἀπόψε εἶναι σκοτεινὴ μέσα στὸ γκριζορόδινο χρῶμα τῆς πόλης καὶ ἡ θάλασσα λαμπυρίζει ἀνάμεσα στοὺς κίονες τοῦ Παρθενῶνα. Ὁ ἥλιος γέρνει μέσα στὰ σύννεφα κι οἱ ἀκτίνες του προβάλλονται πάνω τους ὅπως ὅταν πέφτουν στὴ θάλασσα. Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα ὁ οὐρανὸς κοκκινίζει κι ἡ Ἀκρόπολη παίρνει ἕνα χρῶμα πυρρόξανθο.

Γράφω στὸν Antoine¹⁸ πρὶν ἐτοιμασῶ γιὰ νὰ περάσω τὴ βραδιὰ στὸν δεῖο τῶν Νομίδηδων γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Εὐχάριστη βραδιά, νύχτα μᾶλλον, ἀφοῦ κρατᾶει ἀπὸ τὶς 10:00 ὡς τὶς 4:30 τὸ πρωί: οἱ Νομίδηδες εἶναι Κωνσταντινουπολίτες μὲ ἔντονη νοσταλγία γιὰ τὴν «Πόλη». Εἶναι ἀπλοί, ἐγκάρδιοι, ἢ Ἐφε κι οἱ φίλες τῆς ἔχουν ὥραϊα μάτια. Χορεύουμε, συνοδεύω στὸ πιάνο τὸν δεῖο καὶ τὴ θεία τῆς Ἐφης ποὺ εἶναι καλλίφωνοι καὶ παίξουμε διάφορα παιχνίδια κοινωνικῶν συναναστροφῶν, πίνουμε ὥραϊο κρασί, γλέντι πολὺ πετυχημένο.

18. Antoine Bron, ἐπιστήθιος φίλος καὶ συμφοιτητὴς τοῦ Samuel.

Dimanche 27 octobre

Lever assez tardif, et travail à mes chansons jusqu'à 3 h où je retrouve Joannidis pour aller avec lui à Ekali voir Agapitos. Le temps est merveilleux, l'air est d'une douce fraîcheur. Nous traversons la plaine attique – oliviers et cyprès, et terre rouge, et moutons dans les champs brûlés – et je songe qu'il faudrait un autre vocabulaire pour décrire ce pays: un vert, un rose, ici, ne sont pas les mêmes que chez nous. Ecali est une cité de villas cachées dans les pins, sur les premières pentes du Pentélique. Chez Agapitos, une société sans intérêt joue au bridge – par ce temps unique. Heureusement nous montons sur les terrasses de la maison très confortable qu'il s'est construite pour y voir se coucher le soleil. On ne voit de la mer qu'une partie du golfe de Salamine, enchâssée entre l'île et la terre, et le soleil soudain la fait briller comme une pierre précieuse. Il descend lui-même derrière des nuages, mais sans lancer ces rayons fulgurants qui accompagnent chez nous son coucher. Tout s'argente autour de lui, avec quelques reflets dorés. Nous rentrons par des autos où nous sommes empilés sans pitié.

Tandis que je fais un peu de grec, je reçois une gentille visite de M. Merlier qui vient m'inviter à déjeuner chez eux. Et le soir, pour digérer, je monte à mi chemin du Lycabette. Ces lumières d'Athènes, maintenant qu'elles symbolisent pour moi la disposition de la ville, ont un grand charme. Ces façades crûment éclairées, ce sont les premières maisons de la rue du Stade, ce double cordon de lumières, c'est le boulevard Amélie, ce long ruban lumineux, c'est le bd. Syngros, et ces lumières qui se croisent géométriquement marquent les συνοικισμοὶ des réfugiés. Et de ces trous d'ombre, l'un est le Jardin royal, l'autre le Stade avec la colline des Nymphes, le 3e, l'Acropole. Au fond, derrière les lumières du Pirée et du Phalère, deux points lumineux intermittents, à gauche et à droite, ce sont les phares de Salamine et de Glyphada qui marquent l'ouverture de la mer.

Κυριακή 27 Ὀκτωβρίου

Ἐγερση ἄρκετὰ ἀργὰ καὶ δουλειὰ στὰ τραγούδια μου ὡς τὶς 3:00, ὅποτε συναντῶ τὸν Ἰωαννίδη γιὰ νὰ πᾶμε στὴν Ἐκάλη νὰ δοῦμε τὸν Ἀγαπητό. Ὁ καιρὸς εἶναι θαυμάσιος, κι ὁ ἀέρας ἔχει μιὰ γλυκιά δροσιά. Διασχίζουμε τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς – ἐλιές καὶ κυπαρίσσια, καὶ κοκκινόχωμα καὶ πρόβατα στὰ ξερὰ λιβάδια – καὶ σκέπτομαι πῶς δὲ χρειάζομαι ἓνα εἰδικὸ λεξιλόγιο γιὰ νὰ περιγράψω αὐτὸ τὸ τοπίο: τὸ πράσινο, τὸ ρόζ, ἐδῶ, δὲν εἶναι ὅπως στὸν τόπο μας. Ἡ Ἐκάλη εἶναι ἓνα προάστιο ἀποτελούμενο ἀπὸ θίλες κρυμμένες μέσα στὰ πεῦκα στὶς ὑπώρειες τῆς Πεντέλης. Στὸ Ἀγαπητοῦ μιὰ παρέα ἀδιάφορη παίξει μπριτζ – μ' αὐτὸν τὸν ὑπέροχο καιρὸ. Εὐτυχῶς ἀνεβαίνουμε στὶς ταράτσες αὐτοῦ τοῦ πολὺ ἄνετου σπιτιοῦ ποὺ ἔχτισε ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ δοῦμε τὸ ἡλιοβασιλεμα. Βλέπουμε μόνον ἓνα κομμάτι θάλασσας στὸν κόλπο τῆς Σαλαμίνας, περικλεισμένης μεταξὺ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς ξηρᾶς, κι ὁ ἥλιος τὴν κάνει ξαφνικὰ νὰ λάμπει σὰν πολύτιμο πετράδι. Γέρνει πίσω ἀπ' τὰ σύννεφα ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐκτοξεύει τὶς ἀστραφτερὲς ἀκτίνες ποὺ στὸν τόπο μας συνοδεύουν τὸ βασιλεμά του. Ὅλα γύρω του ἀσημίζουν μαζὶ μὲ μερικὲς χρυσιζουσες ἀντανακλάσεις. Ἐπιστρέφουμε μὲ αὐτοκίνητα ὅπου στριμχνόμαστε χωρὶς ἔλεος.

Καθὼς μελετῶ λίγα ἑλληνικὰ δέχομαι τὴν εὐγενικὴ ἐπίσκεψη τοῦ κυρίου Μερλιὲ ποὺ ἦρθε νὰ μὲ προσκαλέσει σπῖτι τους σὲ γεῦμα. Καὶ τὸ βράδυ, γιὰ νὰ χωνέσω, ἀνεβαίνω ὡς τὴ μέση τοῦ Λυκαβηττοῦ. Τώρα ποὺ τὰ φῶτα τῶν Ἀθηνῶν μοῦ φανερώνουν τὴ διάταξη τῆς πόλης ἀποκοτῶν γιὰ μένα ξεχωριστὴ χάρη. Αὐτὲς οἱ προσόψεις οἱ ἔντονα φωτισμένες εἶναι τὰ πρῶτα σπῖτια τῆς ὁδοῦ Σταδίου, αὐτὴ ἡ διπλὴ σειρὰ ἀπὸ φῶτα εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἐκεῖνη ἡ μακρουλὴ φωτεινὴ κορδέλα εἶναι ἡ λεωφόρος Συγγροῦ κι ἐκεῖνα τὰ φανάρια ποὺ διασταυρώνονται γεωμετρικὰ σηματοδοτοῦν τοὺς *συννοικισμοὺς* τῶν προσφύγων. Καὶ ἀπ' αὐτὲς τὶς σκοτεινὲς τρύπες ἢ μιὰ εἶναι ὁ Βασιλικὸς Κήπος, ἢ ἄλλη τὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο μὲ τὸ λόφο τῶν Νυμφῶν κι ἡ τρίτη ἢ Ἀκρόπολη. Στὸ βάθος, πίσω ἀπὸ τὰ φῶτα τοῦ Πειραιᾶ καὶ τοῦ Φαλήρου, οἱ δύο κουκκίδες ποὺ ἀναβοσβήνουν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ εἶναι οἱ φάροι τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς Γλυφάδας ἀπ' ὅπου ξανοίγεται τὸ πέλαγος.

Lundi 28 octobre

Matinée perdue en courses pour mon permis de séjour et pour retirer de la galette, dans une banque formidable, aux innombrables comptoirs, la Banque nationale. L'après-midi, après avoir recopié des chansons, je vais lire du Palamas à la Bibliothèque. Ces deux vers de Palamas me semblent très beaux, avec cette espèce de sensualité intellectualisée de Valéry :

*Τὸ μύρο, ὃ γιούλι, μοῦ ἔστειλες, κι ἐσὺ τῆ λάμψη, ὃ κρίνο.
Μακριάθε σὰν τ' ἀέρινα φιλάκια τῶν ματιῶν.*

Puis je vais au Cercle des Etudiants, rue du Pirée, une conférence faite par un journaliste, Μ. Φαλταίτς, dite et écoutée sérieusement, établissant à l'aide de l'étude onomatopique des noms et par la comparaison avec les autres langues que le grec populaire est une langue préexistante à Homère, et modifiée par les littérateurs! Triste!

Bonne lettre de Valentine. Et papa qui s'imagine être bientôt le seul à porter le chagrin de la mort de maman! Les deux gravures de grand-père,²² Solitude et les Rayons, son portrait, les 2 photos de maman tandis qu'elle m'attendait, l'une avec les sœurs, sur la terrasse, l'autre sur l'escalier de la rue des Granges, que j'ai épinglées hier me font grand plaisir.

Mardi 29 octobre

Je peine sur mes chansons. Déjeuner chez les Merlier avec le secrétaire de l'Ecole française, Péquignon, 2 membres de l'Ecole, Bon, un Bourguignon très type « petit Français » et Devambez, le fils d'un peintre, qui paraît extrêmement fin, et un cousin de Mme Merlier. Conversation intéressante, sur la vie grecque, sur Skiathos où vient de mourir Moraïtidis, peu après s'y être fait moine et où, comme Papadiamandis, il est mort surtout faute de soins. Ces jeunes gens parlent de leur *grafio*, le mot est très typique pour le Français établi en pays étranger, d'Elpénor, domestique de l'Ecole. Devambez fait des fouilles à Thasos. Avec Mme Merlier nous parlons un peu musique

---

22. Le peintre Auguste Baud-Bovy.

Δευτέρα 28 Ὀκτωβρίου

Πρωινό χαραμισμένο σὲ διαδρομὲς γιὰ τὴν ἄδεια παραμονῆς καὶ γιὰ τὴν πᾶρω μετρητὰ ἀπὸ μιὰ καταπληκτικὴ τράπεζα μὲ ἀναρίθμητα ταμεῖα, τὴν Ἑθνικὴ Τράπεζα. Τ' ἀπόγευμα, ἀφοῦ ἀντέγραψα τραγούδια [ἀπὸ τὸν Παχτίκο] πηγαίνω στὴ Βιβλιοθήκη νὰ διαβάσω Παλαμᾶ. Αὐτοὶ οἱ δυὸ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ μοῦ φαίνονται πολὺ ὠραῖοι, καθὼς ἔχουν αὐτὸν τὸν πνευματικὸ αἰσθησιασμὸ ποὺ ἀποπνέει ἡ ποίηση τοῦ Valéry:

*Τὸ μῦρο, ὦ γιοῦλι, μοῦ ἔστελνες, κὶ ἐσὺ τὴ λάμψη, ὦ κρίνο.
Μακριάθε σὰν τ' ἀέρινα φιλάκια τῶν ματιῶν.*

Μετὰ πηγαίνω στὴ Φοιτητικὴ Λέσχη, στὴν ὁδὸ Πειραιῶς, στὴ διάλεξη ἐνὸς δημοσιογράφου, τοῦ κυρίου Φαλτάιτς, ποὺ δόθηκε κὶ ἀκούστηκε μὲ σοβαρότητα, ὅπου ὑποστηρίζεται μὲ βάση τὸ σχηματισμὸ τῶν λέξεων καὶ σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες γλώσσες ὅτι ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ εἶναι γλώσσα ποὺ προϋπήρξε τοῦ Ὁμήρου καὶ τροποποιήθηκε ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες! Ὀλιβερό!

Καλὸ γράμμα ἀπὸ τὴ Valentine. Καὶ ἀπὸ τὸν μπαμπὰ ποὺ φαντάζεται ὅτι εἶναι πιά ὁ μόνος ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς μαμᾶς! Οἱ δυὸ γκραβουῦρες τοῦ παπποῦ,¹⁹ «Μοναξιά» καὶ «Ἀκτίνες», τὸ πορτρέτο του, οἱ δυὸ φωτογραφίες τῆς μαμᾶς τότε ποὺ ἦταν ἔγκυος σ' ἐμένα, ἡ μιὰ μὲ τὶς ἀδελφές στὴ βεράντα, ἡ ἄλλη στὴ σκάλα τῆς ὁδοῦ des Granges, ποὺ τὶς καρφίτσωσα χτές, μοῦ δίνουν πολλὴ χαρά.

Τρίτη 29 Ὀκτωβρίου

Πασχίζω μὲ τὰ τραγούδια μου. Γευματίζω στοὺς Μερλιέ μὲ τὸν γραμματέα τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Réquignon, μὲ δυὸ μέλη της, τὸν Bon, ποὺ εἶναι κλασικὸς τύπος Γάλλου ἀπὸ τὴ Βουργουνδία, καὶ τὸν Devambe, γιὸ ἐνὸς ζωγράφου ποὺ φαίνεται πολὺ φινετσάτος, καθὼς καὶ μὲ ἕναν ἐξάδελφο τῆς κυρίας Μερλιέ. Ἐνδιαφέρουσα κουβέντα γιὰ τὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Σκιάθο, ὅπου μόλις πέθανε ὁ Μωραϊτίδης λίγο ἀφοῦ καλογέρεψε κὶ ὅπου, ὅπως κὶ ὁ Παπαδιαμάντης, ἔχασε τὴ ζωὴ του ἐν μέρει ἀπὸ ἔλλειψη φροντίδας. Οἱ νέοι μιλοῦν γιὰ τὸ «grafio» τους, λέξη τυπικὴ γιὰ τὸν ἐγκατεστημένο σὲ ξένη χώρα Γάλλο, καὶ γιὰ τὸν Ἑλπήνορα, τὸν ὑπρέτη τῆς Σχολῆς. Ὁ Devambe κάνει ἀνασκαφές στὴ Θάσο. Μὲ τὴν κυρία Μερλιέ μιλάμε λίγο γιὰ τὴ βυζαντινὴ καὶ τὴ

19. Ὁ ζωγράφος Auguste Baud-Bovy.

byzantine et populaire. Elle a beaucoup plus d'admiration pour Laloy²³ et Reinach²⁴ que pour M. Emmanuel.²⁵ En sortant de chez eux, je vais faire du piano rue Skoufa, et rentre faire du grec avant d'aller au cours de musique byzantine.

Mercredi 30 octobre

Toujours un temps changeant avec de brusques averses. Je termine la copie de mon Pachtikos, et vais le rendre à la Bibliothèque. L'après-midi, je travaille mon grec et l'ouverture du Songe d'une Nuit d'Été avant de passer chez le Dr Lorando qui me trouve en parfait état. Bibliothèque puis travail sous la lampe avec lettre à papa.

Jeudi 31 octobre

Temps de printemps. Je monte à l'Acropole. Tout est reverdi, rajeuni par les pluies, les palmiers dans les courettes du vieux quartier, l'herbe, les cyprès, les oliviers. L'Hymette, la colline de Philopappe sont eux aussi presque désaccordés. Seule la plaine et les collines vers Daphni gardent leur beau rose désertique. Des flaques d'eau demeurent, luisantes dans les creux aménagés dans le rocher pour y élever les autels et les statues. Je ne me lasse pas d'admirer la finesse d'ornementation de l'Erechtéion. Mais l'Acropole, je ne sais pourquoi, me paraît un peu chaotique aujourd'hui, avec deux de ses monuments comme enterrés sur ses bords. Les Propylées il est vrai n'étaient point faits pour être vus de ce côté. Nous avons tort de nous retourner vers eux. La porte franchie, c'est vers le temple de la déesse qu'il faut regarder. J'entre au Musée, magnifiquement éclairé. L'art de l'argile des Pisistratides (Athéna et Encélade, le Moschophore, les scribes) est bien spécial, un peu froid et schématique; il devait être animé par la couleur;

---

23. Louis Laloy (1874-1944), musicologue français.

24. Théodore Reinach (1860-1928), archéologue et expert de la musique grecque antique.

25. Maurice Emmanuel (1862-1938), compositeur et musicologue français.

δημοτική μουσική. Περισσότερο θαυμάζει τους Laloy²⁰ και Reinach²¹ παρά τον M. Emmanuel.²² Μετά τους Μερλιέ πηγαίνω για πιάνο στη Σκουφά και επιστρέφω στο σπίτι να μελετήσω έλληνικά πρίν κατέβω για το μάθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Τετάρτη 30 Ὀκτωβρίου

Ὁ καιρὸς εἶναι πάλι ἄστατος μὲ ξαφνικὲς μπόρες. Τελειώνω τὴν ἀντιγραφή τοῦ Παχτικού καὶ τὸν επιστρέφω στὴ Βιβλιοθήκη. Τ' ἀπόγευμα μελετῶ τὰ ἑλληνικά μου καὶ τὴν εἰσαγωγή στὸ «Ὀνειρο καλοκαιρινῆς νύχτας», προτοῦ περάσω ἀπὸ τὸν γιατρὸ Λοράνδο ποὺ μὲ βρίσκει ἀπόλυτα ὑγιή. Βιβλιοθήκη, μετὰ ἐργασία κάτω ἀπ' τὴ λάμπα καὶ γράμμα στὸν πατέρα.

Πέμπτη 31 Ὀκτωβρίου

Καιρὸς ἀνοιξιάτικος. Ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη. Ὅλα ἔχουν πρασινίσει καὶ ξαναζωντανέψει ἀπ' τὶς βροχές, οἱ φοινικιὲς στὶς αὐλὲς τῆς Πλάκας, τὸ χορτάρι, τὰ κυπαρίσσια, τὰ ἐλαιόδεντρα. Ὁ Ὑμηττὸς καὶ ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου εἶναι κι αὐτοὶ σχεδὸν χωρὶς ἀρμονία. Μόνο ἡ πεδιάδα καὶ οἱ λόφοι πρὸς τὸ Δαφνὶ διατηροῦν τὸ ὥραιο τριανταφυλλὶ τῆς ἐρήμου. Φεγγίζουσι τὰ νερὰ στὶς κοιλότητες τῶν βράχων ποὺ ἀνοίχτηκαν γιὰ τοὺς βωμοὺς καὶ τ' ἀγάλματα. Δὲν κουράζομαι νὰ θαυμάζω τὴ λεπτότητα τῆς διακόσμησης τοῦ Ἐρεχθεῖου. Ἀλλὰ ἡ Ἀκρόπολη, δὲν ξέρω γιατί, σήμερα μοῦ φαίνεται κάπως χασοτική, μὲ δυὸ ἀπ' τὰ μνημεῖα τῆς νὰ μοιάζουν θαμμένα στὶς ἄκρες τῆς. Τὰ Προπύλαια, εἶναι ἀλήθεια, δὲν φτιάχτηκαν γιὰ νὰ τὰ βλέπει κανεὶς ἀπὸ ἐδῶ. Εἶναι λάθος νὰ τὰ κοιτάζουμε ἀφοῦ τὰ ἔχουμε προσπεράσει. Μετὰ τὴν εἴσοδο πρέπει νὰ κατευθύνουμε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ναὸ τῆς θεᾶς. Μπαίνω στὸ θαυμάσια φωτισμένο Μουσεῖο. Ἡ τέχνη τῆς πηλοπλαστικῆς στὴν ἐποχὴ τῶν Πεισιστρατιδῶν (Ἀθηνᾶ καὶ Ἐγκέλαδος, ὁ Μοσχοφόρος, οἱ γραφεῖς) εἶναι ἐντελὼς ἰδιαίτερη, ἀλλὰ λίγο κρύα καὶ σχηματοποιημένη· προφανῶς δὲ τὴ ζωήρευαν τὰ χρώμα

20. Louis Laloy (1874-1944), Γάλλος μουσικολόγος.

21. Théodore Reinach (1860-1928), Γάλλος ἀρχαιολόγος, μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς.

22. Maurice Emmanuel (1862-1938), Γάλλος συνθέτης καὶ μουσικολόγος.

tel qu'il nous apparaît il est d'une captivante étrangeté. J'aime beaucoup les petites plaquettes de l'Athéna Ergané, et pense à Effie, D^r en droit et se taillant elle même ses robes, et aussi – car tout se mêle – à maman, que me rappelle un peu ce type de travailleuse déesse.

Je passe inutilement chez Kougeas et chez les Weiglé, puis vais trouver Joannidis. Après avoir travaillé grec et musique byzantine, je vais me faire couper les cheveux pour aller remercier les Nomidis que je retrouve le soir au Γραφεῖον de l'Odiporikos où je suis tout heureux de rencontrer la bonne figure de M. Naïdis.

Vendredi 1er novembre

Fête de Madelon. Le temps s'est recouvert et je travaille à la maison. L'après-midi, un peu de piano rue Skoufa, tandis que revient le beau temps, et le soir, le soi-disant cours de musique byzantine.

Samedi 2 novembre

Travail à la maison. Lettre de Félise. Vers 5 h, montée à l'Acropole, puis chez les Weiglé, où je trouve Iannakis Choisy.²⁶ Dîner chez eux, toujours envahis par des Russes, dont Carl paraît être excédé.

Dimanche 3 novembre

Réveillé à 6 h par le réveil que m'ont prêté les Carl, je me rends à la gare de Laurion où je retrouve une affluence d'Odiporiciens. Petit train très amusant avec des wagons-couloirs et des sortes de petits salons dont les banquettes se regardent. Toute l'Attique reverdit. Nous entrons dans le Μεσόγειον, une plaine enfermée entre les montagnes côtières et où poussent la vigne, l'olivier, et où lève déjà le blé. Aux stations, on vient nous vendre des châtaignes bouillies. Nous descendons à Κουβαρά, et nous élevons sur le rebord nord de la plaine; le ciel s'est pris; un « jour blanc »

---

26. Fils de Frank Choisy (voir n. 27).

τα· αλλά κι ἔτσι ὅπως τὴ βλέπουμε ἔχει μιὰ παράξενη γοητεία. Μοῦ ἀρέσουν πολὺ τὰ πλακίδια τῆς Ἐργάνης Ἀθηνᾶς καὶ σκέφτομαι τὴν Ἐφῆ, διδάκτορα τῆς νομικῆς, ποὺ ράβει ἢ ἴδια τὰ φουστάνια της, ἀλλὰ καὶ τὴ μαμὰ –καθὼς ὅλα μπερδεύονται–, ποὺ μοῦ θυμίζουν λίγο αὐτὸν τὸν τύπο τῆς ἐργάτριας θεᾶς.

Περνάω ἄδικα ἀπὸ τὸν Κουγέα καὶ τοὺς Weiglé, ὕστερα πάω νὰ βρῶ τὸν Ἰωαννίδη. Ἀφοῦ μελέτησα ἑλληνικὰ καὶ βυζαντινὴ μουσικὴ, πηγαίνω νὰ κουρευτῶ, γιὰ νὰ πάω νὰ εὐχαριστήσω τοὺς Νομίδηδες. Τοὺς ξαναβρίσκω τὸ βράδυ στὰ *γραφεῖα* τοῦ «Ὀδοιοπορικῶ», ὅπου ἔχω τὴ χαρὰ νὰ συναντήσω τὸν συμπαθέστατο κύριο Ναΐδη.

Παρασκευὴ 1η Νοεμβρίου

Γιορτάζει ἡ Madelon. Ὁ καιρὸς συννέφιασε καὶ δουλεύω στὸ σπίτι. Τὸ ἀπόγευμα λίγο πιάνο στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ, ὁ καιρὸς φτιάχνει καὶ τὸ βράδυ στὸ, ἃς τὸ ποῦμε, μάθημα βυζαντινῆς μουσικῆς.

Σάββατο 2 Νοεμβρίου

Δουλεῖα στὸ σπίτι. Γράμμα ἀπ' τὴ Félice. Γύρω στὶς 5:00 ἀνάβαση στὴν Ἀκρόπολη, καὶ κατόπιν στοὺς Weiglé ὅπου συναντῶ τὸν Γιαννάκη Choisy.²³ Δεῖπνο στὸ σπίτι τους, πάντα γεμάτο ἀπὸ Ρώσους ποὺ ὁ Carl μοιάζει νὰ τοὺς ἔχει βαρεθεῖ.

Κυριακὴ 3 Νοεμβρίου

Στὶς 6:00 μὲ ξυπνάει τὸ ξυπνητήρι ποὺ μοῦ δάνεισαν οἱ Carl {Weiglé}, καὶ σπεύδω στὸ σταθμὸ Λαυρίου ὅπου συναντῶ ἕνα πληθὸς ἐκδρομῶν τοῦ Ὀδοιοπορικῶ. Ἕνα πολὺ χαριτωμένο τρενάκι μὲ βαγόνια-διάδρομο καὶ κάποιου εἴδους μικρὰ σαλόνια ὅπου οἱ πάγκοι εἶναι ἀντικριστά. Ὅλη ἡ Ἀττικὴ πρασινίζει ξανά. Περνάμε στὰ *Μεσόγεια*, μιὰ πεδιάδα ἀνάμεσα σὲ βουνά, μὲ ἀμπέλια κι ἐλαιόδεντρα κι ὅπου ἔχει ἀρχίσει νὰ βλασταίνει τὸ σιτάρι. Στοὺς σταθμοὺς ἔρχονται νὰ μᾶς πουλήσουν θραστὰ κάστανα. Κατεβαίνουμε στὸν Κουβαρὰ καὶ βαδίζουμε πρὸς τὴ βόρεια πλευρὰ τῆς πεδιάδας· ὁ οὐρανὸς συννέφιασε· ἕνα μουντὸ φῶς ὑπογραμμίζει τὴ

23. Γιὰ τὸν Frank Choisy (βλ. ὑπόσημ. 24).

qui accuse la monotonie de paysage. Et puis cette caravane est interminable. De jolis tableaux dans le village : portes voûtées avec des femmes en partie voilées portant des cruches de terre sur la tête. Nous nous approchons de la mer, faisons halte sous une haute paroi de rocher, au pied de laquelle, dans un petit trou, un peu d'eau s'est accumulée que boivent mes compagnons. Dans un petit vallon, des paysans sont venus avec leurs mulets pour la cueillette des olives. Ils portent encore le costume. Au moment où nous allons franchir le bord de la plaine, Grigoriadis a la bonne idée de nous entraîner, Joannidis, un jeune homme à la mine ouverte et une belle Diane aux cheveux mi-longs et au corps admirable, Melle Pascalidou, sur une crête qui domine la mer. Nous montons dans un ravin, les mains parfumées de myrte, d'essences résineuses et de bruyères, d'une variété merveilleuse, et arrivons enfin sur une crête entre la Κακιά Θάλασσα et la baie de Porto Ράφτη. Nous la suivons jusqu'à son dernier ressaut, une falaise à pic sur la mer. Le paysage me rappelle le cap Nègre près de Pardigon : les mêmes roches rougeâtres, le même bleu verdâtre à l'endroit où la mer se brise contre eux. À notre droite, les chaînes parallèles qui aboutissent au Sounion, puis des îles, Macronisi et Dia, plus loin Andros probablement et une autre île, parallèles, sur lesquelles s'étirent des nuées blanchâtres, vers la gauche, plus près, la baie de Porto Rafti avec son île où se dresse une statue antique, grecque ou romaine, un Marc Aurèle peut-être, mais dont la tête a été brisée et que les gens du peuple appellent le « Tailleur ».

Nous redescendons vers la côte, tandis que le soleil réapparaît. Et la lumière de cette παραλία est très étrange. Des pins très bas, entre lesquels glisse une lumière tamisée, d'un soleil déjà déclinant, du sable, des herbages hésitant entre le gris et le vert où paissent des moutons. Il est 4 h quand nous arrivons à [ ], au fond de la baie. Une partie des excursionnistes nous y attend avec impatience et nous laisse à peine le temps de manger dans un nuage de mouches. Une auto à poissons nous transporte jusqu'à Marcopoulo. La lumière devient admirable, transforme le paysage, l'idéalise. À M. nous prenons le café sur la place ; une sorte de petite Σύσταμα, avec des cafés tout autour et

μονοτονία τοῦ τοπίου. Ἄσε πού αὐτὸ τὸ караβάνι εἶναι ἀτέλειωτο. Οἱ εἰκόνες στὸ χωριὸ εἶναι γραφικές: τοξωτὲς πόρτες καὶ γυναικες μὲ μισοσκεπασμένο πρόσωπο πού μεταφέρουν στὸ κεφάλι πῆλινα σταμνιά. Πλησιάζοντας στὴ θάλασσα στεκόμαστε κάτω ἀπὸ ἕναν ψηλὸ βράχο· οἱ συνοδοιπόροι πίνουν ἀπὸ μιὰ φυσικὴ γούρνα ὅπου ἔχει μαζευτεῖ λίγο νερό. Σὲ μιὰ μικρὴ κοιλάδα οἱ χωρικοὶ ἔχουν ἔρθει μὲ τὰ μουλάρια τους γιὰ νὰ μαζέψουν τὶς ἐλιές. Φοροῦν ἀκόμα τὶς τοπικὲς ἐνδυμασίες. Τὴ στιγμὴ πὸν φθάνουμε στὴν ἄκρη τῆς πεδιάδας ὁ Γρηγοριάδης ἔχει τὴν καλὴ ἔμπνευση νὰ μὲ ὀδηγήσει σ' ἕνα λοφίσκο πὸν δεσπάζει στὴ θάλασσα, παρέα μὲ τὸν Ἰωαννίδη, ἕναν νέο μὲ εὐχάριστη φυσιογνωμία καὶ τὴ δεσποινίδα Πασχαλίδου, μιὰ σύγχρονη Ἄρτεμη μὲ ὄχι πολὺ μακριὰ μαλλιά καὶ ὑπέροχο σῶμα. Ἀνεβαίνουμε μέσα ἀπὸ μιὰ χαράδρα, μὲ τὰ χέρια μας νὰ μοσχοβολοῦν ἀρώματα μιᾶς θαυμαστῆς ποικιλίας ἀπὸ μυρτιές, ρετσίνια καὶ ρεΐκια, καὶ φθάνουμε ἐπιτέλους σὲ μιὰ ράχη ἀνάμεσα στὴν *Κακιά Θάλασσα* καὶ τὸν κολλίσκο τοῦ Πόρτο-Ράφτη. Ἀκολουθοῦμε τὴ ράχη ὡς τὴν τελευταία της προεξοχὴ, ἕναν ἀπόκρημο βράχο πὸν κρέμεται πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα. Τὸ τοπίο μοῦ θυμίζει τὸ Cap Nègre κοντὰ στὸ Pardigon: οἱ ἴδιοι κοκκινωποὶ βράχοι, τὸ ἴδιο γαλαζοπράσινο χρῶμα στὸ σημεῖο ὅπου σπάει τὸ κύμα. Στὰ δεξιὰ βλέπουμε τὶς παράλληλες ὄροσειρές πὸν καταλήγουν στὸ Σούνιο, καὶ μετὰ τὸ Μακρονήσι καὶ τὴ Τζιά, πιδ πέρα πιθανὸν τὴν Ἄνδρο καὶ ἕνα ἄλλο νησὶ στὸ πλάι, πάνω στὰ ὁποῖα ἀπλώνονται κάποια σύννεφα ἀσπριδερά. Ἐνῶ πιδ κοντὰ, στὰ ἀριστερὰ φαίνεται ὁ κόλπος τοῦ Πόρτο Ράφτη μὲ τὴ νησίδα του, πάνω στὴν ὁποία ὀρθώνεται ἕνα ἀρχαῖο ἄγαλμα, ἐλληνικὸ ἢ ρωμαϊκό, ἴσως ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ἀλλὰ μὲ σπασμένο τὸ κεφάλι, πὸν ὁ λαὸς τὸ ἔχει ὀνομάσει «ὁ Ράφτης».

Κατεβαίνουμε πάλι πρὸς τὴν ἀκτὴ, καθὼς ξαναεμφανίζεται ὁ ἥλιος. Τὸ φῶς σ' αὐτὴν τὴν *παράλια* εἶναι πολὺ παράξενο. Χαμηλὰ πεῦκα, κι ἀνάμεσά τους περνάει σὰν ἀπὸ κόσκينو τὸ φῶς τοῦ ἡλίου πὸν ἄρχισε νὰ δύει. Ἄμμος, χορτάρι πότε γκριζο πότε πράσινο ὅπου βόσκουν πρόβατα. Στὶς 4:00 φθάνουμε στὴν [ ] στὸ μυχὸ τοῦ κόλπου. Μᾶς περιμένουν ἀνυπόμονα κάμποσοι συνοδοιπόροι καὶ μόλις πὸν προλαβαίνουμε νὰ κολατσίσουμε μέσα σ' ἕνα σύννεφο ἀπὸ μύγες. Ἐνα φορτηγὸ πὸν κουβαλάει ψάρια μᾶς πηγαίνει ὡς τὸ Μαρκόπουλο. Τὸ φῶς γίνεται θαυμαστό, μεταμορφώνει τὸ τοπίο, τὸ ἐξιδανικεύει. Στὸ Μαρκόπουλο πίνουμε καφεὲ στὴν πλατεία· ἕνα *Σύνταγμα* σὲ μικρογραφία, μὲ καφενεῖα ὀλόγουρα

quantité de gens, des hommes surtout, portant des sortes de vestes de chasse, à moitié capes, d'un beau bleu, et des jambes dessinées par des culottes très collantes. Beaucoup de gosses aussi et devant les portes, des femmes en costume, la bouche généralement voilée. Grigoriadis nous conduit à une vieille église byzantine, dans un petit jardin que parfume un arbre à fleurs jaunes, en boule, que nos compagnons appellent γαζία. Sur la face de l'église est encastrée une stèle antique (scène d'adieu) malheureusement mutilée mais qui fait beaucoup d'impression unie ainsi à cette église d'une autre croyance. Intérieur sombre, avec une seule voûte et des peintures qui doivent dater du 17e s.

Nous descendons vers la station et en attendant que le train arrive assistons à une partie de football et visitons les établissements du vin de Marco. Sur le toit des réservoirs, sortent des siphons retournés dans de l'eau, qu'agite le bouillonnement du vin en fermentation. On nous annonce que notre train a 1 h ½ de retard, aussi repartons-nous, Joannidis et moi, pour le village où nous prenons un ouzo. En nous promenant, nous nous arrêtons à la porte d'une cour, au fond de laquelle apparaît, dans une lumière claire, une colonne et une voûte blanche. Le propriétaire qui passe nous demande assez rudement ce que nous faisons là, mais ayant appris que nous admirons sa maison, il nous fait entrer chez lui, nous offre du résiné, nous raconte qu'aujourd'hui il a marié sa nièce et que le mari vient de partir avec elle. La salle est assez grande, de l'époque des Turcs, nous dit-il, avec au centre une grande voûte en plein cintre sur laquelle reposent les troncs non équarris qui supportent le toit et qui apparaissent sous une couche de chaux. Le vieux nous montre une 2e maison, où, devant la photo de son fils, mort à la guerre, il nous récite toute la citation à l'ordre du jour, en καθαρεύουσα, et nous reprenons après lui le Θεὸς σχωρὲς τὸν. Il nous conduit dans sa 3e maison, où, sur un petit banc, s'empilent de superbes couvertures de laine, aux belles couleurs, la dot de la jeune mariée. Nous nous retrouvons à la station bien avant que notre train y arrive, et rentrons de pleine nuit, en chantant, notre παρεα au complet sur la plate-forme arrière.

καὶ πολὺ κόσμος, κυρίως ἄντρες, ποὺ φοροῦν μακριὰ κυνηγητικὰ σακάκια μὲ ὠραῖα γαλάζια χρώματα καὶ παντελόνια ἐφαρμοστὰ στὶς γάμπες. Τριγύρω μας κυκλοφοροῦν πολλὰ παιδιά ἐνῶ μπροστὰ ἀπὸ τὶς πόρτες στέκονται γυναῖκες μὲ τοπικὲς φορεσιῆς καὶ τὸ στόμα σκεπασμένο μὲ τὴ μαντίλα τους. Ὁ Γρηγοριάδης μᾶς ὀδηγεῖ σὲ μιὰ παλιὰ βυζαντινὴ ἐκκλησία, σ' ἕναν μικρὸ κῆπο ποὺ μοσχοβολαεῖ ἀπὸ ἕνα δέντρο μὲ κίτρινα λουλούδια, ὀλοστρόγγυλα, ποὺ οἱ σύντροφοί μας τὸ λένε γαζία. Στὴν πρόσοψη τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἐντοιχιζομένη μιὰ ἀρχαία στήλη (σκηνὴ ἀποχαιρετισμοῦ) δυστυχῶς μισοκατεστραμμένη ἀλλὰ ποὺ κάνει πολλὴ ἐντύπωση ἔτσι καθὼς ἔχει ἐνωθεῖ μ' ἕναν ναὸ ἄλλης θρησκείας. Τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι σκοτεινὸ, μὲ ἕνα μόνο κλίτος καὶ μὲ τοιχογραφίες ποὺ δὰ πρέπει νὰ ἀνάγονται στὸν 17ο αἰῶνα.

Κατεβαίνουμε πρὸς τὸ σταθμὸ καὶ περιμένοντας νὰ ἔρθῃ τὸ τρένο παρακολουθοῦμε ἕναν ποδοσφαιρικὸ ἀγώνα καὶ ἐπισκεπτόμαστε τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς οἰνοποιίας «Μαρκό». Ἀπὸ τὰ καπάκια τῶν δεξαμενῶν βγαίνουν ἀναποδογυρισμένα σιφόνια ποὺ καταλήγουν σὲ δοχεῖα μὲ νερὸ ποὺ κοχλάζει ἀπὸ τὸ θράσιμο τοῦ μούστου. Ἐν τῷ μεταξύ μᾶς ἀνακοινώνουν ὅτι τὸ τρένο δὰ ἔχει μιὰμιση ὥρα καθυστέρηση καὶ μὲ τὸν Ἰωαννίδη ξαναπάμε στὸ χωριὸ γιὰ νὰ πιοῦμε ἕνα οὔζο. Κάνοντας βόλτα σταματᾶμε σὲ μιὰ αὐλόπορτα ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται, ὠραῖα φωτισμένος, ἕνας κίονας καὶ μιὰ λευκὴ καμάρα. Ὁ ἰδιοκτήτης, βλέποντάς μας, μᾶς ρωτᾷ ἀρκετὰ ἀπότομα τί κάνουμε ἐκεῖ πέρα, ἀλλὰ μαθαίνοντας ὅτι θαυμάζουμε τὸ σπίτι του μᾶς καλεῖ νὰ μποῦμε μέσα, μᾶς προσφέρει ρετσίνα καὶ μᾶς διηγεῖται ὅτι πάντρεψε σήμερα τὴν ἀνιψιά του κι ὅτι ὁ ἄντρας τῆς μόλις τὴν πῆρε κι ἔφυγε. Ἡ σάλα εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη κι ὅπως μᾶς λέει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Τούρκων. Στὸ κέντρο ἔχει μιὰ μεγάλη καμάρα ποὺ πάνω τῆς ἀκουμπᾶνε ἀκονόνιστα δοκάρια ἀλειμμένα μὲ ἀσβέστη ποὺ στηρίζουν τὴ στέγη. Ὁ γέρος μᾶς δείχνει ἕνα δεῦτερο σπίτι, ὅπου μπρὸς ἀπὸ μιὰ φωτογραφία τοῦ γιοῦ του, ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, μᾶς ἀπαγγέλλει ὅλη τὴν ἡμερήσια διαταγὴ στὴν *καθαρεύουσα* καὶ ἐπαναλαμβάνουμε μετὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸ «*Θεὸς σχωρέσ' τον*». Στὸ τρίτο σπίτι ποὺ μᾶς πάει βλέπουμε πάνω σ' ἕναν πάγκο μιὰ στοίβα ἀπὸ θαυμάσιες μάλλινες κουβέρτες μὲ ὠραῖα χρώματα. Εἶναι ἡ προίκα τῆς νιόπαντρης. Συναντιόμαστε μὲ τοὺς ἄλλους στὸ σταθμὸ πολὺ πρὶν φτάσει τὸ τρένο μας. Ἐχει νυχτώσει καὶ ταξιδεύουμε τραγουδώντας στὸν πίσω ἐξώστη τοῦ τρένου ὅπου ἔχει συγκεντρωθεῖ ὅλη ἡ παρέα.

Lundi 4 novembre

Beau ciel, beau soleil. Je mets mon dimanche en ordre, puis travaille la Suite en fa de Roussel et la 5e. Vers le soir, je passe rendre leur réveil aux Weiglé chez qui je trouve Benita malade. Le soir je traduis Τὸ γιοφύρι τῆς Ἀρτας.

Mardi 5 novembre

Après avoir étudié mes mots et lu du Moraïtidis, je vais faire visite à Frank Choisy.²⁷ Intérieur assez joli; photos Boissonnas, moulages du Parthénon en petit, portraits, orientalleries, coussins grecs, etc. Il parle de la vie musicale ici, et on sent que, n'y tenant pas la première place, il est porté à la dénigrer. L'après-midi, piano rue Skoufa, course inutile au théâtre Kotopouli où pour la seconde fois une conférence sur Psichari est renvoyée, puis le fameux cours de musique byzantine. Un peu fatigué et fiévreux, je me mets au lit ces notes prises.

Mercredi 6 novembre

Mon aspirine m'a retapé. Je travaille toute la matinée à la maison. Temps gris. Vers 4h, je vais faire un tour au pied de l'Acropole. Les oranges du Jardin royal sont un peu anormales par ce temps gris. Avec mon Philadelphus, je me promène autour du théâtre de Dionysos, monte jusqu'à la grotte du Levant d'où s'envolent à mon approche, lourdement, deux palombes. Le sentiment de ce riche passé m'étreint soudain tandis que je m'assieds sur les gradins du théâtre. Je n'en imagine pas très bien la vue, ne sachant pas la hauteur où s'élevaient les deux temples de Dionysos. Je rentre par l'Olympieion. Il avait de très curieuses proportions, un vaisseau extrêmement long et étroit, et ses colonnes étaient plantées comme une armée, non pas réparties avec délicatesse comme au Parthénon.

---

27. Violoniste et compositeur genevois, né en 1872, professeur au Conservatoire d'Athènes, qui a vécu de longues années en Grèce.

Δευτέρα 4 Νοεμβρίου

Καθαρός οὐρανός, ώραϊος ἥλιος. Ὀργανώνω τὴν Κυριακή μου καὶ μετὰ μελετῶ τὴ Σουίτα σὲ φὰ τοῦ Roussel καὶ τὴν 5η (τοῦ Beethoven). Ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα περνῶ ἀπὸ τοὺς Weiglé νὰ τοὺς ἐπιστρέψω τὸ ξυπνητήρι ὅπου βρίσκω τὴν Benita ἀδιάθετη. Καὶ τὸ βράδυ μεταφράζω τὸ «Γιοφύρι τῆς Ἄρτας».

Τρίτη 5 Νοεμβρίου

Ἄφου μελέτησα τὸ λεξιλόγιό μου καὶ διάβασα Μωραϊτίδη θγαίνω νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν Frank Choisy.²⁴ Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ του ἀρκετὰ ώραϊο· φωτογραφίες τοῦ Boissonpas, μικρὰ ἐκμαγεῖα τοῦ Παρθενώνα, πορτρέτα, ἀντικείμενα ἀνατολικῆς τέχνης, ἑλληνικὰ μαξιλάρια κτλ. Ὁ ρόλος ποὺ παίζει στὴν ἐδῶ μουσικὴ ζωὴ δὲν εἶναι πρωτεύων καὶ αἰσθάνομαι ὅτι γι' αὐτὸ ἔχει τὴν τάση νὰ μιλᾷ γι' αὐτὴν ἀπαξιωτικά. Τὸ ἀπόγευμα πιάνο στὴ Σκουφᾶ, κατεβαίνω ἄσκοπα στὸ θέατρο Κοτοπούλη, ὅπου γιὰ δευτέρη φορὰ ἀναβάλλεται ἡ διάλεξη γιὰ τὸν Ψυχάρη, καὶ παρακολουθῶ τὸ περιβόητο μάθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Εἶμαι λίγο κουρασμένος καὶ μὲ πυρετὸ κι ἀφοῦ γράφω αὐτὲς τὶς σημειώσεις ξαπλώνω.

Τετάρτη 6 Νοεμβρίου

Ἡ ἀσπιρίνη μὲ ὠφέλησε. Ὅλο τὸ πρωὶ δουλεύω στὸ σπίτι. Καιρὸς γκρίζος. Γύρω στὶς 4:00 θγαίνω νὰ περπατήσω κάτω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Τὰ πορτοκάλια τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου σὲ ξενίζουν λιγάκι μ' αὐτὴν τὴ συννεφιά. Μὲ τὸν Φιλαδελφέα μου κάνω τὸ γύρο τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου κι ἀνεβαίνω ὡς τὸ ἀνατολικὸ σπῆλαιο, ἀπ' ὅπου δυὸ ἀγριοπερίστερα, βλέποντάς με νὰ πλησιάζω, ἀπομακρύνονται μ' ἓνα βαρὺ πέταγμα. Καθὼς κάθομαι στὰ ἐδῶλια τοῦ θεάτρου μὲ κυριεύει ξαφνικὰ ἓνα ἔντονο συναίσθημα γιὰ ὅλο αὐτὸ τὸ πλοῦσιο παρελθόν. Δυσκολεύομαι νὰ φανταστῶ μέσα σ' αὐτὸν τὸ χῶρο τοὺς δυὸ ναοὺς τοῦ Διονύσου, καθὼς δὲν γνωρίζω οὔτε τὴ θέση οὔτε τὸ ὕψος τους. Ἐπιστρέφω ἀπὸ τὸ Ὀλυμπιεῖο. Ἐχει πολὺ περίεργες ἀναλογίες. Ἕνας μακρόστενος ναός, κίονες σὰν στρατιῶτες σὲ παράταξη, ὄχι τοποθετημένοι μὲ λεπτότητα ὅπως στὸν Παρθενώνα.

24. Βιολιστῆς καὶ συνθέτης ἀπὸ τὴ Γενεύη, γεννημένος τὸ 1872. Ἐξῆσε πολλὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα καὶ δίδαξε στὸ Ὡδεῖο Ἀθηνῶν.

En elles-mêmes, elles sont d'ailleurs magnifiques. Ce soir, elles ont la couleur du temps. Au lieu qu'en brille la patine brun-rouge et or, c'est le froid du marbre, presque argenté, qui ressort.

Jeudi 7 novembre

Au Musée National. Dans la salle des sculptures sorties des caves, petit bas-relief d'Ulysse dont Euryclée reconnaît la cicatrice en lui lavant les pieds, tandis que Pénélope est debout devant son métier, sa navette en main. Comment n'a-t-on pas publié une Odyssée illustrée par les anciens Grecs, sculpteurs et peintres de vases? J'aime aussi beaucoup les bas-reliefs de nymphes dansant, conduites par Hermès, au son de la flûte de Pan caché dans sa grotte. Je me laisse prendre par un grand vase de l'époque alexandrine avec des figures archaïsantes, très curieux d'ailleurs, mais avec évidemment de légers désaccords. Je reste longtemps à voir les vases: les géométriques pour lesquels j'ai un faible: la matière y est respectée, les ornements suivent le mouvement du tour et le trait y est commandé par le petit pinceau à godet, qu'ils employaient sans doute comme les potiers d'Heimberg. Ce n'est pas qu'il n'y ait des chefs-d'œuvre dans les autres vases: les vases grotesques de Béotie, d'une fantaisie de caricaturiste anglais, et les splendides représentations de scènes funèbres ou de scènes de mariage (celle-ci surtout où le jeune fiancé entraîne sa femme qu'il tient à peine par le poignet, les doigts allongés) ou d'une poétesse (Sapho pense-t-on) au visage d'une grande et sérieuse tristesse.

En sortant du Musée, je passe chez M. Philadelphus, dont la maison est encombrée de moulages, de peintures, de Philadelphus en bronze, en plâtre, en photo, en peinture et en caricature. Il me reçoit la canne et le chapeau à la main, devant une table servie pour 10 personnes, pour me montrer que ce n'est pas l'heure de faire des visites, et m'invite pour un ouzo le lundi soir.

Οι ἴδιοι οἱ κίονες ὅμως εἶναι θαυμάσιοι. Ἀπόψε τὸ χρῶμα τους ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ μουντάδα τοῦ καιροῦ καὶ στὴ θέση τῆς χρυσοῦς σταχτοκόκινης πατίνας λάμπει ἡ σχεδὸν ἀσημένια ψυχρότητα τοῦ μαρμάρου.

Πέμπτη 7 Νοεμβρίου

Στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Στὴν αἴθουσα τῶν γλυπτῶν ποὺ ἔβγαλαν ἀπὸ τὶς ἀποθηκές, μικρὸ ἀνάγλυφο τῆς σκηνῆς ὅπου ἡ Εὐρύκλεια πλένοντας τὰ πόδια τοῦ Ὀδυσσεά τὸν ἀναγνωρίζει ἀπὸ τὴν οὐλή, μὲ τὴν Πηνελόπη στητὴ μπρστὰ στὸν ἀργαλειὸ μὲ τὴ σαῖτα στὸ χέρι. Ἀπορῶ πῶς δὲν ἔτυχε ἀκόμα νὰ ἐκδοθεῖ ἡ ἱστορία τῆς «Ὀδύσσειας» εἰκονογραφημένη μὲ τὶς σωζόμενες ἀπεικονίσεις τῆς ἀπὸ ἀρχαίους Ἕλληνες γλύπτες καὶ ἀγγειογράφοις. Ἐπίσης μ' ἀρέσουν πολὺ τὰ ἀνάγλυφα μὲ τὶς νύμφες ποὺ χορεύουν καθὼς τὶς σέρνει ὁ Ἑρμῆς, ἐνῶ ὁ Πάν παίζει τὴ σύριγγα κρυμμένος στὴ σπηλιά του. Ἐνθουσιάζομαι μ' ἓνα μεγάλο ἀλεξανδρινὸ ἀγγεῖο μὲ ἀρχαῖζουσες μορφές, ἀρκετὰ ιδιόμορφο, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ μὲ μερικὲς ἐλαφρὲς παραφωνίες. Θαυμάζω γιὰ πολλὴ ὥρα τὰ ἀγγεῖα, ἰδίως τὰ γεωμετρικὰ στὰ ὁποῖα ἔχω ἀδυναμία: οἱ τεχνίτες σέβονται τὸ ὑλικό, τὰ κοσμήματα ἀκολουθοῦν τὴν κίνηση τοῦ τροχοῦ καὶ οἱ πινακίδες ἔχουν γίνεῖ μ' ἓναν μικρὸ εἰδικὸ χρωστήρα μὲ δοχεῖο χρώματος στὴν ἄκρη, ποὺ σίγουρα χρησιμοποιοῦσαν, σὰν τοὺς σταμνάδες τοῦ Heimberg. Δὲν ἐννοῶ ὅτι ἀπουσιάζουν τὰ ἀριστουργήματα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀγγεῖα: τὰ γκροτέσκα ἀγγεῖα τῆς Βοιωτίας, ποὺ μοιάζουν σὰν νὰ τὰ ἔχει ζωγραφίσει κάποιος Ἑγγλέζος γελοιογράφος, τὶς ἐξαιρετικὲς παραστάσεις τῶν πένθιμων ἢ γαμήλιων σκηνῶν (ἰδίως αὐτὴν ὅπου ὁ νεαρὸς γαμπρὸς σέρνει ἀνάλαφρα τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ μὲ τεντωμένα τὰ δάχτυλα) ἢ ἀκόμα τὴν ποιήτρια (ὑποτίθεται ἡ Σαπφῶ) μὲ τὴν πολὺ σοβαρὴ καὶ μελαγχολικὴ ἔκφραση.

Βγαίνοντας ἀπ' τὸ Μουσεῖο ἐπισκέπτομαι τὸν κύριο Φιλαδελφέα, ποὺ τὸ σπίτι του εἶναι κατὰμεστο ἀπὸ ἐκμαγεῖα, ζωγραφιές, τὸν ἴδιο τὸν Φιλαδελφέα σὲ μπροῦντζο, γύψο, ζωγραφιά, φωτογραφία καὶ γελοιογραφία. Μὲ δέχεται μὲ τὸ μπαστούνι καὶ τὸ καπέλο στὸ χέρι μπροστὰ ἀπὸ ἓνα τραπέζι στρωμένο γιὰ δέκα ἄτομα, γιὰ νὰ μοῦ δεῖξει πῶς δὲν εἶναι ἡ ὥρα κατάλληλη γιὰ ἐπισκέψεις καὶ μὲ προσκαλεῖ γιὰ ἓνα οὔζο τὴ Δευτέρα τὸ βράδυ.

Le soir je vais à un concert François Long, le fameux pianiste français: honnête pianiste de salon, qui laisse passer tout ce qui est profond dans les œuvres. Il joue avec gaieté du Scarlatti. Je monte vainement à l'Odiporikos où je ne trouve ni Nomini Joannidis, dîne à l'Ethnos et rentre travailler à la lampe.

Vendredi 8 novembre

Soleil le matin, mais le ciel vers midi se couvre. Je lis du Moraïtidis. Ses sujets sont peu variés, le cadre de ces récits est toujours Sciathos avec ses vieilles églises abandonnées, ses falaises, son bon port et la joie des grandes fêtes religieuses, mais il est si sincère, si près de ceux dont il parle que j'aime beaucoup ses récits. Course inutile chez Joannidis. L'après-midi, je compose un peu, entre en seconde année de solfège avec M. Margaziotis,²⁸ quel honneur, et rentre tranquillement me coucher.

Samedi 9 novembre

Il fait si beau que je pars me promener, avec Philadelphus et mon kodak. De la place de Monastiraki, l'Acropole apparaît en contre jour, embuée, couronnée par la lueur rose du Parthénon; j'ai l'impression, un instant, que le jour se lève sur nos montagnes. Par la rue d'Adrien, je découvre enfin la Stoa d'Attale. Une herbe haute, tout humide de rosée, d'où s'élèvent des fragments de colonnes, des bases d'autels, des débris de stèles funéraires, un bras, deux petits pieds, des inscriptions; sur l'une: Attalos Attalou βασιλέως καὶ βασιλίσσης Ἀ...λισσιδος. Mon Philadelphus ne m'explique pas des sortes de petits puits carrés, peut-être s'y élevaient des colonnes. Sur l'un des côtés, toute une série de petites chambres, aux portes de marbre, qui servaient de magasins. Dominant ce jardin de pierres

---

28. Ioannis Margaziotis (1897-1983), professeur de musique byzantine.

Τὸ βράδυ πηγαίνω στὸ ρεσιτάλ τοῦ διάσημου Γάλλου πιανίστα François Long: ὑποφερτὸς πιανίστας σαλονιοῦ, ποὺ ἀφήνει νὰ περάσει ὅ,τι θαδύτερο ὑπάρχει στὰ ἔργα ποὺ παίξει. Ἐρμηνεύει τὸν Scarlatti μὲ εὐθυμὴ διάθεση. Πηγαίνω μάταια στὸν «Ὀδοιπορικό», ὅπου δὲν βρίσκω οὔτε τὴ Νομίδη οὔτε τὸν Ἰωαννίδη, δειπνῶ στὸ «Ἔθνος» καὶ ἐπιστρέφω σπίτι νὰ δουλέψω μὲ τὸ φῶς τῆς λάμπας.

Παρασκευὴ 8 Νοεμβρίου

Λιακάδα τὸ πρωί, ἀλλὰ πρὸς τὸ μεσημέρι συννεφιάζει. Διαβάξω Μωραϊτίδη. Τὰ θέματά του εἶναι κάπως περιορισμένα, τὸ πλαίσιο τῶν διηγήσεων του εἶναι πάντοτε ἡ Σκιάθος μὲ τὰ παλιὰ ἐγκαταλελειμμένα ξωκλήσια, τὶς ἀπόκρημνες ἀκτές, τὸ ὠραῖο λιμάνι καὶ τὴ χαρὰ ποὺ δίνουν τὰ θρησκευτικὰ τῆς πανηγύρια, ἀλλὰ εἶναι τόσο εἰλικρινῆς καὶ τόσο κοντὰ στὰ πρόσωπα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλάει ποὺ ἀγαπῶ πολὺ τ' ἀφηγήματά του. Ἄσκοπη διαδρομὴ γιὰ νὰ βρῶ τὸν Ἰωαννίδη. Τ' ἀπόγευμα ἀσχολοῦμαι λίγο μὲ τὴ σύνθεση, γίνομαι δεκτὸς ἀπὸ τὸν Μαργαζιώτη²⁵ στὴ δευτέρη τάξη τοῦ σολφέξ (τί τιμὴ!) κι ἐπιστρέφω ἤσυχα γιὰ νὰ κοιμηθῶ.

Σάββατο 9 Νοεμβρίου

Ἔχει τέτοια καλοκαιρία ποὺ θγαίνω γιὰ περίπατο μὲ τὸν Φιλαδελφέα στὸ χέρι καὶ τὴν Κόντακ μου. Ἀπὸ τὴν πλατεία Μοναστηρακίου ἡ Ἀκρόπολη φαίνεται κόντρα στὸ φῶς, θαμπή, στεφανωμένη ἀπὸ τὴ ρόδινη λάμψη τοῦ Παρθενώνα· γιὰ μιὰ στιγμή ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ξημερώνει στὰ βουνὰ τὰ δικά μας. Ἀκολουθώντας τὴν ὁδὸ Ἀδριανοῦ ἀνακαλύπτω ἐπιτέλους τὴ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου. Χορτάρι φουντωμένο καὶ νοτισμένο ἀπ' τὴν πρωινὴ δροσιά, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑψώνονται σπασμένοι κίονες, βάσεις βωμῶν, κατάλοιπα ἐπιτύμβιων στηλῶν, ἓνα μπράτσο, δυὸ ποδαράκια, ἐπιγραφές· σὲ μιὰ λέει: «Ἄτταλος Ἀττάλου βασιλέως καὶ βασιλείσης Ἀ...λισίδος» (Ἀπολλωνίδος). Ὁ Φιλαδελφέας μου δὲν μοῦ ἐξηγεῖ σὲ τί χρησίμευαν τὰ μικρὰ τετράγωνα ὀρύγματα, ἴσως ἀπ' αὐτὰ νὰ ὑψώνονταν κάποιοι κίονες. Στὴ μιὰ πλευρά, μιὰ σειρὰ ἀπὸ μικρὰ δωμάτια μὲ μαρμάρινες πόρτες ποὺ ἦταν καταστήματα. Αὐτὸς ὁ κῆπος ὁ γεμάτος πέτρες καὶ πρασινάδα

25. Ἰωάννης Μαργαζιώτης (1897-1983), δάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

et de verdure, des maisons où sèchent des lessives, et là-haut, entre des cyprès et des palmiers, s'élèvent les Propylées, lumineuse silhouette, qui fait penser à ces transparents de [ ].

Je bavarde avec la vieille gardienne, qui crie à des voisines de ne pas étendre leur linge sur les murs qui enclosent son domaine. Elle devrait donner le même conseil aux ménagères de la Stoa des Géants. C'est à peine si l'on peut voir ces 3 bonshommes à queues de poisson, pas très jolis d'ailleurs, entre les draps, les couvertures, qui sèchent au soleil. Par-dessus les maisons, apparaît, reluisant de lumière, le Théseion, qu'il faut voir ainsi, un peu en contre-bas pour l'admirer. La porte de l'Agora romaine dans cette lumière idéale fait fort bien; derrière elle se balancent de petits drapeaux grecs pour la fête d'une église. Je rentre en m'achetant le *Theoretikon* de Chrysanthos²⁹ et en prenant des livres à la Bibliothèque.

L'après-midi, après avoir commencé de potasser mon *Theoretikon*, je vais faire visite à Mme Merlier, qui me reçoit toujours extrêmement gentiment, pose ma carte chez M. Andreades, vais chez les Weiglé. Après le dîner, Benita, remise approximativement, sort avec ses Russes. Je vais avec Karl voir l'auto du peintre Amiguet où il vit comme dans une roulotte et qu'il a établie sur la route de l'Acropole. Nous ne le trouvons pas et poussons jusqu'aux « Colonnes ». Karl me parle de Benita, de sa nervosité, son besoin de contredire; lui même, depuis qu'il a cessé de voir ses montagnes, ses amis, est comme un homme mort. Et avec ça il a pris un peu de vanité orientale; il parle des conseils qu'il donne au Club Russe, à ses chefs, aux ministres, comme si leur salut dépendait de lui.

---

29. Il se réfère à l'étude *Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς, συνταχθὲν μὲν παρὰ Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Διραχίου τοῦ ἐκ Μαδύτων Ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ Παναγιώτου Γ. Πελοπίδου Πελοποννησίου διὰ φιλοτίμου συνδρομῆς τῶν ὁμογενῶν. Ἐν Τεργέστῃ, Ἐκ τῆς τυπογραφίας Μιχαὴλ Βάις (Michele Weis) 1832.*

περιβάλλεται από σπίτια όπου στεγνώνουν τις μπουγάδες, και κεί ψηλά, ανάμεσα στα κυπαρίσσια και τις φοινικιές, ύψώνεται τὸ φωτεινὸ περίγραμμα τῶν Προπυλαίων πού σοῦ φέρνει στὸ νοῦ τις διαφάνειες τοῦ [ ].

Κουβεντιάζω μὲ τὴν ἡλικιωμένη φύλακα πού παραγγέλνει στὶς γειτότισσες νὰ μὴν ἀπλώνουν τὰ ἀσπρόρουχά τους στὰ τεῖχη πού περιβάλλουν τὸ βασιλεῖο τῆς. Ἐπρεπε νὰ δίνει τις ἴδιες συμβουλές στὶς νοικοκυρές τῆς Στοᾶς τῶν Γιγάντων. Αὐτὰ τὰ τρία μᾶλλον ἄσχημα ὄντα, πού ἀντὶ γιὰ πόδια ἔχουν οὐρὰ ψαριοῦ, διακρίνονται μὲ δυσκολία ἀνάμεσα στὰ σεντόνια καὶ τις κουβέρτες πού στεγνώνουν στὸν ἥλιο. Πάνω ἀπ' τὰ σπίτια ἐμφανίζεται λαμποκοπώντας τὸ Θησεῖο, πού πρέπει νὰ τὸ δεῖ κανεὶς ἀπὸ κάτω γιὰ νὰ τὸ θαυμάσει. Ἡ πύλη τῆς ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς μοῦ κάνει καλὴ ἐντύπωση μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ φῶς· πίσω τῆς κυματίζουν πολλὲς ἑλληνικὲς σημαιοῦλες πού τοποθετήθηκαν γιὰ τὴ γιορτὴ μιᾶς ἐκκλησίας. Στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς ἀγοράζω τὸ «Θεωρητικὸν» τοῦ Χρυσάνθου²⁶ καὶ δανερίζομαι μερικὰ βιβλία ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη.

Τ' ἀπόγευμα, ἀφοῦ μελέτησα λίγο τὸ «Θεωρητικόν», ἐπισκέπτομαι τὴν κυρία Μερλιέ, πού μὲ ὑποδέχεται ὅπως πάντα μὲ πολλὴ εὐγένεια, ἀφήνω τὸ ἐπισκεπτήριό μου στὸν κύριο Ἀνδρεάδη καὶ καταλήγω στοὺς Weiglé. Μετὰ τὸ δεῖπνο ἡ Benita, ἔχοντας κάπως συνέλθει, θγαίνει μὲ τοὺς Ρώσους τῆς. Πηγαίνω μὲ τὸν Carl νὰ δοῦμε τὸ αὐτοκίνητο τοῦ ζωγράφου Amiguet πού τὸ ἔχει σταθμεύσει στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀκρόπολη καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ γιὰ τροχόσπιτο. Δὲν τὸν βρίσκουμε καὶ κατεβαίνουμε ὡς τις «Κολῶνες». Ὁ Carl μοῦ μιλάει γιὰ τὴν Benita, τὴ νευρικότητά τῆς, τὴν τάση τῆς νὰ ἀντιλέγει· ὁ ἴδιος ἀπὸ τότε πού ἔπαψε νὰ βλέπει τὰ βουνά του καὶ τοὺς φίλους του αἰσθάνεται σὰν νεκρός. Καὶ μ' ὅλα αὐτὰ ἔχει ἀποκτήσει ἓνα εἶδος ἀνατολίτικης ματαιοδοξίας· μοῦ μιλάει γιὰ τις συμβουλές πού δίνει στὴ Ρωσικὴ Λέσχη, στοὺς ἀρχηγούς τῆς, στοὺς ὑπουργούς, λὲς κὶ ἡ σωτηρία τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκεῖνον.

26. Ἀναφέρεται στὸ *Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς*, συνταχθὲν μὲν παρὰ Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Διρραχίου τοῦ ἐκ Μαδύτων Ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ Παναγιώτου Γ. Πελοπίδου Πελοποννησίου διὰ φιλοτίμου συνδρομῆς τῶν ὁμογενῶν. Ἐν Τεργέστῃ, Ἐκ τῆς τυπογραφίας Μιχαὴλ Βάϊς (Michele Weis) 1832.

Dimanche 10 novembre

Un mot de Leonidas Nomidis me conviant à la course de l'Odiporikos m'est arrivé trop tard pour aller voir la jolie Effie, et je me console par la religion. A St-Georges, les voix sont fort belles, mais la tradition, avec chant en tierces, etc., ne me paraît pas très pure. A la Kapnikareia au contraire, les voix sont affreuses, forcées, nasales, le pappas a l'air d'un brigand, le sous-pappas n'arrive pas à faire tenir son étole, et pourtant ils font beaucoup d'effet. L'«ison» bourdonne avec une sorte de sauvagerie et le chant vient brutalement se heurter contre lui en secondes vacillantes, ce qui fait renforcer la voix aux chanteurs pour garder le ton. Je monte à l'Acropole. Ciel gris, troué de bleu par places. Le soleil quand il perce est brûlant. Je découvre la frise du temple de la victoire sur le vide, mais on ne peut presque pas la voir faute de recul. La frise du Parthénon me paraît toujours plus belle, plus rythmée; pour la première fois je lis sur le mur l'inscription: Γῆς καρποφόρου κατὰ μαντεῖαν.

Je rentre par le Jardin royal. L'après-midi, je travaille, il fait étonnamment chaud. Lettre de Victor Martin, comme toujours extraordinairement frémissante de sensibilité contenue. Je monte au Lycabette voir le coucher du soleil. Beaucoup de monde se croise sur le chemin: Grecs, quelques Allemands, evzones, jolies jeunes filles. Le ciel est presque entièrement ennuagé sauf sur la haute mer. Et sur le couchant, les nuages ont l'air de replis d'étoffes légères. Les couleurs sont étonnantes. L'Attique est parsemée des taches vertes des pâturages et du blé, qui s'opposent au bleu des montagnes. Le soleil soudain fait tomber une goutte de sang sur la mer et les nuages verdâtres deviennent un instant sinistres et puis il descend, disparaît derrière Salamine et ce sont les nuages sur lesquels se détachent ses rayons. Les couleurs deviennent plus douces, cendre, rose, et or, tandis que je redescends en lisant du Karkavitsas.

Après le dîner, je me rends à l'invitation que m'a fait porter M. Andreadis, professeur d'économie politique à l'Université, membre

Κυριακή 10 Νοεμβρίου

Μιά πρόσκληση τοῦ Λεωνίδα Νομίδη νὰ λάβω μέρος στὴν ἐξόρμηση τοῦ «Ὀδοιπορικοῦ» ἔφτασε ἀργὰ καὶ ἔχασα τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ τὴν ὁμορφὴ Ἐφῆ. Παρηγοριέμαι μὲ τὴ θρησκεία. Στὸν Ἅγιο Γεώργιο οἱ φωνὲς εἶναι πολὺ καλές, ἀλλὰ ἡ συνήθεια νὰ ψάλλονται οἱ ὕμνοι πρῶτο-σεγκόντο κτλ. δὲν μοῦ φαίνεται καὶ πολὺ παραδοσιακὴ. Ἀντίθετα στὴν Καπνικαρέα οἱ φωνὲς εἶναι ἀπαίσιες, βεβιασμένες, ἔρρινες, ὁ παπὰς μοιάζει μὲ ληστὴ καὶ ὁ διάκος ἀδυνατεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸ τετραχῆλι του, κι ὅμως ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἐντυπωσιακὴ. Τὸ ἴσο ἐκπέμπεται μ' ἓνα εἶδος ἀγριάδας καί, καθὼς δὲν σταθεροποιεῖται, συγκρούεται δυσάρεστα μὲ τοὺς φθόγγους τῶν ψαλτῶν ποὺ γιὰ νὰ μὴν χάσουν τὸν τόνο τους ἀρχίζουν νὰ ξεφωνίζουν. Ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη· οὐρανὸς γκριζὸς μὲ γαλάζια ἀνοίγματα. Ὁ ἥλιος, ὅταν ἐμφανίζεται, καίει. Ἀνακαλύπτω τὴ ζωφόρο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ, ἀλλὰ δύσκολα τὴ βλέπεις γιατί δὲν ἔχει χῶρο νὰ πάρει ἀπόσταση. Ἡ ζωφόρος τοῦ Παρθενῶνα μοῦ φαίνεται κάθε φόρα ωραιότερη, πιὸ ἔντονος ὁ ρυθμὸς τῆς. Γιὰ πρώτη φορὰ διαβάζω τὴν ἐπιγραφή στὸν τοῖχο: «Γῆς καρποφόρου κατὰ μαντείαν».

Ἐπιστρέφω μέσα ἀπ' τὸν Βασιλικὸ Κῆπο. Τὸ ἀπόγευμα δουλεύω, κάνει ὅπως παραδόξως ζέστη. Γράμμα ἀπὸ τὸν Victor Martin, ὅπως πάντα παλλόμενο στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ ἀπὸ συγκρατημένη εὐαισθησία. Ἀνεβαίνω στὸν Λυκαθηττὸ γιὰ νὰ δῶ τὸ ἡλιοβασίλεμα. Στὸ δρόμο διασταυρώνομαι μὲ πολὺ κόσμο: Ἕλληνες, μερικοὺς Γερμανοὺς, εὐζώνους, ὁμορφα κορίτσια. Ὁ οὐρανὸς εἶναι συννεφιασμένος ἐκτὸς ἀπὸ κεῖ ποὺ ἐκτείνεται τὸ πέλαγος. Καὶ πάνω στὸ δίσκο ποὺ βασιλεύει τὰ σύννεφα μοιάζουν μὲ πτυχεῖς ἀνάλαφρου ὑφάσματος. Τὰ χρώματα εἶναι ἐκπληκτικά. Ἡ Ἀττικὴ εἶναι σπαρμένη μὲ τίς πράσινες κηλίδες τῶν βοσκοτόπων καὶ τῶν σπαρτῶν, ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γαλάζιο τῶν βουνῶν. Ὁ ἥλιος ξάφνου ρίχνει μιὰ σταγόνα αἵματος στὴ θάλασσα καὶ γιὰ μιὰ στιγμή τὰ πρασινωπὰ σύννεφα γίνονται ἀπειλητικά καὶ ἔπειτα κατεβαίνει, χάνεται πίσω ἀπ' τὴ Σαλαμίνα καὶ οἱ ἀκτίνες του χρωματίζουν τὰ σύννεφα. Τὰ χρώματα, σταχί, ρόδινο καὶ χρυσό, γλυκαίνουν καθὼς ξανακατεβαίνω διαβάζοντας τὸν Καρκαβίτσα.

Μετὰ τὸ δεῖπνο ἔχω πρόσκληση ἀπὸ τὸν κύριο Ἀνδρεάδη καὶ πηγαίνω σπῆτι του. Εἶναι καθηγητῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας στὸ Πα-

de l'Académie fondée par Pangalos, et représentant de la Grèce à la S.d.N., pour qui Chapuisat m'a donné une recommandation. En l'attendant dans son bureau, j'ai le temps d'y voir des photographies d'Anatole France, de la comtesse de Noailles, de Schalk, toutes avec dédicaces. M. A. est en veston de travail; il dîne devant moi d'un café aux céréales. Il parle un français très raffiné, sait également l'anglais et l'allemand à fond et paraît être toujours passionné pour le théâtre. Neveu, je crois, de Roïdis, il fut précepteur d'un démoticiste, aussi le ζήτημα ne fut-il pas pour lui une chose belliqueuse mais naturelle et il reproche à Psichari de l'avoir envenimé et, éloigné de la Grèce, d'avoir été un pédant du démoticisme. Il me conseille de suivre beaucoup le théâtre, les journaux, dont la langue, selon lui, est destinée à triompher; il trouve aussi que celle de Nirvanas est très heureuse. Nous parlons encore de Genève, de questions de religion. Les Grecs pour lui ne sont pas très religieux, mais aiment leur église qui ne les gêne pas du tout et leur est un certain appui en même temps que leur plaisent ses cérémonies. Je me sens très gauche, intimidé. Il me donne des recommandations pour des journalistes, des ministres. Je tremble à l'idée de les employer. Pour me remettre de mes émotions, je vais prendre un ouzo chez Zavorete.

Lundi 11 novembre

Travail le matin, et une partie de l'après-midi. Un peu avant le coucher du soleil, qui est magnifique, je passe pour voir M. Adossides et le dit Charmides qui s'appelle Stefanou, et en attendant que le second vienne à son graffiot, je prends un café chez Ecali en lisant dans l'Hestia un article d'Andreades sur Strauss et un autre sur les impôts en Grèce ! Ma visite dans le cabinet des secrétaires du prothypourgos se passe sans encombre, et je suis encouragé pour aller chez les Philadelphes. Nombreuse société: ouzos, anchois, petites pièces. Melle Philadelphes, très jolie mais pas très intéressante, les Choisy, beaucoup de monde. Je ne parle guère – en français hélas – qu'à ma voisine,

νεπιστήμιο, μέλος τῆς Ἀκαδημίας πού ιδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πάγκαλο, καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδας στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, γιὰ τὸν ὁποῖο βαστῶ μιὰ συστατικὴ ἐπιστολὴ πού μοῦ ἔδωσε ὁ Charpuisat. Περιμένοντάς τον στοῦ γραφεῖο του, προλαβαίνω νὰ δῶ τὶς φωτογραφίες τοῦ Anatole France, τῆς κόμισσας de Noailles, τοῦ Schalk, ὅλες μὲ ἀφιερώσεις. Ὁ κύριος Α. φοραεὶ τὸ σακάκι τῆς δουλειᾶς· κολατίζει μπροστά μου μὲ καφὲ καὶ δημητριακὰ. Μιλᾷ ἐκλεπτυσμένα γαλλικὰ, γνωρίζει τὸ ἴδιο καλὰ τὰ ἀγγλικά καὶ τὰ γερμανικά καὶ μοιάζει νὰ ἔχει πάθος γιὰ τὸ θέατρο. Ἀνιψιὸς νομίζω τοῦ Ροῖδη, ἦταν οἰκοδιδάσκαλος ἐνὸς δημοτικιστῆ, κι ἔτσι τὸ {γλωσσικὸ} ζήτημα δὲν εἶναι γι' αὐτὸν ζήτημα πολεμικὸ, μὰ φυσικὸ καὶ κατηγορεῖ τὸν Ψυχάρη ὅτι τοῦ ἔδωσε ὀξύτητα καί, ὄντας μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἔγινε σχολαστικὸς τοῦ δημοτικισμοῦ. Μὲ συμβουλεύει νὰ παρακολουθῶ πολὺ θέατρο καὶ τὶς ἐφημερίδες, πού πιστεύει ὅτι ἡ γλώσσα τους εἶναι προορισμένη νὰ θριαμβεύσει· βρίσκει ἐπίσης πολὺ καλὴ τὴ γλώσσα τοῦ Νιρβάνα. Μιλᾷμε ἀκόμα γιὰ τὴ Γενεύη καὶ γιὰ θέματα θρησκείας. Ἔχει τὴ γνώμη ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἰδιαίτερα θρησκοί, ἀγαποῦν τὴν Ἐκκλησία τους, πού δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ καθόλου, καθὼς βρίσκουν σ' αὐτὴν κάποιο στήριγμα ἐνῶ τοὺς ἀρέσουν καὶ οἱ τελετές της. Αἰσθάνομαι πολὺ ἀδέξιος, πτοημένος. Μοῦ δίνει συστατικὲς ἐπιστολὲς γιὰ δημοσιογράφους καὶ ὑπουργούς. Ἡ ἰδέα πὼς θὰ χρειαστεῖ νὰ τὶς χρησιμοποῦν μοῦ φέρνει ταραχὴ. Γιὰ νὰ συνέλθω ἀπὸ τὴν ὑπερένταση πηγαίνω στοῦ «Ζαβορίτη» γιὰ ἓνα οὔζο.

Δευτέρα 11 Νοεμβρίου

Δουλειὰ τὸ πρωὶ καὶ ἓνα μέρος τοῦ ἀπογεύματος. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ ἡλιοβασίλεμα, πού εἶναι ὑπέροχο, περνῶ νὰ δῶ τὸν κύριο Ἀδοσίδη καὶ τὸν λεγόμενο Χαρμιῖδη, ὁ ὁποῖος λέγεται Στεφάνου, καὶ περιμένοντας νὰ ἔρθῃ ὁ δεῦτερος στοῦ γραφεῖο του διαβάζω τὴν «Εστία» ἓνα ἄρθρο τοῦ Ἀνδρέαδῃ γιὰ τὸν Strauss κι ἓνα ἄλλο γιὰ τὸ φορολογικὸ σύστημα τῆς Ἑλλάδας! Ἡ ἐπίσκεψή μου στοῦ γραφεῖο τῶν γραμματέων τοῦ Πρωθυπουργοῦ κυλάει χωρὶς ἐμπόδια κι ἐνθαρρύνομαι νὰ πάω στοὺς Φιλαδελφεῖς. Κόσμος πολὺς: οὔζο, ἀντζούγιες, μεζέδες. Ἡ δεσποινὶς Φιλαδελφέως, πολὺ ὁμορφὴ ἀλλὰ ὄχι πολὺ ἐνδιαφέρουσα, οἱ Choisy καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Μιλῶ, δυστυχῶς μόνο στὰ γαλλικά, μὲ τὴ διπλανή

Melle Χαρόκοπος, <type Stylos>, celle-là avec qui parrain³⁰ s'était trouvé à Delphes. Elle nous chante une chanson dite populaire sans intérêt puis Choisy Yannakis sur un piano ½ ton trop bas nous joue du Chopin et du Stravinsky, dérangeant beaucoup les conversations des jeunes gens.

Vers 9h, je me retire et vais prendre un ριζόγαλο en attendant l'heure de représentation du Κεντρικόν. On y joue « Δακτυλόγραφος ζητεῖ θέσιν » de Moraïtini. Je comprends assez bien jusqu'au moment où j'ai trop sommeil. Le même défaut que dans Αἰωνία Ζωή, des personnages trop caricaturés auxquels on ne s'intéresse plus, mais beaucoup de trouvailles scéniques.

Mardi 12 novembre

Temps merveilleux, chaud, ciel bleu et pur. Je retrouve mon cabinet de travail du Lycabette; plus de cyclamens, mais des carrés de verdure sur l'Attique, d'un vert très clair et très brillant. Je lis du Karkavitsa, bien écrit, vivant, mais avec quelques maladresses dans la présentation. L'après-midi, je me trompe d'heure et j'arrive en retard pour la leçon d'ouverture de M. Βέης.³¹ Foule d'étudiants assis, debout, assez nauséabonde. Appel du professeur qui parle très clairement la καθαρεύουσα à faire revivre les traditions de la Grèce, à croire en la démocratie, à se débarrasser des préjugés, à aimer la vérité, et à faire que la Grèce soit toujours « une vierge de 18 ans ». Cette péroraison est applaudie avec enthousiasme. Je rentre écrire ... à papa. J'ai été interrompu par l'heure de la musique byzantine.

Mercredi 13 novembre

Malgré le beau temps, je travaille à la maison. Doret m'envoie des Chants de Noël, sur des paroles de Piachaud. Ils m'ont l'air un peu

---

30. Le photographe Fred Boissonnas.

31. Il s'agit du fameux byzantinologue et membre de l'Académie d'Athènes, Nikolaos Beis (1883-1958).

μου δεσποινίδα *Χαροκόπου*, <τύπος Στύλου>, αυτή που συνάντησε τόν νονό μου²⁷ στους Δελφούς. Μᾶς τραγουδάει ἕνα τραγούδι ὑποτίθεται δημοτικό χωρίς ἔνδιαφέρον καί μετά ὁ Γιαννάκης Choisy σ' ἕνα ξεκούρδιστο κατά μισό τόνο πιάνο παίζει Chorin καί Στραβίνσκι παρενοχλώντας πολὺ τὸ κουβεντολόι τῆς νεολαίας.

Κατὰ τὶς 9 ἀποσύρομαι καί πηγαίνω γιὰ *ρυζόγαλο* περιμένοντας ν' ἀρχίσει ἡ παράσταση στὸ «Κεντρικόν». Παίζει τὸ ἔργο «*Δακτυλογράφος ζητεῖ θέσιν*» τοῦ Μωραϊτίνη. Παρακολουθῶ ἀρκετὰ καλὰ ὡς τὴ στιγμή πὺ μὲ πιάνει νύστα. Παρατηρῶ τὰ ἴδια ἐλαττώματα ὅπως στὸ «Αἰωνία ζωή». Ἦρωες μὲ ὑπερβολικὰ τονισμένη κωμικότητα γιὰ τοὺς ὁποίους παύεις νὰ ἔνδιαφέρεσαι, ἀλλὰ μὲ πολλὰ σκηνοθετικὰ εὐρήματα.

Τρίτη 12 Νοεμβρίου

Θαυμάσιος καιρός, ζεστός, οὐρανὸς γαλανὸς καί καθαρός. Ξαναπηγαίνω στὴ γωνίτσα πὺ ἔχω κάνει γραφεῖο μου στὸν Λυκαθηττό· δὲν ὑπάρχουν πιὰ κυκλάμινα, ἀλλὰ χλοερὰ τετράγωνα στὴν Ἀττική, μὲ πράσινο ἀνοιχτὸ κι ἰδιαίτερα λαμπρὸ χρῶμα. Διαβάζω Καρκαθίτσα, καλογραμμένο, ζωντανό, ἀλλὰ μὲ μερικὲς ἐκφραστικὲς ἀδεξιότητες. Τὸ ἀπόγευμα κάνω λάθος στὴν ὥρα καί φτάνω ἀργὰ στὴν ἐναρκτήρια παράδοση τοῦ κυρίου Βέη.²⁸ Πλήθος φοιτητὲς καθισμένοι καί ὄρθιοι, ἀτμόσφαιρα πὺ φέρνει ναυτία. Ὁ καθηγητὴς μιλάει πολὺ καλὰ στὴν *καθαρεύουσα* καί καλεῖ τοὺς φοιτητὲς του νὰ ξαναζωντανέψουν τὶς παραδόσεις τῆς Ἑλλάδας, νὰ ὑπηρετήσουν τὰ δημοκρατικὰ ιδεώδη, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις, νὰ ἀγαπήσουν τὴν ἀλήθεια καί νὰ φροντίσουν ὥστε ἡ Ἑλλάδα νὰ εἶναι πάντοτε «μιά δεκαοκτάρηνη παρθένος». Αὐτὸς ὁ ἐπίλογος χειροκροτεῖται μὲ ἐνθουσιασμό. Ἐπιστρέφω γιὰ νὰ γράψω ...στὸν πατέρα. Εἶχα ἀναγκαστεῖ νὰ διακόψω γιὰ τὸ μάθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Τετάρτη 13 Νοεμβρίου

Ἄν καί ἔχει καλὸ καιρό, δουλεύω στὸ σπίτι. Ὁ Doret μοῦ στέλνει χριστουγεννιάτικα τραγούδια σὲ στίχους Riachaud. Μοῦ φαίνονται λίγο

27. Τὸν φωτογράφο Fred Boissonnas.

28. Πρόκειται γιὰ τὸν ἐπιφανῆ βυζαντινολόγο καί ἀκαδημαϊκὸ Νικόλαο Βέη (1883-1958).

grandiloquents, en tout cas très loin de ce que je cherche en ce moment. L'après-midi, le soir plutôt, concert du ténor Lappa, un Grec. Beaucoup de monde, mais en somme pas enthousiasmé. Avec lui, un pitoyable violoniste de café, Bolonini. Ce qu'il y a de mieux, c'est un air de Sigurd, terriblement vieilli. Les chansons soi-disant grecques qu'il chante sont de mauvaises espagnoleries. En sortant de là, je vais attendre en prenant un ouzo un jeune neveu de Mme Chéridjan, Davit, Turc sans aucun intérêt, puisque je ne peux même pas parler grec avec lui. Le soir, petite visite à nos hôtes.

Jeudi 14 novembre

Longue lettre de papa, admirablement écrite. A 2h, cours de Beis, moins de monde heureusement. Il parle de l'intérêt de l'étude des littératures byzantines et néo-grecques et sa péroraison en faveur de la dimotiki est applaudie avec ardeur. D'ailleurs beaucoup d'étudiants ne semblent venir là que pour trouver prétexte à applaudissements. Je fais quelques courses, passe au Club académique et rentre travailler. Le soir, réception chez les Choisy. Société sympathique, dont je ne me rappelle aucun nom. J'ai surtout plaisir à voir que je peux suivre une conversation si elle n'est pas trop nourrie. Je m'entretiens entre autres avec un professeur de sciences à Salonique, à l'Université fondée il y a deux ans et dont la tendance est plus moderne que celle d'Athènes. En sortant, je raccompagne le peintre Amiguet, venu ici en roulotte automobile, et très malheureux parce que Benita l'appelle Marcel et vient le voir toute seule dans sa roulotte et parce qu'il se fait carotter par les Grecs dont il ne comprend pas la langue. Un type amusant avec une jolie barbe noire. J'oubliais chez les Choisy une grande discussion sur le γλωσσικὸ ζήτημα.

πομπώδη, πάντως πολὺ μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ψάχνω γιὰ τὴν ὥρα. Κατὰ τὸ βράδῳ ρεσιτὰλ τοῦ Ἑλλήνα τενόρου {Οδυσσεά} Λάππα. Πολὺς κόσμος, ὄχι ιδιαίτερα ἐνθουσιασμένος. Τὸν συνόδευε ἕνας θλιβερὸς βιολιστὴς τῶν καφενειῶν, ὁ Βολωνίνης. Τὸ καλύτερο ποὺ τραγουδαίει εἶναι μιὰ ἄρια τοῦ Sigurd, πολὺ γερασμένη. Τά, ὑποτίθεται, ἑλληνικὰ τραγούδια ποὺ λέει ἔχουν κακοῦ γούστου ἰσπανικὸ χρῶμα. Βγαίνουντας πῆγα γιὰ οὐζο περιμένοντας ἕναν νεαρὸ Τοῦρκο, τὸν Davit, ἀνιψιὸ τῆς κυρίας Chérédjan. Δὲν παρουσιάζει κανένα ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ ἔτσι κι ἄλλιῶς δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω στὰ ἑλληνικὰ μαζί του. Τὸ βράδῳ σύντομη ἐπίσκεψη στὶς οἰκοδέσποινές μου.

Πέμπτη 14 Νοεμβρίου

Μακροσκελὴς ἐπιστολὴ τοῦ πατέρα, θαυμάσια γραμμένη. Στις 2:00 παράδοση τοῦ Βέη, ποὺ εὐτυχῶς ἔχει λιγότερο κόσμος. Μιλáει γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει ἡ μελέτη τῆς βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ὁ ἐπίλογός του ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς χειροκροτεῖται μὲ θέρμη. Μοῦ φαίνεται ἐξάλλου ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φοιτητὲς ἔρχονται μόνο γιὰ νὰ θροῦν ἀφορμὴ νὰ χειροκροτήσουν. Κάνω μερικὰ ψώνια, περνῶ ἀπὸ τὴ Φοιτητικὴ Λέσχη καὶ ἐπιστρέφω γιὰ νὰ ἐργασθῶ. Τὸ βράδῳ πᾶω στὴ δεξίωση τῶν Choisy. Συμπαθητικὴ ὁμήγυρη ἀλλὰ τὰ ὀνόματα μοῦ διαφεύγουν. Κυρίως μ' εὐχαριστεῖ νὰ βλέπω ὅτι εἶμαι σὲ δέση νὰ παρακολουθῆσω μιὰ συνομιλία ὅταν δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ πολὺπλοκη. Ἀνάμεσα σ' ἄλλα κουβεντιάζω μ' ἕναν καθηγητὴ φυσικῶν ἐπιστημῶν στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Πανεπιστήμιο ποὺ ἰδρύθηκε πρὶν δυὸ χρόνια καὶ ποὺ ὁ προσανατολισμός του εἶναι πιὸ προοδευτικὸς ἀπὸ ἐκεῖνου τῶν Ἀθηνῶν. Βγαίνοντας συνοδεύω τὸν ζωγράφο Amiguet, ποὺ ἦρθε στὴ δεξίωση μὲ τὸ τροχόσπιτο καὶ εἶναι πολὺ δυστυχῆς γιατί ἡ Benita τὸν ἀποκαλεῖ Marcel καὶ τὸν ἐπισκέφθηκε μόνη της στὸ τροχόσπιτο καὶ ἐπίσης γιατί τὸν ξεγελοῦν οἱ Ἕλληνες καθὼς δὲν καταλαβαίνει τὴ γλῶσσα τους. Διασκεδαστικὸς τύπος μ' ἕνα ὁμορφο μαῦρο γένι. Ξέχασα ν' ἀναφέρω ὅτι στοὺς Choisy ἔγινε μεγάλη συζήτηση γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Vendredi 15 novembre

Je travaille avec le dictionnaire de Vlachos que je me suis enfin acheté, avant d'aller chercher des livres à la Bibliothèque, passer chez Joannidis et acheter des fleurs pour Mme Merlier. Très gentil déjeuner chez eux. Grande discussion sur les raisons pour lesquelles le roman athénien n'existe pas à propos d'un mauvais roman en français de Rodocanachi traduit dans le Vima. Puis je regarde avec Mme Merlier quelques chansons populaires.

Couleurs étonnantes dans le ciel quand je sors, des verts clairs admirables. Je dépose ma carte chez les Philadelphes puis vais au concert de Madel. Grey. J'y ai beaucoup de plaisir, surtout au Cimetière de Fauré, et à l'Amour de Moy y est enclose, qui me font sentir combien malgré tout c'est une âme de Français que j'ai, et la prière des morts hébraïque, le Kaddisch, qu'elle dit avec une très grande émotion.

Samedi 16 novembre

Malgré le beau temps, je travaille à la maison, avant d'aller faire des courses inutiles chez le ministre de l'Intérieur, chez Joannidis et chez Davit. L'après-midi cours de Beis et de Kougeas. Quand j'en sors, le soleil est malheureusement déjà couché, mais je vais profiter de la tiédeur que conserve l'enclos d'Esculape. Perdu dans la végétation, avec ses restes d'ex votos, de temples, avec les chats à moitié sauvages qui l'habitent, il a un charme très particulier. Je passe au Club académique entendre un peu de musique et la Paix chez soi de Courteline.

Dimanche 17 novembre

Temps éblouissant. Pas un nuage. Je regrette un peu le Penteli où je devais aller et me console en allant à la Grande Métropole où, en place de musique, j'entends un pappas qui a tout à fait l'air d'un guignol italien, dans sa haute chaire, avec ses manches agitées, sa barbe et son chignon.

Παρασκευή 15 Νοεμβρίου

Δουλεύω με τὸ λεξικὸ τοῦ Βλάχου ποὺ ἀγόρασα ἐπιτέλους, πρὶν πάω νὰ δανειστῶ βιβλία ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, νὰ περάσω ἀπ' τὸν Ἰωαννίδη καὶ ν' ἀγοράσω λουλούδια γιὰ τὴν κυρία Μερλιέ. Πολὺ συμπαθητικὸ γεύμα σπίτι τους. Μεγάλη συζήτηση γιὰ τοὺς λόγους ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα, με ἀφορμὴ ἓνα κακὸ μυθιστόρημα στὰ γαλλικὰ τοῦ Ροδοκανάκη ποὺ δημοσιεύεται μεταφρασμένον στὸ «Βῆμα». Ἀργότερα με τὴν κυρία Μερλιέ κοιτᾶμε δημοτικὰ τραγούδια.

Ὅταν βγαίνω, ὁ οὐρανὸς ἔχει ἐκπληκτικὰ χρώματα, ὑπέροχα φωτεινὰ πράσινα. Ἀφήνω τὸ ἐπισκεπτήριό μου στὸν Φιλαδελφέα καὶ πηγαίνω στὸ ρεσιτάλ τραγουδιοῦ τῆς Madeleine Grey. Μοῦ ἄρεσε πολὺ, ιδιαίτερα στὸ «Κοιμητήριον» τοῦ Fauré καὶ στὸ «L'amour de moy y est enclose», ποὺ με κάνουν νὰ συνειδητοποιῶ τὴν κατὰ βάθος γαλλικὴ ψυχὴ μου, καὶ στὴν ἐβραϊκὴ προσευχὴ γιὰ τοὺς νεκρούς, τὸ Kaddish, ποὺ τὸ λέει με πολὺ συναίσθημα.

Σάββατο 16 Νοεμβρίου

Παρὰ τὴν καλοκαιρία δουλεύω κλεισμένος στὸ σπίτι πρὶν ξεκινήσω γιὰ τὶς ἀνεπιτυχεῖς ἐπισκέψεις μου στὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, στὸν Ἰωαννίδη καὶ στὸν Davit. Τὸ ἀπόγευμα παραδόσεις τοῦ Βέη καὶ τοῦ Κουγέα. Ὅταν βγαίνω, δυστυχῶς ὁ ἥλιος ἔχει πέσει, ἀλλὰ πηγαίνω στὸν προστατευμένο ἀπ' τὸ κρῦο περίβολο τοῦ Ἀσκληπιείου. Πνιγμένος στὴ χλόη, με τὰ σπασμένα ἀναθήματά του καὶ τὶς ἀδέσποτες γάτες ποὺ τὸν κατοικοῦν, ἔχει μιὰ ιδιαίτερη χάρη. Περνῶ ἀπ' τὴ Φοιτητικὴ Λέσχη ν' ἀκούσω λίγη μουσικὴ καὶ τὸ «la Paix chez soi» τοῦ Courteline.

Κυριακὴ 17 Νοεμβρίου

Καιρὸς ἐκθαμβωτικός. Οὔτε ἓνα σύννεφο. Λυποῦμαι ποὺ δὲν πῆγα (ὅπως εἶχα προγραμματίσει) στὴν Πεντέλη καὶ παρηγοριέμαι παρακολουθώντας τὴ λειτουργία στὴ Μητρόπολη ὅπου ἀντὶ γιὰ μουσικὴ ἀκούω ἓναν παπὰ ποὺ μοιάζει με ἰταλικὸ φασουλή, ἔτσι ὅπως τὸν βλέπω νὰ κηρύσσει ἀπὸ τὸν ψηλὸ ἄμβωνα κουνώντας τὰ μανίκια, τὰ γένια καὶ τὸν κότσο του.

Je monte sur l'Acropole relire l'Héroïque avant d'aller l'entendre dirigée par Mitropoulo, au théâtre Olympia. Grande salle sympathique, Faust-ouverture qui me reporte au cours de Weingartner.³² L'orchestre est bon, mais – un peu par la faute du chef – ne soutient pas un *cresc.* ni un *ff.* Dans les bois, le hautbois est remarquable, les bassons sont très nasillards. Concerto de Prokofieff, joué au piano et dirigé par M. Il a beaucoup de feu dans l'exécution et une technique très facile. Mais l'œuvre est très inégale et sent le procédé. On s'en aperçoit surtout dans le mouvement lent où P. n'a pu garder une allure mélodique que la durée de son thème et a écrit toute la partie centrale dans le caractère de scherzo rythmique qui est celui de toute l'œuvre. L'écriture du piano par contre est variée et intéressante. L'Héroïque est bien jouée, sans plus. On n'y sent pas de construction et la mise en place des valeurs n'est pas constamment réalisée.

Après un yoghourt place Omonoia, je vais au Club universitaire où j'attends abondamment M. Papadimitracopoulos et ses amis qui répètent un quatuor de Mozart. Premiers sondages pour un orchestre. Puis je remonte à l'Acropole, aimant magique dans le ciel le plus pur. A mi-chemin, grand attroupement autour de la chaise-longue où écrit Amiguet à l'ombre de son auto d'où le chahut des gosses l'a fait sortir. Nous y entrons et des figures curieuses ne cessent d'apparaître aux fenêtres de sa roulotte et de petits doigts s'accrochent aux tentures de ses fenêtres.

Il me montre un recueil de 12 portraits de musiciens gravés sur zinc avec préface de Rambosson: Dukas, Auric, Milhaud, Honegger, d'Indy, Ravel, Strawinsky, Rabaud, Fl. Schmitt, Roussel, J. Cros et de Falla. Les anecdotes qu'il me raconte sur eux m'intéressent plutôt davantage que les œuvres, d'une technique un peu artificielle. Après une visite de l'huissier grec de la Légation Suisse avec sa femme

---

32. Felix Weingartner (1863-1942), compositeur et chef d'orchestre autrichien.

Άνεβαίνω στην Ἀκρόπολη νὰ ξαναδιαβάσω τὴν «Ἡρωικὴ» καὶ πηγαίνω μετὰ νὰ τὴν ἀκούσω στὸ θέατρο «Ὀλύμπια» σὲ διεύθυνση Μητρόπουλου. Μεγάλῃ αἰθούσα, συμπαθητικὴ. Ἡ εἰσαγωγή στὸν «Φάουστ» μοῦ θύμισε τὶς σπουδές μου μὲ τὸν Weingartner.²⁹ Ἡ ὀρχήστρα εἶναι καλὴ ἀλλὰ ὕστερεῖ στὰ crescendo καὶ τὰ fortissimo, ἐν μέρει ἐξαιτίας τοῦ μαέστρου. Στὸ τμῆμα τῶν ξύλινων πνευστῶν τὰ ὄμπιοι εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀλλὰ ὁ ἦχος τῶν φαγκότων ὑπερβολικὰ ἔρρινος. Παίζουν καὶ τὸ Κονσέρτο τοῦ Προκόφιεφ ὅπου ὁ Μ. εἶναι συγχρόνως μαέστρος καὶ σολίστ. Τὸ παίξιμό του εἶναι φλογερὸ καὶ ἡ τεχνικὴ του πολὺ ἄνετη. Ἀλλὰ τὸ ἔργο εἶναι πολὺ ἄνισο καὶ τεχνητό. Αὐτὸ φαίνεται κυρίως στὸ ἀργὸ μέρος ὅπου ὁ Π., ἀδυνατώντας νὰ ἐπεκτείνει τὸ θέμα του, δίνει σ' ὄλο τὸ κεντρικὸ τμῆμα ἓνα χαρακτῆρα ρυθμικὸ σὲ ὕφος σκέρτσου ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ σ' ὄλο τὸ ὑπόλοιπο κονσέρτο. Ὡστόσο ἡ γραφὴ τοῦ πιάνου ἔχει ποικιλία καὶ ἐνδιαφέρον. Ἡ «Ἡρωικὴ» παίχτηκε καλὰ ἀλλὰ τίποτε παραπάνω. Δὲν γίνεται ἀρκετὰ αἰσθητὴ ἡ δομὴ τοῦ ἔργου οὔτε καὶ πραγματοποιεῖται μὲ σταθερότητα τὸ μοίρασμα τῶν ἀξίων.

Ἐπειτα ἀπὸ ἓνα γιαοῦρτι στὴν Ὀμόνοια πηγαίνω στὴν Πανεπιστημιακὴ Λέσχη ὅπου περιμένω ἀρκετὴ ὥρα – παρακολουθώντας τὴν πρόβα ἐνὸς κουαρτέτου τοῦ Mozart– τὸν κύριον Παπαδημητρακόπουλο καὶ τοὺς φίλους του. Πρῶτῃ βολιδοσκόπηση γιὰ τὸ σχηματισμὸ μιᾶς ὀρχήστρας. Ὑστερα, κάτω ἀπὸ ἓναν πεντακάθαρο οὐρανὸ, ξανανεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη τὸν μαγικὸ μαγνήτη. Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου ὁ Amiguet γράφει σὲ μιὰ ξαπλώστρα στὴ σκιά τοῦ τροχόσπιτου τοῦ περιτριγυρισμένου ἀπὸ τὴ μαρίδα τῆς γειτονιάς ποὺ μὲ τὴ βαβούρα τῆς τὸν ἀνάγκασε νὰ βγεῖ ἔξω. Ὄταν μπαίνουμε μέσα, τὰ γεμάτα περιέργεια πρόσωπα τῶν παιδιῶν δὲν παύουν νὰ ἐμφανίζονται στὰ παράθυρα καὶ τὰ μικρὰ τους δάχτυλα νὰ γαντζώνονται ἀπὸ τὶς κουρτίνες τῶν παραθύρων.

Μοῦ δείχνει ἓνα λεύκωμα μὲ τὰ πορτρέτα 12 μουσικῶν χαραγμένα σὲ τσίγκο μὲ πρόλογο τοῦ Rambosson: Dukas, Auric, Milhaud, Honegger, d'Indy, Ravel, Στραβίνσκι, Rabaud, Fl. Schmitt, Roussel, J. Cros καὶ de Falla. Τὰ ἀνέκδοτα ποὺ μοῦ διηγεῖται γιὰ ὄλους αὐτοὺς μ' ἐνδιαφέρουν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ποὺ βρίσκω τὴν τεχνοτροπία τους κάπως ἐπιτηδευμένη. Ἀφοῦ δεχτήκαμε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ κλητῆρα τοῦ Ἑλβετοῦ

29. Felix Weingartner (1863-1942), Αὐστριακὸς μαέστρος καὶ συνθέτης.

et ses 2 enfants, nous allons causer en escaladant les fils de fer, car le soleil s'est déjà couché au-dessus du portique d'Eumène. Pour Amiguet, il ne cherche pas à se représenter ce que les choses étaient, il en jouit sensuellement telles quelles; c'est un stade qu'il faut je crois dépasser. Une grande irradiation demeure au couchant que reflètent les Propylées. Nous venons chez moi en passant par le Stade. La pleine lune roule lentement derrière les cyprès et les légers feuillages des poivriers. Nous dînons dans un οἶνομαγειρεῖον de Kolonaki d'une lithrine froide et montons prendre une bière au Lycabette. Amiguet me parle du milieu de musiciens qui fréquentaient chez lui, amenés en partie par sa femme, très bonne pianiste et qui l'a plaqué pour faire du cinéma. De là son voyage. Mais il songe avec λαχτάρα aux soirées où chantaient Falk, Croiza, Lubin, où jouaient Roussel ou Honegger. Un drôle de type, sensible et curieux, pas très complet.

Lundi 18 novembre

Je retrouve à la Bibliothèque M. Kougeas qui me présente à M. Papadimitriou³³ avec qui j'échangerai des leçons et qui est surveillant de la collection des Médailles de l'Académie, puis à M. Tsatsos, exécuteur juridique de Lambrakis, dans un sombre grafio d'avocat. Avant le déjeuner, je passe chez M. Adossidis, très sympathique. L'après-midi, je travaille le grec, la 5e, et vers 5 h, vient travailler avec moi Papadimitriou; très gentil, originaire de Skyros, il fait ici ses études avec sa sœur et travaille l'archéologie.

Concert de Mme Grey. Beaucoup de monde, mais beaucoup moins beau que son premier concert; elle n'a plus à conquérir son public et est d'ailleurs moins en voix. Outre cela, les animageries de Poulenc et de Chabrier n'ont que peu d'intérêt. Les histoires naturelles de Ravel-J. Renard

---

33. Ioannis Papadimitriou (1904-1963), archéologue.

πρόξενου με τη γυναίκα και τὰ δυὸ παιδιά του, βγαίνουμε νὰ κουβεντιάσουμε σκαρφαλώνοντας τὸν σιδερένιο φράχτη καθὼς ὁ ἥλιος ἔχει ἤδη κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ τὴ στοὰ τοῦ Εὐμένους. "Ὅσο γιὰ τὸν Amiguet, δὲν προσπαθεῖ νὰ φανταστεῖ πῶς ἦταν τὰ πράγματα, τὰ χαίρεται αἰσθησιακά ὅπως εἶναι· πρέπει κανεὶς νὰ ξεπεράσει, νομίζω, τὸ στάδιο αὐτό. Τὰ Προπύλαια ἀντανακλοῦν τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἡλίου καθὼς δύει. Πορευόμαστε πρὸς τὸ σπίτι μου περνώντας ἀπὸ τὸ Στάδιο. Ἡ πανσέληνος γλιστράει ἀργὰ στὰ κυπαρίσσια καὶ στίς λεπτὲς φυλλωσιές τῶν πιπερόδεντρων. Τρῶμε ἓνα κρῦο λυθρίνι σ' ἓνα *οἶνομαγειρεῖο* στὸ Κολωνάκι καὶ ἀνεβαίνουμε στὸν Λυκαβηττὸ γιὰ μιὰ μπύρα. Ὁ Amiguet μοῦ μιλάει γιὰ τοὺς μουσικοὺς ποὺ σύχναζαν στὸ σπίτι του. Οἱ περισσότεροὶ ἦταν γνωστοὶ τῆς γυναίκας του ποὺ ἔπαιζε ἐξαιρετικὸ πιάνο καὶ ποὺ τὸν παράτησε γιὰ τὸν κινηματογράφο. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται καὶ τὸ ταξίδι του. Ἀλλὰ θυμᾶται μὲ *λαχτάρα* τὶς βραδιὲς ποὺ τραγουδοῦσαν ἡ Falk, ἡ Croiza, ἡ Lubin ἢ ποὺ ἔπαιζαν πιάνο ὁ Roussel ἢ ὁ Honegger. Ἀστείος τύπος, εὐαίσθητος καὶ περιέργος, ἀλλὰ ἀνολοκλήρωτος.

Δευτέρα 18 Νοεμβρίου

Στὴ Βιβλιοθήκη ξανασυναντῶ τὸν κύριο Κουγέα ποὺ μὲ παρουσιάζει στὸν κύριο Παπαδημητρίου,³⁰ μὲ τὸν ὁποῖο θ' ἀνταλλάξουμε μαθήματα [ἐλληνικῶν καὶ γαλλικῶν]. Εἶναι ἐπιμελητὴς τῆς συλλογῆς μεταλλίων τῆς Ἀκαδημίας. Στὴ συνέχεια, σ' ἓνα σκοτεινὸ δικηγορικὸ γραφεῖο, μὲ γνωρίζει στὸν κύριο Τσάτσο ποὺ εἶναι ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης τοῦ Λαμπράκη. Πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημεριανό, περνῶ ἀπ' τὸν πολὺ συμπαθητικὸ κύριο Ἀδοσίδη. Τὸ ἀπόγευμα μελετῶ τὰ ἐλληνικά μου καὶ τὴν 5η [Συμφωνία τοῦ Beethoven] καὶ γύρω στίς 5:00 ἔρχεται ὁ Παπαδημητρίου νὰ δουλέψουμε· πολὺ εὐγενικός, μὲ καταγωγή ἀπὸ τὴ Σκύρο, σπουδάζει ἐδῶ μὲ τὴν ἀδελφὴ του καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχαιολογία.

Συναυλία τῆς κυρίας Grey. Κόσμος πολὺς ἀλλὰ ἡ ἀπόδοσή της κατώτερη ἀπ' ὅ,τι τὴν προηγούμενη φορά. Δὲν χρειάζεται πιά νὰ κατακτήσει τὸ κοινὸ της καὶ ἡ φωνὴ της εἶναι κάπως κουρασμένη. Ἐξάλλου, αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ ἐμπνευσμένα ἀπὸ ζῶα, τῶν Poulenc καὶ Chabrier ἔχουν ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον. Οἱ «Histoires Naturelles» τῶν Ravel-J. Renard

30. Ἰωάννης Παπαδημητρίου (1904-1963), ἀρχαιολόγος.

sont plus intéressantes; le paon surtout est d'une mélancolique majesté. Du reste du programme, il n'y a que les chants d'Auvergne de Canteloube qui me fassent plaisir; le reste est un peu trop musique italienne et musique facile et a d'ailleurs beaucoup de succès.

Mardi 19 novembre

Journée très intéressante, mais temps changeant qui me rend un peu fébrile. Je passe prendre M. Tsatsos qui me conduit au Σύλλογος γιὰ τὰ ὠφέλιμα βιβλία que dirige Georges Drossinis, le vieux poète. Dans son bureau, assez en désordre, l'éditeur Sideris et un monsieur qui s'occupe de littérature et de sports. On nous offre des cafés. Drossinis ressemble à s'y méprendre à Valéry, surtout dans l'expression: la même gaminerie, la même verve, et le même regard que tout ce qu'il a vu bien loin de l'user a rendu plus vif. Il parle avec orgueil des nouveaux hôpitaux grecs, cite du Nietzsche, lit en le commentant le jugement de Palamas sur Psichari dans la Nea Hestia. Bientôt arrive un petit monsieur au nez bourgeonnant sous des lunettes, Deffner, un Allemand établi depuis si longtemps à Athènes qu'il a l'air d'un vrai vieux Grec (il a 80 ans). Avec vivacité, il chipe des coulomies³⁴ dans une boîte en carton sur la table de Drossini et fait des mines comiques en essayant de les mâcher. Drossini me donne de ce Deffner des Excursions en Crète, qu'il a lui-même écrites en grec populaire, et il fait la grimace quand je lui demande de m'y inscrire son nom. Je vais prendre Papadim. qui me conduit chez un tailleur assez ruineux. Vers le soir, après un peu de piano, il me présente à M. Beis, un petit homme aux yeux mal fixés, qui se tord toute la figure en parlant, ne peut rester cinq minutes assis sur une chaise, m'offre un café et me parle en allemand. Le nom de Mme Merlier ayant été prononcé, il me dit: Oh il y a 10 ans, Mme Merlier n'était pas née. Comme elle lui a envoyé une recension, je devine ce que cela veut dire. Et à Andreades, qui lui disait: Je suis très connu au Japon, Veis lui a répondu: Je crois surtout en Patagonie.

---

34. Pour loukoums.

είναι πιό αξιόλογες· ιδίως τὸ «Παγώνι» ἔχει μιὰ μελαγχολικὴ μεγαλοπρῆ-
πεια. Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο πρόγραμμα μόνο τὰ «Τραγούδια τῆς Ὁδέρνης»
τοῦ Canteloube μ' εὐχαριστοῦν· τὸ ὑπόλοιπο πρόγραμμα εἶναι μουσικὴ
ὑπερβολικὰ ἰταλιζούσα καὶ εὐκόλη πού ὥστόσο ἔχει πολλὴ ἐπιτυχία.

Τρίτη 19 Νοεμβρίου

Μέρα πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ καιρὸς ἀσταθῆς πού μοῦ φέρνει λίγη
ἀδιαθεσία. Περνάω νὰ πάρω τὸν κύριο Τσάτσο πού μὲ ὀδηγεῖ στὸν «Σύλ-
λογο πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων» πού διευθύνει ὁ ἠλικιωμένος
ποιητὴς Γεώργιος Δροσίνης. Στὸ γραφεῖο του, πού εἶναι ἀρκετὰ ἀκα-
τάστατο, ὁ ἐκδότης Σιδέρης κι ἓνας κύριος πού ἀσχολεῖται μὲ τὴ λογο-
τεχνία καὶ τὸν ἀθλητισμό. Μᾶς προσφέρουν καφέ. Ὁ Δροσίνης μοιάζει
τρομερὰ μὲ τὸν Valéry, ιδίως στὴν ἔκφραση: ἴδια παιδιαστικὴ πονηρά-
δα, ἴδιος οἶστρος, ἴδιο βλέμμα πού δείχνει ὅτι ὅλα ὅσα εἶδε, ὅχι μόνο
δὲν τὸ ἔχουν ἀμβλύνει, ἀλλὰ τὸ ἔκαναν ἀκόμη πιό ζωρὸ. Μιλáει μὲ
περηφάνια γιὰ τὰ νέα ἑλληνικὰ νοσοκομεῖα, παραθέτει Nietzsche, δια-
βάζει σχολιάζοντας τὴν κριτικὴ τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὸν Ψυχάρη στὴ «Νέα
Ἑστία». Σὲ λίγο καταφθάνει ἓνας κοντούλης κύριος μὲ μιὰ σφυριάρι-
κη μύτη κάτω ἀπὸ ἓνα ζευγάρι ματογυάλια, ὁ Δέφνερ, ἓνας Γερμανὸς
χρόνια ἐγκατεστημένος στὴν Ἀθήνα μὲ θωριὰ χαρακτηριστικοῦ Ἑλληνα
γέροντα (εἶναι 80άρης). Μὲ ζωηράδα παίρνει ἀπὸ μόνος του λουκούμια
ἀπὸ ἓνα χαρτονένιο κουτὶ ἀκουμπισμένο στὸ τραπέζι τοῦ Δροσίνη καὶ
κάνει κωμικὲς γκριμάτσες προσπαθώντας νὰ τὰ μασήσει. Ὁ Δροσίνης
μοῦ δίνει τίς «Ἐκδρομὲς στὴν Κρήτη» αὐτοῦ τοῦ Δέφνερ, γραμμένες
ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴ δημοτικὴ, καὶ ὅταν ζητῶ ἀπὸ τὸν Δέφνερ νὰ μοῦ τὸ
ὑπογράψει κάνει ἄλλη μιὰ γκριμάτσα. Μετὰ περνάω ἀπ' τὸν Παπαδημη-
τρίου πού μὲ πηγαίνει σ' ἓναν ράφτη ἀκριβούτσικο. Πρὸς τὸ θράδυ, ἀφοῦ
ἔπαιξα λίγο πιάνο, μὲ παρουσιάζει στὸν κύριο Βέη, ἓναν ἀνθρωπάκο
ἀλλήθωρο, πού μιλώντας συστρέφει τὸ πρόσωπό του, δὲν μπορεῖ νὰ
μείνει καθισμένος σὲ μιὰ καρέκλα οὔτε πέντε λεπτά, μοῦ προσφέρει
καφέ καὶ μοῦ μιλάει γερμανικά. Ὅταν ἀκούει τ' ὄνομα τῆς κυρίας Μερ-
λιέ, μοῦ λέει: «Ποιά; Αὐτὴ πού μόλις βγῆκε ἀπ' τ' αὐγὸ της;». Φαίνεται
ὅτι θέλει νὰ τὴ μειώσει ἐπειδὴ τοῦ ἔστειλε μιὰ βιβλιοκρισία πού δὲν τοῦ
ἄρεσε. Καὶ στὸν Ἀνδρεάδη πού τοῦ ἔλεγε: «Εἶμαι πολὺ γνωστὸς στὴν
Ἰαπωνία», ὁ Βέης ἀποκρίθηκε: «Νομίζω πιό πολὺ στὴν Παταγονία».

C'est là un gros défaut des Grecs que de se fâcher ainsi les uns les autres par jalousie ou par antagonisme. Il me présente à un Dr en sociologie dont je ne retiens pas le nom.

Le soir je passe mon smoking et vais dîner chez les Merlier avec Madeleine Grey, sa pianiste, Mme Dixmier, M. Mitropoulos, Aravantinos, directeur de la Vradini et sa femme, qui parle constamment de « notre journal », et M. Dragoumis, le vrai grec de l'Aristocratie, avec un monocle, mais pas du tout macaque, fin et réservé. La conversation roule surtout sur les qualités et défauts des grands virtuoses, sur l'auto-critique.

Il ne s'y dit rien de spécialement intéressant. Mme Grey parle avec une très grande reconnaissance de Hettich, son professeur, mais son genre ne me revient pas. Mme Dixmier, à la droite de qui je suis assis, n'a pas non plus un air très distingué, ni beaucoup d'originalité. Elles jugent des pays d'après les succès qu'elles y ont remportés. Après le dîner viennent une sœur et une nièce de Mme Merlier, fort jolies, son frère, le Grec ténébreux, un M. Lappa, avocat, le « fils » de Palamas qui a l'air excédé de ce titre, les 2 membres présents de l'école, Bon et Flacelière, épigraphiste qui a surtout travaillé à Delphes et se prend assez au sérieux. Mme Grey part assez tôt. Nous restons en petit comité jusque vers une heure à casser du sucre sur le dos de Sikélianos et des « inspiratrices » que lui fournit sa femme qui veut qu'on l'appelle le Dieu, et à discuter sur la morale sociale et judiciaire.

Mercredi 20 novembre

Je me lève tôt pour aller par une pluie et une boue épaisse à un cours de Kougeas qui n'a pas lieu. Je rentre donc travailler après avoir essayé mon habit. L'après-midi, Papad. vient travailler et me corrige quelques lignes écrites sur la Φόνισσα de Παπαδιάντης, un très beau livre. Ouzo, bière plutôt, chez Loubier, avec M^{elles} Petridis, Nomidis, Dimitri N. et Joannidis. Effie me trouve

Εἶναι μεγάλο ἐλάττωμα τῶν Ἑλλήνων νὰ πικάρουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ἀπὸ ζήλια ἢ ἀπὸ ἀνταγωνισμό. Μὲ παρουσιάζει καὶ σ' ἕναν διδάκτορα τῆς κοινωνιολογίας ἀλλὰ δὲν συγκρατῶ τ' ὄνομά του.

Πιὸ ἀργὰ φορῶ τὸ σμόκιν μου καὶ πηγαίνω νὰ δειπνήσω στοὺς Μερλιέ πού ἔχουν καλεσμένους τὴ Madeleine Grey καὶ τὴν πιανίστρια τῆς κυρία Dixmier, τὸν κύριο Μητρόπουλο, τὸν Ἀραβαντινό, διευθυντὴ τῆς «Βραδυνῆς», καὶ τὴ γυναίκα του πού μιλάει συνέχεια γιὰ τὴν «ἐφημερίδα μας», καὶ τὸν κύριο Δραγούμη, γνήσιο Ἕλληνα τῆς ἀριστοκρατίας μὲ μονόκλ, ἀλλὰ καθόλου ψηλομύτη, φίνο καὶ συγκρατημένο. Ἡ κουβέντα περιστρέφεται κυρίως γύρω ἀπὸ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν μεγάλων βιρτουόζων καὶ τὴν αὐτοκριτικὴ.

Δὲν ἀκούγεται τίποτε τὸ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον. Ἡ κυρία Grey μιλάει μὲ πολὺ μεγάλη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὸν καθηγητὴ τῆς Hettich, ἀλλὰ ὁ τύπος τῆς δὲν μοῦ ταιριάζει. Ἡ κυρία Dixmier, πού κάθομαι στὰ δεξιά τῆς, κι αὐτὴ δὲν ἔχει ὕφος πολὺ ἀριστοκρατικὸ καὶ τῆς λείπει ἡ πρωτοτυπία. Κρίνουν τὶς χώρες πού ἐπισκέπτονται ἀπὸ τὸ πόσο θερμὰ ἢ ὄχι τὶς ὑποδέχονται. Μετὰ τὸ γεῦμα καταφθάνουν μιὰ ἀδελφὴ καὶ μιὰ ἀνιψιά τῆς κυρίας Μερλιέ, πολὺ ὁμορφες, ὁ ἀδελφός τῆς, ὁ μελαγχολικὸς Ἕλληνας, κάποιος κύριος Λάμπας, δικηγόρος, ὁ «γιὸς» τοῦ Παλαμᾶ πού μοιάζει νὰ ἔχει βαρεθεῖ τὸν τίτλο πού τοῦ δίνουν, καὶ δυὸ μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὁ Βον καὶ ὁ Flacelière, ἐπιγραφολόγος πού δούλεψε κυρίως στοὺς Δελφούς καὶ φαίνεται νὰ ἔχει ἀρκετὰ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἡ κυρία Grey ἀποχωρεῖ νωρίς. Μένουμε λίγοι ὡς γύρω στὴ 1:00 τὸ πρωὶ κουτσομπολεύοντας τὸν Σικελιανὸ καὶ τὶς «ἐμπνευστρίες» πού τοῦ προμηθεύει ἡ γυναίκα του καὶ πού θέλει νὰ τὸν ἀποκαλοῦν Θεό. Συζητᾶμε καὶ γιὰ τὴν ἡθικὴ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Τετάρτη 20 Νοεμβρίου

Εὐπνῶ νωρὶς γιὰ νὰ πάω μὲ βροχὴ καὶ πηχτὴ λάσπη σ' ἕνα μάθημα τοῦ Κουγέα πού ματαιώνεται. Ἐπιστρέφω γιὰ νὰ δουλέψω ἀφοῦ ἔκανα πρόβα στὸν ράφτη. Τὸ ἀπόγευμα ὁ Παπαδημητρίου ἐρχεται νὰ δουλέψει καὶ μοῦ διορθώνει ἕνα σύντομο κείμενο γιὰ τὴ «Φόνισσα» τοῦ Παπαδιαμάντη, ἕνα πολὺ ὠραῖο βιβλίο. Οὕζο, ἡ μᾶλλον μπίρα στοῦ «Λουμπιέ» μὲ τὶς δεσποινίδες Πετρίδη καὶ Νομίδη, τὸν Δημήτρη Ν. καὶ τὸν Ἰωάννη. Ἡ Ἐφῆ θρί-

l'air « Ρωμιός » mais en veut toujours à ma moustache. Après un dîner décidément quelconque au Panthéon, j'entre, je ne sais trop pourquoi, voir au cinéma l'Argent de l'Herbier qui ne m'emballa guère et me fait lever assez tard le jeudi matin.

Dimanche 24 novembre

Durant les 3 jours où j'ai négligé mon journal, il ne s'est rien passé, me semble-t-il, de bien spécial. Voyons! Jeudi donc, lever tardif; courses inutiles à l'Université fermée pour une fête de la Vierge; visite à Choisy, qui a trouvé l'Héroïque bien vieillie. « Tout le temps tonique-dominante, vous supportez ça, vous? » Visite aussi à <Cano Davit>; il est destiné à faire fortune; on voit que tout ce qui n'a pas pour but l'argent est sans intérêt pour lui. Le soir, au Club universitaire, je joue avec Papadimitracopoulo une Sonate de Mozart, devant une charmante demoiselle, sa fiancée peut-être. Il me fait de grands compliments. L'orchestre se rapprocherait-il?

Le vendredi, travail à domicile, essai chez le tailleur, courses inutiles à l'Académie pour trouver Papadimitriou, et thé en attendant l'heure de la musique byzantine.

Samedi, le temps superbe me fait battre le rappel pour le dimanche à la Banque de Joannidis qui n'y est pas, chez Effie, qui a un négligé très joli; près de Carl, Père la Flemme, et chez Amiguet. Avant ce dernier, j'ai le cours de Veis qui nous montre que le vrai centre de l'Hellénisme est l'Asie mineure, que sa capitale est Constantinople et que « πάλι μὲ χρόνου, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι ». Amiguet dans sa roulotte montre des tableaux à des Anglais, acheteurs récalcitrants. A vrai dire, on n'y sent aucune personnalité; mais des impressions et des influences successives. Je retrouve Papad. vers la porte Beulé et nous montons en bavardant au Philopappe voir le coucher du soleil, dans des nuages. Il me parle avec beaucoup d'admiration de Coundouriotis et de son fils, tous deux marins très simples d'Hydra, de Scyros où il m'invite à passer l'été dans une de ses maisons.

σκεί πὼς ἔχω ὕφος «Ρωμιῶν» ἀλλὰ ἔχει πάντα παράπονο γιὰ τὸ μουστάκι μου. Μετὰ τὸ δεῖπνο στὸ «Πάνθεον» (πάλι ἀδιάφορο), μπαίνω, δὲν ξέρω γιατί, στὸν κινηματογράφο γιὰ νὰ δῶ «Τὸ Χρῆμα» τοῦ L'Herbier ποὺ δὲν μ' ἐνθουσιάζει καὶ μ' ἀναγκάζει νὰ σηκωθῶ ἀργὰ τὸ ἐπόμενο πρωί.

Κυριακὴ 24 Νοεμβρίου

Στὴ διάρκεια τῶν 3 ἡμερῶν ποὺ παραμέλησα τὸ ἡμερολόγιό μου μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν συνέβη τίποτε τὸ ἀξιόλογο. Γιὰ νὰ δοῦμε! Λοιπόν, τὴν Πέμπτη ἀργοπορημένο ξύπνημα· μάταιη μετάβαση στὸ Πανεπιστήμιο ποὺ ἦταν κλειστὸ ἐξαιτίας μιᾶς γιορτῆς γιὰ τὴ Θεοτόκο· ἐπίσκεψη στὸν Choisy ποὺ βρίσκει τὴν «Ἡρωικὴ» ξεπερασμένη: «Συνέχεια τονικὴ δεσποζόουσα. Ἐσεῖς μπορεῖτε αὐτὸ νὰ τὸ ὑποφέρετε;». Ἐπίσκεψη στὸν <Cano Davit> ὁ προορισμὸς του εἶναι νὰ πλουτίσει· δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τίποτα ποὺ δὲν ἔχει γιὰ στόχο τὸ χρῆμα. Τὸ βράδυ στὴν Πανεπιστημιακὴ Λέσχη παίξω μιὰ Σονάτα τοῦ Mozart μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο ἐνώπιον μιᾶς χαριτωμένης δεσποινίδας ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀρραβωνιαστικιά του. Μοῦ κάνει πολλὰ κομπλιμέντα. Μήπως πλησιάζει ἡ μέρα τῆς ὀρχήστρας;

Τὴν Παρασκευὴ δουλεῖα στὸ σπίτι, πρόβα στὸν ράφτη, τρεχάματα χωρὶς ἀποτέλεσμα στὴν Ἀκαδημία νὰ βρῶ τὸν Παπαδημητρίου καὶ τσαὶ περιμένοντας νὰ περάσει ἡ ὥρα γιὰ νὰ πάω στὸ μάθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Τὸ Σάββατο, ὁ θαυμάσιος καιρὸς μὲ ἐπιστρατεύει γιὰ τὴν Κυριακὴ στὴν Τράπεζα τοῦ Ἰωαννίδη ποὺ δὲν εἶναι ἐκεῖ, στὴν Ἐφη μ' ἕνα ὠραῖο νεγκλιζέ· στὸν Carl, τὸν πάτερ-τεμπέλη, καὶ στὸν Amiguet. Εἶχα παρακολουθήσει προηγουμένως τὴν παράδοση τοῦ Βέη ποὺ ἐξηγεῖ ὅτι τὸ πραγματικὸ κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Μικρασία μὲ πρωτεύουσά του τὴν Κωνσταντινούπολη κι ὅτι «*Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς πάλι δικὰ σας εἶναι*». Ὁ Amiguet στὸ τροχόσπιτό του δείχνει τοὺς πινάκες του σὲ κἀτὶ Ἑγγλέζους, ζόρικούς ἀγοραστῆς. Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια ἡ ζωγραφικὴ του δὲν ἔχει καμιά προσωπικότητα· ἀλλὰ διαδοχικὲς ἐντυπώσεις κι ἐπιρροές. Ξαναβρίσκω τὸν Παπαδημητρίου κοντὰ στὴν πύλη Beulé καὶ ἀνεβαίνουμε φλυαρώντας στοῦ Φιλοπάππου νὰ δοῦμε τὸ ἡλιοβασίλεμα μέσα στὰ σύννεφα. Μοῦ μιλάει μὲ μεγάλο θαυμασμό γιὰ τὸν Κουντουριώτη καὶ τὸν γιό του (κι οἱ δύο τους ἀπλοὶ ναυτικοὶ ἀπὸ τὴν Ἰθάκη), γιὰ τὴ Σκύρο ὅπου μὲ καλεῖ νὰ παραθερίσω σ' ἕνα ἀπὸ τὰ σπίτια του. Μοῦ

Au Carnaval, me raconte-t-il, les gens portent des masques de peaux et s'effraient avec des cloches, exactement comme dans le Lötschental.

En le quittant, je vais voir Erotocritos à l'Eleftheri Skini. Le roman de Cornaro est beaucoup plus scénique que je n'aurais cru, mais l'émotion ne naît que rarement, et le public, des collégiens applaudissant et riant à tort et à travers, n'est pas fait pour la créer. Mais au point de vue théâtre lyrique il y a certainement là quelque chose et je me réjouis de lire l'œuvre. La mise en scène avec quelques ridicules est bien, avec des décors simples, pas très dans le style de l'œuvre mais pas gênants. Mme Cotopouli me paraît un peu forcée, pas assez jeune dans le rôle d'Aréthuse. Je retrouve Amiguet dans un galactopolion et nous fixons nos plans pour le lendemain.

Ce dimanche, ciel gris, vorias, et la pluie, fine et froide, quand j'arrive place Kaningos. Malgré cela nous embarquons, Amiguet, moi et sa chienne Schita, une chienne de race, mais molle et assez stupide, dans l'auto de Kifissia. Amiguet, avec sa barbe de marseillais, son habit de cuir à fermeture moderne à griffes, son bonnet de caoutchouc, et par dessus le tout, un manteau écossais est unique et on se retourne pour le regarder. Nous montons sur les pentes du Pentélique: oliviers et pins et nous passons près d'un campement de bergers transhumants. Nous engageons conversation, et le patron, assez cultivé, m'explique qu'ils descendent du Parnès et que dans 5 jours ils seront au Laurion. Ils se préparent à lever le camp et roulent sur les bâts de leurs ânes et de leurs chevaux les tentes de laine qui les abritent la nuit, tandis que leurs moutons paissent sur les collines. Beaucoup de femmes, des jeunes filles ravissantes dans leurs costumes et de tout petits bébés, le tout en ordre, très patriarcal. La vue, quand nous nous élevons est très belle, très attique, sur la plaine à qui le vert tendre posé sur le rose de la terre donne une teinte très particulière. Le Lycabette dans le fond dresse sa proue, sa poupe plutôt puisque nous le voyons par derrière.

λέει ὅτι τὶς Ἀπόκριες οἱ ἄντρες φοροῦν μάσκες ἀπὸ δέρμα κατσικιουῦ καὶ κρεμοῦν ἀπὸ τὴ μέση τους κουδούνια γιὰ νὰ προκαλοῦν τρόμο, ἀκριβῶς ὅπως στὸ δικό μας Lötschenthal.

Τὸν ἀφήνω καὶ πηγαίνω νὰ δῶ τὸν «Ερωτόκριτο» στὴν «Ελευθέρη Σκηνή». Τὸ ἔργο τοῦ Κορνάρου εἶναι πολὺ πιὸ κατάλληλο ἀπ' ὅ,τι νόμιζα γιὰ τὸ θέατρο, ἀλλὰ σπάνια προκαλεῖ συγκίνηση. Καὶ τὸ κοινὸ πού ἀποτελεῖται ἀπὸ μαθητὲς τοῦ γυμνασίου δὲν βοηθαίει σ' αὐτό, καθὼς πότε χειροκροτοῦν ἀδιάκριτα καὶ πότε τοὺς πιάνουν τὰ γέλια. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ λυρικοῦ θεάτρου ἔχει σίγουρα κάτι καὶ περιμένω μὲ χαρὰ νὰ τὸ διαβάσω. Ἡ σκηνοθεσία, ἂν ἐξαιρέσουμε ὀρισμένες φαιδρότητες, εἶναι καλὴ μὲ ἀπλὰ σκηνικά, ὄχι πολὺ ταιριαστὰ μὲ τὸ ὕφος τοῦ ἔργου ἀλλὰ ὄχι ἐνοχλητικά. Στὴν κυρία Κοτοπούλη διακρίνω κάποια ἐπιτήδευση καὶ δὲν τὴ θρῖσκω ἄρκετὰ νέα γιὰ τὸ ρόλο τῆς Ἀρετούσας. Ξαναθρῖσκω τὸν Amiguet σ' ἓνα γαλακτοπωλεῖο καὶ καταστρώνουμε τὰ σχέδιά μας γιὰ τὴν Κυριακὴ.

Τὴν Κυριακὴ γκρίζος οὐρανός, θοριὰς καὶ κρύα, φιλὴ βροχῆ ὅταν φτάνω στὴν πλατεία Κάνιγγος. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Amiguet, ἐγὼ καὶ ἡ Σκίτα, μιὰ σκυλίτσα ράτσας, ἀλλὰ μαλθακὴ κι ὄχι ιδιαίτερα ἔξυπνη, ἐπιβιθαζόμαστε στὸ λεωφορεῖο πού πηγαίνει Κηφισιά. Ὁ Amiguet, μὲ τὸ μαρσεζέικο γένι του, τὰ δερμάτινα ρούχα του μὲ τὰ μοντέρνα φερμουάρ, τὴν καουτσουκένια σκούφια του καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὸ ἀσυνήθιστο σκοτσέζικο παλτό του, εἶναι μοναδικὸς καὶ ὅλοι γυρίζουν νὰ τὸν κοιτάξουν. Ἀνεβαίνουμε στὶς πλαγιὲς τῆς Πεντέλης: ἐλαιόδεντρα καὶ πεῦκα καὶ θρῖσκουμε μιὰ κατασκήνωση νομάδων βοσκῶν. Πιάνουμε μαζί τους κουβέντα κι ὁ γεροντότερος, ἄρκετὰ καλλιεργημένος, μοῦ λέει ὅτι κατεβαίνουν ἀπὸ τὴν Πάρνηθα κι ὅτι σὲ πέντε μέρες θὰ θρῖσκονται στὸ Λαύριο. Ἐτοιμάζονται γιὰ ἀναχώρηση, τυλίγουν τὶς μάλλινες τέντες τους πού τοὺς στεγαζοῦν τὴ νύχτα καὶ τὶς φορτώνουν στὰ σαμάρια τῶν γαϊδουριῶν καὶ τῶν ἀλόγων τους, ἐνῶ τὰ ἀρνιά τους βόσκουν στοὺς γύρω λόφους. Πολλὲς γυναῖκες, νεαρὲς ἐλκυστικὲς κοπέλες μὲ τὶς φορεσιὲς τους, τὰ μικρούτσικα μωρά τους, ὅλα ὀργανωμένα, πατριαρχικά. Ὅσο ανεβαίνουμε ἡ θεὰ στὸ λεκανοπέδιο εἶναι πολὺ ὠραία, πολὺ ἀττική, ὅπου τὸ τρυφερὸ πράσινο συνδυασμένο μὲ τὸ τριανταφυλλὶ τοῦ χώματος δίνει μιὰ πολὺ ιδιαίτερη ἀπόχρωση. Στὸ βάθος ὁ Λυκαβηττὸς ὀρθώνει τὴν πλώρη του, ἢ μᾶλλον τὴν πρύμνη του γιὰτὶ βλέπουμε τὸ πίσω μέρος του.

Nous montons vers la carrière la plus occidentale où le blanc du marbre est rayé par le brun rouge vif de la terre. Un Arménien y demeure tout seul avec 2 chiens, des ouvriers y passent la semaine. Nous y déjeunons un peu hâtivement, assis sur du marbre splendide et nos regards ne se détachent pas de la mer où une île flotte dans l'irradiation d'un soleil qu'on ne voit pas.

Mon compagnon est agréable, un peu parleur, sur ses malheurs domestiques, ses fréquentations, avec des théories vagues et mal digérées sur la synaesthésie, le rythme, etc. Nous nous élevons dans des buissons aromatiques jusqu'au niveau des nuages qui encapuchonnent le sommet et avons sur le Nord une vue très belle; toutes les crêtes parallèles qui séparent Marathon de Rhamnonte et de la mer, avec dans le fond la diversité de l'Eubée, et au premier plan la splendide faucille du golfe de Marathon. En redescendant vers les carrières de l'est, nous croisons un chasseur et, vers les carrières, j'entends les sons d'un violon primitif. Ils proviennent d'une cabane de marbre où vit toute une famille d'ouvriers aux physionomies ouvertes et sympathiques. L'un d'eux répare un soulier d'Amiguet qui a perdu son talon, tandis que j'écoute le père de famille jouant d'une «λύρα» qu'il s'est fabriquée lui-même; il en a en train une autre dont je voudrais pouvoir dessiner le type.³⁵ La caisse est bombée, faite d'une partie supérieure creusée sur laquelle est collée une feuille de bois où se découpent ensuite les ouïes dans lesquelles est enfermé le chevalet. Les cordes en boyau sont fixées à des chevilles, à un bout et le tire-cordes est remplacé par une ficelle. L'instrument est tenu la tête en haut, appuyé à la joue gauche, la base sur le genou gauche. L'archet est tenu à l'italienne; il est fait de crins frottés de résine avec des grelots. L'accord dans l'ordre de bas en haut est sib, fa et do. Les doigts se placent à côté et non sur les cordes et presque

---

35. Ici croquis d'une lyra à 3 cordes, avec à côté l'accord: fa, si bémol, do.

Άνεβαίνουμε πρὸς τὸ πιὸ δυτικὸ λατομεῖο, ὅπου τὸ ἄσπρο τοῦ μαρμάρου ἔχει τὶς κοκκικοκαφετιῆς ραβδώσεις τοῦ χόματος. Ἐδῶ κατοικεῖ μοναχὸς ἕνας Ἀρμένης μὲ δυὸ σκυλιά, μερικοὶ ἐργάτες περνοῦν ἐκεῖ τὴν ἑβδομάδα. Γευματίζουμε λίγο βιαστικά καθισμένοι σ' ἕνα θαυμάσιο μάρμαρο μὲ τὸ βλέμμα μας στυλωμένο στὴ θάλασσα ὅπου ἕνα νησί ἐπιπλέει λουσιμένο ἀπὸ τὸν ἀόρατο σὲ μᾶς ἥλιο.

Ὁ σύντροφός μου εἶναι εὐχάριστος, λίγο φλύαρος, γιὰ τὰ οικογενειακά του βάσανα καὶ τὶς συναναστροφές του, μὲ θεωρίες ἀόριστες καὶ κακοχωνεμένες σχετικὰ μὲ τὴ συναισθησία, τὸ ρυθμὸ κτλ. Ἄνεβαίνουμε μέσα ἀπὸ ἀρωματικούς θάμνους ὡς ἐκεῖ πού ἀρχίζουν τὰ σύννεφα πού κουκουλώνουν τὴν κορυφὴ ἐνῶ πρὸς Βορρὰ ξανοίγεται μπροστά μας μιὰ ὑπέροχη θέα: ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράλληλοι λόφοι πού χωρίζουν τὸν Μαραθῶνα ἀπὸ τὸν Ραμνούντα καὶ τὴ θάλασσα, μὲ τὴν Εὐβοία στὸ βάθος καὶ σὲ πρῶτο πλάνο ὁ μοναδικὸς κόλπος τοῦ Μαραθῶνα σὲ σχῆμα δρεπανιοῦ. Ξανακατεβαίνοντας πρὸς τὰ ἀνατολικά λατομεῖα, διασταυρωνόμαστε μ' ἕναν κυνηγὸ καὶ κοντὰ στὰ λατομεῖα ἀκούω τοὺς ἤχους ἐνὸς πρωτόγονου βιολιοῦ. Προέρχονται ἀπὸ τὴ μαρμάρινη καλύβα ὅπου κατοικεῖ μιὰ οἰκογένεια ἐργατῶν μὲ φυσιογνωμίες φωτεινές καὶ συμπαθητικές. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ ἕνας διορθώνει τὸ παπούτσι τοῦ Amiguet πού τοῦ ἔφυγε τὸ τακούνη, ἐνῶ ἐγὼ ἀκούω τὸν πατέρα τῆς οἰκογένειας νὰ παίξει σὲ «λύρα» δικῆς του κατασκευῆς. Φτιάχνει καὶ μιὰν ἄλλη πού δὲ ἤθελα νὰ τὴ σχεδιάσω.³¹ Ἡ σκάφη (ἠχεῖο) εἶναι κυρτὴ, καμωμένη ἀπὸ ἕνα σκαμμένο κομμάτι ξύλο. Σ' αὐτὴν κολλιέται ἕνα λεπτὸ καπάκι (κι αὐτὸ ξύλινο) μὲ δυὸ μικρὰ «ἀφτιά» ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῦ καβαλάρη. Οἱ χορδὲς ἀπὸ ἔντερο στερεώνονται ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη στὰ κλειδιά. Τὸ χορδοστάτη τὸν ἀντικαθιστᾷ ἕνας σπάγκος πάνω στὸν ὅποιο εἶναι δεμένες οἱ χορδὲς ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη. Τὸ μπράτσο κρατιέται ὄρθιο ἀκουμπισμένο στὸ ἀριστερὸ μᾶγουλο τοῦ λυράρη κι ἡ βάση τοῦ ἠχεῖου ἀκουμπάει στὸ ἀριστερὸ του γόνατο. Τὸ δοξάρι κρατιέται ἀλὰ ἰταλικά καὶ πάνω του εἶναι δεμένα κάτι μικρὰ κουδουνάκια. Οἱ τρίχες του εἶναι ἀλειμμένες μὲ ρητίνη. Οἱ τρεῖς χορδὲς του, ὅταν εἶναι ἀνοιχτές, μᾶς δίνουν ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω τὶς νότες σὶ ὕφεση, φὰ καὶ ντό. Τὰ δάχτυλα τοποθετοῦνται δίπλα στὶς χορδὲς καὶ ὄχι ἐπάνω τους, σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴ χορδῆ

31. Ἐδῶ σχέδιο λύρας μὲ τρεῖς χορδὲς, καὶ δίπλα τὸ ἀκόρντο φά, σὶ ὕφεση, ντό.

uniquement sur la corde de do, le fa servant de pédale et le sib n'étant employé que pour donner les cadences avec le fa tenu à la quarte inférieure. Il me joue, fort bien, des choroi, avec les intervalles européens et la gamme orientale. « Les Américains, quand ils m'entendaient là-bas en Amérique, ils me disaient: Petit instrument, grand son. » Et comme il tire de son instrument des sons vibrés, il me dit « παίζει βιολί. » Quelle race fine et intelligente! C'est comme le berger de ce matin qui me disait: « Τῆ γλώσσα δὲ δὰ τῆ μάθης στὰ γράμματα μὰ μιλῶντας μὲ μᾶς στὴ μπίρα, στὸ καφενεῖο. » Il me promet de me vendre quand je reviendrai la lyra qu'il fabrique; m'y mettra-t-il sous les chevilles derrière, sur un renflement qui renforce le manche, la jolie tête sculptée qu'il a sur la sienne?

Nous redescendons en ratant le couvent, sans nous en formaliser. Quelques reflets violets disent le couchant; et de fait quand nous prenons une bière à Kifissia avant de rentrer, la nuit est là.

Lundi 25 novembre

Lettres de la maison pour mon 27. M. Petrocochino, client de Wissmer, vient me trouver dans mon costume de travail pour m'inviter pour le lendemain. A 2h, je vais travailler avec Dim/poulos la Sonate de Mozart puis vais chez Papadimitriou; il me présente sa sœur, une jeune grecque charmante, à qui, étant antiféministe, il ne laisse pas faire d'études, et qui nous offre d'excellents citrons confits.

Je fais en rentrant une petite promenade autour de la Σχίζη πέτρα pour admirer un coucher de soleil extraordinaire. Des pans de nuages, de pluie, sont suspendus comme les frises d'un décor; et à mesure que leur rebord arrive plus haut dans le ciel, la partie éclairée par le soleil s'élargit. Du rouge orange, leur couleur passe au rouge sang, pour s'atténuer en un rose cendré, tandis qu'à l'horizon une ligne jaune brillante persiste longtemps.

τοῦ ντό. Τὸ φὰ χρησιμοποιεῖται ὡς ἴσο καὶ τὸ σὶ ὕφεση μόνο γιὰ νὰ μᾶς δίνει τὶς καταλήξεις μὲ τὸ φὰ στὸ μπάσο. Μοῦ παίζει πολὺ καλὰ χοροὺς στὴν ἀνατολίτικη κλίμακα μὲ διαστήματα εὐρωπαϊκά. «Ὅταν οἱ Ἀμερικάνοι μὲ ἄκουγαν πέρα ἐκεῖ, στὴν Ἀμερική, μοῦ ἔλεγαν: μικρὸ ὄργανο, δυνατὸς ἤχος». Καὶ καθὼς παίζει τὶς νότες του μὲ βιμπράτο δηλώνει ὅτι «παίζει βιολί». Τί ἐκλεπτυσμένη καὶ ἐξυπνη φυλή! Μοῦ θυμίζει τὸν βοσκὸ ποῦ σήμερα τὸ πρωὶ ἔλεγε: *«Τῆ γλώσσα δὲ δὰ τῆ μάθεις στὰ γράμματα μὰ μιλώντας μὲ μᾶς στὴ μπίρα, στὸ καφενεῖο».*

Ὁ λυράρης μοῦ ὑπόσχεται ὅτι δὰ μοῦ πουλήσει τὴ λύρα ποῦ φτιάχνει ὅταν ξανάρθω. Θὰ μοῦ βάλει ἄραγε πίσω ἀπ' τὰ κλειδιά, στὸ ἐξόγκωμα ποῦ δυναμώνει τὸ μπράτσο, τὸ ὠραῖα φιλοτεχνημένο κεφάλι μὲ τὸ ὁποῖο ἔχει στολίσει τὴ δική του λύρα;

Κατεβαίνοντας δὲν βρίσκουμε τὸ μοναστήρι, χωρὶς αὐτὸ νὰ μᾶς πλουσιάζει. Κάποιες βιολιτιῆς ἀντανακλάσεις μᾶς προειδοποιοῦν ὅτι ὁ ἥλιος βασιλεύει. Καὶ ὄντως, ὅταν, προτοῦ γυρίσουμε, καθόμαστε γιὰ μιὰ μπίρα στὴν Κηφισιά, εἶναι πιά νύχτα.

Δευτέρα 25 Νοεμβρίου

Γράμματα ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ τὰ γενέθλιά μου στὶς 27. Ὁ κύριος Πετροκόκκινος, πελάτης τοῦ Wissmer, ἔρχεται νὰ μὲ βρεῖ ἐνῶ φορῶ ἀκόμα τὰ πρόχειρα ρούχα μου, γιὰ νὰ μὲ προσκαλέσει γιὰ μεθαύριο. Στὶς 2:00 πηγαίνω στὸν Δημητρακόπουλο γιὰ νὰ δουλέψουμε τὴ Σονάτα τοῦ Mozart καὶ μετὰ στὸν Παπαδημητρίου· μοῦ παρουσιάζει τὴν ἀδελφή του, μιὰ νεαρή, χαριτωμένη Ἑλληνίδα, τὴν ὁποία, ἐπειδὴ εἶναι ἀντιφεμινιστής, δὲν τὴν ἀφήνει νὰ σπουδάσει καὶ ποῦ μᾶς προσφέρει ὑπέροχο γλυκὸ τοῦ κουταλιῦ λεμόνι. Ἐπιστρέφοντας κάνω ἕναν μικρὸ περίπατο γύρω ἀπὸ τὴ *Σχιστὴ Πέτρα* γιὰ νὰ θαυμάσω ἕνα ἐκπληκτικὸ ἡλιοβασίλεμα. Τὰ ξέφτια ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς βροχῆς κρέμονται σὰν ἄκρες ἐνὸς σκηνικοῦ καὶ ὅσο ἀνεβαίνουν πρὸ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τόσο τὸ τμήμα ποῦ φωτίζεται φαρδαίνει. Τὸ χρῶμα τους ἀπὸ κόκκινο πορτοκαλένιο γίνεται κατακόκκινο καὶ σιγὰ σιγὰ ξεθωριάζει καθὼς μιὰ λαμπερὴ κίτρινη γραμμὴ διαγράφεται ἐπίμονα στὸν ὀρίζοντα.

Mardi 26 novembre

Courses «en ville» pour toucher de la galette afin de payer mon vêtement. Il n'est d'ailleurs pas fini pour aller déjeuner chez M. Petrococchino, un Grec entre 60 et 70, qui a vécu aux Indes et passé du catharévousanisme au presque psicharisme. Sa femme me paraît Anglaise et sa fille, cultivée, mais un peu superficiellement. En outre, il y a là la fille d'un ex-amiral russe et Mme Sotiriadou, femme du professeur de Salonique. La conversation de M. P. est intéressante et il me prête de nombreux volumes.

Je rentre pour échanger ma leçon P/triou. Le soir, je vais voir la Bora, la Tourmente, film grec sur un scénario assez faible de Nirvana, avec de mauvais protagonistes. Mais il y a quelques belles vues des montagnes desséchées, blanches comme neige, de l'Asie mineure, du village d'Ambelakia, au-dessus de la vallée de Tempé, dont je revois avec émotion le bac et les platanes.

Mercredi 27 novembre

23 ans! Ma première fête sans lettre de maman. Je lis la jolie Amaryllis de Drossinis, sans grande originalité d'ailleurs, trouve en rentrant de déjeuner des lettres de Bron et d'Esther Bréguet, inquiète de mon silence, et écris avant d'aller retrouver le piano de la rue Skoufa, par un temps admirable. Puis je passe prendre Papadimitriou à l'Académie et vais faire avec lui le tour de l'Acropole. Le soir, comme dîner de fête, je m'offre sans le vouloir du céleri, que j'ingurgite stoïquement.

Jedi 28 novembre

Je travaille à la maison le matin, à lire la Poupée de Cire de Christomanos que m'a prêtée M. P/cocchino. C'est un roman assez inégal, pas très bien composé, en une δημοτική un peu factice me semble-t-il, avec des comparaisons pas très naturelles, mais assez ému par places. L'après-midi, je passe inutilement à l'Université qui est fermée, les étudiants ayant fait scandale dans les rues pour réclamer des examens

Τρίτη 26 Νοεμβρίου

Τρεχάματα στο Κέντρο να πάρω χρήματα για να πληρώσω το κουστούμι μου. Δεν είναι ακόμα έτοιμο. Το χρειάζομαι επειδή πρόκειται να γευματίσω στο κυρίου Πετροκόκκινου. Είναι ένας Έλληνας μεταξύ 60 και 70, που έζησε στις Ινδίες και που από καθαρευουσιάνος έγινε δημοτικιστής, σχεδόν ψυχαρικός. Η γυναίκα του είναι μάλλον Άγγλιδα κι η κόρη του αρκετά καλλιεργημένη αν και κάπως έπιφανειακά. Στο τραπέζι κάθονται επίσης η κόρη ενός Ρώσου πρώην ναυάρχου και η κυρία Σωτηριάδου, σύζυγος καθηγητή στη Θεσσαλονίκη. Η συζήτηση με τον κύριο Π. έχει ενδιαφέρον και επιπλέον μου δανείζει ένα σωρό βιβλία.

Επιστρέφω για να συναντήσω τον Παπαδημητρίου για τα μαθήματά μας. Το βράδυ πηγαίνω να δω την «Μπόρα», ένα ελληνικό φιλμ με αρκετά φτωχό σενάριο του Νιρβάνα και κακούς πρωταγωνιστές. Έχει όμως κάτι θαυμάσια φαλακρά θουνά, άσπρα σαν το χιόνι, κάτι μικρασιατικά τοπία και την άποψη του χωριού Άμπελάκια, πάνω από την κοιλάδα των Τεμπών, με το πορθημένο και τα πλατάνια που τα ξαναβλέπω με συγκίνηση.

Τετάρτη 27 Νοεμβρίου

Γίνομαι 23! Τα πρώτα γενέθλιά μου χωρίς γράμμα απ' τη μαμά. Διαβάζω την όμορφη αλλά όχι ιδιαίτερα πρωτότυπη «Άμαρυλλίδα» του Δροσίνη και βρίσκω γυρίζοντας απ' το γεύμα μου γράμματα από τον Bron και την Esther Bréguet, που ανησυχεί για τη σιωπή μου. Απαντώ πριν κατέβω στη Σκουφά για να μελετήσω πιάνο. Ο καιρός είναι θαυμάσιος. Μετά, αφού πήρα τον Παπαδημητρίου από την Ακαδημία, κάνω μαζί του το γύρο της Ακρόπολης. Το βράδυ, ως γεύμα γιορτινό, χωρίς να το θέλω, προσφέρω στον εαυτό μου σέλινο που το καταβροχθίζω στωικά.

Πέμπτη 28 Νοεμβρίου

Περνάω το πρωινό μου διαβάζοντας την «Κερένια Κούκλα» του Χρηστομάνου που μου τη δάνεισε ο κύριος Πετροκόκκινος. Είναι ένα μυθιστόρημα αρκετά άνισο, με μέτρια δομή και κάπως αφύσικες παρομοιώσεις, σε κάπως τεχνητή δημοτική, αλλά σε μερικά σημεία συγκινητικό. Το απόγευμα βρίσκω το Πανεπιστήμιο κλειστό, επειδή οι φοιτητές διαδήλωσαν προκλητικά στους δρόμους για ευκολότερες εξετάσεις και

plus faciles et des droits d'inscription moins élevés. Un peu d'antivénizélisme se mêlant à cela, les abords de l'Université sont gardés par la police. J'en profite pour monter sur l'Acropole où, au centre du Parthénon, Amiguet peint des ciels de fantaisie dont il est extrêmement fier. Et pourtant que ce ciel – le vrai – est beau, et quelle lumière sur la ville, sur les prairies reverdies de la plaine de Phalère! Il y faudrait me semble-t-il les couleurs à la térébenthine qu'employait grand-père. On est tenté de croire qu'une ombre rose s'est répandue sur toutes choses, et pourtant les lointains comme les premiers plans sont d'une parfaite netteté. Il semble que certaines couleurs se soient retirées des rayons du soleil et qu'il n'y reste que les plus blondes pour caresser les marbres. Et jamais ni alanguissement, ni fadeur; les ombres gardent leur netteté et le portail de l'Erechtéion sa vigilance.

Je redescends à regret pour assister à une séance de l'Académie. Le cadre est assez solennel; au centre dans une sorte d'arène, mais rectangulaire, les immortels grecs – astronomes, littérateurs, physiciens, historiens économistes – sont assis autour d'une table. Je reconnais le visage un peu simiesque de Drossinis, le regard dominateur d'Andreadis, la large figure de Kougeas, la noble et douce figure de l'Archevêque d'Athènes. Au fond, la table du Bureau, où siège comme vice-président Palamas, dont la figure est perpétuellement comme noyée dans l'ombre de sa méditation. Derrière les Académiciens, une rangée de sièges d'honneur où j'aperçois le bonnet carré de Venizélos. Et enfin, tout autour, trois rangées de sièges de cuir séparés par des plaques de marbre, dressées de champ, où prennent place les auditeurs. On reçoit un académicien et je ne comprends pas un traître mot de la καθαρεύουσα de ces Messieurs. Venizélos part alors, avec son sourire énigmatique de cérémonie, et la séance reprend. Andreadis parle d'Attale et je comprends quelques mots. Le soir, je m'invite chez les Weiglé. Benita souffre d'aphtes. Ils me montrent un écrit ridicule d'Amiguet, soi-disant reportage d'un journaliste écrit par lui-même avec la plus sottre prétention.

χαμηλότερα δίδακτρα. "Όλα αυτά άνακατεμένα με λίγο άντιβενιζελισμό, οί χῶροι γύρω άπ' τὸ Πανεπιστήμιο φρουροῦνται άπ' τήν άστυνομία. Έπωφελοῦμαι γιά ν' άνέβω στήν Άκρόπολη. Στο κέντρο τοῦ Παρθενώνα ὁ Amiguet ζωγραφίζει φανταχτεροὺς οὐρανοὺς γιά τοὺς ὁποίους εἶναι πολὺ περήφανος. Ὅσὸσο πόσο πιὸ ὠραῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς οὐρανὸς καὶ τί ὑπέροχο φῶς χύνεται πάνω στήν πόλη καὶ στὰ πρασινομένα λιβάδια τοῦ Φαλήρου! Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ θὰ χρειαζόντουσαν τὰ χρώματα τερεβινθίνης ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὁ παππούς. Σάν νὰ ἔχει άπλωθεῖ παντοῦ μιὰ τριανταφυλλένια σκιά. Κι ὅμως, τὰ μακρινὰ ὅπως καὶ τὰ κοντινὰ πλάνα εἶναι άπόλυτα εὐκρινή. Δημιουργεῖται ἡ έντύπωση ὅτι μερικά χρώματα ἔχουν άποτραβηχτεῖ κι ἔχουν μείνει οἱ πιὸ άνοιχτόχρωμες άποχρώσεις γιά νὰ χαῖδεύουν τὰ μάρμαρα. Καὶ πουθενά δέν βρίσκεις άτονία ἢ τυπικότητα· οἱ σκιές διατηροῦν τήν καθαρότητά τους καὶ ὁ πυλώνας τοῦ Έρεχθείου τήν έπαγρύπνησή του.

Ξανακατεβαίνω με λύπη ποὺ φεύγω, γιά νὰ παρευρεθῶ σὲ μιὰ συνεδρίαση τῆς Άκαδημίας. Ἡ εἰκόνα ἔχει έντονο τὸν τόνο τῆς έπισημότητας. Στο κέντρο ὑπάρχει ἓνα εἶδος ὀρθογώνιας άρένας ὅπου κάθονται γύρω άπό ἓνα τραπέζι οἱ Έλληνες «άθάνατοι» – άστρονόμοι, φιλόλογοι, φυσικοί, ιστορικοί, οικονομολόγοι. Αναγνωρίζω τὸ λίγο μαῖμουδίσιο πρόσωπο τοῦ Δροσίνη, τὸ κυριαρχικὸ βλέμμα τοῦ Άνδρεάδη, τήν ὀγκῶδη φιγούρα τοῦ Κουγέα καὶ τήν εὐγενικὴ καὶ πράα μορφή τοῦ Άρχιεπισκόπου Άθηνῶν. Στο βάθος τὸ τραπέζι τῆς Γραμματείας ποὺ καταλαμβάνει ὡς άντιπρόεδρος ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ ὁποῖος μοιάζει διαρκῶς θυθισμένος στή σκιά τοῦ στοχασμοῦ του. Πίσω άπό τοὺς Άκαδημαϊκοὺς ξεχωρίζει μιὰ σειρά άπό ἔδρανα γιά τοὺς έπισήμους ὅπου διακρίνω τὸν τετράγωνο σκοῦφο τοῦ Βενιζέλου. Καὶ τέλος, στὸν ὑπόλοιπο χῶρο τρεῖς σειρὲς άπό δερμάτινα καθίσματα, χωρισμένα μεταξύ τους άπό κάθετες μαρμάρινες πλάκες, γιά νὰ κάθονται οἱ κοινοὶ άκροατές. Ὑποδέχονται ἓναν νέο άκαδημαϊκὸ καὶ δέν καταλαβαίνω λέξη άπό τήν *καθαρεύουσα* αὐτῶν τῶν κυριῶν. Κατόπιν φεύγει ὁ Βενιζέλος, με τὸ αἰνιγματικό, τυπικὸ του χαμόγελο, καὶ ἡ συνεδρίαση συνεχίζεται. Ὁ Άνδρεάδης μιλάει γιά τὸν Άτταλο καὶ καταλαβαίνω μερικὲς λέξεις. Τὸ βράδυ αὐτοπροσκαλοῦμαι στοὺς Weiglé. Ἡ Benita ὑποφέρει άπό μιὰ ἄφθα. Μοῦ δείχνουν ἓνα γελοῖο κείμενο τοῦ Amiguet. Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὸ ρεπορτάζ ἑνὸς δημοσιογράφου γραμμένο άπό τὸν ἴδιο με άπίστευτα άνόητη οἴηση.

Vendredi 29 novembre

Temps assez frais, ciel changeant. Je travaille le matin à la maison. Le soir je vais à un concert de Melle Papaïoannou³⁶ que m'a recommandé Mme P/triou. Je n'en suis pas enchanté. La Appassionata est au-dessus de ses forces, les « Saudades du Brésil » de Milhaud sont de la musique moderne de la pire espèce. Seules les Images de Debussy me font plaisir, encore que je les trouve un peu monotones.

Samedi 30 novembre

Je m'achète une chemise, perd mon temps l'après-midi en arrivant en retard à un rendez-vous de P/triou qui est parti, mais passe une soirée très agréable chez M. Tsatsos qui habite avec sa mère une maison plongeant sur la mer à Castella. Ses invités sont Melle Topali, la sœur de l'étudiant de Genève mort à la montagne, simple et charmante, avec de splendides cheveux d'un blond assez foncé, M. [ ] et sa sœur, tous deux cultivés et sympathiques, l'étudiant joufflu de Kougeas, M. [ ], qui m'est antipathique parce qu'il a pris le genre des étudiants allemands, et M. Tsirimokos [ ], le fils du directeur de la bibliothèque. Mme Tsatsos, dont le sourire est agréable, me reçoit très simplement, mais, pour avoir mis mon costume gris neuf je suis le seul à ne pas être en noir.

La conversation est surtout littéraire. M. [ ] nous lit très bien de beaux vers de Palamas, on discute un livre de critique écrit par un très jeune auteur. C'est sympathique de voir toute une petite société se passionner pour de telles questions. Par une merveilleuse nuit étoilée, sans lune, ce sont les belles, nous rentrons par le dernier tram.

Dimanche 1er décembre

Je me lève juste à temps pour aller au concert populaire. La Ve de Beethoven est dirigée honnêtement mais ne m'emballa pas tandis que

---

36. Marika Papaïoannou (1904-1994), pianiste et professeur au Conservatoire d'Athènes.

Παρασκευή 29 Νοεμβρίου

Καιρός αρκετά δροσερός, ούρανός ἄστατος. Τὸ πρωὶ δουλεύω στὸ σπίτι. Τὸ βράδυ πηγαίνω σ' ἓνα ρεσιτάλ τῆς δεσποινίδας Παπαϊωάννου³² κατὰ σύσταση τῆς κυρίας Παπαδημητρίου. Δὲν μ' ἐνθουσιάζει. Ἡ «Ἀπασιονάτα» ξεπερνάει τὶς δυνάμεις τῆς καὶ οἱ «Saudades du Brésil» τοῦ Milhaud ἀποτελοῦν κάκιστο δεῖγμα μοντέρνας μουσικῆς. Μόνο οἱ «Images» τοῦ Debussy μοῦ δίνουν εὐχαρίστηση, ἂν καὶ τὶς βρίσκω λίγο μονότονες.

Σάββατο 30 Νοεμβρίου

Ἀγοράζω ἓνα πουκάμισο, τὸ ἀπόγευμα χάνω τὴν ὥρα μου φτάνοντας ἀργοπορημένα στὸ ραντεβού πού ἔχω μὲ τὸν Παπαδημητρίου πού ἔχει φύγει, ἀλλὰ περνᾶω μιὰ πολὺ εὐχάριστη βραδιά στοῦ κυρίου Τσάτσου πού μένει μὲ τὴ μητέρα του σ' ἓνα σπίτι πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα στὴν Καστέλα. Οἱ ἄλλοι καλεσμένοι του εἶναι ἡ δεσποινὶς Τοπάλη, ἀδελφὴ τοῦ φοιτητῆ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης πού σκοτώθηκε στὸ βουνό, ἀπλὴ καὶ χαριτωμένη μὲ ὑπέροχα σκουρόξανθα μαλλιά, ὁ κύριος [ ] μὲ τὴν ἀδελφὴ του, καλλιεργημένοι καὶ συμπαθητικοί, ὁ μαθητὴς τοῦ Κουγέα μὲ τὰ φουσκωμένα μάγουλα, ὁ κύριος [ ] πού μοῦ εἶναι ἀντιπαθὴς γιατί ἀντιγράφει τὸ ὕφος τῶν Γερμανῶν φοιτητῶν, καὶ ὁ κύριος Τσιριμῶκος [ ], γιὸς τοῦ διευθυντῆ τῆς Βιβλιοθήκης. Ἡ κυρία Τσάτσου, μὲ τὸ εὐχάριστο χαμόγελο, μὲ ὑποδέχεται μὲ ἀπλότητα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔβαλα τὸ καινούριο γκρι κουστούμι μου εἶμαι ὁ μόνος πού δὲν φοράω μαῦρα.

Ἡ κουβέντα περιστρέφεται κυρίως γύρω ἀπὸ θέματα φιλολογικά. Ὁ κύριος [ ] μᾶς διαβάζει καλὰ ὠραίους στίχους τοῦ Παλαμᾶ, συζητᾶμε ἓνα κριτικὸ δοκίμιο γραμμένο ἀπὸ ἓναν πολὺ νέο συγγραφέα. Εἶναι συμπαθητικὸ νὰ βλέπει κανεὶς τόσους ἀνθρώπους νὰ παθιάζονται γιὰ τέτοια ζητήματα. Γυρίζουμε στὴν Ἀθήνα μὲ τὸ τελευταῖο τράμ. Ἡ νύχτα εἶναι ὑπέροχη, χωρὶς φεγγάρι, κι οἱ ὄμορφες εἶναι τ' ἀστέρια.

Κυριακὴ 1η Δεκεμβρίου

Σηκώνομαι ἴσα ἴσα γιὰ νὰ προλάβω τὴ λαϊκὴ συναυλία. Ἡ 5η τοῦ Beethoven διευθύνεται φιλότιμα ἀλλὰ δὲν μ' ἐνθουσιάζει, ὅμως ἐντυπωσιάζει.

32. Μαρίκα Παπαϊωάννου (1904-1994), πιανίστρια, καθηγήτρια Ὡδείου Ἀθηνῶν.

le 4e Concerto de Beethoven, joué par une jeune Bulgare, Melle L. Kristova, me fait une très grande impression. Il est extrêmement moderne et dans beaucoup d'endroits fait prévoir la 9e. Il doit être contemporain de la Fantaisie pour piano, orchestre et chœurs, dont il a par places le caractère d'improvisation. Après cela, un lamentable solo de concert pour flûte et Mitropoulo au piano,³⁷ et deux fragments de l'Intermezzo de Strauss, qui me reporte à Vienne où je l'avais entendu. Impression de plénitude sonore et de richesse mélodique agréable, mais quel fond médiocre. Après avoir mangé des σουβλάκια, je monte lire sur l'Acropole. Des evzones font très bien avec leurs couleurs vives et leurs mollets bombés dont le recourbement des babouches accentue la cambrure. Ciel un peu embrumé.

Décidément cette saison est celle de l'Erechtéion. Depuis que le soleil n'est plus éclatant, les Propylées ne disent plus rien. Visite à Melle Petridis dont le père a le typhus. Puis je gèle à l'Ἐλευθέρη σκηνή pour entendre la « Fin du Voyage », pièce de guerre traduite de l'anglais, extrêmement dramatique, et jouée avec un talent qui mériterait un public moins stupide, riant constamment aux mots qui ont la valeur la plus tragique.

Lundi 2 décembre

Dans mon habit neuf, je vais faire visite à M. Kyrou, directeur de l'Hestia, au fils du directeur de la Bibliothèque Psychari, Calogheropoulos, un peu schlemil, à M. Bron, notre chargé d'affaires, passe inutilement encore une fois, la dernière, au Ministère de l'Intérieur. L'après-midi, course inutile au Club universitaire, fermé à cause de la grève des étudiants, et travail à la maison. Longue lettre à Henri³⁸ qui m'a envoyé des dessins des gosses et demande mon avis sur les projets de Madelon.³⁹

37. C'était le concerto solo pour flûte et piano de J. Demersseman.

38. Henri Boissonnas, beau-frère de Samuel Baud-Bovy (voir n. 12).

39. Madeleine Baud-Bovy, sœur de Samuel.

ζομαι πολύ από το 4ο Κονσέρτο του Beethoven που εκτελείται από μια νεαρή Βουλγάρα, τη δεσποινίδα L. Kristova. Είναι εξαιρετικά μοντέρνο και σε πολλά σημεία προαγγέλλει την 9η. Θα πρέπει να γράφτηκε την ίδια εποχή με τη Φαντασία για πιάνο, ορχήστρα και χορωδία καθώς ενσωματώνει εδώ κι εκεί σημεία με αυτόσχεδιαστικό χαρακτήρα. Μετά απ' αυτό, ένα αξιοθρήνητο κομμάτι κονσέρτου για φλάουτο³³ με τον Μητρόπουλο στο πιάνο και δυο αποσπάσματα από την όπερα «Intermezzo» του R. Strauss, που με μεταφέρει στη Βιέννη όπου το είχα ξανακούσει. Έχει πλούσια ήχητικότητα και ευχάριστη πληθώρα μελωδιών αλλά σαν μουσική δεν έχει βάθος. Τρώω σουβλάκια και ανεβαίνω στην Ακρόπολη να διαβάσω. Κάτι ευζωνοί έχουν θαυμάσιο παρουσιαστικό με τα ζωηρά τους χρώματα και τις φουσκωμένες τους γάμπες που τονίζονται από την κυρτωμένη μορφή των τσαρουχιών. Ο ούρανός ελαφρώς συννεφιασμένος.

Είναι σαφές ότι αυτή η εποχή ταιριάζει στο Έρέχθειο. Τα Προπύλαια δεν λένε τίποτα από τη στιγμή που ο ήλιος χάνει τη δυνατή του λάμψη. Έπίσκεψη στη δεσποινίδα Πετρίδη που ο πατέρας της είναι άρρωστος με τύφο. Μετά παγώνω στην αίθουσα της «Ελεύθερης Σκηνης» για να παρακολουθήσω το «Τέλος του Ταξιδιού», έργο για τον πόλεμο εξαιρετικά δραματικό, μεταφρασμένο απ' τα αγγλικά. Έρμηνεύεται από ταλαντούχους ήθοποιους που άξιζε να παίζουν μπροστά σ' ένα εξυπνότερο κοινό, άφου αυτό γελούσε συνέχεια με τις λέξεις που είχαν το τραγικότερο βάρος.

Δευτέρα 2 Δεκεμβρίου

Με το καινούριο κοστούμι μου κάνω επίσκεψη στον κύριο Κύρου, διευθυντή της «Εστίας», στον γιο του διευθυντή της Βιβλιοθήκης Ψυχάρη, κύριο Καλογερόπουλο, λίγο αγαθό, στον επιτετραμμένο της πρεσβείας μας κύριο Βρον. Γι' άλλη μια φορά, την τελευταία, περνάω άπρακτος από το Υπουργείο Έσωτερικών. Το απόγευμα περνάω άδικα από τη Φοιτητική Λέσχη, κλειστή λόγω της απεργίας των φοιτητών, και δουλειά στο σπίτι. Μεγάλο γράμμα στον Henri³⁴ που μου έχει στείλει σκίτσα των παιδιών και ζητάει τη γνώμη μου για τα μελλοντικά σχέδια της Madelon.³⁵

33. Ήταν το έργο «Σόλο κονσέρτο αρ. 4 για φλάουτο και πιάνο» του J. Demersseman.

34. Henri Boissonnas, γαμπρός του Samuel Baud-Bovy (βλ. ύποσημ. 9).

35. Madeleine Baud-Bovy, αδελφή του Samuel.

Mardi 3 décembre

Temps merveilleux. Mais je reste travailler à la maison les chansons transcrites par Psachos,⁴⁰ aussi en veux-je à Amiguet qui vient me faire une visite interminable, en me disant qu'il a des envies d'amour! Je le reçois assez fraîchement. L'après-midi, promenade conversation avec Papadimitriou au Zappeion.

Mercredi 4 décembre

Temps splendide. Après avoir manqué Oikonomos au Musée et passé à la police des Etrangers, je prends un café dans le jardin du Musée, tout fleuri de chrysanthèmes à l'ombre des palmiers, avant d'aller faire connaissance de Calomiris, un grand et assez fort gaillard, un peu commun d'allures.

J'ai un peu de remords par ce temps idéal de m'enfermer l'après-midi au club universitaire, même pour jouer du Mozart, mais j'en suis récompensé par la commande que je vais faire avec mon Papadimitracopoulos de musique pour notre orchestre. Que diable, quand les parties seront là, il nous faudra bien trouver des musiciens. Puis je trotte chez les Merlier avant de retrouver Papadimitriou dans le bureau d'Oikonomos qui me reçoit très aimablement. Un fin croissant de lune se lève derrière les colonnes de Zeus, dans les dernières lueurs du couchant. Puis concert Rubinstein: un très grand artiste. L'Aurore de Beethoven, des pièces d'Albeniz, de Falla, la Fantaisie Polonaise de Chopin me satisfont entièrement, du Debussy au contraire me laisse assez froid. Je suis repéré par les Skokos qui me font des excuses sans grande cordialité mais qui me rassurent pourtant.

Jeudi 5 décembre

Toujours le même beau temps. Je bouscule mon déjeuner, prends un taxi, car il y a grève des autobus, puis le train du Pirée. Par ce beau temps, même ce vilain port est joli; égayé par les corbeilles d'oranges

---

40. K. A. Psachos a publié des chansons populaires en notation byzantine et européenne.

Τρίτη 3 Δεκεμβρίου

Ὁ καιρὸς θαυμάσιος. Ἀλλὰ κάθομαι στὸ σπίτι νὰ δουλέψω τὰ τραγούδια ποὺ κατέγραψε ὁ Ψάχος³⁶ κι ἐκνευρίζομαι μὲ τὸν Amiguet ποὺ ἔρχεται νὰ με δεῖ καὶ δὲν φεύγει μὲ τίποτα μιλώντας μου γιὰ τὰ ἐρωτικά του! Τὸν ὑποδέχομαι μὲ κάποια ψυχρότητα. Τὸ ἀπόγευμα περίπατος καὶ κουβέντα μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὸ Ζάππειο.

Τετάρτη 4 Δεκεμβρίου

Ὁ καιρὸς θαυμάσιος. Ἀφοῦ δὲν πρόλαβα τὸν Οἰκονόμου στὸ Μουσεῖο καὶ ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἐπίσκεψη στὴν Ὑπηρεσία Ἀλλοδαπῶν, κάθομαι γιὰ καφὲ στὴ σκιά τῶν φοινικόδεντρων στὸν Κήπο τοῦ Μουσείου, τριγυρισμένος ἀπὸ χρυσάνθεμα, πρὶν πάω νὰ γνωρίσω τὸν Καλομοίρη, ἕναν ψηλὸ κι ἀρκετὰ δυνατὸ λεβεντάνθρωπο, χωρὶς ὅμως ἰδιαίτερη φινέτσα.

Αἰσθάνομαι λίγες τύψεις ποὺ μ' αὐτὸν τὸν θαυμάσιο καιρὸ κλείνομαι τὸ ἀπόγευμα στὴ Φοιτητικὴ Λέσχη, ἔστω γιὰ νὰ παίξω Mozart. Αὐτὸ ποὺ με ἀποξημιώνει κάπως εἶναι ὅτι μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο παραγγέλνουμε παρτιτούρες γιὰ τὴν ὀρχήστρα μας. Διάβολε, ὅταν θὰ τὶς ἔχουμε στὸ χέρι θὰ πρέπει νὰ βροῦμε καὶ τοὺς μουσικούς. Μετὰ πηγαίνω στοὺς Μερλιέ, προτοῦ ξανασυναντήσω τὸν Παπαδημητρίου στὸ γραφεῖο τοῦ Οἰκονόμου ποὺ με ὑποδέχεται πολὺ φιλικά. Ἐνα λεπτὸ μισοφέγγαρο διακρίνεται πίσω ἀπὸ τοὺς Στύλους τοῦ Διὸς καθὼς χάνεται ὁ ἥλιος. Ἐπειτα συναυλία τοῦ Rubinstein: πολὺ μεγάλος καλλιτέχνης. Μένω ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴ «Χαραυγὴ» τοῦ Beethoven, τὶς συνθέσεις τῶν Albeniz καὶ de Falla καὶ τὴ Φαντασία-Πολωνέζα τοῦ Chopin. Ὁ Debussy ἀντίθετα μ' ἀφήνει ἀδιάφορο. Μὲ βλέπουν οἱ Σκόκοι ποὺ μοῦ δικαιολογοῦνται, ὄχι μὲ πολλὴ ἐγκαρδιότητα, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε μὲ καθησυχάζουν.

Πέμπτη 5 Δεκεμβρίου

Ὁ καιρὸς πάντα καλός. Τρῶω στὰ πεταχτά, παίρνω ἕνα ταξί, ἐπειδὴ τὰ λεωφορεῖα ἔχουν ἀπεργία, καὶ μετὰ μπαίνω στὸ τρένο γιὰ τὸν Πειραιά. Μ' αὐτὸ τὸν ὥραϊο καιρὸ ἀκόμα κι αὐτὸ τὸ ἄχαρο λιμάνι εἶναι ὁμορφο-

36. Ὁ Κ. Α. Ψάχος ἐξέδωσε δημόδη ἄσματα σὲ βυζαντινὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ.

et de mandarines des marchands, et moins empuanti que pendant l'été. Je n'ai pas trop longtemps à attendre pour avoir un petit bateau à benzine qui doit me conduire à Salamine. Il est très joli de couleurs, d'un vert-bleu passé; dedans des marins, soignés, des femmes jeunes, des châles sur la tête, des hommes que toute ébauche de discussion rassemble soudain en un point du pont. Nous dépassons la triste Psittalie, le promontoire repelé de Kynosoura et entrons dans le détroit de Salamine. Derrière nous, la plaine d'Athènes est noyée encore de brumes. Devant nous, les flancs lie de vin de vieux cuirassés se reflètent étrangement dans l'eau. Nous touchons une petite échelle, puis sur des eaux vertes et transparentes nous glissons jusqu'à Paloukia; de grands cuirassés tout blancs sont embossés près du port d'Arapis. Je dix-heures et déjeune à la fois de chocolat et de pasta kydoni tout en m'acheminant vers la ville principale de Coulouri. Avant d'y arriver, je me jette sur la gauche, entre les champs où le blé lève et les carrés de vigne dont les ceps, entourés d'une petite cuvette dessin des stries parallèles dans le fond des petites vallées qui s'ouvrent entre des chaînes disposées en étoile et dont chacune forme un promontoire au milieu des eaux. Entre les cailloux, poussent des anémones blanches et roses qu'agite le vent. On entend, sur les cailloux, résonner les pioches d'ouvriers qui défrichent ce sol aride, bon tout au plus à nourrir des moutons, dont je remarque les parcs, faits de pierres sèches, les mandres, comme on les appelle ici. Le but vers lequel je marche est le sommet le plus haut de l'île où je vois se profiler des arbres. Sur les autres crêtes, au-dessus de Coulouri et d'Arapis, c'est le rose du désert. Dans le parfum des buissons aromatiques, sur les âpres cailloux, je grimpe rapidement, m'arrêtant pour faire quelques photos. Un petit éperon traversé, où tinte la clochette d'une chèvre invisible, j'ai une vision de paradis: un pré – du blé sans doute – dans un petit ensellement, de ce vert qui fait chanter le voisinage du rose, et qu'approfondit l'ombre des pins. En haut de ce petit col, des deux côtés duquel des ravins se terminent dans la mer par des deltas très arrondis, une hutte de pierre et un toit de branchages,

είναι λιγότερο βρόμικο απ' ό,τι το καλοκαίρι και τὰ καλάθια τῶν ἐμπόρων μὲ τὰ πορτοκάλια και τὰ μανταρίνια τοῦ δίνουν μιὰν εὐχάριστη ὄψη. Χωρὶς νὰ περιμένω πολὺ καταφθάνει τὸ βενζινόπλοιο ποῦ θὰ μὲ πάει στὴ Σαλαμίνα. Τὰ χρώματά του, ξεθωριασμένα γαλαζοπράσινα, εἶναι πολὺ ὠραῖα· συνταξιδεύω μὲ ναῦτες μὲ περιποιημένη ἐμφάνιση, νεαρὲς γυναῖκες μὲ τσεμπέρια και ἄντρες ποῦ τοὺς βλέπεις στὸ κατάστρωμα νὰ σπεύδουν νὰ λάβουν μέρος στὶς διάφορες συζητήσεις. Προσπερνᾶμε τὴ θλιθερὴ Ψυττάλεια, τὴν κατάξερη χερσόνησο Κυνόσουρα και μπαίνουμε στὸν πορθμὸ τῆς Σαλαμίνας. Πίσω μας ἡ πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν παραμένει ἀκόμα τυλιγμένη στὴν ὁμίχλη. Μπροστὰ μας οἱ μὸβ πλευρὲς τῶν παλιῶν θωρηκτῶν καθρεφτίζονται παράξενα μέσα στὸ νερό. Κάνουμε μιὰ μικρὴ στάση και κατόπιν πλέουμε σὲ νερὰ πράσινα και διαφανή, ὡς τὰ Παλούκια· κοντὰ στὸ λιμάνι τοῦ Ἀράπη εἶναι ἀγκυροβολημένα μεγάλα κατάλευκα θωρηκτά. Βαδίζοντας πρὸς τὴν κύρια πόλη, τὴν Κούλουρη, μασουλῶ γιὰ πρόγευμα και γεῦμα σοκολάτα και κυδωνόπαστο. Πρὶν φτάσω στρίβω ἀριστερὰ ἀνάμεσα σὲ σπαρμένα χωράφια, ὅπου φυτρῶνει τὸ στάρι και σὲ ἀμπέλια ποῦ τὰ κλήματά τους εἶναι φυτεμένα σὲ μικρὲς γούδες και διαγράφουν παράλληλες ραβδώσεις στὸ βάθος τῶν μικρῶν κοιλάδων ποῦ ἐκτείνονται ἀνάμεσα σὲ ράχες μὲ ἀστεροειδῆ διάταξη και ποῦ ἡ κάθε μιὰ σχηματίζει μικρὸ ἀκρωτήρι στὴ θάλασσα. Ἀνάμεσα στὰ χαλίκια φυτρῶνουν ἄσπρες και τριανταφυλλένιες ἀνεμώνες ποῦ κυματίζουν στὸν ἄνεμο. Στὰ χαλίκια ἀντηχοῦν οἱ τσάπες τῶν ἐργατῶν ποῦ ξεχορταριάζουν αὐτὴν τὴν ἄγονη γῆ, κατάλληλη μόνο γιὰ νὰ θρέψει τὰ πρόβατα. Βλέπω τὶς στάνες τους, τὶς μάντρες τους, ὅπως τὶς λένε ἐδῶ, χτισμένες ἀπὸ ξερολιθιές. Περπατῶ μὲ προορισμὸ τὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ νησιοῦ, ὅπου βλέπω νὰ ξεχωρίζουν δέντρα. Στὶς ἄλλες ράχες πάνω απ' τὴν Κούλουρη και τὸν Ἀράπη ἀπλώνεται τὸ ρόδινο χρῶμα τῆς ἐρήμου. Σκαρφαλώνω γρήγορα ἀνάμεσα σὲ ἀρωματικούς θάμνους, περνώντας πάνω ἀπὸ τραχιὰ χαλίκια, σταματώντας γιὰ νὰ βγάλω μερικὲς φωτογραφίες. Πέρα ἀπὸ ἓνα ὕψωμα ἀκούω τὸ κουδουνάκι μιᾶς ἀόρατης κατσίκας και βλέπω ἓνα θέαμα παραδεισένιο: ἓνα λιβάδι –μὲ στάρι ἀναμφίβολα– σὲ ἓνα μικρὸ διάσελο, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πράσινο ποῦ ἐξυμνεῖ τὸ γειτονικὸ τριανταφυλλί, και τὸ κάνει πιὸ βαθὺ ἢ σκιὰ τῶν πεύκων. Στὴν κορυφὴ αὐτοῦ τοῦ διασέλου βλέπω δυὸ φαράγγια, ἀριστερὰ και δεξιὰ, ποῦ καταλήγουν στὴ θάλασσα μὲ στρογγυλὰ δέλτα, και μιὰ πέτρινη καλύβα σκεπασμένη

abri d'un berger et d'un troupeau absents. En montant dans les pins – si nombreux autrefois qu'ils donnaient son nom à l'île: Πιτυούσα – je croise un bûcheron qui charge de bois deux mulets, et j'arrive bientôt sur la crête; un souffle frais fait bruire les pins, onduler les petites tiges vertes des épis. Je m'avance sur le sommet le plus S.O., dénudé celui-là et qui plonge sur la mer. Je puis jouir de là de l'ensemble du paysage dont j'ai aperçu les détails en montant.

En face de moi, la pyramide blanche de Κούλουρη, au bord d'un golfe dont les eaux, plissées comme la peau sur le lait, sont grisâtres avec des reflets verdâtres; derrière les chaînes occidentales de l'île, Mégare, à droite Eleusis, dominées par des montagnes dont les sommets se perdent dans les nuages; plus à droite encore, le détroit de Salamine, d'un bleu profond, où j'imagine les deux flottes des Grecs et des Perses, avec sur une rive Xerxès sur son trône, et de l'autre, les Athéniens, les femmes et les enfants.

Les Perses d'Eschyle que j'ai pris avec moi m'aident à rendre plus proche cette évocation. Je souligne la réponse du messager à Atossa qui lui demande:

241 –τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κάπιδεσπόζει στρατῶ;
–οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.

et les encouragements des chefs grecs:

402 ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατριδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρόων ἔδη,
θῆκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

et ces vers qui expriment si bien le triomphe de l'individualisme grec:

590 οὐδ' ἔτι γλῶσσα θροτοῖσιν
ἐν φυλακαῖς· λέλυται γὰρ
λαὸς ἐλευθέρα θάζειν,
ὡς ἐλύθη ζυγὸν ἀλκᾶς.

μὲ ξερόκλαδα, τὸ καταφύγιο ἑνὸς βοσκοῦ μὲ τὸ κοπάδι του ποὺ αὐτὴν τὴ στιγμή λείπουν. Ἀνεβαίνοντας στὸ δάσος μὲ τὰ πεῦκα –ποὺ ἦταν κάποτε τόσα πολλά, ὥστε ἔδωσαν στὸ νησί τὸ ὄνομά του: *Πιτυοῦσα*– διασταυρώνομαι μ' ἕναν ξυλοκόπο ποὺ φορτώνει δυὸ μουλάρια μὲ ξύλα. Σὲ λίγο φτάνω στὴν κορυφογραμμὴ· ἕνα δροσερὸ ἀεράκι κάνει νὰ θροῖζουν τὰ πεῦκα καὶ νὰ κυματίζουν τὰ κοντὰ πράσινα κοτσάνια μὲ τὰ στάχια. Προχωρῶ πρὸς τὴ ΝΔ κορυφή, ποὺ εἶναι γυμνὴ καὶ βουτάει κατευθεῖαν στὴ θάλασσα. Ἀπὸ δῶ μπορῶ νὰ ἀπολαύσω στὸ σύνολό του τὸ τοπίο ποὺ τὸ εἶχα ἤδη διακρίνει, ἀνεβαίνοντας, στὶς λεπτομέρειές του.

Μπροστά μου ἡ ἄσπρη πυραμίδα τῆς *Κούλουρης*, στὴν ἄκρη ἑνὸς κόλπου ποὺ τὰ νερά του, ρυτιδιασμένα σὰν τὴν πέτσα στὸ γάλα, εἶναι γκριζωπὰ μὲ πρασινωποὺς ἀντικατοπτρισμούς· ἀπὸ πίσω οἱ δυτικὲς ὄροσειρές τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ Μέγαρα, δεξιὰ ἢ Ἐλευσίνα περιστοιχιζόμενα καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ βουνὰ ποὺ οἱ κορυφές τους χάνονται μέσα στὰ σύννεφα· ἀκόμα πῖο δεξιὰ ὁ βαθυγάλανος πορθμὸς τῆς Σαλαμίνας, ὅπου βλέπω μὲ τὴ φαντασία μου τοὺς δύο στόλους, τὸν ἑλληνικὸ καὶ τὸν περσικὸ, μὲ τὸν Ξέρξη στὸ θρόνο του στὴ μιὰ ὄχθη καὶ στὴν ἄλλη τοὺς Ἀθηναίους, τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ.

Στὴν ἀναπόληση μὲ βοηθοῦν οἱ «Πέρσες» τοῦ Αἰσχύλου ποὺ πῆρα μαζί μου. Ὑπογραμμίζω στὸ κείμενο τὴν ἀπάντηση τοῦ ἀγγελιαφόρου στὴν Ἄτοσσα ποὺ τὸν ρωτᾷει:

241 – τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεσι κάπιδεσπόξει στρατῶ;
– οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.

Καὶ τὰ παραγγέλματα τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν:

402 ... ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρώων ἔδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Καὶ τοὺς στίχους αὐτοὺς ποὺ ἐκφράζουν τόσο ὠραῖα τὸν ἑλληνικὸ ἀτομικισμό:

590 – οὐδ' ἔτι γλῶσσα θροτοῖσιν
ἐν φυλακαῖς· λέλυται γὰρ
λαὸς ἐλεύθερα θάζειν,
ὡς ἐλύθη ζυγὸν ἀλκᾶς.

et ces autres encore qu'échangent le chœur et l'ombre de Darius :

792 –αὐτὴ γὰρ ἢ γῆ ξύμμαχος κείνοις πέλει.
 –πῶς τοῦτ' ἔλεξας, τίνι τρόπῳ δὲ συμμαχεῖ;
 –κτείνουσα λιμῶ τοὺς ὑπερπόλλους ἄγαν.

La plaine d'Athènes où, en montant, j'ai distingué un instant les renflements du Lycabette et de l'Acropole est de nouveau rendue plus lointaine par la brume. On voit pourtant encore briller les carrières du Pentélique, couronnées de nuages. L'Hymette s'incline vers la mer, presque noirâtre devant le Pirée et le Phalère et où brille d'un blanc presque métallique l'île de Psittalie. Plus près de moi, la Κυνόσουρα est bien une queue de chien, pelée et galeuse. Devant le grand et haut horizon de la mer, le cône adouci d'Egine, à droite, les monts du Péloponèse et sur la mer, entre Egine et l'isthme, le brasillage des rayons d'un soleil voilé.

Il me faut pourtant redescendre; je passe par un autre sommet, dans les pins, qui à la lumière déjà vespérale du soleil, éclatent de couleur. Tous sont écorchés par les collecteurs de résine qui, au lieu des bassins de métal employés dans les autres régions, disposent des pierres creuses pour recueillir la résine qui les recouvre d'une carapace luisante. Je reprends mon chemin, marqué sur les pierres par les traces de la terre rouge déposées par les semelles des passants. L'ombre déjà est autour de moi; tandis que rougeoit la côte de l'Attique.

Par une petite oliveraie, je gagne le village d'Ambélaki, tout passé à la chaux, jusqu'aux tuiles des toits et qui me fait penser à un village arabe, car les murs des maisons extérieures lui font comme une enceinte, et je regagne en courant Paloukia, dans le parfum de la cassie, car j'entends siffler mon bateau.

J'arrive juste à temps pour le prendre; des mandarines qu'y vend un enfant, sur un joli plateau doré, viennent tromper ma faim, et nous partons, dans l'ombre déjà du soir. Le soleil qui glisse au-dessus des montagnes de l'île peut tout juste poser sur l'eau un reflet pâle comme un reflet de lune. Nous entrons dans le golfe d'Ambelaki, où mouillent mes croiseurs lie-de-vin. Sur l'un, le plus déteint,

Καὶ αὐτοὺς ἀκόμα ποὺ ἀνταλλάσσουν ὁ χορὸς καὶ ὁ ἴσκιος τοῦ Δαρείου:

792 – αὐτὴ γὰρ ἡ γῆ ξύμμαχος κείνοις πέλει.

– πῶς τοῦτ' ἔλεξας, τίνη τρόπῃ, δὲ συμμαχεῖ;

– κτείνουσα λιμῶ τοὺς ὑπερπόλλους ἄγαν.

Ἡ πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου, ἀνηφορίζοντας, διέκρινα τὰ ὑψώματα τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῆς Ἀκρόπολης, μοιάζει πάσι πιὸ ἀπομακρυσμένη ἐξαιτίας τῆς ὀμίγλης. Ἀλλὰ τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης ἐξακολουθοῦν νὰ λάμπουν στεφανωμένα ἀπὸ τὰ σύννεφα. Ὁ Ὑμηττὸς γέρνει πρὸς τὴ θάλασσα, ποὺ εἶναι σχεδὸν μαυριδερὴ μπροστὰ στὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ Φάληρο, ἐνῶ ἡ Ψυττάλεια ἀστράφτει μ' ἓνα λευκὸ σχεδὸν μεταλλικόν. Πιὸ κοντὰ μου ἡ *Κυνόσουρα*, φαλακρὴ καὶ ψωριάρικη, μοιάζει πραγματικὰ μὲ οὐρὰ σκύλου. Στὸ βάθος ὁ ἀπέραντος ὀρίζοντας τῆς θάλασσας, μὲ τὸν κῶνο τῆς Αἴγινας νὰ ἀγνοφαίνεται, δεξιὰ τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, ἀνάμεσα στὴν Αἴγινα καὶ τὸν Ἰσθμό, λαμπυρίζουν οἱ ἀκτίνες ἐνὸς ἡλίου θαμποῦ.

Πρέπει ὅμως νὰ κατηφορίσω· περνᾶω ἀπὸ ἓνα ἄλλο ὕψωμα, γεμάτο πεῦκα ποὺ στὸ φῶς τοῦ ἑσπερινοῦ ἡλίου τὰ χρώματά τους λάμπουν. Ὅλα τὰ δέντρα εἶναι γδαρμένα ἀπὸ τοὺς ρητινοσυλλέκτες. Τὸ ρετσίφι δὲν στάζει ἐδῶ, ὅπως ἄλλοῦ, σὲ μεταλλικὰ δοχεῖα, ἀλλὰ σὲ βαθυουλεμένες πέτρες, κἀνοντάς τες νὰ μοιάζουν μὲ λαμπερὰ καθούκια. Συνεχίζω τὴν κατάβαση ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τοῦ κόκκινου χύματος ποὺ ἀφήνουν στὶς πέτρες οἱ σόλες τῶν διαβατῶν. Ἔχει ἀρχίσει νὰ μὲ τυλίγει τὸ σκοτάδι· τὴν ἴδια στιγμή οἱ ἀπέναντι ἀκτὲς τῆς Ἀττικῆς ροδίζουν.

Μέσα ἀπὸ ἓναν μικρὸ ἔλαιώνα φτάνω στὰ Ἀμπελάκια, ὅπου τὰ σπίτια – ἀκόμα καὶ τὰ κεραμίδια – εἶναι ὅλα ἀσβεστωμένα, πράγμα ποὺ μοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση ἀραβικοῦ χωριοῦ, καθὼς οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν κατοικιῶν σχηματίζουν ἓνα εἶδος περίφραξης, καὶ τρέχοντας, μέσα στὸ ἄρωμα ποὺ ἀναδίνουν οἱ γαζίες, φτάνω στὰ Παλούκια, ὅπου ἤδη ἀκούω τὸ καράβι μου νὰ σφυρίζει.

Μόλις τὸ προλαβαίνω. Ἡ πείνα μου κάπως καταλαγιάζει ἀπὸ τὰ μαγναρινία ποὺ πουλάει ἓνα ἀγόρι σ' ἓναν ὠραῖο χρυσαφένιο δίσκο. Ὅταν ξεκινᾶμε εἶναι ἤδη μισοσκόταδο. Ὁ ἥλιος ποὺ γλιστράει πάνω ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ μόλις καὶ μετὰ βίας ἀφήνει νὰ φανεῖ στὸ νερό, ὠρῆ, μὴν ἀνταύγεια σὰν τῆς σελήνης. Μπαίνουμε στὸν κόλπο στὰ Ἀμπελάκια, ὅπου εἶναι ἀγκυροβολημένα τὰ μὸβ καταδρομικά. Ἐνα ἀπ' αὐτά, τὸ πιὸ

le nom Thémistocle. Puis nous croisons sur la rive opposée. La nuit est là; le phare de Psittalie jette ses éclairs sur le fond brillant encore du couchant. Nous entrons dans le port, et, au son de la cloche du soir, tous les hommes du bateau se découvrent et se signent et implorent: "Αἱ-Νικόλα θαλασσινέ. C'est demain la fête du Saint des Marins et tous les bateaux scintillent de lumières. Je suis un peu étourdi en me retrouvant sur le port et ai quelque peine à retrouver mon métro d'Athènes. Je passe poser un mot dans l'auto d'Amiguet, rentre écrire, avec de délicieuses crampes d'estomac.

Vendredi 6 décembre

J'attends P/triou qui pensait avoir vacances pour St-Nicolas et qui vient me dire qu'il doit aller à son travail. L'après-midi, je dois prendre un taxi pour aller au club universitaire, bien que les marins, les officiers et des volontaires aient réussi à remplacer presque entièrement les cheminots grévistes. Je joue avec mon P/poulo jusqu'au moment où vient me prendre P/triou avec qui je rentre à la maison et sous la dictée de qui j'écris une chanson scyrienne. Ses yeux sont tout brillants tandis qu'il m'en répète ces phrases qui le reportent dans son île.

Le soir, j'invite à dîner Joannidis. Après un ouzo chez Loukei, nous passons voir l'exposition d'une demoiselle Polychroniadou, une céramiste de très grand talent, en possession d'un métier riche et varié et dont certains vases, soit qu'elle s'y inspire de l'art mycénien, minoen ou archaïque, soit qu'elle y représente des paysannes en prière ou à leur travail, sont véritablement parfaits. Par contre, quelques dessins de Tombros manquent d'intérêt.

Nous nous souçons un peu, dans une taverne nouvellement ouverte sur le Bd. Amélie et dont le résiné est excellent. Puis discutant sur l'avenir littéraire de la Grèce, nous allons prendre un café au Zappeion.

ξεβαμμένο, ονομάζεται «Θεμιστοκλῆς». Κατόπιν περνάμε στην ἀπέ-
ναντι ἀκτή· εἶναι πιά νύχτα. Ὁ φάρος τῆς Ψυττάλειας ἐξαπολύει τὶς
λάμπεις πάνω στὸ φωτεινὸ ἀκόμα φόντο τοῦ ἡλιοβασιλέματος. Μπαί-
νουμε στὸ λιμάνι καὶ μόλις ἀκουστεῖ ἡ ἐσπερινὴ καμπάνα ὅλοι οἱ ἄντρες
στὸ καράβι βγάζουν τὸ καπέλο τους καὶ σταυροκοποῦνται καὶ προσεύ-
χονται στὸν *Ἁι-Νικόλα τὸν θαλασσινό*. Αὐριο εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ προ-
στάτη τῶν ναυτικῶν καὶ ὅλα τὰ πλοῖα εἶναι στολισμένα μὲ φωτάκια.
Εἶμαι λίγο ζαλισμένος ὅταν ἀποβιβάζομαι καὶ δυσκολεύομαι νὰ βρῶ τὸν
ἠλεκτρικὸ γιὰ τὴν Ἀθήνα. Περνῶ ἀπ' τὸν Amiguet νὰ τοῦ ἀφήσω ἓνα
μῆνυμα, κι ἐπιστρέφω γιὰ νὰ γράψω, ἐνῶ παράλληλα τὸ στομάχι μου
διαμαρτύρεται εὐγενῶς.

Παρασκευὴ 6 Δεκεμβρίου

Περιμένω τὸν Παπαδημητρίου ποὺ νόμιζε πὼς θὰ ἦταν ἐλεύθερος λόγω
τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀλλὰ ἔρχεται νὰ μοῦ πεῖ ὅτι πρέπει
νὰ πάει στὴ δουλειά του. Τὸ ἀπόγευμα πρέπει νὰ πάρω ταξί γιὰ τὴ
Φοιτητικὴ Λέσχη, ἂν καὶ ναυτικοί, ἀξιωματικοὶ καὶ ἐθελοντὲς κατέλα-
βαν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴ θέση τῶν ἀπεργῶν σιδηροδρομικῶν. Παίζω
μουσικὴ μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο ὥσπου νὰ περάσει ὁ Παπαδη-
μητρίου. Πάμε μαζὶ σπῆτι, ὅπου μοῦ ὑπαγορεύει καὶ καταγράφω τὴ με-
λωδία ἐνὸς τραγουδιοῦ ἀπὸ τὴ Σκύρο. Τὰ μάτια του λάμπουν καθὼς
ἐπαναλαμβάνει τὶς φράσεις ποὺ τὸν ξαναφέρνουν στὸ νησί του.

Τὸ βράδυ προσκαλῶ τὸν Ἰωαννίδη γιὰ τὸ δείπνο. Ἀφοῦ πιοῦμε ἓνα
οὔζο στοῦ «Λουκῆ», περνάμε ἀπὸ τὴν ἐκθεση κάποιας δεσποινίδας Πο-
λυχροσιάδου, κεραμίστριας μὲ πολὺ μεγάλο ταλέντο, ποὺ ἔχει πλούσια
καὶ ποικιλόμορφη τεχνοτροπία καὶ τῆς ὁποίας μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα
εἶναι πραγματικὰ τέλεια, εἴτε ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ μυκηναϊκὴ, μινωικὴ
ἢ ἀρχαϊκὴ τέχνη, εἴτε ὅταν ἀναπαριστᾷ χωριάτισσες ποὺ προσεύχονται
ἢ κάνουν τὶς δουλειές τους. Ἀντίθετα, κάποια σχέδια τοῦ Τόμπρου δὲν
παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον.

Τὸ τσοῦζουμε λίγο σὲ μιὰ ταβέρνα μὲ ἐξαιρετικὴ ρετσίνα, ποὺ ἄνοιξε
πρόσφατα στὴ Λεωφ. Ἀμαλίας. Κατόπιν, συζητώντας γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ
μέλλον τῆς Ἑλλάδας, πηγαίνομε γιὰ καφέ στὸ Ζάππειο.

Samedi 7 décembre

Temps gris, assez lourd. Je lis le Noumas.⁴¹ A midi, je pâlis et rougis, étant assis à la table voisine de Melle Topali et ne sachant pas si je dois la voir ou non. Je finis par échanger quelques mots avec elle. En rentrant je trouve les livres envoyés par Joannidis, l'Ἐλεῦθερον Πνεῦμα, d'un jeune homme qui signe du pseudonyme Oreste Digenis,⁴² et qui est un représentant des en avant, qui veulent se débarrasser de la tradition des chants populaires, de la Solomo- et de la Papadiamantolâtrie. Avec du verbiage il y a beaucoup de choses justes et du souffle dans son petit écrit.

Je retrouve P/triou et nous allons nous promener à Patissia; curieux paysage, entre les collines des Tourkovounia et de l'Αἰγιάλεως, envahi par les συνοικισμοί. Les bords du Céphise, ravagés presque tout le long de son cours ont encore un charme mélancolique sous ce ciel gris, qui vers le couchant laisse passer quelques rayons d'or. Des arbres jaunis, des oliviers, quelques orangers où jaunissent des oranges, un petit gué de pierres usées, il n'en faut pas plus pour créer une atmosphère de délicate rêverie. Je rentre finir mon Esprit Libre tout en luttant contre un peu de fébrilité.

Dimanche 8 décembre

Je passe voir M. Papas pour des leçons de musique byzantine puis vais au Concert de l'Odéon. Assez quelconque. Suite de Reger sur des tableaux de Böcklin,⁴³ aussi mauvaise que les inspireurs, si ce n'est plus, Strauss, le Poème de Chausson, égaré là et mal joué et le Concerto de Liszt, assez bien joué par Melle Papaïoannou. Vers 4 h ½, par un ciel gris, je prends le tram du Phalère pour aller voir M. Kalomiris.

---

41. Périodique (1903-1931) qui joua un rôle important en faveur de la langue démotique.

42. Il s'agit de Georges Théotokas.

43. Arnold Böcklin (1827-1901), peintre suisse.

Σάββατο 7 Δεκεμβρίου 1929

Καιρός γκριζός, αρκετά βαρύς. Διαβάζω τὸν «Νουμά». Τὸ μεσημέρι γλωμιάζω καὶ κοκκινίζω, καθὼς κάθομαι στὸ τραπέζι δίπλα στῆς δεσποινίδας Τοπάλη καὶ βρίσκομαι σὲ ἀμχανία ἂν πρέπει ἢ ὄχι νὰ τῆ δῶ. Τελικὰ ἀνταλλάσσουμε λίγες κουβέντες. Γυρίζοντας βρίσκω τὰ βιβλία ποὺ μοῦ ἔστειλε ὁ Ἰωαννίδης, τὸ «*Ελεῦθερο Πνεῦμα*» ἐνὸς νέου ποὺ ὑπογράφει τὸ βιβλίο του μὲ τὸ ψευδώνυμο Ὁρέστης Διγενῆς³⁷ καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκπρόσωπος τῶν νεωτεριστῶν ποὺ θέλουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆ Σολωμο- καὶ Παπαδιαμαντολατρία. Δίπλα σὲ κάποιες περιττολογίες τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίο ἐκδέτει μερικὲς σωστὲς ἀπόψεις ποὺ τὶς πραγματεύεται μὲ ἐνθουσιασμό.

Ξαναβρίσκω τὸν Παπαδημητρίου καὶ πηγαίνουμε νὰ περπατήσουμε στὰ Πατήσια. Περιέργο τοπίο, ἀνάμεσα στὰ Τουρκοβούνια καὶ τοὺς λόφους τοῦ *Αἰγάλεω*, ποὺ τοὺς ἔχουν κατακλύσει οἱ *συνοικισμοί*. Οἱ ὄχθες τοῦ Κηφισοῦ, κατεστραμμένες σὲ ὄλο σχεδὸν τὸ μῆκος του, διατηροῦν ἀκόμα μιὰ χάρη μελαγχολικὴ κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν γκριζο οὐρανὸ ποὺ ἀφήνει νὰ φανοῦν κατὰ τῆ Δύση λίγες χρυσὲς ἀκτίνες. Τὰ δέντρα μὲ τὰ κιτρινωμένα φύλλα, οἱ ἐλιές, μερικὲς πορτοκαλιές μὲ τοὺς κίτρινους καρπούς τους, ἓνα μικρὸ πέρασμα στὸ ποτάμι μὲ φαγωμένες πέτρες, ὅλα αὐτὰ φτιάχνουν μιὰ λεπτὴ ὄνειρικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἐπιστρέφω γιὰ νὰ τελειώσω τὸ «*Ελεῦθερο Πνεῦμα*» μου παλεύοντας συγχρόνως μ' ἓναν ἔλαφρο πυρετό.

Κυριακὴ 8 Δεκεμβρίου

Περνῶ ἀπὸ τὸν κύριο Παπᾶ νὰ κανονίσω γιὰ μαθήματα βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ πηγαίνω μετὰ στῆ συναυλία τοῦ Ὁδείου. Ὅχι κάτι τὸ ιδιαίτερο. Σουίτα τοῦ Reger βασισμένη στὸν Böcklin,³⁸ ἐξίσου κακὴ μὲ τὴ ζωγραφικὴ ποὺ τὸν ἐνέπνευσε, ἂν ὄχι χειρότερη, Strauss, τὸ «Ποίημα» τοῦ Chausson, χαμένο ἀνάμεσα στὰ ὑπόλοιπα ἔργα καὶ μέτρια ἐκτελεσμένο, καὶ τὸ κονσέρτο τοῦ Liszt, ἀρκετὰ καλοπαιγμένο ἀπὸ τὴ δεσποινίδα Παπαϊωάννου. Κατὰ τὶς 4:30, μ' ἓναν γκριζο οὐρανὸ, παίρνω τὸ τράμ τοῦ Φαλήρου γιὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν κύριο Καλομοίρη. Ἐσωτερικὸ

37. Ψευδώνυμο τοῦ Γιώργου Θεοδοκᾶ.

38. Arnold Böcklin (1827-1901), Ἑλβετὸς ζωγράφος.

Intérieur assez joli, avec une salle de musique agréable, dans un coin assez perdu du Vieux-Phalère, loin de la mer. Milieu pas très sympathique. Une chanteuse me chante, accompagnée par K. des fragments de son avant-dernier opéra «l'Anneau de la Mère», soi-disant musique populaire et simplement sous-musique italienne. Je m'aperçois d'ailleurs en lui parlant qu'il ne comprend rien à la musique de son pays.

Lundi 9 décembre

Je lis un livre prêté par Joannidis «Πρόσφυγες» de Πέτρος Ἀφθονιάτης, très incomplet et avec plus d'idées que de vie, ce qui est un grand défaut pour des nouvelles. L'après-midi, musique avec P/poulo, achat d'une chemise. Le soir petite visite aux Weiglé pour leur porter le livre d'Istrati, sincère, passionné, mais vraiment reposant sur trop de vague. Ben. plaque Karl pour aller au Club russe; on voit qu'il finit tout de même par en être excédé.

Mardi 10 décembre

Je vais avec M. Tsatsos chez Drossinis où se trouve entre autres une dame Apostolidou, un peu femme savante, et qui tombe sur le bouquin d'Istrati qu'il lui a fait envoyer. Vient aussi M. Amantos, professeur d'histoire à l'Université. Drossinis nous montre sa bibliothèque et me donne son Ἔρση qu'il considère comme la suite – par le sujet – d'Amarillys. Puis je passe à la Bibliothèque où je manque m'accrocher sérieusement avec le surveillant de la Salle de Lecture qui se moque de moi parce que j'ai la prétention d'enseigner le grec moderne.

Carte pessimiste de papa. Piano rue Skoufa. Puis chez M. Petrocchino, qui me rappelle un peu Montagnier en plus sympathique, moins égoïste. Il me montre une lettre très amusante de Louis Roussel, qui ne croit plus non plus à la possibilité d'un triomphe général de la δημοτική. Nous allons ensemble au Parnasse, où il nous asseoit dans les 1ers rangs, à côté de Papanastasiou, le chef du parti ouvrier-paysan.

άρκετα ὄμορφο μὲ μιὰ αἴθουσα μουσικῆς εὐχάριστη σὲ μιὰ ἀρκετὰ δυσπρόσιτη μεριά τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, μακριὰ ἀπ' τὴ θάλασσα. Περιβάλλον ὄχι πολὺ συμπαθητικὸ. Μιὰ τραγουδίστρια μοῦ τραγουδᾷ συνοδευόμενη ἀπὸ τὸν Κ. ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν προτελευταία του ὄπερα, τὸ «*Δαχτυλίδι τῆς Μάνας*», μουσικὴ ὑποτίθεται ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴ δημοτικὴ, στὴν οὐσία ὅμως ψευδο-ἰταλική. Καὶ μιλώντας του ἀντιλαμβάνομαι πὼς δὲν καταλαβαίνει τίποτε ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ τόπου του.

Δευτέρα 9 Δεκεμβρίου

Διαβάζω ἓνα βιβλίο πὸ μοῦ δάνεισε Ὁ Ἰωαννίδης, τοὺς «*Πρόσφυγες*» τοῦ Πέτρου Ἀφθονιάτη, ἔργο καθόλου ὀλοκληρωμένο μὲ περισσότερες ἰδέες παρὰ ζοή, σημαντικὸ ἐλάττωμα σὲ νομβέλες. Τὸ ἀπόγευμα, μουσικὴ μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο κι ἀγορὰ πουκαμίσου. Τὸ βράδυ σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Weiglé γιὰ νὰ τοὺς δώσω τὸ βιβλίο τοῦ Ἰστράτι, γραμμένο μὲ εἰλικρίνεια καὶ πάθος, ἀλλὰ στηριγμένο ὑπερβολικὰ σὲ ἄοριστίες. Ἡ Βεν. ἐγκαταλείπει τὸν Carl γιὰ νὰ πάει στὴ ρώσικη λέσχη· εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸ τελικὰ τὸν ἐκνευρίζει.

Τρίτη 10 Δεκεμβρίου

Πηγαίνω μὲ τὸν κύριο Τσάτσο στὸν Δροσίνη, ὅπου βρίσκω μεταξὺ ἄλλων κάποια κυρία Ἀποστολίδου, τύπο λογίας, πὸ κριτικάρει τὸ βιβλίο πὸ τῆς ἔστειλε ὁ Ἰστράτι. Ἔρχεται ἐπίσης ὁ κύριος Ἄμαντος, καθηγητῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο. Ὁ Δροσίνης μᾶς δείχνει τὴ βιβλιοθήκη του καὶ μοῦ χαρίζει τὴν «*Ἔρση*» του, πὸ ἐξαιτίας τοῦ θέματός της τὴ θεωρεῖ συνέχεια τῆς «*Ἀμαρυλλίδος*». Μετὰ περνᾷ ἀπ' τὴ Βιβλιοθήκη, ὅπου παραλίγο νὰ συγκρουσθῶ στὰ σοβαρὰ μὲ τὸν ἐπόπτη τοῦ ἀναγνωστηρίου πὸ μὲ κοροϊδεύει ἐπειδὴ φιλοδοξῶ νὰ διδάξω νεοελληνικά.

Ἀπαισιόδοξο δελτάριο ἀπ' τὸν πατέρα. Πιάνο στὴ Σκουφᾶ. Μετὰ στὸν κύριο Πετροκόκκινο πὸ μοῦ θυμίζει λίγο, στὸ πὸ συμπαθητικὸ καὶ λιγότερο ἐγωιστῆ, τὸν Montagnier. Μοῦ δείχνει ἓνα γράμμα, πολὺ διασκεδαστικὸ, τοῦ Louis Roussel, πὸ κι αὐτὸς δὲν πιστεύει στὴ θριαμβευτικὴ ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς. Πηγαίνουμε μαζὶ στὸν «*Παρνασσό*», ὅπου μᾶς καθίζει στὶς πρῶτες σειρὲς δίπλα στὸν Παπαναστασίου, τὸν πρόεδρο τοῦ Ἐργατικῆ καὶ Ἀγροτικῆ Κόμματος. Παρακολουθοῦμε μιὰ διάλεξη

Léon Maccas⁴⁴ fait une conférence sur Clemenceau, que je comprends d'autant mieux qu'il a une prononciation très française. Il dit des choses justes, mais sans originalité. Seule, la présence de Venizélos donne de l'actualité à certaines de ses remarques. Le jour même en effet, Coundouriotis ayant donné sa démission de Président de la République, on a offert la place à V. qui a refusé, de même que Clemenceau, homme d'action, n'avait pas été Président en France, il est vrai par suite d'un échec électoral.

V. prend lui-même la parole. Il donne pourtant l'impression de quelqu'un de fatigué, qui gesticule beaucoup pour se donner à lui-même l'impression qu'il est toujours vif et jeune. Mais ses gesticulations l'essoufflent. Il raconte la scène où Clemenceau lui reproche l'assassinat des marins français commis par ses compatriotes, exalte en Clemenceau le démocrate qui par la victoire assura le triomphe de la démocratie sur l'impérialisme, et termine par une tirade sur la fraternité des peuples, Briand et Stresemann.

Mercredi 11 décembre

Travail. Lecture de "Ερση de Drossinis, une Άμαριλλύς en δημοτική. Déjeuner chez les Merlier avec une dame polonaise qui fait des études byzantines. Mme M. me présente à Mme Roussel dans le joli pavillon de l'Ecole française. Genre Marthe May, pas très sympathique. Je passe chez un oculiste qui me trouve myope et me donne des gouttes puis rentre travailler.

Jeudi 12 décembre

Fini "Ερση. A 2h, leçon de musique byzantine très intéressante avec M. Pappas. P/triou vient me chercher et nous nous promenons au Zap-pion par un temps d'hiver, très beau. De gros nuages blancs étalés sur les Monts Aegaléens m'ont un instant fait voir notre Jura à la neigeuse architrave. Séance à l'Académie, où je comprends un peu mieux,

---

44. Léon Maccas, diplomate et écrivain, auteur de l'étude *L'Hellénisme de l'Asie Mineure*, Paris 1919.

τοῦ Λεόντος Μακκᾶ³⁹ γιὰ τὸν Clemenceau. Στὴν κατανόησή της μὲ βοήθεια ἢ ἔντονη γαλλικὴ προφορά του. Λέει πράγματα σωστά ἀλλὰ χωρὶς πρωτοτυπία. Μόνο ἡ παρουσία τοῦ Βενιζέλου καθιστᾷ κάποιες παρατηρήσεις του ἐπικαίρες. Νωρίτερα τὴν ἴδια μέρα εἶχε παραιτηθεῖ ἀπὸ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ Κουντουριώτης καὶ εἶχε προταθεῖ στὸν Β. νὰ τὸν διαδεχτεῖ, αὐτὸς ὅμως ἀρνήθηκε, ὅπως καὶ ὁ Clemenceau, ἄνθρωπος τῆς δράσης, δὲν εἶχε δεχτεῖ, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἐκλογικὴ ἀποτυχία, νὰ γίνεῖ πρόεδρος τῆς Γαλλίας.

Ὁ ἴδιος ὁ Β. παίρνει τὸ λόγο. Ὡστόσο δίνει τὴν ἐντύπωση ἀνθρώπου κουρασμένου, ποὺ χειρονομεῖ πολὺ γιὰ νὰ πείσει τὸν ἑαυτοῦ του ὅτι εἶναι πάντα ζωηρὸς καὶ νέος. Μὰ χειρονομώντας λαχανιάζει. Διηγῆται τὴ σκηνὴ ποὺ ὁ Clemenceau τὸν κατηγορεῖ γιὰ τὴ δολοφονία ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῶν Γάλλων ναυτικῶν, ἐξαιρεῖ στὸν Clemenceau τὸν δημοκράτη ποὺ μὲ τὴ νίκη του ἐξασφάλισε τὸ θρίαμβο τῆς δημοκρατίας ἀπέναντι στὸν ἰμπεριαλισμὸ καὶ τελειώνει μ' ἕναν ὕμνο στὴν ἀδελφосύνη τῶν λαῶν, στὸν Briand καὶ τὸν Stresemann.

Τετάρτη 11 Δεκεμβρίου

Δουλειά. Διαβάζω τὴν «Ἔρση» τοῦ Δροσίνη, μιὰ «*Αμαρυλλίδα*» γραμμένη στὴ δημοτικὴ. Γεῦμα στοὺς Μερλιέ μὲ μιὰ Πολωνέζα κυρία ποὺ εἶναι βυζαντινολόγος. Στὸ ὁμορφο περίπτερο τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ἡ κυρία Μ. μὲ παρουσιάζει στὴν κυρία Roussel. Τύπος Marthe May, ὄχι πολὺ συμπαθητικὴ. Ἄφου περνῶ ἀπ' τὸν ὀφθαλμίατρο ποὺ μὲ βρίσκει μύωπα καὶ μοῦ δίνει κάτι σταγόνες, γυρίζω σπίτι γιὰ δουλειά.

Πέμπτη 12 Δεκεμβρίου

Τελείωσα τὴν «Ἔρση». Στὶς 2:00 πολὺ ἐνδιαφέρον μάθημα βυζαντινῆς μουσικῆς μὲ τὸν κύριο Παππᾶ. Ὁ Παπαδημητρίου περνάει γιὰ νὰ βγοῦμε καὶ μὲ τὸν ὥραϊο αὐτὸ χειμωνιάτικο καιρὸ περπατᾶμε στὸ Ζάππειο. Πυκνὰ ἄσπρα σύννεφα ἀπλωμένα πάνω ἀπὸ τὸ ὄρος Αἰγάλεω μοῦ θυμίζουν γιὰ μιὰ στιγμή τὸ δικό μας θουνὸ τοῦ Ἰούρα, μὲ τὴ χιονισμένη κορυφογραμμὴ του. Συνεδρία στὴν Ἀκαδημία, ὅπου παρακολουθῶ

39. Ὁ Λέων Μακκᾶς εἶναι μεταξὺ ἄλλων συγγραφέας τῆς μελέτης *L'Hellénisme de l'Asie Mineure*, Παρίσι 1919.

puis passons voir les livres de papa à la Βουλῆς, au théâtre Cotopouli où nous avons mille peines à nous faire rendre les places que nous avons prises pour entendre les Oiseaux, alors qu'on joue la rhapsodie de Papantoniou. Nous allons travailler pour nous consoler à la Société archéologique.

Vendredi 13 décembre

Après avoir travaillé à la maison, je rejoins Joannidis à 1h et nous prenons l'auto jusqu'au village de réfugiés construit sur la route de Kaisariani. Nous remarquons au bord de la route une très jolie école, très simple, à toit plat, et classique sans être pastiche, cadeau de Venizélos. Sur la route, une épaisse poussière jaune et, à gauche et à droite, dans des prés également poussiéreux, des cochons sales et ces étranges chèvres dont le pelage paraît être fait de lambeaux de peaux de chèvres cousus au hasard. Sur les crêtes des petits contreforts de l'Hymette, manœuvrent des soldats. Le ciel est couvert, mais le soleil perce et nous voyons, encadrée par la gorge de Kaisariani, l'Acropole brillante de lumière. Nous montons dans des bois de pins puis sous des oliviers et arrivons au Couvent vers 2 h $\frac{1}{4}$, affamés. Sur la place, un arbre immense et magnifique, encore feuillu, dans un coin une source abondante, mais ni le restaurant promis, ni les bons moines de jadis. Rien qu'une brave femme qui habite la seule partie habitable du couvent, et qui nous offre tout ce qu'elle a: du pain noir, des olives non saumurées et un verre de très bon café. Nous prenons ce repas spartiate dans le petit enclos devant l'église, entre les dalles duquel pousse de l'herbe. Des colonnes s'y dressent entre les cyprès. D'un côté ce qui devait être la τράπεζα: 3 salles avec des restes de coupoles, de l'autre l'église avec des restes de peinture et de jolies colonnes à chapiteaux ioniques. En dehors de l'enclos, les cellules des moines achèvent de tomber en ruines.

Il fait assez frais et humide entre ces vieux murs et à moitié empoi-

τὰ λεγόμενα κάπως καλύτερα, ἔπειτα ἐπίσκεψη στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς νὰ δοῦμε τὰ βιβλία τοῦ πατέρα. Κατόπιν στὸ θέατρο Κοτοπούλη, ὅπου μὲ χίλια θάσανα παίρνουν πίσω τὶς θέσεις πὺν εἶχαμε κλείσει γιὰ ν' ἀκούσουμε τοὺς «Ὀρνιδες», ἐνῶ παίξουν τὴ ραψωδία τοῦ Παπαντωνίου. Γιὰ νὰ παρηγορηθοῦμε πηγαίνουμε νὰ δουλέψουμε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Παρασκευὴ 13 Δεκεμβρίου

Ἐχοντας δουλέψει στὸ σπίτι συναντῶ τὸν Ἰωαννίδη στὴ 1:00 καὶ μὲ τὸ αὐτοκίνητο πηγαίνουμε στὸ προσφυγικὸ χωριὸ πὺν χτίστηκε στὸ δρόμο πρὸς τὴν Καισαριανή. Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου παρατηροῦμε ἓνα πολὺ ὁμορφο σχολεῖο, πολὺ ἀπλό, μὲ ἐπίπεδη στέγη, σὲ κλασικὸ ρυθμὸ χωρὶς ν' ἀποτελεῖ κακέκτυπο, δῶρο τοῦ Βενιζέλου. Στὸ ὁδόστρωμα μιὰ παχιά κίτρινη σκόνη καὶ δεξιά κι ἀριστερὰ σὲ χωράφια ἐξίσου σκονισμένα βόσκουν βρόμικα γουρούνια κι αὐτὲς οἱ περιέργες κατσίκες πὺν τὸ τρίχωμά τους μοιάζει νὰ εἶναι καμωμένο ἀπὸ τυχαία συρραφὴ κουρελιῶν ἀπὸ κατοικίσια δέρματα. Στοὺς λόφους στ' ἀντερείσματα τοῦ Ὑμηττοῦ γίνονται στρατιωτικὰ γυμνάσια. Ὁ οὐρανὸς ἔχει σύννεφα ἀλλὰ ὁ ἥλιος τὰ διαπερνάει καί, πλαισιωμένη ἀπὸ τὸ φαράγγι τῆς Καισαριανῆς, ἡ Ἀκρόπολη λάμπει μὲς στὸ φῶς. Ἀνεβαίνουμε ἀπὸ πευκοδάση καὶ περῶντας ἀνάμεσα σ' ἐλαιόδεντρα φτάνουμε στὸ μοναστήρι γύρω στίς 2:00, πεθαμένοι ἀπὸ τὴν πείνα. Στὴν πλατεία ὀρθώνεται ἓνα τεράστιο καὶ μεγαλοπρεπὲς δέντρο πὺν διατηρεῖ ἀκόμα τὰ φύλλα του, σὲ μιὰ γωνία ἀναβλύζει μιὰ πηγὴ, ἀλλὰ δὲ βλέπουμε τὴν ταβέρνα πὺν μᾶς ὑποσχέθηκαν, οὔτε τοὺς καλοὺς καλόγερους πὺν ὑπῆρχαν ἄλλοτε. Συναντᾶμε μόνο μιὰ καλοσυνάτη γυναίκα, πὺν ζεῖ στὸ μόνο κατοικῆσιμο μέρος τοῦ μοναστηριοῦ καὶ πὺν μᾶς προσφέρει ὅ,τι ἔχει: μαῦρο ψωμί, ἐλιὲς ἀνάλατες κι ἓνα ποτήρι πολὺ καλὸ καφέ. Τρῶμε αὐτὸ τὸ σπαρτιάτικο γεῦμα στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς ὅπου τὸ χορτάρι φυτρώνει ἀνάμεσα στίς πλάκες. Κίονες ὑψώνονται ἀνάμεσα στὰ κυπαρίσσια. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, αὐτὸ πὺν δὰ πρέπει νὰ ἦταν ἡ τράπεζα – τρεῖς αἰθουσες μὲ κατάλοιπα θόλων– καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἐκκλησία μὲ ἀπομεινάρια τοιχογραφιῶν καὶ ὁμορφους κίονες μὲ ἰωνικὰ κιονόκρανα. Ἐξω ἀπὸ τὸν περίβολο τὰ κελιά τῶν μοναχῶν μεταβάλλονται σὲ ἐρείπια.

Κάνει ἀρκετὸ κρύο καὶ ὑγρασία ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους καὶ

sonnés par nos olives, nous prenons congé de notre hôtesse. Autour du couvent, sur les pentes herbeuses, des oliviers dont le gris convient à la douceur de cette brume d'automne. Je resterais volontiers dans cette charmante oliveraie à écouter chanter sur les modes orientaux les cueilleurs d'olives, mais mon compagnon a envie de voir l'Hymette et nous partons à 3 h $\frac{1}{2}$ au pas de course. Nous croisons toute une famille qui a été cueillir des ραδίκια (du pissenlit). Au sommet, un vent froid nous accueille et le soleil s'est caché derrière des nuages. On ne peut qu'entrevoir le paysage. Mais en redescendant, nous avons un effet extraordinaire, une trouée sanglante dans le ciel gris qui se reflète sur la mer.

Samedi 14 décembre

Je m'occupe à soigner mon estomac. L'après-midi, reprise des cours à l'Université, dans une atmosphère un peu anxieuse et avec effectif réduit. Puis je viens travailler avec P/triou et le soir, je retrouve Joannidis à une conférence de Sarris sur le Pinde.

Dimanche 15 décembre

Correspondance. Je vais prendre P/triou et après notre leçon, je déjeune chez lui avec sa jolie sœur. Il m'entraîne à un enterrement dont la musique ne me fait pas grande impression et rentre travailler à la maison.

Lundi 16 décembre

Petit mot de papa très découragé. Le temps est divin, après 2 jours d'hiver. Je monte à l'Acropole, et en veux à Amiguet de m'arrêter dans sa voiture où il lèche des portraits. L'Acropole est toujours aussi belle, d'une beauté un peu autre peut-être. Les marbres sont d'une douceur merveilleuse. Entre les pierres du Parthénon poussent de petites camomilles blanches et jaunes. Les ouvriers travaillent à reconstituer

μὲ τὴν πικρὴ γέυση τῶν ἐλιῶν στὸ στόμα μας ἀποχαιρετοῦμε τὴν κυρὰ πού μᾶς φίλεψε. Γύρω ἀπ' τὸ μοναστήρι, στὶς χορταριασμένες πλαγιές, φυτρώνουν ἐλαιόδεντρα. Τὸ γκριζωπὸ τους χρῶμα ταιριάζει μὲ τὴ γλυκύτητα αὐτῆς τῆς φθινοπωρινῆς καταχνιάς. Θὰ παρέμενα εὐχαρίστως σ' αὐτὸ τὸν θελκτικὸ ἐλαιῶνα γιὰ ν' ἀκούσω τοὺς ἄντρες πού μαζεύουν τὶς ἐλιές τραγουδώντας σὲ ἤχους ἀνατολίτικους, ὁ σύντροφός μου ὅμως ἐπιθυμεῖ ν' ἀνέβει στὸν Ὑμηττὸ καὶ ἀναχωροῦμε τροχάδην στὶς 3:30. Διασταυρωνόμαστε μὲ μιὰ ὀλόκληρη φαμελιὰ πού βγήκε νὰ μαζέψει *ραδίκια*. Στὴν κορυφὴ μᾶς ὑποδέχεται ἕνας ψυχρὸς ἀέρας, καθὼς ὁ ἥλιος ἔχει κρυφτεῖ πίσω ἀπ' τὰ σύννεφα. Τὸ τοπίο μόλις πού διακρίνεται. Ἀλλὰ κατεβαίνοντας ἀντικρίζουμε κάτι τὸ θαυμάσιο, ἕνα πυρρὸ ἄνοιγμα στὸν γκριζο οὐρανὸ πού καθρεφτίζεται στὴ θάλασσα.

Σάββατο 14 Δεκεμβρίου

Ἀσχολοῦμαι μὲ τὴ φροντίδα τοῦ στομαχιοῦ μου. Τὸ ἀπόγευμα ξαναρχίζουν τὰ μαθήματα στὸ Πανεπιστήμιο, σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα λίγο ἀγχώδη καὶ μὲ μειωμένες παρουσίες. Γυρίζω γιὰ νὰ ἐργαστῶ μὲ τὸν Παπαδημητρίου καὶ τὸ βράδυ συναντῶ τὸν Ἰωαννίδη σὲ μιὰ ὁμιλία τοῦ Σαρρῆ γιὰ τὴν Πίνδο.

Κυριακὴ 15 Δεκεμβρίου

Ἀλληλογραφία. Πάω νὰ πάρω τὸν Παπαδημητρίου καὶ μετὰ τὸ μάθημά μας γευματίζω σπίτι του μαζί μὲ τὴν ὁμορφὴ ἀδελφὴ του. Μὲ πηγαίνει σὲ μιὰ κηδεῖα, ὅπου ἡ ψαλτικὴ δὲν μοῦ κάνει ιδιαίτερη ἐντύπωση, καὶ γυρίζω σπίτι νὰ δουλέψω.

Δευτέρα 16 Δεκεμβρίου

Σύντομο γράμμα τοῦ πατέρα γεμάτο ἀπογοήτευση. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ μέρες χειμῶνα ὁ καιρὸς εἶναι ἐξαιρετικὸς. Ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ στενοχωριέμαι πού μὲ σταματᾷ ὁ Amiguet στὸ αὐτοκίνητό του, ὅπου τελειοποιεῖ δὴδεν τὰ πορτρέτα του. Ἡ ὁμορφιὰ τῆς Ἀκρόπολης εἶναι πάντοτε ἐξαιρετικὴ, ἴσως κάπως ἀλλιώτικη. Τὰ μάρμαρα ἔχουν θαυμάσια ἀπαλότητα. Ἀνάμεσα στὶς πέτρες τοῦ Παρθενῶνα φυτρώνουν μικρὰ ἀσπροκίτρινα χαμομήλια. Οἱ ἐργάτες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀποκατάσταση

les colonnes, tendant d'un tambour conservé à l'autre, sur le corps de béton massif, les fils de métal qui feront l'armature du revêtement. Les montagnes sont irréelles de beauté. A 9h quand j'arrive, le Parnès est encore poudré de neige qui fond dans la matinée, tandis que par delà le Cithéron, c'est le Parnasse sans doute dont brille le casque argenté.

J'entre un instant au Musée. La tête de l'éphèbe triste, et celle de l'éphèbe aux cheveux tressés me font une grande impression, cette dernière surtout dont un rayon de soleil rend transparent le marbre. Et aussi le fragment de frise des musiciennes, dont on ne peut plus comprendre exactement les gestes, mais qui gardent une grâce et un sérieux émouvants. Le bas-relief des Nymphes dansant au son de la flûte de Pan est plus beau encore que ceux du Musée, et une oreille sous un petit bonnet serré – fragment de quel visage? – près de la salle des Victoires, me fait beaucoup rêver.

Après déjeuner, en attendant l'heure de répéter avec P/poulo, je vais prendre un café sur la Πλατεία ἐλευθερίας, sous les poivriers, au milieu de braves mères de famille qui aèrent leurs enfants, dans l'air le plus léger du monde.

Je rentre travailler mais, le reflet du couchant sur le mur de la cour me fait sortir sur la place de la Δεξαμενή. Pas un nuage: une douceur de lignes infinies, et, malgré mes craintes pour mes yeux, je regarde le soleil descendre; quand il est près de disparaître, ses rayons ne sont plus visibles, on ne voit plus qu'une parcelle d'or pâle, qui soudain semble se détacher, comme un fruit, pour tomber dans la coupe où, selon la croyance des anciens, le soleil était porté du Couchant au Levant:

«Ὁ Ἥλιος ἐκατέβαινε μέσ' στὸ χρυσὸ ποτήρι»

Στησίχορος, μετάφρ. Μενάρδου. Στέφανος. σ. 28

Le soir, c'est sa sœur qui m'invite à la promenade, un doux clair de lune. Je passe prendre Carl Weiglé et nous montons au Philopappe. Le côté du monument, avec ses pierres de taille irrégulières,

τῶν κίωνων, τεντώνοντας ἀπὸ τὸν ἕναν διατηρημένο σπόνδυλο στὸν ἄλλον μετάλλινα σύρματα πού θ' ἀποτελέσουν τὸ σκελετὸ τῆς ἐπένδυσης. Ἡ ὁμορφία τῶν βουνῶν εἶναι ἐξωπραγματική. Ὅταν φτάνω, στὶς 9:00, ἡ Πάρνηθα εἶναι ἀκόμα πασπαλισμένη μὲ χιόνια πού σιγὰ σιγὰ λιώνουν, ἐνῶ πιὸ πέρα ἀπὸ τὸν Κιθαιρώνα ξεχωρίζει ἀναμφίβολα ὁ Παρνασσὸς μὲ τὴν ἀστραφτερὴ ἀσημένια κορυφή του.

Μπαίνω γιὰ λίγο στὸ Μουσεῖο. Τὸ κεφάλι τοῦ μελαγχολικοῦ ἐφήβου καὶ τοῦ ἄλλου μὲ τὶς κοτσίδες μου κάνουν μεγάλη ἐντύπωση, ἰδίως τοῦ δεύτερου, καθὼς ὁ ἥλιος πού τὸ φωτίζει κάνει τὸ μάρμαρο διάφανο. Ἐπίσης τὸ θραῦσμα τῆς ζωφόρου τῶν μουσικῶν, ὅπου δὲν εἶναι πιὰ σαφεῖς οἱ στάσεις τους μὰ πού διατηροῦν μιὰ συγκινητικὴ χάρη καὶ σοβαρότητα. Τὸ ἀνάγλυφο μὲ τὶς Νύμφες πού χορεύουν μὲ τὸν ἦχο τῆς σύριγγας τοῦ Πάνα εἶναι ἀκόμα ὠραιότερο ἀπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Καὶ ἕνα ἀφτί πού φαίνεται κάτω ἀπὸ μιὰ σφιγμένη σκούφια –κομμάτι ἀπὸ ποῖο πρόσωπο;–, κοντὰ στὴν αἴθουσα μὲ τὶς Νίκες, μὲ κάνει νὰ ὄνειροπολῶ.

Μετὰ τὸ γεῦμα, περιμένοντας νὰ περάσει ἡ ὥρα γιὰ τὴν πρόβα μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο, πηγαίνω γιὰ καφέε στὴν Πλατεία Ἐλευθερίας, κάτω ἀπὸ τὶς πιπεριές, ἀνάμεσα σὲ καλὲς νοικοκυρὲς πού βγῆκαν ἔξω μὲ τὰ παιδιά τους γιὰ ν' ἀναπνεύσουν τὸν πιὸ ἐλαφρὸ ἀέρα πού ὑπάρχει στὸν κόσμο.

Ἐπιστρέφω γιὰ νὰ δουλέψω ἀλλὰ ἡ ἀνταῦγεια τοῦ δύνοντος ἡλίου στὸν τοῖχο τῆς αὐλῆς μὲ κάνει νὰ ξαναβγῶ καὶ νὰ πάω στὴν πλατεία τῆς Δεξαμενῆς. Οὔτε ἕνα σύννεφο: γλυκύτητα τῶν γραμμῶν ἀπέραντη, καὶ παρ' ὅλο τὸ φόβο γιὰ τὰ μάτια μου κοιτάζω τὸν ἥλιο καθὼς βασιλεύει ὅταν κοντεύει νὰ ἐξαφανιστεῖ, οἱ ἀκτίνες του δὲν εἶναι πιὰ ὄρατές, τὸ μόνο πού φαίνεται εἶναι μιὰ χρυσαφένια ὠχρὴ παρυφή πού ξαφνικὰ μοιάζει νὰ ξεκολλάει ὅπως ἕνα φρούτο καὶ νὰ πέφτει στὴν κύλικα πού, ὅπως πίστευαν οἱ Ἀρχαῖοι, μετέφερε τὸν ἥλιο ἀπ' τὴ Δύση στὴν Ἀνατολή.

«Ὁ ἥλιος ἐκατέβαινε μὲς στὸ χρυσοῦ ποτήρι»

Στησίχορος, μετάφρ. Μενάρδου. Στέφανος, σ. 28.

Τὸ βράδυ μὲ καλεῖ γιὰ περίπατο ἡ ἀδελφή του, τὸ ἀπαλὸ φεγγαρόφωτο. Περνῶ νὰ πάρω τὸν Carl Weiglé κι ἀνεβαίνουμε μαζὶ στοῦ Φιλοπάππου. Ἡ πλευρὰ τοῦ μνημείου μὲ τοὺς ἀκανόνιστους ὀγκόλιθους

est fait pour les plans simples que découpe la lune. Nous nous promenons ensuite entre les cyprès de la Pnyx; les lapias blancs sont argentés par la lune, qui idéalise tout le paysage. C'est le plus beau clair de lune que j'aie vu ici.

Mardi 17 décembre

Je résiste à l'appel du beau temps et commence les Mémoires de Christomanos sur l'Impératrice Elisabeth, extrêmement touchants – et continue la Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ de Palamas qui me fait moins bonne impression. Cours de Βέης, toujours vivant et intéressant, dans une Université gardée par la troupe, puis achats – ψωνίσματα plutôt. Je ressors pour le coucher du soleil. Ce soir, quelques nuages flammés dans le ciel. La mer est verte, c'est la première fois que je la vois ainsi, et l'harmonie créée avec le lilas des montagnes est indiciblement belle. L'horizon de la mer est très net. Quelle merveille que cette ouverture du golfe Saronique, porte ouverte sur l'Infini; porte du Parthénon, peupliers de Versailles, et coude du Rhône de ma fenêtre d'Aïre.

Amiguet vient me prendre; nous dînons à la taverne du Bd. Amélie, après avoir vu de très jolis paysages d'un jeune grec, Tsachlou(?),⁴⁵ puis nous montons à l'Acropole. On ne distingue plus les cannelures des colonnes, et les monuments deviennent plus massifs, très puissants avec ces plans simplifiés. L'intérieur du Parthénon est spécialement beau.

Mercredi 18 décembre

Je sors faire des emplettes. A midi, déjeuner chez M. Petrocchino avec Léon Maccas, sans intérêt, causeur pour dames. Mais P. est vraiment charmant de dévouement pour moi. Il me parle de Psichari, qui avait la manie de créer des mots, ou d'employer des mots compris dans certaines régions. Aussi à son dernier voyage il se servit du mot brindisi pour πρόποσις et personne ne le comprit, lors du grand dîner

---

45. Probablement il s'agit du peintre Vrasidas Tsouchlos.

ταιριάζει με τις άπλες επιφάνειες που διαγράφει το φεγγάρι. Κατόπιν βαδίζουμε ανάμεσα στα κυπαρίσσια της Πνύκας· οί φαγωμένες πέτρες στο έδαφος άσημίζουν υπό το σεληνόφως που έξιδανικεύει το τοπίο. Είναι ή ώραιότερη φεγγαρόλουστη βραδιά που μου έτυχε εδώ.

Τρίτη 17 Δεκεμβρίου

Άντιστέκομαι στο κάλεσμα του καλού καιρού και άρχίζω το συγκινητικό βιβλίο του Χρηστομάνου με τις άναμνήσεις του από την Αυτοκράτειρα Έλισάβετ της Αυστρίας – και συνεχίζω με τη «Φλογέρα του Βασιλιά» του Παλαμά, που μου κάνει λιγότερο καλή έντύπωση. Μάθημα του Βέη, πάντα ζωντανό κι ενδιαφέρον, στο Πανεπιστήμιο που φρουρείται από το στρατό και μετά ψώνια, *ψωνίσματα* μάλλον. Ξαναβγαίνω για το ήλιοβασίλεμα. Απόψε, στον ούρανό λίγα σύννεφα σαν γλώσσες φωτιάς. Ή θάλασσα είναι πράσινη –δεν την έχω ξαναδει έτσι– και ή έναρμόνισή της με το μαβί των βουνών είναι υπέροχη. Ό όρίζοντας της θάλασσας διαγράφεται πεντακάδαρα. Τί θαυμαστό που είναι αυτό το άνοιγμα του Σαρωνικού, σαν θύρα που όδηγεί στο Άπειρο· πύλη του Παρθενώνα, λευκες των Βερσαλλιών και καμπή του Ροδανού από το παράθυρό μου στην Αίρε.

Περνάει και με παίρνει ό Amiguet· τρώμε στην ταβέρνα της Λεωφ. Άμαλίας, αφού πρώτα θαυμάσαμε τα πολύ ώραία τοπία ενός νεαρού Έλληνα ζωγράφου, του Τσάχλου (;),⁴⁰ και μετά ανεβαίνουμε στην Ακρόπολη. Οί ραβδώσεις των κίωνων δεν διακρίνονται πια και τα μνημεία γίνονται πιό μονοκόμματα, δυνατά, με άπλοποιημένες τις επιφάνειές τους. Το έσωτερικό του Παρθενώνα έχει ξεχωριστή όμορφιά.

Τετάρτη 18 Δεκεμβρίου

Βγαίνω για ψώνια. Το μεσημέρι γευματίζω στον κύριο Πετροκόκκινο με τον Λέοντα Μακκά, αδιάφορο, καλό συζητητή για κυρίες. Άλλα ό Π. είναι γοητευτικός και συγκινητικός με την άφοσίωση που μου έχει. Μου μιλάει για τον Ψυχάρη και τη γλωσσοπλαστική του μανιά, ή την τάση του να χρησιμοποιεί λέξεις που είναι κατανοητές μόνο σε μερικά μέρη. Έτσι, στο τελευταίο του ταξίδι, κατά το μεγάλο δείπνο

40. Μάλλον έννοει τον ζωγράφο Βρασίδα Τσοϋχλο.

de l'Eglé. P. lui-même était aux Indes dans la maison de Rallis avec Eftaliotis, Vlastos et Pallis. Le soir dîner chez les Weiglé. Après le dîner, tandis que Ben. va au cercle avec son « fils », Orloff, un peintre russe émigré, nous parle de mysticisme et nous raconte une histoire de volkolak. Il était intendant d'un grand domaine et un garde-chasse vient lui dire un soir que deux loups passeront sur la sente creusée dans la neige, et auprès de laquelle il a disposé des abris. Tous deux vont se poster avec leur fusil et vers la minuit apparaissent sous le clair de lune les ombres de 3 grands loups. Orloff épaula, attend qu'ils soient à 75 pas environ; il allait tirer quand l'autre lui élève le bras, le fusil dressé en lui disant: Ne tire pas, c'est un volkolak, c'est notre voisin. Certains vieux en effet ont comme maladie – une maladie poétique comme dit ce Russe bizarre et charmant – de se croire des loups et de devenir des loups en effet. Il nous raconte bien d'autres histoires, tendant à prouver que le christianisme nous a fait perdre la science qu'avaient les druides, les initiés et dont il ne reste plus que de rares traces.

Jeudi 19 décembre

Bon travail; ciel clair, chaud soleil. Cours de Veis très vivant toujours. Leçon avec P/triou. Auparavant, je monte lire sur le Lycabette l'un des chants de la Flûte du Roi de Palamas, sur la Vierge, très beau. Et puis quel temps; une nappe d'or sur la mer derrière le Parthénon dont les colonnes sont mangées par cet éclat; un ciel d'un bleu pâle, des nuages aux formes massives mais légers de couleurs, et le vert si lumineux des pins. Le soir je vais entendre la Ste Flamme de Somerset Maugham, avec Cotopouli dans un rôle de vieille qu'elle joue admirablement. Mais la pièce dont le sujet est généralement beau ne vaut rien théâtralement.

στην «Αϊγλη», για τη λέξη «πρόποσις» εἶπε «μπρίντιζι» καὶ κανένα δὲν τὸν κατάλαβε. Ὁ Π. ἐργάστηκε στὶς Ἰνδίες στὸν Οἶκο Ράλλη μαζί με τὸν Ἑφταλιώτη, τὸν Βλαστό καὶ τὸν Πάλλη. Τὸ βράδυ δειπῶ στὸς Weiglé. Μετὰ τὸ δεῖπνο, ἀφοῦ ἡ Βεν. βγήκε μετὰ τὸν «γίό» της νὰ συναντήσῃ τὴν παρέα της, ὁ Ὅρλόφ, ἕνας ζωγράφος ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἐμιγκρέ, μᾶς μιλάει γιὰ τὸ μυστικισμὸ καὶ μᾶς διηγεῖται μιὰ ἱστορία γιὰ ἕναν «βόλκο-λακ» (λυκάνθρωπο). Ἦταν, λέει, ἐπιστάτης σ' ἕνα μεγάλο κτῆμα, ὅταν πλησιάζει ἕνα βράδυ ἕνας θηροφύλακας καὶ τοῦ ἀνακοινώνει ὅτι δὴ περᾶσουν ἀπὸ τὸ μονοπάτι μέσα στὸ χιόνι δυὸ λύκοι κι ὅτι δὴ φτιάξει κάπου κοντὰ ἕνα καταφύγιο. Καὶ πᾶνε ἐκεῖ οἱ δυὸ τους μετὰ τὰ τουφέκια τους νὰ φυλάξουν καραούλι, ὅποτε κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἐμφανίζονται ὑπὸ τὸ σελινόφωσ οἱ σκιὲς τριῶν μεγάλων λύκων. Ὁ Ὅρλόφ σημαδεύει καὶ τοὺς περιμένει νὰ πλησιάσουν γύρω στὰ 75 βήματα. Καὶ τὴν ὥρα πού ἐτοιμαζόταν νὰ πατήσῃ τὴ σκανδάλῃ ὁ σύντροφός του σηκώνει τὸ μπράτσο μετὰ γυρισμένο τὸ ὄπλο ἀπάνω του καὶ τοῦ λέει: «Μὴν πυροβολήσεις, εἶναι ἕνας “βόλκολακ”, εἶναι ὁ γείτονάς μας». Εἶναι μάλιστα ὀρισμένα γερόντια πού ἔχουν τὴν ἀρρώστια –ἀρρώστια ποιητική, ὅπως ἰσχυρίζεται αὐτὸς ὁ παράξενος καὶ χαριτωμένος Ρῶσος– ὄχι μόνο νὰ πιστεύουν ὅτι εἶναι λύκοι ἀλλὰ καὶ νὰ μεταμορφώνονται καὶ σὲ λύκους. Μᾶς διηγεῖται καὶ κάμποσες ἄλλες ἱστορίες προσπαθώντας ν' ἀποδείξει ὅτι ἐξαιτίας τοῦ χριστιανισμοῦ χάθηκαν οἱ γνώσεις πού εἶχαν οἱ δρυΐδες καὶ οἱ μυημένοι κι ὅτι δὲν ἀπομένουν παρὰ ἐλάχιστα ἴχνη τους.

Πέμπτη 19 Δεκεμβρίου

Δούλεψα καλά· ὁ οὐρανὸς καθαρὸς, ὁ ἥλιος ζεστός. Ἡ διδασκαλία τοῦ Βέη ὅπως πάντα ζωντανή. Μάθημα μετὰ τὸν Παπαδημητρίου. Νωρίτερα ἀνεβαίνω στὸν Λυκαθηττὸ νὰ διαβάσω ἕναν ἀπὸ τοὺς «λόγους» ἀπὸ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ τὴ Θεοτόκο, πολὺ ὠραῖο. Καὶ τί ὠραῖος καιρὸς· ἕνα χρυσοῦ ὕφασμα σκεπάζει τὴ θάλασσα πίσω ἀπ' τὸν Παρθενώνα, καὶ μετὰ τὴ λάμψη του κρύβει τοὺς κίονες· οὐρανὸς γαλανός, σύννεφα σὲ ὀγκώδεις σχηματισμοὺς μὰ μετὰ ἀπαλὰ χρώματα, καὶ τὸ φωτεινὸ πράσινο τῶν πεύκων. Τὸ βράδυ βλέπω ἕνα ἔργο, τὴν «Ἁγία Φλόγα» τοῦ Somerset Maugham μετὰ τὴν Κοτοπούλη νὰ παίζει θαυμάσια τὸ ρόλο μιᾶς γριᾶς. Ἀλλὰ παρόλο πού τὸ θέμα εἶναι ὠραῖο, τὸ ἔργο δὲν ἔχει καμία θεατρικὴ ἀξία.

Mardi 24 décembre

Veille de Noël. C'est un peu abruti par une nuit blanche que pris de remords je reprends ce journal. Le vendredi, cours de Pappas, répétition avec P/triou, visite à Mme Merlier, à une exposition assez quelconque des travaux des réfugiés, où je retrouve Miss Kijeis, et où les jolis yeux d'une Grecque me font acheter un sac assez ordinaire. Puis à Escudero; salle comble et élégante. Très grand retard, nervosité. La «troupe» est arrivée le jour même, malade du voyage sur eau. Melle Cruz, l'amie de Mme Guinand, joue comme elle peut, assez médiocre, chanteuse plus que médiocre, hurleurs populaires, guitariste à la manque, qui feraient de l'effort en plein air, mais les rires du public, surtout pour lequel ces chansons ne sont même pas fort originales, sont très justifiés. Escudero a de la ligne et de jolis gilets gris ou verts à la Goya. Mais on se lasse vite de ses pas sans signification.

Le samedi, thé chez M. Petrococchino avec les Merlier, puis conférence assez quelconque de Sinadinos sur Erotocritos, pour démontrer que le caractère d'Arétouse (fidélité, obéissance à son père, chasteté) est essentiellement grec. De là, je retrouve pl. Omonoia Joannidis, Tombros et Katsimbalis et nous allons dîner chez le Μπαρμπά Γιάννη. Une espèce de baraque en planches collée à un mitoyen, une cheminée, des murs blancs, le meilleur dîner qu'on puisse faire, un rezzinato délicieux, ...et des prix à la hauteur. On parle surtout littérature, ce K. étant un grand admirateur de Palamas qu'il s'efforce de faire connaître à l'étranger. Nous allons ensuite dans un cabaret dansant, KitCat, avec des «amis» assez douteux. Bon orchestre mais public qui me dégoûte; je ne suis décidément pas fait pour ce genre.

Dimanche. Lendemain de bombe. Pluies. Je passe prendre Melle Cruz pour la conduire dans des fleuves de boue au Musée byzantin que j'ai beaucoup de plaisir à revoir. Ma compagne dit des choses fort sensées. Puis concert assez médiocre, avec Gerhardt, soprano léger de Vienne, Jupiter et la Flûte, + une interminable rhapsodie

Τρίτη 24 Δεκεμβρίου

Παραμονή Χριστουγέννων. Είμαι λίγο χάλια από άϋπνια κι έχοντας τύψεις ξαναπιάνω μετά από καιρό το ήμερολόγιό μου. Την Παρασκευή μάθημα με τόν Παππᾶ, ἐπανάληψη με τόν Παπαδημητρίου, επίσκεψη στην κυρία Μερλιέ, σὲ μιὰ ἔκθεση ἀρκετὰ μέτρια με ἔργα προσφύγων, ὅπου συναντῶ τὴ Miss Kijeis κι ὅπου τὰ ὠραῖα μάτια μιᾶς Ἑλληνίδας με παρασύρουν στὴν ἀγορὰ ἐνὸς ἀρκετὰ συνηθισμένου ταγαριοῦ. Μετὰ στὸν Escudero· αἰθουσα κομψή καὶ γεμάτη. Μεγάλη καθυστέρηση, νευρικότητα. Οἱ τοῦ «διάσου» εἶχαν φτάσει τὴν ἴδια μέρα με τὸ πλοῖο καὶ ἦταν ἀκόμα ζαλισμένοι. Ἡ δεσποινὶς Cruz, ἡ φίλη τῆς κυρίας Guinand, παίζει ὅπως μπορεῖ, πολὺ μέτρια. Ἡ τραγουδίστρια χειρότερη, λαϊκὰ ξεφωνητά, καθαρίστας τῆς κακιᾶς ὥρας, σύνολο ποὺ δὲ ἔκανε ἐντύπωση μόνο στὸ ὑπαιθρο. Τὰ γέλια τοῦ κοινοῦ δικαιολογημένα, καθὼς δὲν βρίσκει στὰ τραγούδια καμία ἰδιαίτερη πρωτοτυπία. Ὁ Escudero εἶναι καλλίγραμμος καὶ φορεῖ ὄμορφα γκριζὰ ἢ πράσινα γιλέκα σὲ στίλ Goya. Μὰ σὲ κουράζει γρήγορα με τὰ χωρὶς σημασία χορευτικὰ του βήματα.

Τὸ Σάββατο τσάι με τοὺς Μερλιέ στὸν κύριο Πετροκόκκινο, μετὰ διάλεξη τοῦ Συνοδικοῦ γιὰ τὸν Ἐρωτόκριτο χωρὶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, γιὰ νὰ δεῖξει ὅτι ὁ χαρακτήρας τῆς Ἀρετούσας (πίστη, ὑπακοή στὸν πατέρα, ἀγνότητα) εἶναι τυπικὰ ἑλληνικός. Ἀπὸ κεῖ πηγαίνω στὴν Ὁμόνοια νὰ συναντήσω τὸν Ἰωαννίδη, τὸν Τόμπρο καὶ τὸν Κατσιμπαλι γιὰ νὰ πᾶμε νὰ φᾶμε στοῦ *Μπαρμπαγιάννη*. Ἕνα εἶδος παραπήγματος, ἀπὸ σανίδες, κολλημένο σὲ μεσότοιχο, ἓνα τζάκι, λευκοὶ τοῖχοι, φαγητὸ ποὺ καλύτερο δὲν θὰ γινόταν, μιὰ ὑπέροχη ρετσίνα ...καὶ τιμὲς ἀνάλογες. Μιλᾶμε κυρίως γιὰ λογοτεχνία, αὐτὸς ὁ Κ. εἶναι φανατικός θαυμαστής τοῦ Παλαμᾶ καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν κάνει γνωστὸ στὸ ἐξωτερικὸ. Στὴ συνέχεια πηγαίνουμε στὸ καμπαρὲ «Kit Cat» με κάποιους «φίλους» ἀρκετὰ ὑποπτους. Ἡ ὀρχήστρα καλή, ἀλλὰ κοινὸ ποὺ με ἀηδιάζει· δὲν εἶμαι καθόλου φτιαγμένος γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τίς διασκεδάσεις.

Κυριακή. Ἐπομένη κραιπάλης. Βροχές. Παραλαμβάνω τὴ δεσποινίδα Cruz γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσω μέσα ἀπὸ ποτάμια λάσπης στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο ποὺ τὸ ξαναβλέπω με μεγάλη εὐχαρίστηση. Ἡ ντάμα μου κάνει εὐστοχες παρατηρήσεις. Μετὰ συναυλία ἀρκετὰ μέτρια με τὴ Βιεννέζα σοπράνο *leggera Gerhardt*. Ἀκοῦμε τὴ «Συμφωνία τοῦ Διός», ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Μαγεμένο Αὐλὸ» καὶ μιὰ ἀτέλειωτη ραψωδία

de Tchaïkowsky. L'après-midi, heureusement, le temps se remet un peu et nous montons à l'Acropole. La pluie brille sur les pierres roses.

Lundi. Lecture de l'Elisabeth, de Christomanos, un peu long et monotone, répétition avec P/poulo, visite à Mme Merlier et le soir concert au Club académique. Je joue avec P. la 8e sonate de Mozart et ai un réel succès. Le reste du concert est bien, et puis l'orchestre s'approche.

Nuit blanche donc, avec le tic tac du réveil qui doit me permettre d'aller prendre Mme Merlier pour aller entendre l'Office de Noël, à 7h du matin dans le Μετόχι τοῦ Ἁγίου Τάφου au flanc de l'Acropole. D'abord office des heures (1e, 3e, 5e et 7e) avec quantité de psaumes (dits), de lecture des apôtres, de psalmodies des évangélistes, et quelques tropaires qui ne me font pas une impression particulière. Puis Grand Esperinos, avec une interminable messe de St Basile. Je pars pendant la Communion pour arriver à l'heure au rendez-vous de P/poulo. A peine je rentre chez moi, visite d'Amiguet avec qui je vais déjeuner en attendant mon cours de Pappas. Le soir, je cours jouer l'Ave Maria de Gounod au Club académique. Sous la pluie, les petits chanteurs de calandes vont quêter de porte en porte, en chantant les requêtes traditionnelles et en faisant tinter des triangles.

Mercredi 25 Noël

Réveil à 5h moins le quart. Il est vive nuit, avec quelques reflets de lune quand je passe prendre Mme Merlier. Elle me donne gentiment le Βιβλίον τῶν προσευχῶν en souvenir de nos matines athéniennes. Nous retournons à notre église. Le chantre est secondé d'un élève et d'un second chantre, et il y a un archi-diacre qui s'embrouille dans son service. Quelques-uns des tropaires me semblent très beaux, encore qu'ils soient mal chantés.

A midi, mes gentilles D^{elles} me donnent des kourabiedes, de grosses boules blanches sans beaucoup de goût, des oranges et des vers de

του Τσαϊκόφσκι. Εὐτυχῶς ὁ καιρὸς φτιάχνει λίγο τὸ ἀπόγευμα καὶ ἀνεβαίνουμε στὴν Ἀκρόπολη. Τὰ νερὰ τῆς βροχῆς λάμπουν πάνω στὶς ροδίνες πέτρες.

Δευτέρα. Ἀνάγνωση τῆς κάπως μακροσκελοῦς καὶ μονότονης «Ἐλισάβετ» τοῦ Χρηστομάνου, πρόβα μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο, ἐπίσκεψη στὴν κυρία Μερλιέ καὶ τὸ βράδυ συναυλία στῆ Φοιτητικὴ Λέσχη. Παίζω μὲ τὸν Π. τὴν 8η σονάτα τοῦ Mozart καὶ ἔχω πραγματικὰ μεγάλη ἐπιτυχία. Καὶ τὸ ὑπόλοιπο τῆς συναυλίας πῆγε καλά, προσεχῶς δέ, θὰ συγκροτηθεῖ καὶ ἡ ὀρχήστρα.

Ἀϋπνία περιμένοντας νὰ χτυπήσει τὸ ξυπνητήρι γιὰ νὰ πάω νὰ πάρω τὴν κυρία Μερλιέ νὰ πᾶμε στὶς 7:00 στὸ *Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου*, στὴν πλαγιά τῆς Ἀκρόπολης, γιὰ τὴν Ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων. Ὁ ἐκκλησιασμὸς ξεκινάει μὲ τὶς Ἀκολουθίες τῶν Ὁρῶν (1η, 3η, 5η καὶ 7η) μὲ ἀναγνώσεις πλειάδας ψαλμῶν καὶ περικοπῶν ἀπὸ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ψαλμωδίες Εὐαγγελίων καὶ ὀρισμένων τροπαρίων ποὺ δὲν μοῦ κάνουν ιδιαίτερη ἐντύπωση. Μετὰ ὁ Μέγας Ἑσπερινὸς καὶ ἡ ἀτέλειωτη Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Φεύγω κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κοινωνίας γιὰ νὰ φθάσω ἔγκαιρα στὸ ραντεβου μὲ τὸν Παπαδημητρακόπουλο. Μόλις μπαίνω στὸ σπίτι μου, μὲ ἐπισκέπτεται ὁ Amiguet μὲ τὸν ὁποῖο πηγαίνουμε νὰ γευματίσουμε, ὥσπου νὰ ἔρθει ἡ ὥρα γιὰ τὸ μάθημα μὲ τὸν Παππᾶ. Τὸ βράδυ τρέχω νὰ παίξω τὸ «Ἄθε Μαρία» τοῦ Gounod στῆ Φοιτητικὴ Λέσχη. Κάτω ἀπ' τὴ βροχὴ τὰ παιδάκια ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα τραγουδᾶνε τὰ παραδοσιακὰ κάλαντα χτυπώντας τὰ τρίγωνά τους.

Τετάρτη 25 Δεκεμβρίου

Ἐγερση στὶς 5 παρὰ τέταρτο. Εἶναι πίσσα σκοτάδι μὲ ὀρισμένες ἀντανακλάσεις τῆς σελήνης καθὼς περνᾶω νὰ πάρω τὴν κυρία Μερλιέ. Ἔχει τὴν εὐγένεια νὰ μοῦ χαρίσει τὸ «*Βιβλίον τῶν Προσευχῶν*» εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀθηναϊκῶν μας ὄρθρων. Ξαναπᾶμε στὴν ἐκκλησία μας. Ὁ ψάλτης ὑποστηρίζεται ἀπὸ ἓναν μαθητὴ του κι ἓναν δεῦτερο ψάλτη, κι ὁ ἀρχιδιάκος μπερδεύει τὰ λόγια του. Μερικὰ ἀπὸ τὰ τροπάρια μοῦ φαίνονται πολὺ ὠραῖα, ἀκόμα κι ὅταν δὲν ψάλλονται καλά.

Τὸ μεσημέρι οἱ εὐγενικὲς δεσποινίδες μου μοῦ προσφέρουν κουραμπιέδες, χοντρά ἄσπρα μπαλάκια χωρὶς πολλὴ γεύση, πορτοκάλια καὶ

Χατζόπουλος. Et le soir je passe prendre Melle Cruz, avec qui nous dînons dans une taverne de Kolonaki, puis allons à l'arbre de Noël des Weiglé. Histoires «mystiques» de Orloff. Quel dommage que Benita ait un genre d'esprit si antipathique.

Jeudi 26 décembre

Le temps se remet. A midi, Amiguet et Melle Cruz qui se sont connus à Paris et rencontrés par hasard au Musée passent me prendre. Nous déjeunons à Kolonaki, et le beau temps m'engage à leur conseiller Daphni pour l'après-midi. Nous y allons à pied par la Voie Sacrée, admirablement macadamée. Lumière d'une poésie extrême: oliviers et moutons argentés. Mais la ville s'est développée au détriment de la beauté de l'Acropole qui est comme noyée dans cette mer de maisons, que fait étinceler le soleil. Nous passons sous les pins pour arriver au couvent. Le soleil est déjà très bas et rosit les collines. Nous passons près d'une petite église éventrée. Auprès, une tombe dont la dalle est brisée, entourée de grands cyprès. L'église est vraiment très belle, très sobre. L'Annonciation, le Baptême sont d'admirables morceaux. Nous montons sur la colline pour voir la mer. Le soleil est couché; c'est un lac d'argent entre Salamine et Eleusis, avec un grand éblouissement jaune dans le ciel. Nous rentrons entassés dans une petite camionnette et passons voir à l'Acropole les antiquités achetées par Amiguet.

Vendredi 27 décembre

Cartes de Nouvel-An. A midi, déjeuner chez mes hôtes avec leur nièce, très moqueuse. Course inutile chez Pappas. Piano rue Skoufa. Le soir, dîner chez Melle Topali, avec Tsatsos, les Sefiriadis,⁴⁶ une cousine à eux et Melle Poseidon, Theodorakopoulo qui m'est beaucoup plus sympathique, peut-être parce qu'il danse encore plus mal que moi, et me donne ainsi du courage. Melle Topali, avec ses grands

---

46. Pour Sefiriadis; il doit s'agir des parents du poète G. Sefiris.

στίχους του Χατζόπουλου. Και τὸ βράδυ περνᾶ ἀπ' τὴ δεσποινίδα Cruz γιὰ νὰ δειπνήσουμε σὲ μιὰ ταβέρνα στὸ Κολωνάκι, μετὰ πηγαίνουμε στὸ χριστουγεννιάτικο δέντρο τῶν Weiglé. «Μυστικιστικὲς» ἱστορίες τοῦ Ὀρλόφ. Τί κρίμα ποὺ ἡ Benita ἔχει ἕνα τόσο ἀντιπαθητικὸ πνεῦμα.

Πέμπτη 26 Δεκεμβρίου

Ὁ καιρὸς φτιάχνει. Τὸ μεσημέρι περνοῦν νὰ μὲ πάρουν ὁ Amiguet καὶ ἡ δεσποινὶς Cruz ποὺ εἶχαν γνωριστεῖ στὸ Παρίσι καὶ συναντήθηκαν τυχαῖα στὸ Μουσεῖο. Γευματίζουμε στὸ Κολωνάκι καὶ λόγῳ τῆς καλοκαιρίας τοὺς προτείνω γιὰ τὸ ἀπόγευμα τὸ Δαφνί. Πηγαίνουμε μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Ὀδὸ ποὺ εἶναι θαυμάσια ἀσφαλτοστρωμένη. Τὸ φῶς εἶναι ποιητικώτατο: ἐλαιόδεντρα καὶ πρόβατα ποὺ ἀσημίζουν. Ἀλλὰ ἡ πόλη ἔχει ἐξαπλωθεῖ σὲ θάρος τῆς ὁμορφίᾳς τῆς Ἀκρόπολης ποὺ πνίγεται μέσα σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα ἀπὸ σπίτια ποὺ λαμποκοποῦν στὸν ἥλιο. Γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ μοναστήρι διασχίζουμε ἕναν πευκῶνα. Ὁ ἥλιος ἔχει κατέβει χαμηλὰ καὶ ροδίζει τοὺς λόφους. Περνάμε κοντὰ ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἐρειπωμένη ἐκκλησία. Κοντὰ ἕνας τάφος μὲ μιὰ κομματιασμένη πλάκα, περιτριγυρισμένος ἀπὸ πανύψηλα κυπαρίσσια. Ἡ ἐκκλησία εἶναι πραγματικὰ πολὺ ὠραία, πολὺ λιτή. Ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ ἡ Βάπτισμα εἶναι θαυμάσια κομμάτια. Ἀνεβαίνουμε στὸ λόφο νὰ δοῦμε τὴ θάλασσα. Ὁ ἥλιος ἔχει δύσει. Ἀνάμεσα στὴ Σαλαμίνα καὶ τὴν Ἐλευσίνα μιὰ ἀσημένια λίμνη μ' ἕνα ἐκθαμβωτικὸ κίτρινο στὸν οὐρανό. Ἐπιστρέφουμε στοιβαγμένοι σ' ἕνα φορτηγάκι καὶ περνᾶμε ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη νὰ δοῦμε τὶς ἀρχαιότητες ποὺ ἀγόρασε ὁ Amiguet.

Παρασκευὴ 27 Δεκεμβρίου

Εὐχετήρια δελτάρια γιὰ τὴν Πρωτοχρονιά. Τὸ μεσημέρι γεῦμα στὶς οἰκοδέσποινες μου μὲ τὴν ἀνιψιά τους, μεγάλο πειραχτήρι. Μετάβαση χωρὶς ἀποτέλεσμα στὸν Παππᾶ. Πιάνο στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ. Τὸ βράδυ δειπνῶ στὴ δεσποινίδα Τοπάλη μὲ τὸν Τσάτσο, τοὺς Σεφεριάδη,⁴¹ μιὰ ξαδέλφη τους καὶ τὴ δεσποινίδα Ποσειδῶν, τὸν Θεοδωρακόπουλο ποὺ μοῦ εἶναι πολὺ πιὸ συμπαθητικὸς, ἴσως γιὰτὶ χορεύει ἀκόμα χειρότερα ἀπὸ μένα καὶ μοῦ δίνει ἔτσι κουράγιο. Ἡ δεσποινὶς Τοπάλη, μὲ τὰ μεγά-

41. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τοὺς γονεῖς τοῦ ποιητῆ Γ. Σεφέρη.

yeux bleus, ses cheveux blonds, et surtout son grand air de bonté, est charmante.

Samedi 28 décembre

Leçon de Pappas très intéressante. Le soir, avec P/triou, sous la pluie, au Parnasse. Conférence de Veis sur la chanson populaire; il s'excuse de parler la καθαρεύουσα. Il ne dit rien de spécialement original. Ensuite une demoiselle récite, sur un ton trop constamment de mirologue toute une série de très belles chansons populaires. Je rentre me changer pour aller à l'Arbre de Noël de la Colonie Suisse.

J'y retrouve les Weiglé et Amiguet à la table des Broye qui ne me font pas l'impression spécialement intéressants. Les productions sont heureusement finies. Et je mange une choucroute, pendant que Benita quête pour les enfants russes. Carl me présente à M. [ ], président de la Colonie, à Fluckiger, de la Grande Bretagne, qui nous raconte ses années d'apprentissage à Genève, et nous offre du Demesticas et du Tour la Reine. Pendant ce temps, on danse entre institutrices et garçons de bureaux.

Dimanche 29 décembre

Concert où je retrouve Léon Nomidis. Boustinoni⁴⁷ dirige; assez de métier, de sûreté, mais pas de fine sensibilité. Pourtant la 4e de Schumann, sinon les Hébrides, me fait plaisir. Puis une D^{elle} [ ] joue, sans beaucoup de son ni d'allant mais avec simplicité et goût, le 3e Concerto de violon de St-Saens. Pour finir le Carnaval Romain. L'après-midi, cartes et leçon avec P/triou qui m'apporte des pâtes de coing et des « σουζούκια », un glyko scyrien fait de noix et d'amandes enfilées à un fil et trempées dans du moût bouillant qui s'agglutine après. Le soir visite au gentil M. Petrococchino, qui me raconte

---

47. Pour Jose Bustinduy (1882-1964), violoniste et chef d'orchestre espagnol, professeur au Conservatoire d'Athènes.

λα γαλανά της μάτια, τὰ ξανθὰ μαλλιά κι ἰδίως τὸ ἰδιαίτερα καλοσυνάτο ὕφος της, εἶναι γοητευτική.

Σάββατο 28 Δεκεμβρίου

Μάθημα πολὺ ἐνδιαφέρον με τὸν Παππᾶ. Τὸ βράδυ στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσού», ὑπὸ βροχή, με τὸν Παπαδημητρίου. Διάλεξη τοῦ Βέη γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι· ζητᾶ συγγνώμη ποὺ μιλάει στὴν *καθαρεύουσα*. Δὲν λέει τίποτα τὸ πολὺ πρωτότυπο. Στὴ συνέχεια μιὰ κοπέλα ἀπαγγέλλει σ' ἓναν τόνο μονότονο ποὺ μοιάζει με μοιρολόγι μιὰ σειρά ἀπὸ πολὺ ὠραῖα δημοτικὰ τραγούδια. Ἐπιστρέφω γιὰ ν' ἀλλάξω καὶ νὰ πάω στὸ Χριστουγεννιάτικο Δέντρο τῆς Ἑλβετικῆς Κοινότητας.

Ξαναβρίσκομαι με τοὺς Weiglé καὶ Amiguet στὸ τραπέζι τῶν Broye ποὺ δὲν μοῦ φαίνονται ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντες. Οἱ ἀπαγγελίες καὶ τὰ τραγούδια εὐτυχῶς ἔχουν τελειώσει. Τρῶω λάχανο τουρσί ἐνῶ ἡ Benita ζητᾶ χρήματα γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν Ρώσων. Ὁ Carl με παρουσιάζει στὸν κύριο [ ], πρόεδρο τῆς Ἑλβετικῆς Κοινότητας, τὸν Fluckiger τῆς «Μεγάλης Βρετανίας» ποὺ μᾶς διηγεῖται ἱστορίες ἀπὸ τὴ μαθητεία του στὴ Γενεύη καὶ μᾶς προσφέρει κρασί «Δεμέστιχα» καὶ «Πύργο Βασιλίσης». Ἐν τῷ μεταξύ χορεύουμε ἀνάμεσα σὲ δασκάλες καὶ μικροὺς τῶν γραφείων.

Κυριακὴ 29 Δεκεμβρίου

Στὴ συναυλία συναντῶ τὸν Λέοντα Νομίδη. Διευθύνει ὁ Bustinduy,⁴² με ἐπαγγελματικὴ σιγουριά ἀλλὰ χωρὶς πολλὴ εὐαισθησία. Ὡστόσο ἡ 4η τοῦ Schumann, λιγότερο οἱ «Ἑβρίδες», μοῦ δίνουν εὐχαρίστηση. Στὴ συνέχεια κάποια δεσποινὶς [ ] παίζει χωρὶς πολὺ ἦχο ἢ μπρίο ἀλλὰ με ἀπλότητα καὶ γούστο τὸ 3ο κονσέρτο γιὰ βιολί τοῦ St-Saëns. Στὸ τέλος τὸ «Ρωμαϊκὸ Καρναβάλι». Τὸ ἀπόγευμα δελτάρια καὶ μάθημα με τὸν Παπαδημητρίου ποὺ μοῦ φέρνει κυδωνόπαστο καὶ «σουτζούκια», ἓνα σκυριανὸ γλυκὸ καμωμένο ἀπὸ καρύδια κι ἀμύγδαλα περασμένα σὲ μιὰ κλωστή καὶ μουλιασμένα σὲ μούστο ποὺ βράζει καὶ ὕστερα πῆζει. Τὸ βράδυ ἐπίσκεψη στὸν εὐγενικὸ κύριο Πετροκόκκινο ποὺ μοῦ διηγεῖται

42. Jose Bustinduy (1882-1964), Ἴσπανὸς βιολιστὴς καὶ μαέστρος, καθηγητὴς Ὡδείου Ἀθηνῶν.

que Psichari défend dans son testament qu'on donne son nom à une rue si elle doit s'appeler *óδός*, tout au plus une *πλατεία*.

Mercredi 1er janvier 1930

Enfin, voilà ces « fêtes » passées, qui sont plus onéreuses qu'agréables à l'étranger. Rien de spécial le lundi 30. Hier après midi, promenade-leçon avec P/triou au Pirée. Vacarme infernal dans les rues, à commencer par le train où les enfants chantent les calandes en tapant sur leurs triangles. L'air du Saint venu de Césarée, on l'entend jouer au Pirée sur des violons, des clarinettes, des pistons jusque sur une [ ], sorte de cornemuse turque, dont l'embouchoir est fait d'une corne. Crécelles, tambours, sifflets, trompettes, flûtes de Pan, font un bruit du diable, auquel s'ajoutent les cris des marchands « *ένα τάλληρο τὰ δέκα, ένα τάλληρο* ».

Nous passons la petite colline où se trouve le théâtre populaire, et descendons vers le port de Zea. Là tout est tranquille; des barques se balancent doucement dans le petit port aux eaux bien bleues. A gauche, les maisons blanches s'étagent sur la citadelle de Mounichie. A droite, le Piraïki est déjà dans l'ombre. Dans le fond, se silhouette l'île de San Giorgio et la première Cyclade. Nous suivons la côte, le long des restes des murs du Pirée en belles pierres quadrangulaires. Auparavant, nous jetons un coup d'œil au théâtre, dans une merveilleuse situation et au petit Musée qui a quelques belles stèles, entre autres 2 soldats trouvés à Eleusis, et des lions. La côte, avec ses rochers rougeâtres est assez méditerranéenne, mais sans effets un peu gros. Nous nous arrêtons à l'extrême pointe de la presqu'île où se sont massées les habitations des réfugiés, dans la plus belle situation du monde, mais sur un sol plus sec que du bronze. Le soleil se couche. EGINE est d'un brun fauve, et se détache sur les côtes bleuâtres de l'Argolide. L'Acropole, le Lycabette s'éclairent des derniers reflets du soleil. Le beau golfe du Phalère s'argente peu à peu, tandis qu'un dernier rougeoiement demeure au ciel.

Nous revenons par Zea. Atmosphère étrange, imprégnée d'un my-

ὅτι στὴ διαθήκη του ὁ Ψυχάρης ἀπαγορεύει νὰ δοθεῖ τὸ ὄνομά του σὲ δρόμο, ἂν πρέπει νὰ λέγεται *ὁδός*, προτιμᾷ μιὰ *πλατεία*.

Τετάρτη 1η Ἰανουαρίου 1930

Ἐπιτέλους πέρασαν κι αὐτὲς οἱ «γιορτὲς» ποὺ στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι πιὸ πολυέξοδες παρὰ εὐχάριστες. Τίποτε τὸ ἰδιαιτέρου γιὰ τὴ Δευτέρα 30. Χθὲς τὸ ἀπόγευμα περίπατος-μάθημα μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὸν Πειραιά. Διαβολικὸς δόρυθος στοὺς δρόμους ἤδη ἀπὸ τὸ τρένο ὅπου τὰ παιδιὰ μὲ τὰ τρίγωνά τους λένε τὰ κάλαντα. Ὁ ἴδιος σκοπὸς γιὰ τὸν Ἄι-Βασίλη «ἀπὸ τὴν Καισαρεία» ἀκούγεται καὶ στὸ λιμάνι ἀπὸ βιολιά, κλαρίνα, σάλπιγγες ὡς καὶ ἀπὸ ἓνα εἶδος τουρκικῆς τοαμπούνας μὲ κεράτινο ἐπιστόμιο. Ροκάνες, ταμποῦρα, σφυρίχτρες, τρουμπέτες, σύριγγες κάνουν ἓνα πανδαιμόνιο στὸ ὁποῖο προστίθενται τὰ διαλαλήματα τῶν μικροπωλητῶν «*ἓνα τάλιρο τὰ δέκα, ἓνα τάλιρο*».

Διαβαίνουμε ἀπὸ τὸν μικρὸ λόφο ὅπου καὶ τὸ «Λαϊκὸ Θέατρο» καὶ κατεβαίνουμε πρὸς τὸ λιμάνι τῆς Ζέας. Ἐκεῖ ὅλα εἶναι ἤσυχα· οἱ βάρκες λικνίζονται ἀπαλὰ στὰ καταγάλανα νερὰ τοῦ μικροῦ λιμανιοῦ. Στ' ἀριστερά, τ' ἄσπρα σπίτια ἀπλώνονται κλιμακωτὰ στὸ κάστρο τῆς Μουνιχίας. Ἡ Πειραιϊκὴ στὰ δεξιὰ ἔχει ἤδη σκοτεινιάσει. Στὸ βάθος διαγράφεται ἡ σιλουέτα τῆς νησίδας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κι ἡ πρώτη ἀπ' τὴς Κυκλάδες. Προχωρᾶμε γιὰ γιὰ κατὰ μῆκος τῶν πειραιϊκῶν τειχῶν μὲ τὰ ὠραῖα τετράγωνα ἀγκωνάρια τους. Προηγουμένως ρίχνουμε μιὰ ματιὰ στὸ θέατρο ποὺ βρίσκεται σὲ θαυμάσια θέση. Περνάμε κι ἀπ' τὸ μουσειάκι ποὺ ἔχει μερικὲς ὠραῖες στηλές καὶ ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἐκθέματα δυὸ ὀπλίτες ποὺ βρέθηκαν στὴν Ἐλευσίνα καθὼς καὶ μερικὰ λιοντάρια. Ἡ ἀκτὴ, μὲ τὰ κοκκινωπὰ βράχια, ἔχει ἄρκετὰ μεσογειακὸ χαρακτήρα ἀλλὰ χωρὶς νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ ἐντυπωσιακὴ. Στεκόμαστε στὸ ἀκρᾶιο σημεῖο τῆς χερσονήσου ὅπου συνωστίζονται οἱ κατοικίες τῶν προσφύγων, στὴν πιὸ ὁμορφὴ τοποθεσίᾳ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ πάνω σ' ἓνα ἔδαφος πιὸ στεγνὸ κι ἀπὸ μπροῦντζο. Ὁ ἥλιος εἶναι ἕτοιμος νὰ δύσει. Ἡ Αἴγινα ἔχει ἓνα χρῶμα ὀστέينو καὶ προβάλλει ὀλοκάθαρα μπροστὰ στὴς γαλαζῶπες ἀκτὲς τῆς Ἀργολίδας. Ἡ Ἀκρόπολις κι ὁ Λυκαβηττὸς φωτίζονται ἀπὸ τὴς τελευταῖες ἀντανακλάσεις τοῦ ἡλίου. Ὁ ὠραῖος κόλπος τοῦ Φαλήρου σιγὰ σιγὰ ἀσημίζει, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀκόμα γιὰ λίγο κόκκινος.

Ἐπιστρέφουμε στὴ Ζέα. Παράξενη ἀτμόσφαιρα, διαποτισμένη ἀπὸ

stère sans romantisme. Le petit port dort complètement et il n'y vient qu'une lointaine rumeur du rugissement de la ville. Le soir, après quelques emplettes, j'hésite à aller au Cinéma, mais trouvant cela un peu lâche, je monte tout seul au Lycabette; une poussière rose s'élève au-dessus des rues Eole et du Stade, tout le reste de la ville est silencieux. Et l'on sent au loin la mer monter à l'horizon.

Aujourd'hui, après avoir écrit des vers grecs en guise de cadeaux de Nouvel-An, je vais déjeuner chez les Merlier. J'y trouve Melle Palamas, plus jeune, mais vivante et qu'on sent sensible. Au déjeuner: Chapoutier, Deraine, un Belge assez peu sympathique, et un jeune professeur de l'institut de français, à lunettes, très Sorbonnard, mais fin et gentil. Chapoutier mène la conversation, nous fait deviner des mots croisés en grec ancien. Puis viennent Flacelière, pour qui je n'ai qu'une médiocre amitié, et l'architecte de l'École et sa femme, également silencieux. De là, visite à P/triou, aux Weiglé, et cartes à la Légation et à la rue Skoufa.

Jeudi 2 janvier

Correspondance. Amiguet vient me voir pour se passer son cafard et je déjeune avec lui. Auparavant nous entrons avec la permission du gardien sur la colline de Strephi; des carrières l'ont bizarrement découpée, et de minuscules cyprès en faussent l'échelle; on pourrait s'y croire sur une vraie montagne; au-dessous du sommet, une combe d'une grâce toute grecque, si harmonieuse qu'on la dirait artificielle. Et de là, la vue sur tout Athènes, le Lycabette un peu brumeux, l'Acropole. Leçon de musique et de P/triou.

Vendredi 3 janvier

Après le déjeuner je monte lire sur le Lycabette les Βωμοὶ de Palamas, vais inutilement rue Skoufa et passe, sans grand enthousiasme la soirée avec Amiguet que je n'arrive pas à envoyer se coucher.

ένα μυστήριο χωρίς ρομαντισμό. Το μικρό λιμάνι έχει βυθιστεί στον ύπνο κι από την πολιτεία έρχεται μόνο μιὰ μακρινή βουή. Το βράδυ, μετά από μερικά ψώνια, σκέφτομαι νὰ πάω σινεμά ἀλλὰ τελικὰ ἀνεβαίνω μόνος στὸν Λυκαβηττό· μιὰ ρόδινη σκόνη ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὴν Αἰόλου καὶ τὴ Σταδίου, ἡ ὑπόλοιπη πόλη εἶναι σιωπηλή. Μαντεύει κανεὶς μακριὰ στὸν ὀρίζοντα τὴ θάλασσα.

Σήμερα, ἀντὶ δώρου γιὰ τὴν Πρωτοχρονιά, γράφω μερικοὺς ἑλληνικοὺς στίχους καὶ πηγαίνω νὰ γευματίσω στοὺς Μερλιέ. Ἐκεῖ συναντῶ τὴ δεσποινίδα Παλαμᾶ, ὅχι πιά νέα, ἀλλὰ ζωηρὴ καὶ εὐαίσθητη. Στὸ γεῦμα: ὁ Charoutier, ὁ Deraine, ἕνας Βέλγος ὄχι ἰδιαίτερα συμπαθητικὸς καὶ ἕνας νέος καθηγητὴς γαλλικῶν στὸ Ἰνστιτοῦτο μὲ γυαλάκια, πολὺ τύπου «Σορβόννης», ἀλλὰ φίνος καὶ εὐγενικός. Τὴ συζήτηση μονοπωλεῖ ὁ Charoutier πὸν μᾶς βάζει νὰ λύσουμε σταυρόλεξα στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Ἀργότερα ἔρχονται ὁ Flacelière, πὸν γι' αὐτὸν δὲν ἔχω παρὰ μόνον μέτρια φιλία, κι ὁ ἀρχιτέκτονας τῆς Σχολῆς μὲ τὴ γυναίκα του, ἐξίσου σιωπηλοί. Φεύγοντας ἐπισκέπτομαι τὸν Παπαδημητρίου, τοὺς Weiglé κι ἀφήνω ἐπισκεπτήρια στὸ προξενεῖο καὶ στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ.

Πέμπτη 2 Ἰανουαρίου

Ἀλληλογραφία. Ἔρχεται νὰ μὲ δεῖ ὁ Amiguet γιὰ νὰ τοῦ περάσει ἡ κακοκεφία καὶ γευματίζουμε μαζί. Πρῶτα ὅμως μὲ τὴν ἄδεια τοῦ φύλακα ἀνεβαίνουμε στὸ λόφο τοῦ Στρέφη· οἱ λατόμοι τὸν ἔχουν πετσοκόψει περίεργα καὶ κάτι μικροσκοπικὰ κυπαρίσσια τοῦ διαστρεβλώνουν τὶς ἀναλογίες· ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι στέκεται πάνω σὲ ἀληθινὸ βουνό· λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν κορυφή, μιὰ κοιλάδα μὲ τυπικὴ ἑλληνικὴ χάρη καὶ τόσο ἀρμονικὴ πὸν φαίνεται σὰν τεχνητὴ. Κι ἀπὸ κεῖ θεὰ ὀλόκληρης τῆς Ἀθῆνας, ὁ Λυκαβηττὸς σκεπασμένος ἀπὸ λίγη ὀμίχλη, ἡ Ἀκρόπολη. Μάθημα μουσικῆς καὶ μάθημα μὲ τὸν Παπαδημητρίου.

Παρασκευὴ 3 Ἰανουαρίου

Μετά τὸ γεῦμα ἀνεβαίνω στὸν Λυκαβηττό γιὰ νὰ διαβάσω τοὺς «Βωμοὺς» τοῦ Παλαμᾶ, πηγαίνω ἄδικα στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ καὶ περνᾶω χωρὶς πολὺ κέφι τὴ βραδιά μὲ τὸν Amiguet, πὸν ἀδυνατῶ νὰ τὸν στείλω γιὰ ὕπνο.

Samedi 4 janvier

Pluie, neige sans doute sur les montagnes. Un peu de piano, un peu de musique byzantine. Je termine le Ζητιάνας, de Karkavitsa, un peu trop bourré d'horreurs à la fin, mais qui se lit bien, et dont les types vivent suffisamment. Le soir, mes provisions faites, je trouve en rentrant une invitation d'Andreades pour le soir même. Je crois à un «prolongé», me change en hâte et quand j'arrive à 9 h ½, Andreades me déclare qu'il va se mettre à table et que le thé est pour 10 heures. Je vais tuer le temps chez Zacharatos et quand je reviens, je trouve outre A. ses nièces, sa sœur, son neveu Lascaris des Affaires Etrangères, Mme Cellérier, correspondante de la Revue des 2 Mondes et son mari, un vieux <M> effacé, enfin Mme et M. Roussel, qui me sont très sympathiques. Mme C. parle avec affectation et ses phrases sont désolantes de banalité. Andreades parle beaucoup, trop, et coupe la parole de Mme R. Roussel parle peu mais avec conviction et esprit.

Dimanche 5 janvier

Je suis réveillé avant mon réveil; à pied à la gare du Péloponèse où je retrouve les gentils jeunes gens du Pan, 10 en tout. Le train nous conduit jusqu'à Mégare. Le soleil se lève tandis que nous passons à Eleusis, au-dessous de nuages agités par le vorias qui soulève sur la mer de petites trombes. Nous montons sur la place de Mégare, un tout petit bourg sur 2 collines, face à la mer. L'église est assez jolie; devant un puits avec quelques jolies femmes et jeunes filles en partie voilées. Des femmes et des enfants descendent des maisons superposées comme sur un décor de théâtre et descendent des petits escaliers entre des murs blancs, portant soigneusement de l'eau bénite pour un ἄγιασμα du papas, qui va lui-même de maison en maison. Mes camarades semblent peu émus par ces cérémonies religieuses.

Nous partons avec un guide pour le Pateras. Nous traversons d'abord

Σάββατο 4 Ιανουαρίου

Βροχή και όψωσδήποτε χιόνι στα βουνά. Λίγο πιάνο, λίγο βυζαντινή μουσική. Τελειώνω τὸν «Ζητιάνο» τοῦ Καρκαβίτσα, κάπως ὑπερβολικά παραγεμισμένος με φρικαλεότητες στὸ τέλος, ἀλλὰ πὺ διαβάζεται με ἐνδιαφέρον, καὶ με ἀνθρώπινους τύπους ἀρκετὰ ζωντανούς. Τὸ βράδυ, ἔχοντας κάνει τὶς ἀγορές μου, βρίσκω ἐπιστρέφοντας μιὰ πρόσκληση τοῦ Ἀνδρεάδη γιὰ τὴν ἴδια βραδιά. Ἀλλάζω γρήγορα, νομίζοντας πὺς ἡ πρόσκληση εἶναι γιὰ γεῦμα, καὶ ὅταν φτάνω στὶς 9:30 ὁ Ἀνδρεάδης μου λέει πὺς δὰ πάροουμε τσάι στὶς 10:00 κι ὅτι ἐν τῷ μεταξύ πρόκειται νὰ δειπνήσει μόνος. Γιὰ νὰ σκοτώσω τὴν ὥρα μου πάω στοῦ «Ζαχαράτου» κι ὅταν ἐπιστρέφω βρίσκω τὸν Α., τὶς ἀνιψίες του, τὴν ἀδελφή του, τὸν ἀνιψιό του Λάσκαρη τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, τὴν κυρία Cellérier, ἀνταποκρίτρια τῆς «Revue des Deux Mondes» καὶ τὸν σύζυγό της, ἕναν ἄχρωμο ἠλικιωμένο κύριο, καὶ τέλος τὸ ξεῦγος Roussel, πὺ μου εἶναι ἰδιαίτερα συμπαθητικοί. Ἡ κυρία C. μιλάει με ἐπιτήδευση καὶ οἱ κουβέντες της εἶναι ἀπελπιστικά κοινότοπες. Ὁ Ἀνδρεάδης μιλάει πολὺ, ὑπερβολικά, καὶ δὲν ἀφήνει τὴν κυρία R. νὰ ὀλοκληρώσει τὰ λεγόμενά της. Ὁ Roussel μιλάει λίγο ἀλλὰ με πεποίθηση καὶ πνεῦμα.

Κυριακὴ 5 Ιανουαρίου

Ξυπνάω προτοῦ χτυπήσει τὸ ξυπνητήρι μου· με τὰ πόδια στὸ σταδμὸ Πελοποννήσου ὅπου βρίσκω τὰ συμπαθῆ νεαρὰ μέλη τοῦ «Πανός», 10 συνολικά. Τὸ τρένο μᾶς κατεβάξει στὰ Μέγαρα. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καθὼς περνᾶμε ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα, κάτω ἀπὸ τὰ σύννεφα πὺ τὰ φυσάει ὁ βοριάς, πὺ με τὴ δύναμή του σηκώνει μικροὺς σίφουνες στὴ θάλασσα. Ἀνεβαίνουμε στὴν πλατεία τῶν Μεγάρων, μιὰ πολὺ μικρὴ κωμόπολη πάνω σὲ δυὸ λόφους ἀπέναντι ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀρκετὰ ὡραία· μπροστὰ της, ἕνα πηγᾶδι με ὄμορφες γυναῖκες καὶ κοριτσόπουλα, μερικὲς με τσεμπέρια. Σπίτια τὸ ἕνα πάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὰν θεατρικὸ σκηνικὸ, γυναῖκες καὶ παιδιά πὺ κατηγοροῦν ἀπὸ τὰ πέτρινα σκαλάκια ἀνάμεσα στοὺς ἄσπρους τοίχους, βαστώντας με προσοχὴ τὸ νερὸ πὺ ἄγασε ὁ παπὰς πηγαίνοντας κι ὁ ἴδιος ἀπὸ σπῆτι σὲ σπῆτι. Ἡ παρέα μου δὲν φαίνεται ἰδιαίτερα συγκινημένη ἀπ' αὐτὲς τὶς δρασκευτικὲς ἱεροτελεστίες.

Ξεκινᾶμε με ἕναν ὁδηγὸ γιὰ τὴν ἀνάβαση στὸν Πατέρα. Διασχίζουμε

l'arrière-pays de Mégare, une vaste plaine d'oliviers que balaie le vorias qui entraîne des chardons secs qui me font penser au Baragane d'Istrati. Aux portes de Mégare, près du réservoir, toute une série de cuves à laver le linge, en pierres toutes couvertes de pétrifications et où demeurent encore quelques coquilles. Dans les champs pierreux, de splendides anémones et des pavots rouge sang. Cà et là, une petite chapelle solitaire. L'une a de jolies fresques, à l'intérieur et à l'extérieur sur ces murs épais comme les abris des chalets contre les avalanches. Est-ce pour résister au souffle du vorias ?

Nous nous arrêtons un instant dans le konaki d'un petit berger de moutons qui paissent sous les oliviers. Et bientôt nous sommes un peu abrités par la montagne, et nous pouvons regarder la mer derrière nous, la grande plaine argentée que nous avons traversée et qui se relève au bord de la mer en < > roux. Derrière les 2 petites collines de Mégare je m'efforce de découvrir l'île de Minoa, qui me rappellerait la Ciris de Virgile et Thucydide. Plus au large, Salamine et Egine posées sur la mer brillante. Les pins remplacent les oliviers, mais retroussés par le vent ils en ont presque le brillant argenté. Nous croisons un berger qui redescend avec une grosse gourde de cuir et nous offre à boire son eau – et bientôt nous entrons dans le brouillard. Une première crête que notre guide prend pour le sommet et qu'il nous faut suivre sur des rochers calcaires, dans le vent et la bruine. Des sapins aux aiguilles charnues ont remplacé les pins. Le premier j'arrive au sommet où nous mangeons quelques douceurs.

Nous redescendons par des pierriers et bientôt nous voyons réapparaître le soleil et l'horizon au-dessous du brouillard. Et la mer qui luit et des îles! Golfe de Corinthe, Eubée? Simplement le Golfe Saronique et Mégare et Egine. Notre guide nous a ramené sur nos pas dans un autre vallon. Nous l'attrapons et il part sans vouloir se laisser payer. Il nous tourne les talons, ses talons faits comme toute sa chaussure avec de vieux pneus d'automobile, d'une coupe très archaïque. Discussions interminables sur la route

πρῶτα τὴν περιοχὴ πίσω ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ἕναν ἀπέραντο ἐλαιῶνα ποῦ τὸν σαρώνει ὁ βοριάς ξεσηκώνοντας τὰ ξερὰ γαϊδουράγκαθα μὲ τρόπο ποῦ μοῦ φέρνει στὸ νοῦ τὸ «Bagagane» τοῦ Ἰστράτι. Στὴν εἴσοδο τῶν Μεγάρων, κοντὰ στὴ δεξαμενὴ, μιὰ ὀλόκληρη σειρὰ ἀπὸ πέτρινες λεκάνες γιὰ τὶς μπουγάδες, γεμάτες ἀπὸ ἀπολιθώματα μὲ διάσπαρτα κοχύλια. Στὰ πετρώδη χωράφια, θαυμάσιες ἀνεμῶνες καὶ κατακόκκινες παπαροῦνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μιὰ ξεμοναχιασμένη ἐκκλησοῦλα. Ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἔχει ὠραῖες ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς τοιχογραφίες σὲ ντουβάρια χοντρά ὅπως ἐκεῖνα ποῦ προστατεύουν τὰ σαλὲ ἀπ' τὶς χιονοστιβάδες. Τὰ φτιάξαν ἄραγε γιὰ προστασία ἀπ' τὸ βοριά;

Κάνουμε μιὰ σύντομη στάση στὸ κονάκι ἐνὸς νεαροῦ τσοπάνη ποῦ τ' ἀρνιά του βόσκουν κάτω ἀπὸ τὶς ἐλιές. Σύντομα, προφυλαγμένοι πιά ἀπ' τὸ θουνό, μπορούμε νὰ κοιτάξουμε πίσω μας τὴ θάλασσα καὶ τὴ μεγάλη ἀσημιὰ πεδιάδα ποῦ μόλις διαθήκαμε καὶ ποῦ ἀνυψώνεται πυρρὴ στὸ χεῖλος τῆς θάλασσας. Πίσω ἀπὸ τοὺς δυὸ μικροὺς λόφους τῶν Μεγάρων προσπαθῶ νὰ διακρίνω τὴ νῆσο Μινῶα ποῦ δὴ μοῦ δῦμιζε τὴν «Ciris» τοῦ Βιργίλιου καὶ τὸν Θουκυδίδη. Καὶ πιὸ μακριά, ἡ Σαλαμίνα κι ἡ Αἴγινα ποῦ ὑψώνονται πάνω στὴν ἀστραφτερὴ θάλασσα. Τὰ πεῦκα διαδέχονται τὶς ἐλιές, ἀλλὰ ἔτσι ποῦ τὰ ἀνασηκώνει ὁ ἀέρας ἀποκοτῶν σχεδὸν τὴν ἀσημένια λάμψη τους. Διασταυρωνόμαστε μ' ἕναν βοσκὸ ποῦ κατηφορίζει βαστώντας ἕνα μεγάλο πέτσινο παγούρι καὶ μᾶς προσφέρει νὰ πιοῦμε τὸ νερό του. Κι ὕστερ' ἀπὸ λίγο μπαίνουμε στὴν ὀμίχλη. Μιὰ πρώτη ράχη ποῦ κατὰ τὸν ὁδηγὸ μας εἶναι καὶ ἡ κορυφὴ καὶ ποῦ πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθήσουμε πάνω σὲ ἀσβεστόλιθους, μέσα στὸν ἄνεμο καὶ τὸ χιονόνερο. Τὰ ἔλατα μὲ τὶς παχιὲς βελόνες τους ἔχουν ἀντικαταστήσει τὰ πεῦκα. Φτάνω πρῶτος στὴν κορυφὴ ὅπου τρῶμε μερικὰ γλυκίσματα.

Κατηφορίζουμε ἀπὸ σᾶρες καὶ δὲν ἀργοῦμε νὰ ξαναδοῦμε τὸν ἥλιο καὶ τὸν ὀρίζοντα κάτω ἀπὸ τὴν ὀμίχλη. Ἀλλὰ καὶ τὴ θάλασσα ποῦ λάμπει καθὼς καὶ τὰ νησιά! Μήπως εἶναι ὁ Κορινθιακός, ἡ Εὐβοία; Ἀπλῶς ὁ Σαρωνικός, τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα. Ὁ ὁδηγός μας μᾶς ἔφερε μέσα ἀπὸ μιὰν ἄλλη κοιλάδα πίσω στὸ δρόμο ποῦ ἀκολουθήσαμε ἀνηφορίζοντας. Τὸν βρίζουμε καὶ φεύγει χωρὶς νὰ δελήσει νὰ πληρωθεῖ. Μᾶς γυρίζει τὴν πλάτη καὶ βλέπουμε ὅτι τὰ τακούνια ὅπως καὶ ὀλόκληρα τὰ παπούτσια του εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ παλιὰ λάστιχα αὐτοκινήτων σὲ κόψιμο πολὺ ἀρχαϊκό. Ἀτελείωτες συζητήσεις γιὰ τὸ δρόμο ποῦ πρέπει

à prendre. Enfin, nous décidons de suivre un chemin qui gagne une crête. Là-haut, nous nous reperdons dans le brouillard, dégringolons une pente raide et nous trouvons dans une vallée enceinte de montagnes, sauvage et sans maisons ni cultures. Villia est peut-être derrière cette petite chaîne de montagne (elle l'est en effet) mais il est trop tard pour nous en assurer et nous décidons de descendre le vallon où qu'il nous amène. Beaucoup ont les pieds écorchés, et nous croyons trouver notre salut dans une maison isolée, dont la cheminée, indice de τζάκι, se dessine dans le crépuscule. Hélas, son toit est effondré et le vent et l'humidité y règnent.

Nous repartons dans un chemin de char gorgé de boue. La nuit tombe. Nous voyons des hallucinations de feu. Enfin, un feu véritable, à l'entrée de la forêt. Avec les 2 Christidis nous traversons des vignes grasses, et trouvons dans une cahute 2 charbonniers qui nous rassurent en nous disant que nous ne sommes plus loin de la route « royale ». Aussi repartons-nous sans accepter leur pauvre hospitalité. Le croissant glisse derrière les nuages. Sur la route, quand nous y arrivons, se projettent les phares d'une auto. Nous décidons aussitôt de l'arrêter, symphonions, et en route pour Βίλλια sous la pluie maintenant et le vent.

Il fait bon trouver le café de Sotiri, où des hommes boivent, jouent aux cartes et chantent avec une frénésie mélancolique. Une clarinette nasillarde et une mandoline jouent des interludes, le tout sur la gamme chromatique. Ouzo, résiné, et puis nous montons prendre nos quartiers dans une vaste salle réchauffée et parfumée par un grand feu de bois, et où nous dormons parfaitement sur des couvertures envoyées d'Athènes.

Lundi 6 janvier

Lever assez tardif. Chacun est légèrement fatigué, trouve ses souliers rétrécis, et à part les Christidis et moi, n'a guère envie d'essayer le Cithéron. Aussi le temps s'écoule à chercher un guide. Tous les experts nous déconseillent de nous aventurer dans ses neiges et ses brouillards et nous décidons de gagner simplement Kriekouki par un petit col.

νά ακολουθήσουμε. Τελικά ἀποφασίζουμε νά πᾶμε ἀπὸ ἓνα μονοπάτι πού καταλήγει σὲ μιὰ ράχη. Ἐκεῖ πάνω ξαναχανόμαστε μὲς στὴν ὀμίχλη, κατακυλιᾶμε ἀπὸ μιὰν ἀπότομη πλαγιά καὶ καταλήγουμε σὲ μιὰ κοιλάδα περιτριγυρισμένη ἀπὸ ὑψώματα, ἐρημική, χωρὶς σπίτια ἢ καλλιέργειες. Πίσω ἀπὸ αὐτὴ τὴ μικρὴ ὄροσειρὰ δὰ πρέπει νά εἶναι τὰ Βίλια (εἶναι ὄντως), ἀλλὰ εἶναι πολὺ ἀργὰ γιὰ νά βεβαιωθοῦμε κι ἀποφασίζουμε νά πάρουμε τὸν κατήφορο κι ὅπου μᾶς βγάλει. Τὰ πόδια πολλῶν εἶναι ξεγδαρμένα καὶ πιστεύουμε ὅτι δὰ μᾶς σώσει ἓνα ἀπομονωμένο σπίτι πού ἢ καμινάδα του (σημάδι πὼς ἔχει τζάκι) διαγράφεται μέσα στὸ δειλινό. Δυστυχῶς ἡ στέγη του εἶναι γκρεμισμένη καὶ ἐκεῖ μέσα βασιλεύουν ὁ ἄνεμος κι ἡ ὑγρασία.

Ξαναφεύγουμε ἀπὸ ἓναν καρόδρομο πνιγμένο στὴ λάσπη. Σκοτεινιάζει. Ἡ φαντασία μας γεννᾷ φωτιές. Τελικά, στὴν εἴσοδο τοῦ δάσους βλέπουμε μιὰ πραγματικὴ φωτιά. Μὲ τοὺς δυὸ Χρηστίδηδες διασχίζουμε ἀμπέλια πνιγμένα στὸ θοῦρκο καὶ θρίσκουμε μέσα σὲ μιὰ καλύβα δυὸ καρβουνιάρηδες πού μᾶς καθησυχάζουν λέγοντάς μας ὅτι ἀπέχουμε ἐλάχιστα ἀπὸ τὴ δημοσιά. Τοὺς ἀφήνουμε ἀμέσως χωρὶς νά δεχτοῦμε τὴ φτωχικὴ φιλοξενία τους. Τὸ μισοφέγγαρο γλιστράει ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Στὸ δρόμο, ὅταν φτάνουμε, προβάλλουν τὰ φῶτα ἐνὸς αὐτοκινήτου. Ἀποφασίζουμε ἀμέσως νά τὸ σταματήσουμε, τὸ καπαρώνουμε καὶ παίρνουμε τὸ δρόμο γιὰ τὰ Βίλια, τώρα μὲ βροχὴ καὶ ἀέρα.

Εἶναι ὥραϊα πού θρισκόμαστε στὸ καφενεῖο τοῦ Σωτήρη, ὅπου οἱ ἄντρες κουτσοπίνουν, χαρτοπαίζουν καὶ τραγουδοῦν μὲ μελαγχολικὴ φρενιτιδα. "Ἐνα ἔρρινο κλαρίνο κι ἓνα μαντολίνο παίζουν ἀνάμεσα στὶς στροφές σὲ κλίμακες τοῦ χρωματικοῦ γένους. Οὕτο, ρετσίνα καὶ ἀνεβαίνουμε νά βροῦμε τὶς θέσεις μας σὲ μιὰ μεγάλη θερμαινόμενη σάλα, ὅπου μοσχομυρίζουν τὰ κούτσουρα στὸ τζάκι, κι ὅπου κοιμόμαστε τέλεια σὲ κουβέρτες σταλμένες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Δευτέρα 6 Ἰανουαρίου

"Ἐγερση ἄρκετὰ ἀργά. "Ὅλοι εἴμαστε λίγο κουρασμένοι, τὰ παπούτσια μας σὰν νά μᾶς σφίγγουν κι ἐκτὸς ἀπ' τοὺς Χρηστίδηδες καὶ μένα κανένας δὲν ἔχει ὄρεξη νά ἐπιχειρήσει ἀνάβαση στὸν Κιθαιρώνα. Ἐξάλλου δυσκολευόμαστε νά βροῦμε ὁδηγό. "Ὅλοι ὅσοι ξέρουν μᾶς ἀποθαρρύνουν νά τὸ τολμήσουμε μ' αὐτὰ τὰ χιόνια καὶ τὶς ὀμίχλες καὶ ἀποφασίζουμε νά πᾶμε ἀπὸ ἓνα μικρὸ διάσελο μόνο στὸ Κρικεκούκι.

Villia est un gros bourg alpestre (500 m.) auquel ses cheminées donnent une allure particulière. Il est bien campé sur une colline qui coupe la vallée, avec de beaux arbres. Notre route grimpe sur un plateau assez désolé, et nous montons dans la bruine et le grésil qui nous fouette le visage. Enfin nous sommes rejoints par un berger dans sa belle capote aux manches flottantes et au capuchon brodé, qui nous tient compagnie jusqu'à Kriekouki, un grand village avec des cyprès sur les premières pentes du Cithéron, dominant la plaine béotienne. Impossible de nous y faire faire une fasolade, nous nous contentons de manger nos provisions et de nous sécher en attendant l'auto qui nous conduit à Fiva, Thèbes: une ville quelconque sur une colline. Nous passons au Musée, dans le jardin duquel se trouvent une tour, franque sans doute, des restes de temples, et un moulage du très beau Lion de Chéronée. Dans le Musée même, quelques belles stèles, des hoplites réservés en lisse et polis sur une pierre noire percée de trous.

Le train nous ramène à Athènes. Compagnons très gentils, pas très cultivés, et qui ne sourcillent pas quand le guide du Musée nous parle de l'Académie pour la Cadmée; un petit Smyrniote qu'ils tourmentent un peu et qui se venge sur le brave Tsekouras, fabricant de savons; les 3 plus sympathiques sont Giorgadis et les 2 Christidis aux cheveux frisés.

Mardi 7 janvier

Temps idéal. Je travaille le matin à la maison; et étant sans un sou vais manger au Jardin royal ce qui me reste de provisions, guère, mais assez pour donner une tranche de charcuterie à une tsigane au ventre gonflé qui veut me dire la *μοίρα*, et d'une voix très douce, me déclare qu'elle est enceinte et qu'elle a faim. Je passe chez les Weiglé et Carl qui a congé pour la St Jean monte avec moi à l'Acropole, au Philopappe. Un peu d'eau, l'Ilisos, ruban d'argent entre les synoikismoï. Le Parthénon est magnifique et dominateur. Nous redescendons vers la Pnyx, aux rochers taillés, sur lesquels jouent des Grecs à saute-mouton.

Τὰ Βίλια εἶναι ἕνα μεγάλο ὄρεινὸ χωριὸ (ὕψόμετρο 500 μ.) μὲ καμινάδες ποὺ τοῦ δίνουν μιὰν ὄψη ξεχωριστή. Εἶναι ὠραία χτισμένο σ' ἕνα λόφο μὲ ὄμορφα δέντρα στὴ μέση τῆς κοιλάδας. Ὁ δρόμος μας σκαρφαλώνει μέσα ἀπὸ ἕνα ὄροπέδιο ἄρκετὰ ἐρημικὸ καὶ βαδίζοντας μᾶς μαστιγώνουν στὸ πρόσωπο τὸ χιονόνερο καὶ τὸ χαλάζι. Ἐπιτέλους, προστίθεται στὴν παρέα μας ἕνας βοσκός, μὲ μιὰ ὠραία κάπα μὲ ἀνοιχτὰ μανίκια καὶ κεντημένη κουκούλα, ὁ ὁποῖος μᾶς συνοδεύει ὡς τὸ Κριεκούκι, ἕνα μεγάλο χωριὸ μὲ κυπαρίσσια στὶς πρῶτες πλαγιὲς τοῦ Κιθαίρων, ποὺ δεσπόζει στὸν κάμπο τῆς Βοιωτίας. Ἀδύνατον ἐδῶ νὰ μᾶς μαγειρέψουν μιὰ φασολάδα καὶ δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ φᾶμε ἀπὸ τὶς προμηθειὲς μας καὶ νὰ στεγνώσουμε περιμένοντας τὸ αὐτοκίνητο ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ στὴ Φῆβα, τὴ Θήβα: μιὰ πόλη χωρὶς τίποτε τὸ ἰδιαίτερο πάνω σὲ ἕνα λόφο. Περνάμε ἀπ' τὸ Μουσεῖο, στὸν κῆπο τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ἕνας πύργος ἀναμφίβολα φράγκικος, τὰ ἀπομεινάρια κάποιων ναῶν, καὶ τὸ ἐκμαγεῖο τοῦ ὠραίου Λέοντα τῆς Χαιρώνειας. Μέσα στὸ Μουσεῖο μερικὲς ὄμορφες στήλες καὶ ὀπλίτες σὲ ἀνάγλυφο, γυαλισμένοι σὲ μιὰ μαύρη διάτρητη πέτρα.

Τὸ τρένο μᾶς φέρνει πίσω στὴν Ἀθήνα. Οἱ σύντροφοι πολὺ εὐγενικοί, ὄχι ἰδιαίτερα καλλιεργημένοι: δὲν ἀντέδρασαν ὅταν στὸ Μουσεῖο ὁ ξεναγὸς ἔλεγε «Ἀκαδημία» ἀντὶ γιὰ «Καδμεία» μεταξὺ τους κι ἕνας κοντὸς Σμυρνιὸς ποὺ λίγο τὸν πειράζουν καὶ ποὺ ξεσπάει στὸν καλὸ Τσεκούρα τὸν σαπωνοποιό· οἱ τρεῖς πιὸ συμπαθητικοὶ εἶναι ὁ Γεωργιάδης καὶ οἱ δυὸ Χρηστίδηδες μὲ τὰ σγουρὰ μαλλιά.

Τρίτη 7 Ἰανουαρίου

Ἄ καὶροὺς ἰδανικός. Τὸ πρωὶ δουλεύω στὸ σπίτι· καὶ καθὼς εἶμαι ἄφραγκος πηγαίνω νὰ κολατσίσω στὸν Βασιλικὸ Κῆπο μὲ τ' ἀπομεινάρια τῶν προμηθειῶν μου, λίγα ἀλλὰ ἄρκετὰ γιὰ νὰ δώσω μιὰ φέτα σαλάμι σὲ μιὰ τσιγγάνα μὲ φουσκωμένη κοιλιά ποὺ ἔρχεται νὰ μοῦ πεῖ τὴ μοίρα μου δηλώνοντας μὲ γλυκιὰ φωνὴ ὅτι εἶναι ἔγκυος καὶ πεινασμένη. Περνάω ἀπὸ τοὺς Weigl καὶ μὲ τὸν Carl, ποὺ ἔχει ἄδεια λόγῳ Ἁγίου Ἰωάννου, ἀνεβαίνουμε στὴν Ἀκρόπολη καὶ στοῦ Φιλοπάππου. Λίγο νερό, ὁ Ἴλισός, ἀσημένια κορδέλα ἀνάμεσα στοὺς συνοικισμοὺς. Ὁ Παρδενώνας εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ κυρίαρχος. Κατευθυνόμαστε πρὸς τὴν Πνύκα τὴν πελεκημένη στὸ βράχο, ὅπου τὰ παιδιὰ παίζουν βαρελάκια.

A l'église au pied de Philopappe, un prêtre aux cheveux blancs évangélise en plein air. Nous passons inutilement à l'auto d'Amiguet qui me doit 1000 frs et montons faire des photos à la grotte de Pan. Je passe souhaiter bonne fête à Γιάννης Π/τρίου et à Γιαννάκης Choisy et rentre écrire.

Vendredi 10 janvier

Rien d'exceptionnel ces 2 jours. Si pourtant, le mercredi, une magnifique matinée à l'Acropole, à lire «A l'ombre du Figuier» de Vlastos et surtout à contempler le Parthénon. Nos idées sur la beauté de ses ruines, avec le ciel bleu à travers me semblent maintenant hérésiaques. Le plus beau côté est évidemment le plus complet, la face du Couchant. Les jeux de la lumière réfléchi par le marbre de la cella devaient être magiques, et le ciel entrevu seulement entre les deux colonnes extérieures devaient faire un immense effet. Les jeux du ciel étaient réservés au portique Nord de l'Erechthéion. Tous les soirs, courses inutiles au Pan pour rechercher les couvertures des D^{elles} P/triou, affolées à l'idée de leur perte.

Cette après-midi, thé très intéressant chez les Merlier. J'ai mal lu l'heure et leur tombe dessus à 3 h ½, tandis que leurs hôtes (Mme Sikelianos, Philippe Dragoumis et Mme Roussel) arrivent bien après 6 heures. Conversation très intéressante sur la musique byzantine et l'art populaire. Mme Sikelianos, avec ses cheveux châtain clairs ceints d'un double diadème, sa toge de bure, ses beaux yeux bleus, m'est très sympathique. Son idéalisme est peut-être un peu brumeux, mais réel et profond. Le soir, au théâtre, le Protomastoras de Kalomiris, livret à vagues prétentions symboliques de Kazantzakis sur le Γιοφύρι της Άρτας. Musique sans grand caractère; le rôle épisodique du Chanteur est le meilleur; on y sent de l'émotion. Nulle part le dramatique n'est atteint. Style très mélangé: Wagner, les Italiens, Rimsky surtout; rien de Grec, que quelques chœurs à 7/8 qui sont

Στὸ ἐκκλησάκι στοὺς πρόποδες τοῦ Φιλοπάππου, ἕνας ἀσπρομάλλης ἱερέας κάνει ὑπαίθριο κήρυγμα. Περνάμε μάταια ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο τοῦ Amiguet ποὺ μοῦ χρωστάει 1000 φράγκα καὶ μετὰ ἀνεβαίνουμε γιὰ φωτογραφίες στὸ σπήλαιο τοῦ Πανός. Περνάω γιὰ νὰ εὐχηθῶ γιὰ τὴ γιορτὴ τους στὸν *Γιάννη Παπαδημητρίου* καὶ στὸν *Γιαννάκη Choisy* καὶ ἐπιστρέφω γιὰ νὰ γράψω.

Παρασκευὴ 10 Ἰανουαρίου

Τίποτα τὸ ἰδιαίτερο αὐτὲς τὶς δυὸ μέρες. Ἡ μᾶλλον τὴν Τετάρτη ἕνα ὑπέροχο πρωινὸ στὴν Ἀκρόπολη γιὰ νὰ διαβάσω «Στὸν ἴσκι τῆς Συκιάς» τοῦ Βλαστοῦ καὶ ἰδίως γιὰ ν' ἀγναντέψω τὸν Παρθενώνα. Οἱ ἰδέες μας γιὰ τὴν ὁμορφιὰ αὐτῶν τῶν ἐρειπίων μὲ τὸν γαλανὸ οὐρανὸ ποὺ τὰ διαπερνᾶ μοῦ φαίνονται τῶρα αἰρετικές. Ἡ ὠραιότερη πλευρὰ εἶναι ἡ πληρέστερη, ἡ δυτική. Τὰ παιχνίδια τοῦ φωτὸς μὲ τὶς ἀντανακλάσεις ἀπὸ τὸ μάρμαρο τοῦ ἄδουτου πρέπει νὰ εἶχαν κάτι τὸ μαγευτικὸ καὶ ὁ οὐρανὸς ἰδωμένος μόνον ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἐξωτερικοὺς κίονες πρέπει νὰ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση. Τὰ παιχνίδια τοῦ οὐρανοῦ ἐπιφυλάσσουν γιὰ τὴ βορινὴ στοὰ τοῦ Ἐρεχθείου. Τὰ βράδια κατεβαίνω ἄδικα στὸν «Πάνα» νὰ βρῶ τὶς κουβέρτες τῶν δεσποινίδων Παπαδημητρίου ποὺ τρέμουν στὴ σκέψη ὅτι μπορεῖ νὰ τὶς χάσουν.

Σήμερα τὸ ἀπόγευμα πολὺ ἐνδιαφέρον τσάι στοὺς Μερλιέ. Διάβασα λάθος τὴν ὥρα τῆς πρόσκλησης καὶ τοὺς αἰφνιδίασα στὶς 3:30, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι (κυρία Σικελιανοῦ, Φίλιππος Δραγούμης, κυρία Rousset) φτάνουν ἄρκετὰ μετὰ τὶς 6:00. Συζήτηση πολὺ ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ τὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἡ κυρία Σικελιανοῦ, μὲ τὰ καστανόξανθα μαλλιά της στεφανωμένα μὲ διπλὸ διάδημα, μὲ τὴ χλαμύδα της ἀπὸ χοντρὸ μαλλὶ καὶ τὰ ὠραῖα γαλανά της μάτια, μοῦ εἶναι ἰδιαίτερα συμπαθής. Ὁ ἰδεαλισμὸς της, ἂν καὶ λίγο νεφελώδης, εἶναι ἀληθινὸς καὶ βαθύς. Τὸ βράδυ στὴν ὄπερα, γιὰ τὸν «Πρωτομάστορα» τοῦ Καλομοίρη, λιμπρέτο τοῦ Καζαντζάκη, μὲ ἀόριστες συμβολικὲς ἀξιώσεις, βασισμένο στὸ «*Γιοφύρι τῆς Ἄρτας*». Μουσικὴ χωρὶς ἰδιαίτερο χαρακτήρα· ὁ ἐπεισοδιακὸς ρόλος τοῦ Τραγουδιστῆ εἶναι ὁ καλύτερος· ἐκφράζει ἀληθινὴ συγκίνηση. Ὁ δραματικὸς στόχος δὲν ἐκπληρώνεται. Στὴν ἀνάμικτο: θυμίζει Wagner, Ἴταλους, Ρίμσκυ Κόρσακοφ, ἀλλὰ τίποτε τὸ ἑλληνικὸ, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ χορωδιακὰ σὲ 7/8 ποὺ εἶναι καλὰ.

bons. Orchestration rudimentaire, de pianiste. Décor médiocre; chœurs peu accoutumés à la scène, mais chantant juste, bons solistes. En somme, cela se tient et pour un spectacle improvisé sans moyens véritables, c'est une réussite.

Samedi 11 janvier

Travail; je commence la grammaire de Φιλήντας, termine mon Βλαστοῦ. Visite d'Amiguet, partant pour le Sounion. A 2h cours de Veis; interprétation d'Erophile, un peu trop près du texte. Le soir, travail à la Société archéologique. Et après le dîner, thé à l'École française. Je cause un peu musique avec Psarouda, le critique du Βῆμα, type un peu de raté, mais cultivé et fin, et le ministre de France, puis γλωσσικὸ ζήτημα avec Roussel, et enfin fête de Delphes avec Mme Merlier et Mme Argyropoulo, qui fait très grande dame. On finit par rester en petit cercle avec les Merlier, Flacelière et une charmante demoiselle qu'on ne m'a pas présentée.

Dimanche 12 janvier

A 11h½, je retrouve chez Melle Kefalas la paréa de Melle Topalis, et nous allons en bande, 14 en tout, à Kaisariani. Compagnons sympathiques sans plus, sauf un frère et une sœur, cette dernière avec un ravissant pullover bleu-gris, et une conversation vive et intéressante. Je fais causette avec la gardienne du couvent; nous déjeunons en désordre, puis nous siestons sous les oliviers tandis que Melle Topali herborise. En rentrant, nous allons prendre le thé chez elle, et je cause avec un Belge grec ingénieur et une garde-malade sympathique.

Ἐνορχήστρωση στοιχειώδης μὲ νοοτροπία πιανίστα. Τὰ σκηνικὰ μέτρια· οἱ χορωδοὶ χωρὶς τὸν ἀέρα τῆς σκηνῆς ἀλλὰ τονικὰ σωστοὶ καὶ οἱ σολίστες καλοὶ. Κοντολογίς ἕνα θέαμα πὺ ὄχι μόνον στέκεται ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ θεωρηθεῖ πετυχημένο, ἂν λάβουμε ὑπόψη ὅτι τὰ μέσα γιὰ τὴν παραγωγή του ἦταν ἐλάχιστα.

Σάββατο 11 Ἰανουαρίου

Δουλειά· ἄρχισα τὴ Γραμματικὴ τοῦ *Φιλήντα*, τελείωσα τὸν *Βλαστό*. Ἐπίσκεψη τοῦ Amiguet πὺ φεύγει γιὰ τὸ Σούνιο. Στὶς 2:00 στὴν παράδοση τοῦ Βέη· ἐρμηνεῖα του τῆς «Ἐρωφίλης», προσκολλημένη κάπως ὑπερβολικὰ στὸ κείμενο. Τὸ βράδυ μελέτη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία καὶ μετὰ τὸ δεῖπνο τσάι στὴ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Συζητῶ λίγο περὶ μουσικῆς μὲ τὸν Ψαρούδα, τὸν μουσικοκριτικὸ τοῦ «*Βήματος*», τύπο ψιλοαποτυχημένο ἀλλὰ καλλιεργημένο καὶ φίνο, καὶ μὲ τὸν πρέσβη τῆς Γαλλίας, ἔπειτα γιὰ τὸ *γλωσσικὸ ζήτημα* μὲ τὸν Roussel καὶ γιὰ τὶς Δελφικὰς Ἑορτὰς μὲ τὴν κυρία Μερλιὲ καὶ τὴν κυρία Ἀργυροπούλου πὺ ἔχει τὸ ὕφος μεγάλης κυρίας. Στὸ τέλος μένουμε λίγοι, οἱ Μερλιὲ, οἱ Flacelière καὶ μιὰ χαριτωμένη δεσποινὶς πὺ δὲν μοῦ τὴ σύστησαν.

Κυριακὴ 12 Ἰανουαρίου

Στὶς 11:30 στὴ δεσποινίδα Κεφαλᾶ ὅπου ξαναβρίσκω τὴν παρέα τῆς δεσποινίδας Τοπάλη καὶ πᾶμε ὅλοι μαζί, σύνολο 14, στὴν Καισαριανή. Συντροφιά συμπαθητικὴ, ὄχι τίποτα τὸ ἰδιαίτερο, ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ ἀδέρφια, ἢ κοπέλα μὲ ἕνα ὑπέροχο γκριζογάλανο πουλόβερ, καὶ ζωηρὴ κι ἐνδιαφέρουσα συζήτηση. Πιάνω κουβεντούλα μὲ τὴ φύλακα τοῦ μοναστηριοῦ· γευματίζουμε ἀκατάστατα κι ἔπειτα ξαπλώνουμε κάτω ἀπὸ τὰ ἐλαιόδεντρα ἐνῶ ἡ δεσποινὶς Τοπάλη βοτανολογεῖ. Στὴν ἐπιστροφή τσάι σπίτι τῆς, ὅπου μιλάω μὲ ἕναν Ἑλληνοβέλο μηχανικὸ καὶ μιὰ συμπαθητικὴ νοσοκόμα.

Lundi 13 janvier

Fête de Bilili.⁴⁸ Soleil admirable, Leçon de Pappas qui m'offre gentiment d'aller avec lui à Siphnos à la fin du mois pour une panégyrie. Je rentre attendre inutilement Papadimitriou qui me fait rater le coucher du soleil, vais travailler à la Soc. archéologique, et le soir, monte par la pleine lune au Lycabette. Les marches du chemin font un effet un peu théâtral mais plein de grandeur. Les feuilles des aloès semblent faites d'un métal bizarre et brillent étrangement.

Mardi 14 janvier

Beau temps mais vorias, pas trop violent heureusement. L'après-midi cours de Veis sans grand intérêt, visite à Mme Merlier, course inutile chez les P/triou. A 5h je retrouve P/triou et nous allons ensemble au Zappion. Il me met en retard pour le concert et c'est derrière la porte que j'entends la première de Schumann. Un violoniste joue proprement le concerto en ré de Mozart, un pianiste extrêmement platement celui en ré mineur de Brahms, que m'avait tant fait aimer Rubinstein. Le meilleur moment est la Academische Ouverture de Brahms que Mitropoulos donne avec beaucoup de schwung. Petite visite aux Weiglé. Karl est toujours exaspéré du club russe.

Mercredi 15 janvier

A l'Université, cours de Kougeas et de Menardos⁴⁹ sur la Poétique, assez intéressant. Un peu de Beethoven rue Skoufa. L'après-midi, P/triou, et promenade autour du Lycabette, dans l'air décanté par le vorias. Je passe faire une visite à Mme Roussel et vais me barber à une conférence sur la Mer dans la poésie grecque.

---

48. Sœur de Samuel Baud-Bovy.

49. Simos Menardos (1871-1933), philologue, professeur à l'Université d'Athènes.

Δευτέρα 13 Ιανουαρίου

Γιορτή της Bilili.⁴³ Ήλιος θανμάσιος. Μάθημα με Παππᾶ πού ἔχει τὴν καλοσύνη νὰ μὲ προσκαλέσει νὰ πάω μαζί του στὴ Σίφνο στὰ τέλη τοῦ μηνὸς γιὰ ἓνα πανηγύρι. Φτάνοντας στὸ σπίτι περιμένω ἄδικα τὸν Παπαδημητρίου κι ἐξαιτίας αὐτοῦ χάνω τὸ ἡλιοβασιλεμα, πηγαίνω νὰ διαβάσω στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ τὸ βράδυ ἀνεβαίνω μὲ τὴν πανσέληνο στὸν Λυκαβηττό. Τὰ σκαλοπάτια τοῦ μονοπατιοῦ ἔχουν μιὰ θεατρικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὰ φύλλα τῆς ἀλόης φαίνονται ὡς νὰ ἔναι καμωμένα ἀπὸ ἓνα παράξενο μέταλλο καὶ ἔχουν μιὰ περιέργη λάμψη.

Τρίτη 14 Ιανουαρίου

Καλοκαιρία ἀλλὰ βοριάς, εὐτυχῶς ὄχι πολὺ δυνατός. Τὸ ἀπόγευμα παράδοση τοῦ Βέη χωρίς μεγάλο ἐνδιαφέρον, ἐπίσκεψη στὴν κυρία Μερλιὲ καὶ στοὺς Παπαδημητρίου πού λείπουν. Συναντῶ τὸν Παπαδημητρίου στὶς 5:00 καὶ πηγαίνουμε μαζί στὸ Ζάππειο. Ἔτσι φτάνω μὲ καθυστέρηση στὴ συναυλία καὶ ἀκούω τὴν 1η τοῦ Schumann ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα. Ἐνας βιολιστὴς παίζει σωστὰ τὸ κονσέρτο σὲ ρὲ τοῦ Mozart καὶ ἕνας πιανίστας τελειῶς ἀδιάφορα τὸ κονσέρτο σὲ ρὲ ἐλάσσονα τοῦ Brahms, πού ὁ Rubinstein μὲ εἶχε κάνει νὰ τὸ ἀγαπήσω τόσο πολὺ. Ξεχωρίζει ἡ Academische Ouverture τοῦ Brahms πού ὁ Μητρόπουλος τὴν ἐκτελεῖ μὲ πολὺ μπρίο. Σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Weiglé. Ὁ Carl πάντα δυσαρεστημένος μὲ τὴ ρωσικὴ λέσχη.

Τετάρτη 15 Ιανουαρίου

Στὸ πανεπιστήμιο παραδόσεις τοῦ Κουγέα καὶ τοῦ Μενάρδου⁴⁴ γιὰ τὴν «Ποιητικὴ», ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες. Λίγο Beethoven στὴ Σκουφᾶ. Τὸ ἀπόγευμα γύρος τοῦ Λυκαβηττοῦ μὲ τὸν Παπαδημητρίου μὲ ἀέρα φρεσκαρισμένο ἀπ' τὸ βοριά. Ἐπίσκεψη στὴν κυρία Roussel. Πηγαίνω σὲ μιὰ διάλεξη γιὰ τὴ θάλασσα στὴν ἐλληνικὴ ποίηση. Μεγάλη βαρεμάρα.

43. Ἀδελφὴ τοῦ Samuel Baud-Bouy.

44. Σίμος Μενάρδος (1871-1933), φιλόλογος, καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Jedi 16 janvier

Après le cours de Veis, je monte à l'Acropole avec P/triou. Temps changeant. Visite à M. Petrococchino qui me parle du Τελώνιο, de Blastos. Celui-ci a voulu représenter dans ce Lutin la Grèce nouvelle, née de l'union de la civilisation grecque et de la civilisation franque et qu'on a fait avorter. Puis aux Αποτυχημένοι de Lenormand, joués par Coto-pouli. Pièce assez faible scéniquement.

Vendredi 17 janvier

Le matin, visite à Drossinis, chez qui je tombe mal. Emplettes. Lettre de Bilili qui a eu des encouragements de Schalk. L'après-midi, un peu de Bach rue Skoufa. Et thé chez Mme Karakalo, où me conduit Melle Topali: Κουβέντες avec des jeunes filles de Leucade, agréables de physionomie et une d^{elle} Melas.

Samedi 18 janvier

L'après-midi, cours de Veis et d'Anagnostopoulos sur les dialectes grecs, sans intérêt. Thé chez les Merlier avec les Petrococchino, les Roussel et les Mazarakis. Glossika zitimata sans fin. Les Merlier me prêtent l'Amphitryon de Giraudoux que j'aspire avant de me coucher.

Dimanche 19 janvier

Vorias féroce. Aucune envie de retrouver Amiguet au Sounion. Je sors pour entendre la Damnation, mais faute de place, vais voir le Musée historique. Tous les portraits – bien mauvais – des héros de l'Indépendance, leurs armes et une très jolie collection d'aquarelles de costumes du début du XIXe. Après une lettre à Mme Guinand, je passe chez les Carl et entraîne Carl à une revue nègre au Kentri-kon. Rythmes amusants, sketch d'un chanteur muet auquel les sons sont fournis par une trompette, très au point et très expressif,

Πέμπτη 16 Ίανουαρίου

Μετά την παράδοση του Βέη ανεβαίνω στην Ακρόπολη με τον Παπαδημητρίου. Καιρός άστατος. Έπίσκεψη στον κύριο Πετροκόκκινο που μιλάει για το «Τελώνιο» του Βλαστού. Ο συγγραφέας θέλησε εδώ να παραστήσει τη σύγχρονη Ελλάδα σαν ένα στοιχειό που προκύπτει ως έκτρωμα από την ένωση του έλληνικού με τον φράγκικο πολιτισμό. Κατόπιν στους «Αποτυχημένους» του Lenormand παιγμένουσ από την Κοτοπούλη. Έργο αρκετά αδύναμο σκηνικά.

Παρασκευή 17 Ίανουαρίου

Το πρωί επίσκεψη στον Δροσίνη μάλλον σε ακατάλληλη στιγμή. Ψώνια. Γράμμα από την Bilili. Εύμενεις κρίσεις του Schalk για την πρόδοό της. Το απόγευμα λίγο Bach στη Σκουφά. Η δεσποινίς Τοπάλη με πηγαίνει στο τσάι της κυρίας Καρακάλου. *Κουβέντες* με κάτι νεαρές Λευκαδίτισσες με συμπαθητικές φυσιογνωμίες και κάποια δεσποινίδα Μελά.

Σάββατο 18 Ίανουαρίου

Το απόγευμα σίς χωρίς ενδιαφέρον παραδόσεις του Βέη και του Άναγνωστόπουλου για τις έλληνικές διαλέκτους. Τσάι στους Μερλιέ με τους Πετροκόκκινους, Roussel και Μαζαράκη. Άτελείωτες συζητήσεις για το γλωσσικό ζήτημα. Οί Μερλιέ μου δανείζουν τον «Άμφιτρύωνα» του Giraudoux που ρουφάω προτού πέσω για ύπνο.

Κυριακή 19 Ίανουαρίου

Άγριος βοριάς. Δέν μου κάνει όρεξη να πάω να δώ τον Amiguet στο Σούνιο. Βγαίνω για να πάω ν' ακούσω την «Καταδίκη του Φάουστ» αλλά δέν βρίσκω εισιτήριο και πηγαίνω στο Ίστορικό Μουσείο. Βλέπω τα κακόγουστα πορτρέτα των ήρώων του 1821, τα όπλα τους και μιὰ πολὺ όμορφη συλλογή από άκουαρέλες με τις τοπικές φορεσιές των άρχων του 19ου αιώνα. Αφοῦ γράφω στην κυρία Guinand, παρασύρω τον Carl σε μιὰ νέγρικη επίδειώρηση στο «Κεντρικόν». Ρυθμοί διασκεδαστικοί, σκέτς με έναν βουβό τραγουδιστή του όποίου οί νότες παράγονται άπόλυτα συγχρονισμένα και πολὺ έκφραστικά από μιὰ τρομπέτα. Και

et une délicieuse négresse un peu maigre, mais à l'expression distinguée et charmante, qui me rappelle un peu Effy.

Jeudi 23 janvier

Je tiens décidément ce journal bien irrégulièrement, et j'oublie ce que je fais d'un jour à l'autre. Un matin, je me souviens être monté au Lycabette. Toutes les crêtes d'alentour étaient saupoudrées de neige, et le vorias y déchirait les nuages. Le mardi, χιονόβερο. Je cours de la λέσχη où j'entends un acte et demi de comédie à une conférence de Gouzy sur son raid africain, fort intéressante, avec de belles photos, surtout des alpes suisses.

Hier matin, ciel pur, vorias apaisé. Je pars au Pirée, me trouve dans le train avec Grigoriadis. Je retourne voir le petit port de Zea où entre une barque qui fait des grâces, puis monte à la citadelle de Mounichie. Les maisons des réfugiés s'y échafaudent. Pas un brin d'eau ; un bonhomme en monte dans un tonneau d'arrosage traîné par un âne et un cheval. Mais quelle vue ont ces gens de leurs petites terrasses. Le golfe Saronique toujours luisant, EGINE brumeuse, tout le Pirée qui s'étend jusqu'aux Monts Egaléens, et les bizarres découpures de Salamine, entre lesquelles apparaît la mer d'un bleu profond où se posent les noirs veloutés des bateaux. Au sommet de la colline, quelques restes de vieilles pierres, une église, et, derrière des barbelés, des petits pins sous lesquels je m'étends en compagnie de poules qui picorent, à lire des poésies de Porphyras. Mais le spectacle me distrait de la rade du Phalère où sont mouillés des cuirassés et un lance avions anglais, formidables dans l'éblouissement du soleil, l'Attique où pointe le Lycabette, et l'Hymette au pied duquel s'étendent de jeunes blés d'un vert tendre délicieux.

Je descends sur le port de Mounichie, et m'avance en prenant un bain de pieds sur l'ancienne jetée du port, ruinée en partie, mais dont les énormes blocs rectangulaires, posés de tranche et à plat,

μιὰ ἀπολαυστική ἀραπίνα, κάπως ἀδύνατη, μὲ μιὰ ἀρχοντική καὶ χαριτωμένη ἔκφραση, πὸ μού θυμίζει λίγο τὴν Ἔφη.

Πέμπτη 23 Ἰανουαρίου

Ἔρχονται φορὲς πὸ παραλείπω νὰ ἐνημερώσω αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο καὶ μετὰ ξεχνᾶω τί ἔκανα ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Θυμᾶμαι πὼς ἕνα πρωὶ ἀνέβηκα στὸν Λυκαθηττό. Ὅλες οἱ γύρω κορυφὲς ἦταν πασπαλισμένες μὲ χιόνι κι ὁ βοριάς διέσχιζε τὰ σύννεφα. Τὴν Τρίτη χιονόνερο. Ἀπὸ τὴ [Φοιτητικὴ] Λέσχη, ὅπου παρακολουθῶ μιάμιση πράξη μιᾶς κωμωδίας, τρέχω σὲ μιὰ διάλεξη τοῦ Gouzy γιὰ τὴν ἀφρικανικὴ ἀεροπορικὴ του ἐκστρατεία, πολὺ ἐνδιαφέρουσα, μὲ ωραίες φωτογραφίες, ιδίως τῶν ἐλβετικῶν Ἄλπεων.

Χθὲς τὸ πρωὶ οὐρανὸς καθαρὸς μὲ ἡπιότερο βοριά. Φεύγοντας γιὰ τὸν Πειραιᾶ συναντῶ τὸν Γρηγοριάδη στὸ τρένο. Ξαναπάω στὸ λιμανάκι τῆς Ζέας, ὅπου μπαίνει μιὰ βάρκα πὸ κινεῖται μὲ χάρη, μετὰ ἀνεβαίνω στὸ φρούριο τῆς Μουνιχίας. Τὰ σπιτάκια τῶν προσφύγων εἶναι χτισμένα κλιμακωτά. Δὲν ὑπάρχει σταγόνα νεροῦ· ἕνας ἄνθρωπος ἀνηφορίζει μέσα σ' ἕνα κάρο τοῦ ποτίσματος πὸ τὸ τραβᾶνε ἕνα γαιδούρι κι ἕνα ἄλογο. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆ ὅμως ἔχουν ἀπὸ τὶς μικρὲς ταρατσες τους μιὰ θέα καταπληκτικὴ. Τὸν λαμπερὸ Σαρωνικό, τὴν Αἴγινα μὲς στὴν ὀμίχλη, ὅλον τὸν Πειραιᾶ πὸ ἐκτείνεται ὡς τὰ βουνὰ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τὶς ἀλλόκοτα ψαλιδισμένες ἀκτὲς τῆς Σαλαμίνας μεταξὺ τῶν ὁποίων φανερώνεται ἡ βαθυγάλανη θάλασσα μὲ τὶς σκοτεινὲς σιλουέτες τῶν καραβιῶν πάνω στὰ νερά της. Στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου μερικὰ ὑπολείμματα ἀπὸ ἀρχαίες πέτρες, μιὰ ἐκκλησία καὶ πίσω ἀπὸ τὰ συρματοπλέγματα κάτι μικρὰ πεῦκα κάτω ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξαπλώνω γιὰ νὰ διαβάσω ποιήματα τοῦ Πορφύρα παρέα μὲ τὶς κότες πὸ τριγυρίζουν τσιμπολογώντας. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ὄρμο τοῦ Φαλήρου μὲ τὰ ἀγκυροβολημένα θωρηκτὰ κι ἕνα ἀγγλικὸ ἀεροπλανοφόρο, πὸ λάμπουν ἐντυπωσιακὰ μὲς στὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἡ προσοχή μου στρέφεται πρὸς τὴν Ἀττικὴ καὶ τὸν αἰχμηρὸ Λυκαθηττό, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ὑμηττό, στὶς παρυφὲς τοῦ ὁποῖου ἀπλώνονται τὰ νεαρὰ βλαστάρια τῶν σπαρτῶν μὲ τὴν τρυφερὴ πρασινάδα τους.

Κατεβαίνω στὸ λιμάνι τῆς Μουνιχίας καὶ βρέχοντας τὰ πόδια μου προχωρῶ στὴν ἀρχαία προκουμαία τοῦ λιμανιοῦ, πὸ εἶναι ἐν μέρει ἐρειπωμένη μὰ πὸ τὰ τεράστια ὀρθογώνια ἀγκωνάρια της, τοποθετημένα

font un effet extraordinaire, rongés par la mer, mouillés d'écume et verdés par les vagues. Des barques, des canots de pêcheurs passent devant moi. Dans un angle du port, sous des pins, quelques chaloupes sont à sec. Le bleu de leurs coques fait au soleil tamisé par les arbres des taches de couleurs merveilleuses. L'après-midi, P/triou et moi, nous échangeons notre leçon à l'abri des pins du Lycabette, tandis que descend le soleil derrière l'Acropole. Le soir, visite express chez les Karakalo et M. Lascaris, qui me permettent d'entendre Rogatchovsky, un chanteur (ténor) russe admirable, qui me fait très grand plaisir avec du Duparc, du Monteverdi, du Massenet aussi. Petite visite aux Weiglé, en famille pour une fois.

Aujourd'hui, déjeuner chez les Broye avec [ ], très officier suisse, vaudois, germanophile, avec qui je m'accrocherais facilement, Gre-dinger, Petitmermet et Tomba, Directeur de la Bibl. d'Alexandrie. Très bon dîner, mais conversation sans caractère. Avec P/triou, nous allons au Théseion, très joli vraiment, un petit temple pour familles. Le soir, dîner avec un américain, élève de Melle Lascaris, à moitié loufoque, venu ici pour traduire des poèmes néo-grecs en anglais.

Jeudi 30 janvier

Une semaine pendant laquelle j'ai négligé de continuer ce Journal sur un nouveau carnet. Le dimanche 26 est née aux Henri⁵⁰ une petite fille, qu'ils ont nommée Jeanne en souvenir de Maman et Jean Weiglé étant son parrain. A part cela, j'ai été un peu abruti par un rhume que le retour du beau temps a guéri.

Le dimanche, promenade ratée au Parnès par le brouillard, la pluie et le vent du Sud, avec Linos Politis et deux de ses amis. Nous nous abritons dans les églises du Μετόχι τῆς Ἁγίας Τριάδας, avec des membres du Club alpin, et rentrons à midi. Le soir je vais entendre le

---

50. Henri et Valentine Boissonnas.

κάθετα κι ὀριζόντια, διαβρωμένα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ὑγρὰ καὶ πρασινοσιμένα ἀπ' τὰ κύματα κάνουν μεγάλη ἐντύπωση. Διάφορα πλεύονα, ψαρόβαρκες περνᾶνε μπροστά μου. Σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ λιμανιοῦ, κάτω ἀπ' τὰ πεῦκα, μερικὲς βάρκες εἶναι τραβηγμένες στὴ στεριά. Τὰ γαλανὰ σκαριά τους παίρνουν θαυμάσιες ἀποχρώσεις κάτω ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου πού τὶς κοσκινίζουν τὰ κλαριά τῶν δέντρων. Τὸ ἀπόγευμα ἀνταλλάσσουμε τὸ μάθημά μας μὲ τὸν Παπαδημητρίου κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα τοῦ Λυκαβηττοῦ, καθὼς ὁ ἡλιος κατεβαίνει πίσω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Τὸ βραδάκι ἐπίσκεψη ἀστραπὴ στοὺς Καρακάλους καὶ τὸν κύριο Λάσκαρη, ὁ ὁποῖος μοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία ν' ἀκούσω τὸν ἔκτακτο Ρῶσο τενόρο Ρογκατσόφκι πού μὲ χαροποιεῖ τραγουδώντας Duparc, Monteverdi καὶ Massenet. Σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Weiglé πού γιὰ μιὰ φορὰ εἶναι μαζί.

Σήμερα γεῦμα στοὺς Broye μὲ ἕναν κύριο [ ], ὕφος Ἑλβετοῦ ἀξιωματικοῦ, τοῦ διπλανοῦ μας Καντονίου Βώ, γερμανόφιλο, μὲ τὸν ὁποῖο δὴ μπορούσα εὐκόλα νὰ τσακωθῶ, μὲ τοὺς Gredinger, Petitmermet καὶ Τόμπα, διευθυντὴ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ φαγητὸ πολὺ καλὸ ἀλλὰ ἡ κουβέντα ἀδιάφορη. Μὲ τὸν Παπαδημητρίου πηγαίνουμε στὸ Θησεῖο, πραγματικὰ πολὺ ὁμορφο, ἕνας μικρὸς ναὸς μὲ οἰκογενειακὸ χαρακτήρα. Τὸ βράδυ δεῖπνο μὲ ἕναν μισότρελο Ἀμερικάνο, μαθητὴ τῆς δεσποινίδας Λάσκαρη, πού ἔχει ἔρθει ἐδῶ νὰ μεταφράσει νεοελληνικὴ ποίηση στὰ ἀγγλικά.

Πέμπτη 30 Ἰανουαρίου

Πέρασε μιὰ ἐβδομάδα χωρὶς νὰ γράψω ἡμερολόγιο ἐπειδὴ ἀμέλησα νὰ προμηθευθῶ καινούριο σημειωματάριο. Τὴν Κυριακὴ 26 οἱ Henri⁴⁵ ἀπέκτησαν κοριτσάκι πού ὁ Jean Weiglé βάφτισε Jeanne εἰς ἀνάμνηση τῆς Μητέρας. Κατὰ τὰ ἄλλα ἤμουν λίγο ἀποβλακωμένος ἀπὸ ἕνα κρυολόγημα πού γιαιτρεύτηκε μὲ τὴν ἐπιστροφή τῆς καλοκαιρίας.

Τὴν Κυριακὴ λόγῳ ὁμίχλης, βροχῆς καὶ σοροκάδας ἀποτυχημένος περὶπατος στὴν Πάρνηθα μὲ τὸν Λίνο Πολίτη καὶ δυὸ φίλους του. Βρίσκουμε ἀπάγκιο στὶς ἐκκλησίες τοῦ *Μετοχίου τῆς Ἁγίας Τριάδας* μαζί μὲ τοὺς ἐκδρομεῖς τοῦ Ὁρειβατικοῦ Συνδέσμου κι ἐπιστρέφουμε τὸ μεσημέρι.

45. Henri καὶ Valentine Boissonnas.

Chanteur fou, avec Al Jolson, très inégal, mais où l'émotion est bien graduée, et fais une petite visite aux Nomidis. Le lundi soir, avec Amiguet, rentré de Sounion, chez les Weiglé.

Le mercredi soir je porte mon rhume chez les Roussel. Grand dîner: Saillens, l'attaché commercial, un officier de marine, un M. Laumonnier, qu'on appelle Ministre, la charmante Melle Williamson, Bon et une amie rousse de Mme Roussel. Il est surtout question d'une revue de Carnaval à sujet mythologique. Après le dîner viennent Flacelière et Deraine pour un bridge tandis que l'officier, marseillais, nous raconte comment il prit sa licence et l'état désastreux des Messageries Maritimes, que Bon me parle du théâtre de Samothrace, fouillé en 25 je crois, et dont en 27 il ne restait plus une pierre, les autorités ayant laissé s'y installer un four à chaux.

Le jeudi, déjeuner à l'hôtel des Topali, avec M. et sa fille, tous 2 simples et sympathiques. Et le soir, je suis avec les Merlier et M. Loukopoulos⁵¹ au συνοικισμός de Ποδαράδες où vont s'établir les réfugiés de Βουρλά, près Smyrne. Les gens se rassemblent un à un dans une pauvre taverne. Peu à peu ils se mettent à chanter. Mme Merlier, avec sa robe noire à col blanc, fait avec un sérieux charmant son métier de secrétaire. Un maçon et un ancien paysan ont les meilleures têtes et à grand renfort de rezzinato finissent par chanter pas mal de chansons, par danser même avec beaucoup de souplesse. On mange comme on peut un γιουβέτσι, et nos convives nous font la politesse de nous présenter leurs meilleurs morceaux au bout de la fourchette. On amène un aveugle, qui sort de sa blouse une φλογέρα de roseau, une sorte de chalumeau à 7 trous, 6 dessus et un dessous pour le pouce, dont il joue très bien, en faisant sortir les harmoniques et en modifiant les sons pour avoir les degrés des gammes byzantines. Puis il s'arrête pour chanter d'une voix de tête très pleine, avec

---

51. Il s'agit de Dimitris Loukopoulos, folkloriste et collaborateur de Melpo Merlier et des Archives de Folklore et de Musique.

Τὸ βράδῦ πηγαίνω ν' ἀκούσω τὸν «Τρελὸ Τραγουδιστὴ» μὲ τὸν Al Jolson, πολὺ ἄνισο, μὰ μὲ συναισθήματα καλὰ κλιμακωμένα. Ἀκολουθεῖ σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Νομίδη. Τὸ βράδῦ τῆς Δευτέρας στοὺς Weiglé μὲ τὸν Amiguet ποὺ γύρισε ἀπ' τὸ Σούνιο.

Τὴν Τετάρτη τὸ βράδῦ κουβαλῶ τὸ κρουλόγημά μου στοὺς Roussel. Γεῦμα μὲ πολλὰ ἄτομα: ὁ ἐμπορικὸς ἀκόλουθος Saillens, ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἕνας κύριος Laumonier ποὺ τὸν ἀποκαλοῦν «Υπουργό», ἡ χαριτωμένη δεσποινὶς Williamson, ὁ Βον, καὶ μιὰ ρούσα φίλη τῆς κυρίας Roussel. Γίνεται λόγος κυρίως γιὰ μιὰ ἀποκριάτικη ἐπιθεώρηση μὲ θέμα μυθολογικό. Μετὰ τὸ φαγητὸ ἔρχονται οἱ Flacelière καὶ Deraine γιὰ μιὰ παρτίδα μπριτζ, ἐνῶ ὁ ἀξιωματικὸς, ποὺ κατάγεται ἀπ' τὴ Μασσαλία, μᾶς διηγεῖται πῶς πῆρε τὸ πτυχίον του καὶ σὲ τί ἄθλια κατάσταση βρίσκονται οἱ «Messageries Maritimes», ἐνῶ ὁ Βον μοῦ μιλάει γιὰ τὸ θέατρο τῆς Σαμοδράκης ποὺ νομίζω ὅτι ἀνασκάφηκε τὸ 1925 καὶ ποὺ τὸ '27 δὲν εἶχε ἀπομείνει οὔτε ἕνα λιθάρι του καθὼς οἱ ἀρχεὲς ἐπέτρεψαν νὰ ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ ἕνα καμίνι γιὰ ἀσβέστη.

Τὴν Πέμπτη γεῦμα στὸ ξενοδοχεῖο τῶν Τοπάλη μὲ τὸν κύριο Τοπάλη καὶ τὴν κόρη του, καὶ οἱ δύο τους ἀπλοὶ καὶ συμπαθητικοί. Καὶ τὸ βράδῦ βρίσκομαι μὲ τοὺς Μερλιέ καὶ τὸν κύριο Λουκόπουλο⁴⁶ στὸ *συννοικισμό* τῶν *Ποδαράδων*, ὅπου θὰ ἐγκατασταθοῦν πρόσφυγες ἀπ' τὰ *Βουρλά* τῆς Σμύρνης. Οἱ ἄντρες καταφθάνουν ἕνας ἕνας σὲ μιὰ φτωχικὴ ταβέρνα. Σιγὰ σιγὰ ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦν. Ἡ κυρία Μερλιέ, φορώντας μαῦρο φουστάνι μὲ ἄσπρο γιὰκά, ἐκτελεῖ μὲ χαριτωμένη σοβαρότητα τὰ γραμματειακά της καθήκοντα. Ἕνας χτίστης κι ἕνας πρῶν ἀγρότης ξεχωρίζουν καὶ ἀφοῦ καταναλώσουν ἀρκετὴ ρετσίνα ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦν κάμποσα τραγούδια, ἀκόμα καὶ νὰ χορεύουν μὲ πολλὴ εὐλυγισία. Τρῶμε ὅπως ὅπως ἕνα *γιουβέτσι* κι οἱ συνδαιτυμόνες ἔχουν τὴν εὐγένεια νὰ μᾶς προσφέρουν τοὺς καλύτερους μεζέδες στὴ ἄκρη τοῦ πιρουνιοῦ τους. Μᾶς φέρνουν κι ἕναν τυφλὸ ποὺ θγάζει ἀπ' τὴ μπλούζα του μιὰ *φλογέρα* ἀπὸ καλάμι μὲ 7 ὀπές, 6 μπροστὰ καὶ μιὰ πίσω γιὰ τὸν ἀντίχειρα. Τὸ παίξιμό του εἶναι πολὺ καλὸ καὶ πλούσιο σὲ παραγωγή ἀρμονικῶν καὶ μικροδιαστημάτων ἀναγκαίων γιὰ τὴ σωστὴ ἀπόδοση τῶν βυζαντινῶν κλιμάκων. Μετὰ σταματᾷ γιὰ νὰ τραγουδήσει μὲ φωνὴ γεμάτη, μ' ἕναν ἐνθουσιασμό ποὺ κάνει

46. Πρόκειται γιὰ τὸν Δημήτρη Λουκόπουλο, λαογράφο, στενὸ συνεργάτη τῆς Μέλψος Μερλιέ καὶ τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

une conviction qui fait trembler ses paupières inutiles, des chansons populaires ἀμανέδες surtout. A la demande de Mme Merlier s'il connaît la musique byzantine, il entonne le « Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς », et le cabaretier qui est chanteur de gauche lui tient l'isson. J'ai de la peine moi à tenir mon sérieux. Puis deux gros ventrus nous dansent avec une souplesse remarquable, tandis que le Κύρ Γιάννης qui a abusé du résiné ressasse sans cesse une chanson où il est question de baisers et embrasse tous les voisins qui l'entourent, l'aveugle en particulier. Un jeune mécanicien est violet de boisson, mais n'en veut pas moins payer une tournée à toute la société. Musique triste, sans grand intérêt artistique.

Vendredi 31 janvier

Temps très beau, très chaud. A 1h je prends l'auto du synoikismos Byron et monte vers l'Hymette. Les maisons me semblent moins misérables qu'à Kaisarianni, mais un quartier voisin, couvert de tuiles rouges, désaccorde complètement le paysage. Sur les premières pentes de l'Hymette, paissent des chèvres, des moutons, parmi les asphodèles, les chardons et les muscarilles. Derrière une petite croupe, s'étend l'éblouissement d'un champ de jeune blé, d'un vert très tendre, et d'autres champs s'étendent, luisants, jusqu'à la mer. Je monte dans une gorge aride, où broutent deux mulets dont le patron dort étendu, ses pantalons blancs sortant seuls d'une grande cape noire qui lui cache tout le haut du corps. Sous des platanes dont les branches nues rosissent dans le bleu pâle du ciel, s'écoule l'eau d'un puits qui se trouve dans la cour même du couvent de Καρέας. L'un des murs en est effondré ; dans l'autre quelques cellules semblent habitées. L'église, avec quelques pierres byzantines, fait bien, et surtout le petit jardin où l'herbe croît entre les dalles et où, à l'ombre de petits cyprès, des plants de fèves attestent une pauvre vie frugale. De là je monte à de belles carrières, rouges et blanches, dans un très beau bois de pins, entre lesquels apparaît l'Acropole, sur qui tantôt des nuages projettent leur ombre,

νά τρέμουν τὰ ἄχρηστα ματόκλαδά του, δημοτικά τραγούδια, κυρίως *ἀμανέδες*. Στὴν ἐρώτηση τῆς κυρίας Μερλιὲ ἂν γνωρίζει τὴ θυζαντινὴ μουσικὴ ἀπαντάει ψέλλοντας τὸ «*Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*» κι ὁ ταβερνιάρης, πού εἶναι ἀριστερὸς ψάλτης, τοῦ κρατᾷ τὸ ἴσον. Ἐγὼ μὲ δυσκολία διατηρῶ τὴ σοβαρότητά μου. Μετά, δυὸ κοιλαράδες χορεύουν μὲ ἀξιοσημείωτη εὐλυγισία καθὼς ὁ κύρ Γιάννης, πού ἔχει πιεῖ τὸ καταπέτασμα, τραγουδάει καὶ ξανατραγουδάει ἕνα τραγούδι πού μιλάει γιὰ φιλιὰ καὶ ἀγκαλιάζει ὄλους πού κάθονται κοντά του κι ἰδιαίτερα τὸν τυφλό. Ἐνας νεαρὸς μηχανουργὸς ἔχει γίνεи κατακόκκινος ἀπ' τὸ πολὺ πιοτὸ ἀλλὰ ἐπιμένει νὰ κεράσει ἀκόμα μιὰ φορὰ ὀλόκληρη τὴν παρέα. Μουσικὴ μελαγχολικὴ χωρὶς πολὺ ἐνδιαφέρον καλλιτεχνικό.

Παρασκευὴ 31 Ἰανουαρίου

Καιρὸς θαυμάσιος, πολὺ ζεστός. Στὴ 1:00 παίρνω τὸ λεωφορεῖο τοῦ συνοικισμοῦ Βύρωνα κι ἀνεβαίνω πρὸς τὸν Ὑμηττό. Τὰ σπίτια ἐδῶ μοῦ φαίνονται λιγότερο φτωχικὰ ἀπ' ὅ,τι στὴν Καισαριανή, ἀλλὰ μιὰ γειτονικὴ συνοικία σκεπασμένη ἀπὸ κόκκινα κεραμίδια χαλαίει τελείως τὴν ἄρμονία τοῦ τοπίου. Στὶς πρῶτες πλαγιὲς τοῦ Ὑμηττοῦ βόσκουν κατσίκες καὶ πρόβατα ἀνάμεσα στοὺς ἀσφὸδελους, τὰ γαῖδουράγκαθα καὶ τοὺς βοτρυάνθους. Πίσω ἀπὸ ἕναν μικρὸ λόφο ἐκτείνεται ἕνας ἐκθαμβωτικὰ ὠραῖος σιτοβολῶνας μὲ ἀνοιχτοπράσινους βλαστοὺς καὶ πιὸ πέρα λαμπερὰ χωράφια ὡς τὴ θάλασσα. Ἀνεβαίνω ἀπὸ ἕνα ἄγρονο φαράγγι ὅπου βόσκουν δυὸ μουλάρια, πού ὁ ἰδιοκτήτης τους κοιμάται ξαπλωμένος στὸ χῶμα. Φοράει μιὰ μεγάλη μαύρη κάπα πού καλύπτει ὅλο τὸ πᾶν μέρος τοῦ κορμιοῦ του ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄσπρα παντελόνια του. Κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, πού τὰ γυμνὰ κλαδιὰ τους ροδίζουν στὸ ὠχρὸ γαλάζιο τοῦ οὐρανοῦ, τρέχει νερὸ ἀπὸ ἕνα πηγάδι πού βρίσκεται μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ *Καρέα*. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ περιβόλου εἶναι γκρεμισμένος. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ μερικὰ κελιά μοιάζουν νὰ εἶναι κατοικημένα. Ἡ ἐκκλησία, μὲ μερικὲς θυζαντινὲς πέτρες, μοῦ ἀρέσει καὶ ἰδίως ὁ κήπος ὅπου τὸ χορτάρι φυτρώνει ἀνάμεσα στὶς πλάκες κι ὅπου στὴ σκιά τῶν κυπαρισσιῶν τὰ φυτεμένα κουκιά μιλάνε γιὰ μιὰ φτωχικὴ, λιτὴ ζωὴ. Ἀπὸ κεῖ ἀνεβαίνω σὲ κάτι ὄμορφα κόκκινα καὶ ἄσπρα λατομεῖα, σ' ἕνα πολὺ ὠραῖο πευκόδασος, ὅπου ἀνάμεσα ἀπ' τὰ δέντρα φαίνεται ἡ Ἀκρόπολη, ἄλλοτε νεφοσκεπὴς κι ἄλλοτε λουσιμένη

tantôt le soleil son éclat. Le Parthénon alors brille d'un éclat qui lui rend son intégrité. De l'autre côté, la mer s'étend, argentée, par ce soleil blanc. Un peu plus tard, tandis que je redescends sur Nea Hermoupolis où je retrouve une auto, une frange d'or borde EGINE que ce contraste rend plus sombre. Je me change pour prendre le thé chez Mlle Kefala. Ne connaissant pas grand monde, je rentre écrire à Oltramare.

Samedi 1er février

Beau temps. Je lis du Gryparis, qui ne me satisfait que dans de rares poèmes. A 5 h $\frac{1}{2}$ je retrouve M^{elles} Topali et Kefala et nous descendons en auto au Phalère. Le Bd Syngros est magnifique avec dans le fond le soleil qui descend dans des nuages. Bcp de monde chez les Tsatsos. Bcp heureusement me sont connus et je bavarde, surtout avec la charmante Mlle Topali. Je rentre faire des provisions pour le lendemain, la bruine m'ayant replongé dans mon lit, je mange sans sortir de ma chambre. Vers le soir seulement je passe poser des fleurs chez Mme Kefala, et faire visite à M. Petrococchino où M. Zavitzianos, un vieux grec très vivant m'explique que la religion est la seule chose qui distingue les Grecs et les Turcs. Le soir, petite visite aux Weiglé.

Lundi 3 février

Je lis les Jugements⁵² de Mme Argyropoulou sur Gryparis; on sent une femme de goût mais un peu bas-bleu. Elle a certainement raison quand elle demande une forme parfaite au Sonnet, mais l'ensemble poétique, une certaine couleur générale des poèmes lui échappe. A 5 h je passe prendre P/triou puis vais chez M. Petrococchino où je retrouve M. Theodoridis, un de nos compagnons de l'Olympe et quantité d'Anglais.

---

52. Maria P. Argyropoulou, *Λογοτεχνικές κρίσεις. Οί «Σκαρβαΐοι και Τερρακότες» τοῦ κ. Ι. Ν. Γρυπάρη*, τυπ. Βάρτσου, Athènes 1929.

στο φῶς τοῦ ἡλίου. Καὶ τότε ὁ Παρθενώνας φωτίζεται μὲ μιὰ λάμψη ποῦ τοῦ ξαναδίνει τὴν ἀρτιότητά του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἐκτείνεται ἡ θάλασσα, ἀσημωμένη ἀπὸ τὸν ἄσπρο ἡλιο. Λίγο ἀργότερα, καθὼς κατεβαίνω πρὸς τὴ Νέα Ἐρμούπολη ὅπου ξαναβρίσκω τὸ λεωφορεῖο, ἓνα χρυσοκρόσσι ζώνει τὴν Αἴγινα. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ τὴν κάνει νὰ φαίνεται πιὸ σκούρα. Ἀλλάζω ροῦχα γιὰ νὰ πάω στὸ τσαί τῆς δεσποινίδας Κεφαλᾶ. Καθὼς δὲν γνωρίζω σχεδὸν κανέναν ἐκεῖ ξαναγυρίζω γιὰ νὰ γράψω στὸν Oltramare.

Σάββατο 1η Φεβρουαρίου

Ὁ καιρὸς καλός. Διαβάζω Γρυπάρη ποῦ μόνο σ' ἐλάχιστα ποιήματα μὲ ἱκανοποιεῖ. Στις 5:30 συναντῶ τὶς δεσποινίδες Τοπάλη καὶ Κεφαλᾶ καὶ κατεβαίνουμε μὲ αὐτοκίνητο στὸ Φάληρο. Ἡ λεωφόρος Συγγροῦ εἶναι θαυμάσια καθὼς φαίνεται στὸ βάθος τῆς ὁ ἡλιος ποῦ κατεβαίνει μέσα στὰ σύννεφα. Πολὺς κόσμος στοὺς Τσάτσους. Πολλοὶ εὐτυχῶς μοῦ εἶναι γνωστοὶ καὶ ἔτσι κουβεντιάζω μαζί τους, ἰδιαίτερα μὲ τὴν χαριτωμένη δεσποινίδα Τοπάλη. Ἐπιστρέφω γιὰ νὰ κάνω τὰ ψώνια μου γιὰ αὔριο. Ψιλοβρέχει, ξαπλώνω καὶ τρώω χωρὶς νὰ βγῶ ἀπ' τὸ δωμάτιό μου. Πρὸς τὸ δειλινὸ ὅμως πηγαίνω ν' ἀφήσω λουλούδια στὴν κυρία Κεφαλᾶ καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν κύριο Πετροκόκκινο. Ἐκεῖ ὁ ἡλικιωμένος ἀλλὰ πολὺ ζωηρὸς κύριος Ζαβιτσιάνος μοῦ ἐξηγεῖ ὅτι τὸ μόνο ποῦ διακρίνει τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἶναι ἡ θρησκεία. Τὸ βράδυ σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Weiglé.

Δευτέρα 3 Φεβρουαρίου

Διαβάξω τὶς «Κρίσεις»⁴⁷ τῆς κυρίας Ἀργυροπούλου γιὰ τὸν Γρυπάρη· φαίνεται γυναίκα μὲ γοῦστο ἀλλὰ λίγο σχολαστική. Ἔχει δίκιο νὰ θεωρεῖ ἀναγκαῖα τὴν τέλεια μορφή στὸ σονέτο, ἀλλὰ τῆς διαφεύγουν τὰ πιὸ οὐσιώδη, δηλαδὴ ἡ ποιητικότητα καὶ τὸ εἰδικὸ χρῶμα τοῦ συνόλου. Στις 5:00 στὸν Παπαδημητρίου καὶ μετὰ στὸν Πετροκόκκινο, ὅπου βρίσκω πληθὸς Ἑγγλέζους καὶ τὸν Θεοδωρίδη, ἓναν ἀπὸ τὴν παρέα μας τοῦ Ὀλύμπου.

47. Μαρία Π. Ἀργυροπούλου, *Λογοτεχνικὲς κρίσεις. Οἱ «Σκαρβαῖοι καὶ Τερακότες» τοῦ κ. Ι. Ν. Γρυπάρη*, Ἀθήνα, τυπ. Βάρτσου, 1929.

Mardi 4 février

Temps léger et superbe. Je relis du Porphyras avant d'aller faire un peu de musique (Etudes de Debussy que j'apprécie mieux en les connaissant). Pose inutile chez Veis, au milieu d'étudiants qui passent leur temps à ranger leur nœud de cravate et à fredonner des airs de danse. Avec P/triou, nous montons sur le Lycabette où nous traduisons du J. Romains. Visite à l'Ecole Française où M. Roussel lit une Revue très fine pour le Carnaval à M. Saillens, parodie de l'Odysée, très lycéens français, puis aux Topali. Ensuite je passe prendre M. Tsatsos qui me conduit chez Palamas : une maison rue Ἀσκληπίου, où l'on sent pas mal de désordre, l'absence d'une maîtresse de logis. Palamas est dans sa bibliothèque. Contre les murs sont empilés des livres, des brochures ; d'autres s'amoncellent sur sa table de travail. Ses livres semblent le séparer du monde, comme ses yeux profondément creusés, sur lesquels se recourbent des sourcils épais et broussailleux, le séparent des spectacles du monde extérieur. Comme nous parlons de cinéma, il me dit que la vieillesse l'a fait encore plus retiré, qu'il vit avec ses livres, ses φαντάσματα qui deviennent parfois des πλάσματα. Il parle de Thibaudet avec beaucoup d'estime, et de Rolland qui vient de déclarer qu'il est le plus grand poète actuellement vivant.

Mercredi 5 février

Après le cours de Koujeas où je me tords inutilement les yeux, je fais quelques courses avant d'aller prendre ma première leçon de danse. Milieu peu sympathique, mais les leçons semblent données sérieusement. Le soir, avec P/triou, nous montons sur le Lycabette, où je prends froid, avant d'aller entendre Flacelière parler des Amphictyonies à l'Ecole Française, un peu trop bien. Le soir, chez les Weiglé, qui ont complètement oublié qu'ils m'avaient invité, Benita est dans un de ses mauvais jours. Heureusement, l'amiral Plotof vient faire diversion.

Τρίτη 4 Φεβρουαρίου

Καιρός ήπιος και θαυμάσιος. Ξαναδιαβάζω τὸν Πορφύρα πρὶν πάω νὰ παίξω λίγη μουσική (τὶς «Σπουδὲς» τοῦ Debussy, πού ὅσο τὶς γνωρίζω τὶς ἐκτιμῶ καὶ περισσότερο). Παρακολουθῶ γιὰ λίγο τὸν Βέη ἀνάμεσα σὲ φοιτητὲς πού περνοῦν τὴν ὥρα τους τακτοποιώντας τὶς γραβάτες τους καὶ σιγοτραγουδώντας χορευτικούς σκοπούς. Μὲ τὸν Παπαδημητρίου ἀνεβαίνουμε στὸν Λυκαθηττό καὶ μεταφράζουμε J. Romain. Ἐπίσκεψη στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ ὅπου ὁ κύριος Roussel διαβάζει στὸν κύριο Saillens μιὰ πολὺ ἐξυπνὴ ἐπιθεώρηση γιὰ τὸ καρναβάλι, εἶδος παρωδίας τῆς «Ὀδύσσειας» σὰν αὐτὲς πού κάνουν στὰ γαλλικὰ λύκεια. Κατόπιν πηγαίνω στοὺς Τοπάλη, καὶ ἀργότερα συναντῶ τὸν κύριο Τσάτσο γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸν Παλαμᾶ. Στὸ σπίτι του στὴν ὁδὸ Ἀσκληπιουῦ ἐπικρατεῖ ἀρκετὴ ἀκαταστασία ἐλλείψει νοικοκυρᾶς. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι στὴ βιβλιοθήκη του. Πολλὰ βιβλία καὶ φυλλάδια εἶναι στοιβαγμένα δίπλα στοὺς τοίχους· ἄλλα πάλι σωριάζονται στὸ γραφεῖο του. Τὰ βιβλία του μοιάζουν νὰ τὸν ἀποσποῦν ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀκριβῶς ὅπως τὰ θαυλωτὰ μάτια του πού σκιαζοῦνται ἀπὸ τὰ παχιά καὶ φουντωτὰ του φρύδια τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὴ δέα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Καθὼς μιλάμε γιὰ σινεμά, μοῦ λέει πὼς τὰ γηρατειὰ τὸν ἔχουν κάνει ν' ἀποτραβηχτεῖ ἀκόμα περισσότερο, ὅτι ζεῖ μὲ τὰ βιβλία του, τὰ *φαντάσματά* του πού μετατρέπονται ἐνίοτε σὲ *πλάσματα*. Μιλάει μὲ μεγάλη ἐκτίμηση γιὰ τὸν Thibaudet καὶ τὸν Rolland πού πρόσφατα δήλωσε ὅτι εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἐν ζῶῃ ποιητὲς.

Τετάρτη 5 Φεβρουαρίου

Μετὰ τὴν παράδοση τοῦ Κουγέα, ὅπου βασανίζω ἄδικα τὰ μάτια μου, κάνω μερικὰ ψώνια ὥσπου νὰ πάω γιὰ τὸ πρῶτο μάθημα χοροῦ. Ἡ ὁμήγυρη δὲν εἶναι πολὺ συμπαθητικὴ ἀλλὰ τὰ μαθήματα δείχνουν νὰ γίνονται μὲ σοβαρότητα. Τὸ βράδυ, ἀφοῦ ἀνέβουμε μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὸν Λυκαθηττό, ὅπου κρουολογῶ, πηγαίνω στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ γιὰ τὴ διάλεξη τοῦ Flacelière πού μιλάει, λίγο συμβατικά, γιὰ τὶς Ἀμφικτυονίες. Τὸ βράδυ στοὺς Weiglé, πού εἶχαν ἐντελῶς ξεχάσει ὅτι μὲ εἶχαν καλέσει. Ἡ Benita εἶναι στίς κακιές της. Εὐτυχῶς πού καταφτάνει ὁ ναύαρχος Πλοτόφ καὶ μᾶς διασκεδάζει.

Jeudi 6 février

Je lis le beau *Τάφος* de Palamas et commence le *Κατάδικος* de Θεοτόκη avant d'aller à ma leçon de danse. Beis nous parle de sexualisme à propos de Solomos, sans intérêt. Le soir, thé chez les P/triou – Skoufa. Discussion sur Melle Diplarakou qui a eu le prix de beauté de l'Europe. On me demande de jouer du piano, mais les conversations ne s'arrêtent pas pour autant, et personne ne se doute que je joue du Beethoven. Deux jeunes anglaises, les nièces de Melle Lascaris, et surtout Mme P. et sa fille, qui a vraiment beaucoup de charme, sont les plus sympathiques.

Vendredi 7 février

Vent du sud. Le soir, dîner chez les Weiglé, excellent canard et Carl, par des histoires de montagne, évite les scènes de Benita.

Samedi 8 février

Je continue de lire les *Παράκαυρα* de Παλαμάς, recueil inégal, mais avec de très beaux poèmes, de rythmes très variés. Le soir, nous allons nous promener avec P/triou au Théseion, puis sur la Pnyx et au pied du Philopappe. Au pied de rochers taillés en soubassements de maisons ou en tombeaux, s'est construite une extraordinaire cité de réfugiés, avec des maisons juchées les unes sur les autres, des rues qui semblent peintes sur un décor, un vrai village à décrire par Ramuz.⁵³ Au pied des Monts Egaléens, le blé verdit toujours davantage. Le soleil glisse une brume dorée au-dessus de Salamine, qui se reflète sur les marbres de l'Acropole. Vers 6 h ½, je me fais « bourrer » à une conférence d'Andreadis sur Snowden, faite avec clarté et humour, mais sans profonde originalité.

Dimanche 9 février

A 6 h ¼, je retrouve le Pan gare du Péloponèse: le gentil Christidis, Georgiadis, Dendrinis, Tsakouras, « le Comité » et d'autres (13 en tout)

---

53. Charles-Ferdinand Ramuz (1878-1947), écrivain suisse.

Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου

Διαβάξω τὸν ὥραϊο «*Τάφο*» τοῦ Παλαμᾶ καὶ ἀρχίζω τὸν «*Κατάδικο*» τοῦ Θεοτόκη πρὶν πάω στὸ μάθημα χοροῦ. Ὁ Βέης, μὲ ἀφορμὴ τὸν Σολωμό, μᾶς μιλάει γιὰ «σεξουαλισμό», χωρὶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Τὸ βράδυ τσάι στοὺς Παπαδημητρίου – Σκουφᾶ. Ἡ συζήτηση περιστρέφεται γύρω ἀπ' τὴν ἐκλογή τῆς δεσποινίδας Διπλαράκου ὡς Μὶς Εὐρώπης. Μοῦ ζητοῦν νὰ παίξω πιάνο, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθοῦν νὰ μιλοῦν, καὶ κανένας δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι παίζω Beethoven. Δυὸ νεαρὲς Ἀγγλίδες, οἱ ἀνιψιὲς τῆς δεσποινίδας Λάσκαρη καὶ ἰδίως ἡ κυρία Π. καὶ ἡ κόρη της, ἀληθινὰ χαριτωμένη, εἶναι οἱ πιὸ συμπαθητικὲς.

Παρασκευή 7 Φεβρουαρίου

Νοτιάς. Τὸ βράδυ δεῖπνο στοὺς Weiglé. Ἡ πάπια ἄκρως γευστικὴ καὶ ὁ Carl μὲ τὶς περὶ ὀρέων ἱστορίες του ἀποφεύγει τὶς σκηνὲς τῆς Benita.

Σάββατο 8 Φεβρουαρίου

Συνεχίζω τὸ διάβασμα τῶν «*Παράκαιρων*» τοῦ Παλαμᾶ, συλλογὴ ἄνιση ἀλλὰ μὲ πολὺ ὥραϊα ποιήματα μὲ μεγάλη μετρικὴ ποικιλία. Τὸ βράδυ πηγαίνουμε γιὰ περπάτημα μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὸ Θησεῖο καὶ μετὰ στὴν Πνύκα καὶ στοὺς πρόποδες τοῦ Φιλοπάππου. Στοὺς βράχους, ποὺ λαξεύτηκαν γιὰ νὰ γίνουν θεμέλια σπιτιῶν ἢ τάφοι, χτίστηκε μιὰ ἐκπληκτικὴ προσφυγούπολη μὲ σπίτια κουρνιασμένα τὸ ἓνα πᾶνω στ' ἄλλο καὶ δρομάκια σὰν μέρος σκηنيκοῦ, χωρὶς ποὺ δ' ἄξιζε νὰ τὸ περιγράψει ὁ Ramuz.⁴⁸ Στὶς παρυφῆς τοῦ Αἰγάλεω τὸ στάρι πρασινίζει ὅλο καὶ περισσότερο. Ὁ ἥλιος τοποθετεῖ ἀπαλὰ πᾶνω ἀπ' τὴ Σαλαμίνα μιὰ χρυσιζουσα ὀμίχλη ποὺ καθρεφτίζεται στὰ μάρμαρα τῆς Ἀκρόπολης. Κατὰ τὶς 6:30 χώνομαι σὲ μιὰ διάλεξη τοῦ Ἀνδρεάδη γιὰ τὸν Snowden. Μιλáει μὲ διαύγεια καὶ χιοῦμορ ἀλλὰ χωρὶς βαθύτερη πρωτοτυπία.

Κυριακὴ 9 Φεβρουαρίου

Στὶς 6:15, στὸ Σταθμὸ Πελοποννήσου, θρῖσκω τὰ μέλη τοῦ «Πάνα»: τὸν εὐγενικὸ Χρηστίδη, τοὺς Γεωργιάδη, Δενδρινό, Τσεκούρα, «τὸ προεδρεῖο»

48. Charles-Ferdinand Ramuz (1878-1947), Ἑλβετὸς συγγραφέας.

assez insignifiants. Par les fenêtres du train, nous voyons un curieux lever de soleil de vent du sud, avec des cirrus frangés de rouge sang au-dessus de l'Hymette. Nous descendons à Eleusis, suivons la voie ferrée, et montons dans une gorge sèche. Dendrinos me montre l'olivier sauvage, dont les anciens couronnaient me dit-il les vainqueurs, les acanthes qu'on appelle maintenant γαιδουραγκάδια, la différence entre les πεῦκοι et les κέδροι, le θυμάρι parfumé. Nous grimpons successivement sur les 3 sommets du Trikeri (Τρίκερι, 470 m.) d'où la vue est très belle sur Salamine et tout le golfe Saronique. Le monastère de la Φανερωμένη brille au bord de la mer. Nous mangeons un morceau et descendons sous les pins dans une combe où paissent des moutons et tout un troupeau de minuscules chevrettes sous des oliviers. Un petit ensellement franchi, nous nous trouvons dans un haut de vallée assez triste, au pied du Patera, avec une petite chapelle blanche, décorée d'une frise bleue, à l'invocation de St Meletios, d'où le nom de Μελετάκι que porte l'endroit. Des bergers me prêtent un seau et une corde pour tirer de l'eau d'un puits non couvert, mais très profond et dont l'eau est assez pure. L'intérieur de l'église est peint en bleu et n'a d'autre charme que sa simplicité. Nous déjeunons, flânon, luttons, avant de redescendre sur le Μεγάλο Πεύκο où nous prenons le train. Nous passons par les rochers assez beaux de Καντηήλι, et débouchons sur la plaine qui borde la mer. A la lueur horizontale du soleil déjà bas, les blés, les oliviers, les cailloux fleuris d'anémones, de pavots et d'asphodèles prennent une valeur toute spéciale. Je pense soudain à cette prairie sous des châtaigniers où, de Ronco, nous étions parvenus avec maman vers la même heure d'émouvante douceur.

Mercredi 12 février

Trois jours froids, de vorias. Je continue mes leçons de danse, mes «échanges» avec P/triou. Le mardi, conférence au Club universitaire pour créer une union en faveur du Dodécanèse. Le conférencier, un jeune manchot, tape du pied en parlant, mais aurait mieux fait de mettre

καὶ ἄλλους (13 συνολικὰ) ἀρκετὰ ἀσήμαντους. Ἀπὸ τὰ παράδουρα τοῦ τρένου βλέπουμε μιὰ παράξενη ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου –φυσάει νοτιὰς– καὶ πάνω ἀπ’ τὸν Ὑμηττὸ ἰνώδη σύννεφα μὲ ματωμένο κρόσσι. Κατεβαίνουμε στὴν Ἐλευσίνα, ἀκολουθοῦμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ διασχίζουμε ἀνεβαίνοντας ἕνα ξερὸ φαράγγι. Ὁ Δενδρινὸς μοῦ δείχνει μιὰ ἀγριελιά πὸ μὲ τὰ κλαδιά της οἱ ἀρχαῖοι στεφάνωναν τοὺς νικητές, τὶς «ἄκανθες» ποὺ λέγονται τώρα «γαῖδουράγκαθα», τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ *πεῦκα* καὶ τοὺς *κέδρους*, τὸ εὐωδιαστὸ *θυμάρι*. Ἀνεβαίνουμε διαδοχικὰ στὶς τρεῖς κορυφές τοῦ *Τρίκερι* (470 μ.) ἀπ’ ὅπου ἡ θέα τῆς Σαλαμίνας καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι πολὺ ὠραία. Τὸ μοναστήρι τῆς *Φανερωμένης* γυαλίζει στὴν ἀκροθαλασσιά. Τρῶμε βιαστικὰ καὶ κατηφορίζουμε ἀνάμεσα στὰ *πεῦκα* μιᾶς μικρῆς κοιλάδας, ὅπου κάτω ἀπὸ κάτι ἐλαιόδεντρα βόσκουν πρόβατα κι ἕνα κοπάδι ἀπὸ μικρούτσικα κασίκια. Ἀφοῦ προσπερνᾶμε ἕνα διάσελο, φτάνουμε στοὺς πρόποδες τοῦ Πατέρα, σ’ ἕνα μικρὸ μελαγχολικὸ ὄροπέδιο μ’ ἕνα κάτασπρο ἐκκλησιάκι στολισμένο μὲ μιὰ γαλάζια ταινία. Ἡ περιοχὴ λέγεται *Μελετάκι* ἀπὸ τὸν Ἅγιο Μελέτιο, τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας. Κάτι βοσκοὶ μοῦ δίνουν ἕναν κουβὰ κι ἕνα σκοινὶ γιὰ νὰ τραβήξω νερὸ ἀπὸ ἕνα ἀνοιχτὸ καὶ πολὺ βαθὺ πηγάδι μὲ ἀρκετὰ καθαρὸ νερό. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας εἶναι γαλάζιο καὶ ἡ μόνη χάρις της εἶναι ἡ ἀπλότητά της. Γευματίζουμε, κόβουμε βόλτες καὶ παλεύουμε πρὶν κατηφορίσουμε γιὰ τὸ *Μεγάλο Πεῦκο* ὅπου ἐπιβιβαζόμαστε στὸ τρένο. Προσπερνᾶμε τὰ ἀρκετὰ ὠραία θράχια τοῦ *Καντηλιῦ* καὶ βγαίνουμε στὴν παραλιακὴ πεδιάδα. Στὸ ὀριζόντιο φῶς τοῦ χαμηλωμένου ἡλίου, τὰ σπαρτά, τὰ ἐλαιόδεντρα καὶ τὰ λουλούδια ἀνάμεσα στὰ χαλίκια (ἀνεμῶνες, παπαροῦνες, ἀσφόδελοι) ἀποκτοῦν ἐντελῶς ξεχωριστὴ ὄντοτητα. Αὐτὸ τὸ συγκινητικὸ γιὰ τὴ γλυκύτητά του δειλινὸ μοῦ θυμίζει ξαφνικὰ ἐκεῖνο τὸ λιβάδι μὲ καστανιές ὅπου, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ *Ronco*, εἴχαμε βρεθεῖ τέτοια γλυκιά ὦρα μὲ τὴ μητέρα.

Τετάρτη 12 Φεβρουαρίου

Τρεῖς κρῦες μέρες μὲ βοριά. Συνεχίζω τὰ μαθήματα χοροῦ καὶ τὶς «ἀνταλλαγές» [μαθημάτων] μὲ τὸν Παπαδημητρίου. Τὴν Τρίτη δι-άλεξη στὴν Πανεπιστημιακὴ Λέσχη μὲ σκοπὸ τὴ σύσταση μιᾶς ἔνωσης συμπαράστασης στὰ Δωδεκάνησα. Ὁ νεαρὸς μονόχειρας ὁμιλητῆς μιλώντας χτυπάει τὸ πόδι του, μὰ δὲ ἦταν καλύτερα νὰ ἔβαζε

de l'ordre et de la gradation dans son exposé. Les auditeurs s'endorment sauf lorsque une suite de mots au rythme et aux consonances marqués les forcent à applaudir. Petite visite à Edwards, le folâtre américain qui me montre de ses vers, en anglais, ce qui m'empêche de les apprécier. Le soir, chez les Roussel, lecture de la Revue de Carnaval, l'« Odyssee », sauce Meilhac et Giraudoux.

Aujourd'hui je rencontre en ville une paréa de Carnaval: un jazz, une perche d'où pendent des rubans, et autour de laquelle dansent des déguisés, tandis que d'autres font la quête. Le soir, je finis le Prométhée d'Eschyle.

Jeudi 13 février

Je lis une étude très intéressante de Τριανταφυλλίδης sur les mots étrangers en grec. L'après-midi nous allons avec P/triou au Musée. Il m'y montre le grand bronze de Zeus ou de Poséidon qu'on vient de retirer de la mer. Couché sur la table de réparations, il ne me donne pas d'impression d'ensemble, mais les détails en sont très beaux. La stèle d'Hégésio me semble plus belle que jamais et aussi le support de trépied avec les 3 Choéphores praxitéliennes. Jannakis Choisy vient me perdre mon temps; il est décidément assommant.

Dimanche 16 février

Trois journées d'un temps admirable, léger, léger, un ciel transparent, des lointains vaporeux sans qu'on distingue la moindre brume. Le samedi, thé gentil chez Melle Topali. Je cause avec Th. Tsatsos, qui fait la remarque très juste que si les Athéniens sont hospitaliers, on ne trouve pas d'intimité chez eux, et eux-mêmes ne se sentent pas soutenus par un cercle d'amis. Je parle voyages en Grèce avec Melle Mélas et littérature avec Melle Caracallos qui quoique cultivée a bien les

τάξη και να συγκροτούσε καλύτερα τη σκέψη του. Οί άκροατές αποκοιμούνται έκτος από τη στιγμή που ό ρυθμός και ή έντονη συνήχηση μιās σειράς από λέξεις τούς ξεσηκώνουν και χειροκροτοῦν. Σύντομη επίσκεψη στὸν Edwards, αὐτὸν τὸν ἀστεῖο Ἀμερικανὸ που μοῦ δείχνει τούς στίχους του στα ἀγγλικά, πράγμα που μ' ἐμποδίζει νὰ τούς ἐκτιμήσω. Τὸ βράδυ στοὺς Roussel, ὅπου διαβάζεται ή «Ὀδύσσεια», μιὰ ἀποκριατική ἐπιθεώρηση σὲ στίλ Meilhac-Giraudoux.

Σήμερα συναντῶ στὸ κέντρο μιὰ παρέα μασκαράδες που χορεύουν στοὺς ρυθμούς τῆς τζάζ γύρω ἀπὸ ἕνα γαϊτανάκι, ἐνῶ μερικοὶ ἀπὸ τὴν παρέα βγάζουν δίσκο. Τὸ βράδυ τελειώνω τὸν «Προμηθεά» τοῦ Αἰσχύλου.

Πέμπτη 13 Φεβρουαρίου

Διαβάζω τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ *Τριανταφυλλίδη* γιὰ τὶς ξένες λέξεις στὴν ἑλληνική γλώσσα. Τὸ ἀπόγευμα ἐπίσκεψη στὸ Μουσεῖο μὲ τὸν Παπαδημητρίου. Μοῦ δείχνει τὸ μεγάλο χάλκινο ἄγαλμα τοῦ Δία ἢ Ποσειδῶνα που ἀνεγκύστηκε πρόσφατα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ ἔχουν ξαπλώσει σὲ ἕνα τραπέζι γιὰ νὰ τὸ ἐπιδιορθώσουν κι ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ δὲν μπορῶ νὰ κρίνω τὸ σύνολο, ὅμως οἱ λεπτομέρειες εἶναι πολὺ ὄμορφες. Ἡ στήλη τῆς Ἥγησῶς μοῦ φαίνεται ὠραιότερη ἀπὸ ποτὲ καθὼς και ὁ τρίποδας μὲ τὶς τρεῖς χοηφόρες τοῦ Πραξιτέλη. Ὁ Γιαννάκης Choisy ἔρχεται και μ' ἀποσπᾶ ἀπὸ τὴ δουλειά μου. Δὲν χωραεὶ ἀμφιβολία: εἶναι ἐνοχλητικός.

Κυριακὴ 16 Φεβρουαρίου

Τρεῖς μέρες μὲ θαυμάσιο ἀνάλαφρο, πολὺ ἀνάλαφρο καιρό, ἕναν οὐρανὸ διάφανο, ὁ μακρινὸς περίγυρος αἰθέριος, χωρὶς ἴχνος ὀμίχλης. Τὸ Σάββατο στὴ δεσποινίδα Τοπάλη, εὐχάριστα, γιὰ τὸ τσάι. Μιλῶ μὲ τὸν Θ. Τσάτσο, που σωστὰ παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι μὲν φιλόξενοι ἀλλὰ τούς λείπει ή οἰκειότητα και δὲν ὑπολογίζουν στὴν ὑποστήριξη που θὰ μπορούσε νὰ τούς προσφέρει ἕνας κύκλος ἀπὸ φίλους. Μὲ τὴ δεσποινίδα Μελά μιλάω γιὰ ταξίδια στὴν Ἑλλάδα και μὲ τὴ δεσποινίδα Καρακάλου γιὰ λογοτεχνία. Παρόλο που εἶναι καλλιεργημένη, τὰ γούστα της

goûts grecs : poèmes coulants, au rythme berceur, Sully Prud'homme,⁵⁴ et les chansons à l'italienne.

Aujourd'hui, matinée merveilleuse sur l'Acropole. Dans le ciel bleu pâle, je vois d'abord en sortant de chez moi se détacher les branches rosées des platanes de la Dexameni, puis mon cher cyprès de la rue Héraclite. Je monte par la face nord. Les feuilles sont couvertes de blanche gelée, et le soleil est déjà délicieux. Je vais m'asseoir sur l'Odéon d'Hérode, au-dessus du portique d'Eumène. La mer est encore perdue dans le lointain. Tout est aérien, sauf le splendide mur de Cimon, qui rosit au soleil. Je tâche de m'imaginer un orchestre dans l'Odéon, et cette supposition me semble ridicule. Un flûtiste, un joueur de lyre m'y suffiraient, une voix qui s'élèverait balancée par l'air du beau temps. Puis, avec en mains un guide excellent de Otto Walter, qui vient répondre à quantité de questions que je me suis posées, je vais m'installer tantôt sur l'Esplanade de la Niké, tantôt en face du piédestal d'Agrippa, accoudé à la Pinacothèque, tantôt sur le mur nord, derrière les Propylées, fuyant la foule du dimanche. Et je redescends par le théâtre. Jolis groupes : pappas retroussant leur robe, petits déguisés, et dans les rues, les messieurs qui rentrent portant le giouvetsi qu'ils ont confié au boulanger. En rentrant je trouve une lettre de Valentine. Son enveloppe sur ma table me donne un coup car elle a pris exactement l'écriture de maman pour écrire Baud-Bovy. La pauvre grande paraît avoir bien souffert pour ses couches et en être encore très ébranlée. Je vais déjeuner chez les Merlier. Une des maisons neuves du Lycabette me frappe – la lumière en est-elle la cause ? – par son accord avec le paysage antique. Toute blanche, avec une mince colonne de béton quadrangulaire formant l'angle d'une galerie. Cette silhouette répond admirablement à la vigilance de l'Erechthéion, par-dessus le mouvement de la ville moderne. Chez les Merlier, le gentil Devambez, qui parle de la villa Médicis. L'après-midi, après Loucopoulo, viennent 5 chanteurs de Carpathos,

---

54. Sully Prud'homme (1839-1907), poète français.

είναι έλληνικά: ποίηση με άνετη ροή που να νανουρίζει, σε ύφος Sully Prud'homme⁴⁹ και τραγούδια σε στίλ ιταλικό.

Σήμερα ύπεροχο πρωινό στην Άκρόπολη. Στο ώχρò γαλάζιο τ' ουρανού βλέπω πρῶτα, βγαίνοντας απ' τὸ σπίτι μου, να ξεχωρίζουν τὰ τριανταφυλλένια κλαδιά τῶν πλατανιῶν τῆς Δεξαμενῆς καὶ μετὰ τὸ κυπαρίσσι μου τὸ ἀγαπημένο τῆς ὁδοῦ Ἡρακλείτου. Ἀνεβαίνω ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆ βορινῆ. Τὰ φύλλα εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ ἄσπρη πάχνη καὶ ὁ ἥλιος εἶναι ἤδη ἀπολαυστικός. Πηγαίνω στὸ Ὦδεῖο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ὅπου κάθομαι πάνω ἀπὸ τὴ στοὰ τοῦ Εὐμένους. Ἡ θάλασσα μακριὰ μόλις φαίνεται. "Ὅλα εἶναι ἀέρινα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐξαιρετὸ τεῖχος τοῦ Κίμωνα ποὺ ροδίζει στὸν ἥλιο. Προσπαθῶ νὰ φανταστῶ μιὰ συμφωνικὴ ὀρχήστρα νὰ παίζει στὸ Ἡρώδειο, ἀλλὰ ἡ εἰκόνα αὐτῆ μοῦ φαίνεται γιὰ γέλια. Περισσότερο θὰ ταιριάζε ἕνας φλαουτίστας, μιὰ ἀρχαία λύρα ἢ μιὰ φωνῆ ποὺ νὰ αἰωρεῖται στὸ ἀεράκι μιᾶς ἠλιόλουστης μέρας. Μετὰ, γιὰ ν' ἀποφύγω τὸ κυριακάτικο πλῆθος, κάθομαι στὸν προμαχῶνα τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἢ ἀκόμη καὶ στὸ βορινὸ τεῖχος πίσω ἀπ' τὰ Προπύλαια, διαβάζοντας τὸν ἐξαιρετικὸ ὄδηγὸ τοῦ Otto Walter ποὺ μοῦ λύνει πολλὲς ἀπορίες. Καὶ στὸ τέλος κατεβαίνω ἀπ' τὴ μεριὰ τοῦ θεάτρου. Ὠραῖες παρέες: παπάδες με ἀνασηκωμένα τὰ ράσα, μικροὶ μασκαράδες καὶ στοὺς δρόμους νοικοκυραῖοι κουβαλώντας τὸ γιουβέτσι ἀπ' τὸ φούρνο στὸ σπίτι τους. Ἐπιστρέφοντας θρῖσκω γράμμα τῆς Valentine. Ὁ φάκελος στὸ τραπέζι μου με αἰφνιδιάζει γιατί γράφει τὸ «Baud-Bovy» ἀκριβῶς ὅπως τὸ ἔγραφε ἡ μητέρα. Ἡ καμμένη ἢ μεγάλη ἀδελφῆ φαίνεται ὅτι ἔχει καταταλαιπωρηθεῖ ἀπὸ τὸν τοκετὸ τῆς καὶ εἶναι ἀκόμα πολὺ κλονισμένη.

Βγαίνω γιὰ νὰ γευματίσω στοὺς Μερλιέ. Μοῦ κάνει ἐντύπωση ἕνα νεόκτιστο σπίτι στὸν Λυκαβηττό, πόσο ἑναρμονίζεται μετὰ τὸ ἀρχαῖο τοπίο. Ἴσως νὰ φταίει ὁ τρόπος ποὺ πέφτει πάνω του τὸ φῶς. Εἶναι κάτασπρο με μιὰ λεπτὴ τσιμεντένια τετράγωνη κολῶνα στὴ γωνιὰ ἐνὸς ὑπόστεγου. Αὐτὴ ἡ σιλουέτα ἀπαντάει θαυμάσια στὸ Ἐρέχδειο ποὺ ἀγρυπνεῖ πάνω ἀπὸ τὴν κίνηση τῆς σύγχρονης πόλης. Στοὺς Μερλιέ ὁ συμπαθὴς Devambez μᾶς μιλάει γιὰ τὴ Villa Medici. Τ' ἀπόγευμα μετὰ τὸν Λουκόπουλο ἔρχονται 5 τραγουδιστὲς ἀπὸ τὴν Κάρπαδο ποὺ τοὺς

49. Sully Prud'homme (1839-1907), Γάλλος ποιητής.

amenés par un étudiant (Protopsaltis). Ils sont plus disposés à se déranger et à se donner de la peine que tous les autres Grecs, car ils rêvent de retrouver leur patrie occupée par les Italiens, qu'ils détestent féroce­ment et qui ne leur épargnent aucune avanie. Leurs traits sont intelligents, mais pas beaux. Deux d'entre eux ont des lyra, accordées comme celle du Penteli {portée: si bémol (?) fa do}. L'une est en cyprès, l'autre en poirier sauvage, avec le dessus en une sorte de pin ἤμερον qu'ils font venir de leur île. Les archets ont des grelots et leur façon de lancer brusquement l'archet les fait tinter en mesure. L'un me dit qu'il a été en Amérique, en France, et qu'il n'y avait pour lui que 2 choses, son travail et sa lyra. Un autre nous explique que quand ils se mettent à table, ils chantent leur μαλαματένια τάβλα, non qu'elle soit en or, mais elle leur paraît telle puisque c'est la table du γλέντι. Ils nous chantent des chansons connues: celle de l'arbre qui accueille le pallicare et lui demande de l'eau pour loyer, celle du manchot.

Leur lyra brode sans cesse autour de la mélodie en tenant le fa comme ison. Sur cette base rigide, qui accentue la monotonie du rythme constamment à deux temps, ils entrent avec liberté, tantôt à un, tantôt à deux, tantôt tous ensemble, avec cette voix extraordinaire, qui leur sort de la tête, leur fait gonfler les veines, rougir le visage, et trembler tout le corps.

Nous ne pouvons comprendre les différences des échelles antiques que par cette musique primitive. Tout ramener à un même niveau est toujours une grosse erreur. Les modes aigus ne pouvaient sonner de même que les modes graves. Et les broderies de l'αὐλός ou de la λύρα au-dessous de la voix du chanteur devaient être exactement analogues. A 7h, quand ils partent, nous sommes tous un peu abrutis par ce continuel vrombissement de la lyra. Après avoir passé chez les Rous­sel, dont j'ai eu un bien grand plaisir à voir les enfants au début de l'après-midi chez les Merlier, je rentre par une nuit merveilleusement étoilée, avant que ne se lève la lune.

ἔφερε ἕνας φοιτητής (Πρωτοψάλτης). Ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες ἔχουν περισσότερη διάθεση νὰ ξεβολευτοῦν καὶ νὰ μποῦν σὲ μελάδες γιατί ὀνειρεύονται τὴν ἀποτίναξη τοῦ ἰταλικοῦ ζυγοῦ ἀπὸ τὸν τόπο τους. Μισοῦν ἔντονα τοὺς Ἴταλοὺς πού τοὺς ὑποβάλλουν ἀνελέητα σὲ κάθε εἶδους ταπεινώση. Ἔχουν ἔξυπνα ἀλλὰ ὄχι ὠραῖα χαρακτηριστικά. Ἀπ' αὐτοὺς δυὸ ἔχουν φέρεῖ τις λύρες τους πού εἶναι κουρδισμένες ὅπως κι ἐκείνη τῆς Πεντέλης (σὶ ὕφεση-φὰ-ντό). Ἡ μιὰ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ κυπαρισσόξυλο κι ἡ ἄλλη ἀπὸ ἀγριαπιδιά μὲ καπάκι ἀπὸ ξύλο ἡμερου πεύκου πού τὸ φέρνουν ἀπ' τὸ νησί τους. Ὁ ἀπότομος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κινοῦν οἱ λυράρηδες τὰ δοξάρια τους κάνει τὰ δεμένα σ' αὐτὰ κουδουνάκια νὰ ἤχουν σύμφωνα μὲ τὸ ρυθμό. Ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς λυράρηδες μοῦ λέει ὅτι ἔζησε στὴν Ἀμερική καὶ στὴ Γαλλία κι ὅτι ὑπάρχουν γι' αὐτὸν μόνο δυὸ πράγματα, ἡ δουλειὰ καὶ ἡ λύρα του. Ἕνας ἄλλος μᾶς ἐξηγεῖ πὼς ὅταν στὰ πανηγύρια κάθονται γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι τραγουδοῦν τὴ «μαλαματένια τάβλα» πού, ἂν καὶ ξύλινη, τοὺς φαίνεται χρυσὴ ἀφοῦ εἶναι στρωμένη γιὰ τὸ γλέντι τους. Μᾶς τραγουδοῦν γνωστὰ τραγούδια: αὐτὸ γιὰ τὸ δέντρο πού καλωσορίζει καὶ ζητᾷ νερὸ ἀπὸ τὸ παλικάρι σὲ ἀντάλλαγμα τῆς φιλοξενίας πού δᾶ τοῦ προσφέρει, ἢ τὸ ἄλλο γιὰ τὸν μονόχειρα.

Οἱ λύρες τους κεντᾶνε ἀσταμάτητα γύρω ἀπὸ τὴ μελωδία χρησιμοποιώντας τὴ χορδὴ τοῦ φὰ γιὰ ἴσο. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἄκαμπτη βάση, πού ὑπογραμμίζει τὴ μονοτονία τοῦ μέτρου τῶν 2/4, οἱ τραγουδιστὲς μπαίνουν ἐλεύθερα στὸ τραγούδι πότε ἕνας, πότε δυό, πότε ὅλοι μαζί, μ' αὐτὴν τὴν παράξενη κεφαλικὴ φωνὴ πού κάνει τις φλέβες τους νὰ φουσκώνουν, τὸ πρόσωπό τους νὰ κοκκινίζει καὶ ὅλο τους τὸ σῶμα νὰ τρέμει.

Μόνο χάρη σ' αὐτὴν τὴν πρωτόγονη μουσικὴ μπορούμε νὰ καταλάβουμε τις διαφορὲς ἀνάμεσα στις ἀρχαῖες κλίμακες. Τὸ νὰ τις τοποθετοῦμε ὅλες στὸ ἴδιο ἐπίπεδο εἶναι χοντρὸ λάθος. Οἱ ὀξεῖς τρόποι δὲν μπορεῖ νὰ ἤχοῦσαν παρόμοια μὲ τοὺς βαρεῖς. Καὶ τὰ ποικίλματα τοῦ αὐλοῦ ἢ τῆς λύρας κάτω ἀπ' τὴ φωνὴ τοῦ τραγουδιστῆ δᾶ πρέπει νὰ ἦταν ἐντελῶς ἀνάλογα [μὲ τὰ σημερινά]. Στις 7:00 ἡ ὥρα, ὅταν φεύγουν οἱ μουσικοί, εἴμαστε ὅλοι λίγο ἀποβλακωμένοι ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀσταμάτητο βόμβο τῆς λύρας. Ἀφοῦ περνῶ ἀπ' τοὺς Roussel, πού εἶχα τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ δῶ τὰ παιδιά τους νωρίτερα στοὺς Μερλιέ, ἐπιστρέφω κάτω ἀπὸ ἕναν θαυμασίο ἑναστρο οὐρανὸ πρὶν ἀνατελεῖ τὸ φεγγάρι.

Jeudi 20 février

Semaine pluvieuse, sans incidents marquants. Lettres d'Aïre. Valentine se remet peu à peu de sa jaunisse. Bilili et P. (=Panaït Istrati) n'ont pu débarquer en Egypte, par crainte de feu les idées bolcheviques de P. Interview dans le Vima avec photo de P. avec sa «sympathique secrétaire suisse».

Le matin, à l'Acropole. Temps trop chaud, mais mon Walter me fait comprendre l'Erechtéion. Troupes de Français. Le soir, conférence de Θεοδωρακόπουλος⁵⁵ sur La philosophie de l'Instruction (Παιδείας). Il expose d'abord philosophiquement les 2 éléments de l'Education, le Logos et la Psyché, naissant l'un de l'autre et agissant l'un sur l'autre, l'un étant en quelque sorte la Forme et l'autre la Matière, mais la Forme étant comme un développement de la Matière. Puis il distingue 3 facteurs de l'Instruction: l'Elan de vie (Πόθος), la Douleur (le sentiment de la chute dans la Religion) créatrice qu'il illustre par le mythe du Rossignol et de la Rose de Wilde, et l'Histoire, la Conscience d'un passé. Enfin il applique ces notions à la Grèce, montrant que les Scholastiques ont élevé le Logos trop haut, méprisant la Ψυχή et le Πόθος et annihilant le Πόνος, et que la réaction est un Communisme qui nie l'Histoire, et ne veut tenir compte ni de l'antiquité classique ni du moyen-âge chrétien. Le soir, à l'Ecole française, pour la Revue où finalement je crois bien que je ne jouerai pas.

Vendredi 21 février

Pluie ininterrompue de 7h du matin à 10 du soir. Je ne mets le nez dehors que pour déjeuner, lis les Grammata de Palamas et le soir affronte la pluie pour entendre Sikelianos. Torrents dans les rues. J'arrive les bottines transpercées par les cataractes que crachent les chenaux ou que déversent les balcons. Sikelianos parle du besoin de prendre conscience de la race et du peuple. Quel pathos! Il parle bien d'ailleurs, ressemble beaucoup à Hans Ganz.⁵⁶ Il fait

---

55. Ioannis Théodorakopoulos (1900-1981), philosophe, professeur à l'Université et membre de l'Académie d'Athènes.

56. Hans Ganz (1890-1957), écrivain, peintre et musicien suisse.

Πέμπτη 20 Φεβρουαρίου

Ἐβδομάδα βροχερή χωρίς κάτι τὸ ἀξιόλογο. Γράμμα ἀπ' τὴν Αἴρε. Ἡ Valentine σιγὰ σιγὰ συνέρχεται ἀπ' τὸν ἴκτερο. Ἡ Bilili καὶ ὁ P. (=Παναΐτ Ἰστράτι) δὲν μπόρεσαν ν' ἀποβιθαστοῦν στὴν Αἴγυπτο ἐξαιτίας τῶν παλαιῶν μπολσεβίκικων πεποιδήσεων τοῦ P. Συνέντευξή του στὸ «Βῆμα», με φωτογραφία του με τὴ «συμπαθὴ Ἑλβετίδα γραμματέα του».

Πρῶι στὴν Ἀκρόπολη. Καιρὸς πολὺ ζεστός, μὰ ὁ Walter μου με κάνει νὰ καταλάβω τὸ Ἐρέχθειο. Μπουλούκια ἀπὸ Γάλλους. Τὸ βράδυ διάλεξη τοῦ Θεοδωρακόπουλου⁵⁰ γιὰ τὴ Φιλοσοφία τῆς Παιδείας. Πρῶτα ἐκδέτει φιλοσοφικὰ τὰ δυὸ στοιχεῖα τῆς Παιδείας, τὸ Λόγο καὶ τὴν Ψυχὴ, ποὺ γεννιοῦνται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ἓνα κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡ Μορφὴ καὶ τὸ ἄλλο ἡ Ὑλῆ, καὶ ἡ Μορφὴ εἶναι σὰν τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ὑλῆς. Ἐπειτα διακρίνει τρεῖς συντελεστὲς τῆς Παιδείας: τὸν ζωτικὸ *Πόθο*, τὸν δημιουργικὸ *Πόνο* (ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν πτώση στὴ Θρησκεία), *πόνο* ποὺ ἐξηγεῖ με τὸ μῦθο τοῦ Ἀηδονιοῦ καὶ τοῦ Ρόδου τοῦ Oscar Wilde, καὶ τρίτο συντελεστὴ τὴν Ἱστορία, τὴ Συνείδηση τοῦ παρελθόντος. Καὶ στὸ τέλος ἐφαρμόζει τὶς ἔννοιες αὐτὲς στὴν Ἑλλάδα, δείχνοντας ὅτι οἱ σχολαστικοὶ ἐξύψωσαν ὑπερβολικὰ τὸ Λόγο καταφρονώντας τὴν Ψυχὴ καὶ τὸν *Πόθο* καὶ ἐκμηδενίζοντας τὸν *Πόνο*, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἓνας Κομμουνισμὸς ποὺ ἀρνεῖται τὴν Ἱστορία καὶ ἀψηφᾷ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα καὶ τὸν χριστιανικὸ μεσαίωνα. Τὸ βράδυ στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ γιὰ τὴν Ἐπιθεώρηση ὅπου τελικὰ νομίζω ὅτι δὲν θὰ παίξω.

Παρασκευὴ 21 Φεβρουαρίου

Ἄσταμάτητη βροχὴ ἀπὸ τὶς 7 τὸ πρῶι ὠς τὶς 10 τὸ βράδυ. Ξεμυτίζω μόνο γιὰ τὸ μεσημεριανό μου, διαβάζω τὰ «Γράμματα» τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὸ βράδυ ἀψηφῶ τὴ βροχὴ γιὰ ν' ἀκούσω τὸν Σικελιανό. Χεῖμαρροι στοὺς δρόμους. Φτάνω με τὰ μποτίνια μου μουσκεμένα ἀπ' τοὺς καταρράκτες ποὺ ξεχειλίζουν ἀπ' τὶς ὑδρορροές καὶ τὰ μπαλκόνια. Ὁ Σικελιανὸς μιλάει γιὰ τὶς ἔννοιες «φυλῆ» καὶ «λαὸς» καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ τὶς συνειδητοποιήσουμε. Τί πάθος! Μιλάει ὠραῖα καὶ θυμίζει ἀρκετὰ τὸν Hans Ganz.⁵¹

50. Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος (1900-1901), φιλόσοφος, καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημαϊκός.

51. Hans Ganz (1890-1957), Ἑλβετὸς συγγραφέας, ζωγράφος καὶ μουσικός.

ses génitifs de la 3e déclinaison en ης (au lieu d'εως) mais parfois en ις. Ce qu'il a évidemment c'est le rythme; ce n'est pas cette monotone succession d'un temps fort et d'un temps faible de Synadinos, mais un fleuve qui tantôt s'épanche largement, tantôt bondit de rochers en rochers.

Les fleuves, je les trouve en sortant. La pluie tombe en masse compacte. Il y a bien 50 cm d'eau dans les rues. Je passe, trempé, manger à l'Omega avant de rentrer me mettre au lit avec un coup de cognac.

Samedi 22 février

A midi, P/copoulo vient me voir à l'Omega. L'orchestre repiquerait-il? Vers le soir, je vais geler à la Société archéologique où le feu n'a pas pris, passe chez Carl, où la «mère et le fils» rentrent vers 9h ayant reçu et offert des tournées de rezzinato, et vais avec Karl aux séances de la N.S.H.⁵⁷ et de la Société de Bienfaisance.⁵⁸ Rapports lus en allemand ou en suisse français à la vaudoise. Vers 10h, visite de Mittelholzer l'aviateur, très sympathique, très franc et ouvert, et en même temps se présentant très bien. Il nous dit quelques mots sur ses chasses en avion avec le baron de Rothschild. Choisy nous fait boire un affreux vin blanc extra-aigre.

Dimanche 23 février

Travail le matin. Melle P/triou (Elly)⁵⁹ a la gentillesse de m'inviter à faire un tour en auto avec une de ses cousines et Mme Hadzilazaro, sœur de Mme Adossidès, sympathique, qui me parle de ses courses de montagne

57. Groupe Athénien de la Nouvelle Société Helvétique fondée en 1919.

58. Société Suisse de Bienfaisance Athènes-Pirée fondée en 1891.

59. Elli Papadimitriou (1906-1993) a été collaboratrice de Melpo Merlier de la période de la fondation du Centre d'Etudes d'Asie Mineure et avant la publication de son œuvre majeure *Κονὸς Λόγος* (1964).

Στις τριτόκλιτες γενικές βάζει την κατάληξη «ης» (άντι για «εως») αλλά ένιστε «ις». Το κύριο γνώρισμα του λόγου του είναι ο ρυθμός: δέν είναι αυτή ή μονότονη διαδοχή τονισμένων και άτονων χρόνων του Συναδινού αλλά μάλλον ένα ποτάμι που άλλοτε φουσκώνει κι άλλοτε πηδάει από βράχο σε βράχο.

Τα ποτάμια τὰ συναντῶ και στήν ἔξοδο. Ἡ βροχή συνεχίζει με τὸ τουλούμι. Τὸ νερὸ στοὺς δρόμους ἔχει ἀνέβει στὰ 50 ἑκατοστά. Καταμουσκεμένος δειπνῶ στὸ «Ὠμέγα» προτοῦ χωθῶ στὸ κρεβάτι κατεβάζοντας ἕνα ποτηράκι κονιάκ.

Σάββατο 22 Φεβρουαρίου

Τὸ μεσημέρι ἔρχεται νὰ με δεῖ ὁ Παπαδημητρακόπουλος στὸ «Ὠμέγα». Μήπως ἐπανερχεται στὸ προσκῆνιο ἢ ὀρχήστρα; Κατὰ τὸ βράδυ πηγαίνω νὰ παγῶσω στήν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὅπου δέν πῆρε μπρὸς ἢ δέρμανση, περνᾶω ἀπὸ τὸν Carl ὅπου «μητέρα και γιὸς» ἐπιστρέφουν γύρω στὶς 9:00, ἐλαφρῶς ξαλισμένοι ἀπὸ τὴ ρετσίνα πὺ κέρασαν και τοὺς κέρασαν. Κατόπιν πάω με τὸν Carl στὶς συνεδριάσεις τῆς N.S.H.⁵² και τῆς «Φιλανθρωπικῆς Ἐταιρείας»,⁵³ ὅπου διαβάζονται οἱ ἐκθέσεις πεπραγμένων στὰ γερμανικά ἢ στὰ ἐλβετογαλλικά με τὴν προφορὰ τοῦ καντονίου Βώ. Κατὰ τὶς 10:00 ἐπίσκεψη τοῦ ἀεροπόρου Mittelholzer, τύπος πολὺ συμπαθητικὸς, πολὺ εἰλικρινῆς, ἀνοιχτόκαρδος και συγχρόνως καλοστεκούμενος. Μᾶς μιλάει και λίγο γιὰ τὶς κунηγετικὲς ἐξορμήσεις του με τὸν βαρόνο Rothschild. Ὁ Choisy μᾶς πιέζει νὰ πιοῦμε ἕνα φρικτὸ κρασι ἄσπρο και πολὺ ξινό.

Κυριακὴ 23 Φεβρουαρίου

Τὸ πρωὶ δουλειά. Ἡ δεσποινὶς Παπαδημητρίου (Ἑλλη)⁵⁴ ἔχει τὴν καλοσύνη νὰ με καλέσει γιὰ μιὰ βόλτα με αὐτοκίνητο μαζί με μιὰ ἀπὸ τὶς ξαδέρφες της και τὴ συμπαθητικὴ κυρία Χατζηλαζάρου, ἀδερφὴ τῆς κυρίας Ἀδοσίδη, πὺ μοῦ μιλάει γιὰ τὶς ὄρειθασίες της στήν Ἑλβετία. Ἀπὸ

52. Nouvelle Société Helvétique.

53. Société Suisse de Bienfaisance.

54. Ἡ Ἑλλη Παπαδημητρίου (1906-1993), πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ *Κοινῶ Λόγου* (1964), ὑπῆρξε συνεργάτρια τῆς Μέλπως Μερλιὲ στήν ἰδρυτικὴ περίοδο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.

en Suisse. Nous allons par la route de Marathon dans une propriété d'un docteur fermier au pied du Daoun-Penteli. Beau ciel agité, trouées de bleu. Blés très verts, oliviers magnifiques. Nous visitons les étables: les vaches, très bien soignées, avec de belles auges taillées dans la pierre, brunes sur un joli fond blanc. Nous y buvons du lait mousseux, puis les moutons dont le vent retrousse la toison et l'argente comme le feuillage des oliviers. Petits agneaux très jolis – puis les cochons, les petits chiens, les poules, les pintades, les dindons. Nous montons sur une petite colline d'où l'on voit tout le domaine. L'Hymette est coiffé de son capuchon; devant nous tout le Μεσόγειον en enfilade, vallonné, modelé. En redescendant, nous prenons un meze, fromage blanc, olives, œufs frais, arrosés d'un rezzinato rosé et transparent.

En rentrant, je vais faire visite aux Merlier, et j'y reste si tard à montrer à Mme M. des corrections pour son travail sur la musique byzantine qu'ils sont forcés de m'inviter à partager leur dîner. Cela nous vaut le soir une longue conversation sur la musique que Mme Merlier connaît probablement mieux, mais que M^r sent très profondément.

Vendredi 28 février

Presque une semaine de retard. Pendant les premiers jours de cette semaine, temps froid, bruine, neige sur les hauteurs; depuis hier le temps se remet et aujourd'hui c'était splendide. Athènes était blonde de lumière, l'atmosphère se balançait, tout était rythme et douceur. Le matin, musique chez les P/triou. J'y continue sur le piano la conversation avec les Merlier. Beethoven: la maj.: quelle courageuse gaieté, et si pure.

Hier, promenade avec P/triou au bord du Céphise. Les inondations de la semaine dernière en ont ravagé les bords: murs de pisé renversés, jardins potagers recouverts de limon et de cailloux. Et de pauvres gens travaillent à réparer le dégât. Quelques oliviers magnifiques. A la porte d'une ferme, une tombe antique. Là était l'Académie de Platon.

τὸ δρόμο πὸν πάει στὸν Μαραθῶνα πηγαίνουμε στὸ κτῆμα ἐνὸς γιατροῦ πὸν εἶναι καὶ γεωργὸς στὶς παρυφῆς τῆς Νταοῦ Πεντέλης. Ὁραῖος τα-ραγμένους οὐρανὸς διάτρητος μὲ γαλάζιο. Στάρια καταπράσινα, θαυμάσιοι ἐλαιῶνες. Ἐπισκεπτόμαστε τοὺς στάβλους: περιποιημένες ἀσπροκαφετιῆς ἀγελάδες, ὠραῖες ποτίστρες λαξευμένες στὴν πέτρα. Πίνουμε φρέσκο γάλα πὸν ἀφροκοπάει καὶ βλέπουμε μετὰ τὰ πρόβατα. Ὁ ἄνεμος ἀνασηκώνει τὸ τρίχωμά τους πὸν παίρνει τὸ ἀσημένιο χρῶμα τῶν φυλλωμάτων τῶν ἐλαιόδεντρων. Τριγύρω ὁμορφα ἀρνάκια, γουρουνάκια, σκυλάκια, κοτόπουλα, φραγκόκοτες καὶ γαλοπούλες. Ἀνεβαίνουμε σ' ἓνα λοφίσκο ἀπ' ὅπου βλέπουμε ὀλόκληρο τὸ κτῆμα. Ὁ Ὑμηττὸς φοράει τὴν κουκούλα του καὶ μπροστὰ μας τὰ *Μεσόγεια*, στὴ σειρά, μὲ μικρὲς κοιλάδες, ἀνάγλυφα. Ὅταν κατεβαίνουμε μᾶς προσφέρουν γιὰ μεζὲ ἄσπρο τυρὶ, ἐλιές, φρέσκα αὐτὰ μαζὶ μ' ἓνα ροζέ, κρυστάλλινο ρετσίνατο.

Ἐπιστρέφοντας ἐπισκέπτομαι τοὺς Μερλιέ. Μένω τόση ὥρα προτείνοντας στὴν κυρία Μ. διορθώσεις στὴν ἐργασία της γιὰ τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ πὸν στὸ τέλος ἀναγκάζονται νὰ μὲ προσκαλέσουν νὰ μοιραστῶ τὸ δεῖπνο τους. Ὀλόκληρη ἢ ὑπόλοιπη βραδιὰ περνάει συζητώντας ἐν ἐκτάσει γιὰ τὴ μουσικὴ, πὸν ἡ κυρία Μερλιέ τὴ γνωρίζει ἴσως καλύτερα ἀλλὰ πὸν ὁ κύριος {Μερλιέ} τὴν αἰσθάνεται πολὺ βαθιά.

Παρασκευὴ 28 Φεβρουαρίου

Γράφω μὲ καθυστέρηση σχεδὸν μιᾶς ἐβδομάδας. Στὶς ἀρχὲς ἔκανε κρύο, ψιλόβρεχε καὶ χιόνιζε στὶς θουνοπλαγιές: ἀπὸ χτὲς ὅμως ὁ καιρὸς φτιάχνει καὶ σήμερα εἶναι ἔκτακτος. Ἡ Ἀθῆνα ἦταν ὀλοφώτεινη, ἢ ἀτμόσφαιρα μετεωριζόταν καὶ τὰ πάντα εἶχαν ρυθμὸ καὶ γλυκύτητα. Τὸ πρῶν μουσικὴ στοὺς Παπαδημητρίου, ὅπου μ' ἄνοιχτο πιάνο συνεχίζω τὴ συζήτηση γιὰ τὴ μουσικὴ μὲ τοὺς Μερλιέ. Παίζω τὴ σονάτα σὲ λὰ μεῖζονα τοῦ Beethoven: τί γενναία καὶ ἀγνή εὐθυμία.

Χθὲς περπάτησα μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὶς ὄχθες τοῦ Κηφισοῦ. Οἱ πλημμύρες τῆς περασμένης ἐβδομάδας κατέστρεψαν τὶς ὄχθες: πλινθόκτιστοι τοῖχοι ἀναποδογύρισαν, λαχανόκηποι σκεπάστηκαν ἀπὸ λάσπη καὶ χαλίκια. Καὶ οἱ ταλαίπωροι πλημμυροπαθεῖς δουλεύουν γιὰ νὰ ἐπισκευάσουν τὶς ζημιές. Μερικὰ μεγάλοπρεπα ἐλαιόδεντρα καὶ στὴν εἴσοδο ἐνὸς κτήματος ἕνας ἀρχαῖος τάφος. Ἐκεῖ ἦταν ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα.

Lundi et mardi soir, à l'Ecole Française. Je finis par en avoir plein le dos de ces gens qui chantent ...ou veulent chanter ...ou ne veulent plus chanter, et avec ça plus susceptibles l'un que l'autre.

Mercredi soir, petite visite à M. P/chino qui me présente à Triandaphyllidis chez qui je passe aujourd'hui. Très nerveux, il reçoit Amandos. De chez lui, je me promène vers le Stade, le long de la belle avenue d'Hérode, où tremblent les poivriers. Sur le Zappion des guignols, des cerfs-volants sur l'esplanade de Zeus. Je passe chez M. Lascaris, sorte de répertoire d'anecdotes internationales, comme son oncle Andreadès. Hier soir, je me morfonds à une soirée dansante chez Geropoulo au milieu de grues horribles. Pour me remettre je vais faire «au Délicieux» «un balthasar» à 100 dr. qui me donne chaud. Enfin ce soir lettre de Madeleine et dessin de la petite Jeanne par Alain.⁶⁰

Mercredi 5 mars

Temps unique depuis lundi: pas un nuage, qu'une légère brume le matin, un chaud soleil, et de tout cela une laryngite m'empêche de bien profiter. Le dimanche, course au Parnès avec le Pan. Nous montons une assez jolie gorge où coule un torrent provisoire, après avoir traversé les champs d'oliviers de Menidi et la grande plaine fauve. Nous allons à la Κυρά; faisons une petite halte près d'une source que des canaux de bois font glisser sur des pierres⁶¹ comme un minuscule jeu d'eau à la romaine. Il fait très froid et le vorias est assez violent. Vers le sommet nous trouvons la neige et les arbres sont givrés par le brouillard qui reste encore posé sur la Karavola. Cette belle lumière sur la neige, entre les sapins me fait plaisir à voir et contraste avec les lointains de la plaine et de la mer. Nous allons nous sécher à Hagia Triada,

60. Jeanne et Alain Boissonnas, enfants de Valentine Boissonnas.

61. Ici croquis de trois gradins.

Δευτέρα και Τρίτη απόγευμα, πρόβες στη Γαλλική Σχολή. Μπούχτι-σα πιά μ' αυτούς τούς τύπους που τραγουδοῦν, ...ἤ θέλουν νὰ τραγουδήσουν, ...ἢ δὲν θέλουν πιά νὰ τραγουδοῦν. Κι ὅλοι εἶναι εὐερέδιστοι, ὁ ἕνας περισσότερο ἀπ' τὸν ἄλλον.

Τετάρτη βράδυ σύντομη ἐπίσκεψη στὸν Πετροκόκκινο πού μὲ σύστησε στὸν Τριανταφυλλίδη, ἀπ' τὸν ὁποῖο περνῶ σήμερα. Πολὺ νευρικός, δέχεται καὶ τὸν Ἄμαντο. Ἀπὸ τὸ σπίτι του βαδίζω πρὸς τὸ Στάδιο ἀπὸ τὴν ὡραία λεωφόρο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ὅπου σαλεύουν οἱ πιπεριές. Στὸ Ζάππειο φασουλῆδες, στὸ Ὀλυμπιεῖο χαρταετοί. Περνάω ἀπὸ τὸν κύριο Λάσκαρη, εἶδος ἀνθρώπου-ρεπερτόριου διεθνῶν ἀνέκδοτων, ὅπως ὁ δεῖος του ὁ Ἀνδρεάδης. Χθὲς βράδυ ἐπληξα σὲ μιὰ χορευτικὴ βραδιά στὸν Γερόπουλο ἀνάμεσα σὲ φριχτὰ δηλυκά. Γιὰ νὰ συνέλθω κάνω ἕνα λουκούλλιο γεῦμα τῶν 100 δρχ. στὸ «Délicieux» πού μου φτιάχνει τὸ κέφι. Στὸ σπίτι βρίσκω γράμμα τῆς Madeleine μὲ εἰκόνα τῆς μικρῆς Jeanne⁵⁵ σχεδιασμένη ἀπὸ τὸν Alain.

Τετάρτη 5 Μαρτίου

Ἐξάσιος καιρὸς ἀπὸ τὴ Δευτέρα· οὔτε ἕνα σύννεφο, μόνο μιὰ ἐλαφριά ὁμίχλη τὸ πρωί, ἥλιος ζεστός πού ὅμως δὲν μπορῶ ν' ἀπολαύσω ὅσο ἤθελα ἐξαιτίας μιᾶς λαρυγγίτιδας. Τὴν Κυριακὴ ἐκδρομὴ στὴν Πάρνηθα μὲ τὸν «Πάνα». Ἀνεβαίνουμε ἕνα ἀρκετὰ ὁμορφο φαράγγι ὅπου ρεεῖ ἕνας χειμωνιάτικος χεῖμαρρος, ἀφοῦ πρῶτα διασχίσουμε τὰ χωράφια μὲ τὶς ἐλιές τοῦ Μενιδιοῦ καὶ τὸν μεγάλο ὑπόξανθο κάμπο. Κατευθυνόμεστε πρὸς τὴν *Κυρά* (1061 μ.). Στεκόμαστε λίγο κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ ὅπου τὰ ξύλινα κανάλια κάνουν τὸ νερὸ νὰ γλιστράει πάνω στὶς πέτρες⁵⁶ σὰν μικροσκοπικὸς τεχνητὸς καταρράχτης ρωμαϊκοῦ τύπου. Τὸ κρῦο εἶναι τσουχτερὸ καὶ ὁ βοριάς ἀρκετὰ βίαιος. Κοντὰ στὴν κορυφὴ βρίσκουμε χιόνι καὶ τὰ δέντρα τὰ καλύπτει ἀκόμα πάχνη ἀπὸ τὴν καταχνιά πού ἐξακολουθεῖ νὰ περιβάλλει τὴν Καραβόλα. Μ' εὐχαριστεῖ νὰ βλέπω αὐτὸ τὸ ὡραῖο φῶς πάνω στὸ χιόνι, ἀνάμεσα στὰ ἔλατα, πού δημιουργεῖ ἀντίθεση μὲ τὶς μακρινὲς πεδιάδες καὶ τὴ θάλασσα. Πηγαίνουμε νὰ στεγνώσουμε στὴν Ἁγία Τριάδα. Οἱ κατεστραμμένες τοιχογραφίες τῆς ται-

55. Jeanne καὶ Alain Boissonnas, παιδιά τῆς Valentine Boissonnas.

56. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἕνα μικρὸ σκαρίφημα τριῶν βαθμίδων.

dont les fresques ruinées vont cependant bien avec un naïf iconostase de bois sculpté. Nous redescendons, dégringolons plutôt sur Menidi. Les arvanites s'y sont déguisés et dansent lourdement sur la place.

Le soir, en rentrant, les autobus étant arrêtés, je vais à pied chez Carl ; la rue du Stade sert de Corso : pas de lumières, pas de chants, à peine de déguisés, beaucoup de gens seulement.

Le lundi, Καθαράδευτέρα, j'entraîne Carl à Liopesi par l'Hymette. La route de Kaisariani, outre ses hôtes habituels, ses chèvres bigarrées et ses cochons fouillant les gadoues, s'anime de nombreuses pareas avec leurs provisions, leur guitare, qui vont fêter la katharadeutera au grand air. Des photographes, des vendeurs d'oranges ou de rafraîchissements, se sont installés. Un pope bavarde dans la cour de l'église. Nous suivons un joli sentier à mi-côte, nous étendons en face du miroitement de la mer et finissons par traverser la chaîne de l'Hymette pour redescendre dans des pierriers inhospitaliers. Le Mesogeion est étonnamment roux ; seuls les oliviers y font des étendues vertes. A Liopesi, nous ne trouvons pour nous consoler des danses qu'on m'avait promises et qui n'ont pas lieu, que du résiné et les histoires de jeunesse de Carl. Le froid du couchant nous chassant, nous partons pour attendre le train à la plus proche station, et la plaine à cette heure a beaucoup de grandeur. Notre chemin traverse des vignes, fraîchement labourées et nous croisons constamment des groupes de paysans rentrant du travail, leur sac primitif roulé sur le dos du cheval qu'entraîne un mulet ou un âne. Notre train nous fait poser 1h à Iraklion et nous nous décidons à sauter dans une auto pour ne pas avoir à juger si la patience de nos compagnons est décidément inlassable.

Le mardi, pendant que nous travaillons avec P/triou sur le Zappion, le soleil descend derrière un palmier qui en irradie magnifiquement les rayons. Le soir, répétition à l'Ecole Française.

Aujourd'hui, mon extinction m'empêche de prendre ma musique byzantine et je me soigne avec P/triou au soleil du jardin populaire de la Place de la Liberté.

ριάζουν καλά με τὸ ἀπλοϊκὸ σκαλιστὸ ξύλινο τέμπλο. Κατεβαίνουμε ἢ μᾶλλον κατακυλᾶμε πρὸς τὸ Μενίδι. Οἱ Ἀρβανίτες ἔχουν μασκαρευτεῖ καὶ χορεύουν με βαριά θήματα στὴν πλατεία.

Τὸ θράδου στὸ γυρισμὸ πηγαίνω με τὰ πόδια στὸν Carl καθὼς ἡ κυκλοφορία τῶν λεωφορείων ἔχει διακοπεῖ. Ἡ ὁδὸς Σταδίου χρησιμεύει γιὰ περαντζάδα: οὔτε φῶτα οὔτε τραγούδια, ἐλάχιστοι μασκαράδες ἀλλὰ κόσμος πολὺς.

Τὴν *Καθαρὰ Δευτέρα* παρασέρνω τὸν Carl στὸ Λιόπεσι μέσω τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἀνάμεσα στὶς παρδαλὲς κασιέκες ποὺ συνήθως συχνάζουν ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὰ γουρούνια ποὺ σκαλίζουν τὴ λάσπη, ὁ δρόμος τῆς Καισαριανῆς ζωντανεῖ ἀπὸ πολυάριθμες παρέες ποὺ με τὰ φαγητὰ τους καὶ τὶς κιδάρες τους πηγαίνουν νὰ γιορτάσουν τὴν Καθαρὰ Δευτέρα στὸ ὑπαιθρο. Κοντὰ ἔχουν ἐγκατασταθεῖ φωτογράφοι καὶ πλανόδιοι μικροπωλητὲς ποὺ πουλᾶνε πορτοκάλια ἢ ἀναψυκτικά. Ἕνας παπὰς φλυαρεῖ στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας. Ἀκολουθοῦμε ἕνα ὠραῖο μονοπάτι στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, ξεκουραζόμαστε μπροστὰ στὸ καθρέφτισμα τῆς θάλασσας, καὶ διασχίζουμε τὴ ράχη τοῦ Ὑμηττοῦ γιὰ νὰ κατέβουμε πάλι σὲ ἀφιλόξενες σάρες. Τὸ χρῶμα τῶν Μεσογείων ἐντυπωσιακὰ πυρρό· μόνο τὰ λιόδεντρα δίνουν στὸ τοπίο μιὰ πρασινάδα. Στὸ Λιόπεσι ἀπογοητευόμαστε ποὺ δὲν χορεύουν, παρὰ τὰ ὅσα μᾶς εἶχαν πεῖ καὶ παρηγοριεῖμαι με ρετσίνα καὶ τὶς νεανικὲς ἀναμνήσεις τοῦ Carl. Ἡ ψύχρα τοῦ δειλινοῦ μᾶς διώχνει καὶ τραβᾶμε γιὰ τὸν κοντινότερο σιδηροδρομικὸ σταθμὸ. Τὴν ὥρα αὐτὴ ἡ πεδιάδα ἔχει πολλὴ μεγαλοπρέπεια. Στὸ δρόμο περνᾶμε ἀπὸ φρεσκο-οργωμένα ἀμπέλια καὶ διασταυρωνόμαστε συνέχεια με χωρικούς ποὺ γυρίζουν ἀπ' τὴ δουλειὰ τους με τὰ σακούλια τους τυλιγμένα πάνω στὸ ἄλογο, ποὺ ὀδηγεῖ ἕνα μουλάρι ἢ ἕνα γαῖδουρι. Τὸ τρένο μᾶς ἐπιβάλλει μιᾶς ὥρας ἀναμονὴ στὸ Ἡράκλειο κι ἀποφασίζουμε νὰ φύγουμε ἀπὸ κεῖ με αὐτοκίνητο γιὰ νὰ μὴν χρειαστεῖ νὰ διαπιστώσουμε ἂν ἡ ὑπομονὴ τῆς παρέας μας εἶναι ἀνεξάντλητη.

Τὴν Τρίτη, ἐνῶ μελετᾶμε με τὸν Παπαδημητρίου στὸ Ζάππειο, ὁ ἥλιος χαμηλώνει πίσω ἀπὸ μιὰ φοινικιά καὶ οἱ ἀκτίνες του παίρνουν μιὰ καταπληκτικὴ λάμψη. Τὸ θράδου πρόβα στὴ Γαλλικὴ Σχολή.

Σήμερα ἡ βραχνάδα μου μ' ἐμποδίζει νὰ πάω γιὰ τὸ μάθημα βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ἀνακτῶ τὶς δυνάμεις μου με τὸν Παπαδημητρίου στὸν ἥλιο τοῦ δημόσιου κήπου τῆς Πλατείας Ἐλευθερίας.

Dimanche 9 mars

Semaine de beau temps et toujours de laryngite. Le jeudi, après avoir été pour rien au cours de Veis, pris ma leçon avec P/triou, je cours inutilement à une conférence de Choisy qui est renvoyée et arrive à l'Olympia pour entendre les 2 dernières parties du concert des Singerknaben. Ils n'ont plus leur fameux petit soprano, et leur chef me paraît moins bon musicien que l'ancien. Mais l'ensemble est toujours bon et ils chantent avec un entrain charmant 3 valse de Strauss en bis. En sortant de là, répétition assez houleuse à l'Ecole. Le lendemain, nouvelle répétition, après laquelle je dîne chez les Merlier où les attend Zacharias Papantoniou, contre lequel j'ai été évidemment un peu prévenu, mais qui ne m'est pas très sympathique. En tout cas, il n'a d'autre originalité qu'une certaine bizarrerie. L'après-midi j'avais été travailler à la Bibliothèque Gennadius, toute marbre et bronzes, comme une grande banque, avec des portes fermant comme des coffreforts. J'y lis du Romanos, où il y a de fort belles images, parfois d'un réalisme très puissant.

Le samedi, toute la matinée, je travaille en me chauffant au soleil de ma chambre. Je vais de nouveau inutilement à l'Université, le soir, assiste à un concert – assez médiocre, sauf un trio de Mendelssohn – organisé par P/poulo. Et le soir, je passe mon smoking pour aller à l'Ecole. La représentation marche aussi bien que possible, et les gens semblent satisfaits. Ensuite on danse. Il y a de forts jolis costumes; le plus charmant est celui de Melle P/triou, dans les noirs, avec des broderies blanches, de lourds bijoux sur la poitrine, et sur la tête un drôle de chapeau pointu. Sa cousine Lascaris est très mignonne aussi et nous bavardons ensemble. Mme Hadjimichalis a un costume macédonien avec un casque énorme sur la tête. Mme Hadjilazaro a beaucoup de chic aussi; Mme Mazarakis est charmante et noble à la fois dans un costume épirote, avec une sorte de diadème sur la tête, qu'elle porte admirablement, et Melle Pieri, la nièce d'Andreadis a une robe de noble corfiote, noir ou gris ou violet sombre peut-être, d'une soie magnifique et qui relève sa figure un peu insignifiante.

Κυριακή 9 Μαρτίου

Έβδομάδα με καλό καιρό αλλά πάντα με λαρυγγίτιδα. Τὴν Πέμπτη, ἀφοῦ δὲν ἔγινε ἡ παράδοση τοῦ Βέη, κάνω τὸ μάθημά μου με τὸν Παπαδημητρίου καὶ σπεύδω ν' ἀκούσω μιὰ διάλεξη τοῦ Choisy ποὺ ἀναβλήθηκε κι αὐτή. Φτάνω στὰ «Ὀλύμπια» νὰ παρακολουθήσω τὰ δυὸ τελευταῖα μέρη τῆς συναυλίας τῶν Sängerknaben τῆς Βιέννης. Λείπει ὁ σπουδαῖος μικρὸς σοπράνο καὶ ὁ μάλιστα δὲν μοῦ φαίνεται τόσο καλὸς ὅσο ὁ προηγούμενος. Ἀλλὰ τὸ σύνολο εἶναι πάντα καλὸ καὶ τραγουδοῦν με χαριτωμένη ζωηράδα τρία θάλας τοῦ Strauss ποὺ τοὺς ζητοῦν στὸ τέλος. Ἀμέσως μετά, ἀρκετὰ περιπετειώδης πρόβα στὴ Σχολή. Νέα πρόβα καὶ τὴν ἐπομένη καὶ στὴ συνέχεια γευματίζω στοὺς Μερλιέ ὅπου τοὺς περιμένει ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ἀπέναντι στὸν ὁποῖο ἤμουν προφανῶς προκατελιημένος, ἀλλὰ ποὺ δὲν μοῦ εἶναι πολὺ συμπαθητικός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ μόνη του πρωτοτυπία εἶναι κάποια ἐκκεντρικότητα. Τὸ ἀπόγευμα εἶχα πάει νὰ διαβάσω στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, ὅλο μάρμαρο καὶ μπροῦντζο, σὰν μεγάλη τράπεζα, με πόρτες ποὺ κλείνουν σὰν χρηματοκιβώτια. Διαβάζω Ρωμανὸ {τὸν Μελωδὸ} στὸν ὁποῖο ἀνακαλύπτω εἰκόνες ὠραιότατες καὶ καμιὰ φορὰ ἔντονα ρεαλιστικές.

Ὅλο τὸ πρωινὸ τοῦ Σαββάτου δουλεύω στὸ δωμάτιό μου ποὺ τὸ ζεσταίνει ὁ ἥλιος. Πηγαίνω ξανά χωρὶς τύχη στὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὸ ἀπόγευμα παρακολουθῶ μιὰ ἀρκετὰ μέτρια συναυλία ὀργανωμένη ἀπὸ τὸν Παπαδημητράκοπουλο κατὰ τὴν ὁποία ξεχώρισε μόνο ἕνα τρίο τοῦ Mendelssohn. Ἀργότερα φορῶ τὸ σμόκιν μου γιὰ νὰ πάω στὴ Σχολή. Ἡ παράσταση πάει καλοῦτσικα καὶ τὸ κοινὸ μοιάζει εὐχαριστημένο. Στὴ συνέχεια χορεύουμε. Μερικὲς φορεσιὲς εἶναι πολὺ ὁμορφες· τῆς δεσποινίδας Παπαδημητρίου εἶναι ἡ πιὸ χαριτωμένη, ὀλόμαυρη με ἄσπρα κεντήματα, βαριὰ κοσμήματα στὸ στήθος καὶ στὸ κεφάλι ἕνα ἀστεῖο μυτερὸ καπέλο. Ἡ ξαδέλφη τῆς ἢ Λάσκαρη εἶναι ἐπίσης πολὺ νόστιμη, καὶ κουβεντιάζουμε μαζί. Ἡ κυρία Χατζημιχάλη φοράει ἕνα μακεδονικὸ κοστοῦμι με μιὰ τεράστια περικεφαλαία. Ἡ κυρία Χατζηλαζάρου εἶναι κι αὐτὴ πολὺ κομψή· ἡ κυρία Μαζαράκη, φορώντας μιὰν ἡπειρώτικη φορεσιά μ' ἕνα εἶδος διαδήματος στὸ κεφάλι, διακρίνεται γιὰ τὴ χάρη καὶ τὴν ἀρχοντιά τῆς. Ἐξάλλου τὸ κάπως ἀσήμαντο παρουσιαστικὸ τῆς δεσποινίδας Πιερῆ (ἀνιψιάς τοῦ Ἀνδρέαδη) ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴ κερκυραϊκὴ φορεσιά τῆς ἀπὸ ἐκλεκτὸ μετάξι, ὅπου ἐναλλάσσονται τὸ μαῦρο, τὸ γκριζο ἢ τὸ σκούρο βιολετί.

Ces demoiselles dansent quelques choros grecs mais le cercle des Français autour n'apprécie que par politesse. Les membres, dans les costumes légers de la Revue sont à l'aise pour danser, tandis que des gouttes de sueur perlent sur le front d'Oikonomos qui tourne des valse ou du fils Philadelphus qui est cramoisi. Par cette chaleur, le champagne est vite épuisé et l'on se rabat sur les limonades.

Mardi 18 mars

Pas de grands évènements à consigner, et, entre mes yeux et ma gorge qui ne sont brillants ni les uns ni les autres, je n'ai pas grande envie d'écrire un journal. Les concerts seuls ont repris. *Szigeti* joue sans beaucoup de sonorité, mais avec une ligne et des oppositions extrêmement étudiées, une Suite pour violon seul de Bach. Dans le reste de son programme, la Sonate en do min. de Beethoven, une très jolie et mozartienne Sonate-Pastorale de Tartini me font spécialement plaisir. Je dîne avec lui et sa femme – russe – chez M. Broye avec des diplomates. Il est très cultivé, s'intéresse aux arts, aux tableaux, aux choses populaires, et ne pose pas du tout.

Le lendemain, c'est de Sauer⁶² que je fais la connaissance chez les Merlier (Mme Merlier a été son élève à Dresde). Un Monsieur qui paraît plus âgé qu'il n'est (63) avec de jolis cheveux blancs légers, un nez un peu à la Liszt, des manières aimables, viennoises. Il y a là aussi une madame Melas,⁶³ cultivée, très Grecque du Monde, dont la tante fut très liée avec Gobineau, tandis qu'il était ambassadeur ici. Et une pianiste, Melle Filser,⁶⁴ que je raccompagne chez elle.

Le dimanche, concert Mitropoulos, assez mauvais, avec Roskoff, qui n'a que de la technique et pas même un toucher agréable. La semaine précédente, conférence Choisy sur Rousseau musicien, pas mal.

Et dans les journaux (l'Hestia) campagne d'une violence et d'une

---

62. Emil von Sauer (1862-1942), pianiste allemand.

63. Natalia Mèla (1872-1973), veuve du héros de la Lutte Macédonienne Pavlos Mèlas.

64. Tasi Filtsou, pianiste, élève de Sauer.

Αυτές, όλες μαζί, χορεύουν μερικούς έλληνικούς χορούς, αλλά ό κύκλος τών Γάλλων πού τις παρακολουθεϊ τις έκτιμᾶ μόνο από ευγένεια. Τᾶ μέλη τῆς Σχολῆς, χάρη στις έλαφριές φορεσιές τῆς Έπιθεώρησης, χορεύουν με άνεση, ένῶ τὸ μέτωπο τοῦ Οίκονόμου, πού θαλασάρει, στάζει ιδρώτα κι εκείνο τοῦ γιοῦ τοῦ Φιλαδελφέα ἔχει γίνει θυσσιní. Μ' αὐτῆ τῆ ζέστη ἡ σαμπάνια γρήγορα ἐξαντλεϊται καί ό κόσμος τὸ ρίχνει στις λεμονάδες.

Τρίτη 18 Μαρτίου

Δέν ἔχω τίποτε σπουδαῖο ν' ἀναφέρω. Δέν ἔχω καί μεγάλη διάθεση γι' αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο ἔνεκα τών ματιῶν καί τοῦ λαιμοῦ μου πού δέν βρίσκονται σὲ πολὺ καλῆ κατάσταση. Ἐχουν ἀρχίσει πάλι οἱ συναυλιές. Ὁ Szigeti, χωρὶς πολὺ σονάρισμα ἀλλὰ μὲ καθαρή γραμμῆ καί ιδιαίτερα μελετημένες ἀντιθέσεις, παίξει μιὰ Σουίτα γιὰ σόλο βιολι τοῦ Bach. Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο πρόγραμμα μοῦ δίνει ιδιαίτερη εὐχαρίστηση ἡ Σονάτα σὲ ντὸ μινόρε τοῦ Beethoven καί μιὰ πολὺ ὁμορφη, σὲ στίλ Mozart, «Ποιμενική» Σονάτα τοῦ Tartini. Μετὰ τὸ ρεσιτάλ δειπνῶ μὲ τὸν Szigeti καί τῆ –Ρωσίδα– γυναίκα του στοῦ κυρίου Broye μαζί μὲ κάποιους διπλωμάτες. Ὁ Szigeti εἶναι πολὺ καλλιεργημένος, ἐνδιαφέρεται γιὰ τις τέχνες, τοὺς πίνακες, τῆ λαογραφία καί δέν ἔχει καθόλου ὕφος.

Τὴν ἐπομένη στοὺς Μερλιέ κάνω τῆ γνωριμία τοῦ Sauer⁵⁷ πού ἦταν καθηγητῆς τῆς κυρίας Μερλιέ στῆ Δρέσδη. Φαίνεται πιὸ ἡλικιωμένος ἀπ' ὅ,τι εἶναι (63) κι ἔχει ἀπαλὰ ἄσπρα μαλλιά, μιὰ μύτη λίγο σὰν τοῦ Liszt κι εὐγενικούς βιεννέζικους τρόπους. Συναντῶ ἐκεῖ καί κάποια κυρία Μελά,⁵⁸ μορφωμένη, τοῦ ἑλληνικοῦ «καλοῦ κόσμου», πού ἡ θεία τῆς ἦταν συνδεδεμένη μὲ τὸν Gobineau ὅταν ἦταν ἐδῶ πρέσβης. Ἐπίσης, μιὰ πιανίστρια, τῆ δεσποινίδα Φίλτσου,⁵⁹ πού τῆ συνοδεύω ὡς τὸ σπίτι τῆς.

Τὴν Κυριακῆ συναυλία μὲ τὸν Μητρόπουλο, ἀρκετὰ κακῆ, μὲ τὸν Ροσκὸφ στὸ πιάνο, πού ἂν καί ἔχει τεχνικῆ ὁ τρόπος πού κρούει τὰ πληκτρα δέν εἶναι εὐχάριστος. Τὴν προηγούμενη ἐβδομάδα ἀρκετὰ καλῆ διάλεξη τοῦ Choisy γιὰ τὸν Rousseau ὡς μουσικὸ.

Καί στις ἐφημερίδες (τὴν «Ἐστία») μιὰ βίαιη καί ἐμετικὰ ἄτιμη ἐκ-

57. Emil von Sauer (1862-1942), Γερμανός πιανίστας.

58. Ναταλία Μελά (1872-1973), χήρα τοῦ μακεδονομάχου Παύλου Μελά.

59. Τάση Φίλτσου, πιανίστρια, μαθήτρια τοῦ Sauer, καθηγήτρια τοῦ Ὡδείου Ἀθηνῶν.

malhonnêteté révoltante contre Pernot,⁶⁵ qui me dégoûte beaucoup. Les étrangers décidément ne sont pas ici en odeur de sainteté. Mes lunettes m'ôtent l'envie de beaucoup me promener. Un soir pourtant j'ai du plaisir au Théseion avec P/triou par le couchant. Vu des quartiers bas où se trouvait l'Agora, il devait faire grand effet dans l'Antiquité.

Samedi 22 mars

Plusieurs journées splendides, qui ne m'empêchent pas de continuer mon travail à la maison. Je lis les chansons du Dodécanèse, dont peu ont un intérêt littéraire particulier. Il y a seulement une prédominance de chansons et de distiques railleurs. Le mercredi, visite aux Topali; le soir, je retrouve dans le palais du Métropolitte Pappas qui y fait chanter des chantres en chœur. Ils ont de belles voix très timbrées, chantent juste, mais sans beaucoup de nuances; beaucoup sont de Constantinople et fiers de leur tradition. Certains des tropaires sont très beaux, et les différences d'expression d'un mode à l'autre me sont très sensibles. Après, chez les Choisy avec les Trembley.

Le jeudi, j'oublie de déjeuner, cours à la leçon de Veis, fais quelques courses. Le soir, concert Egon Petri.⁶⁶ Il joue Bach un peu en éditeur, et Beethoven (mi maj.) sans beaucoup d'émotion et de poésie, mais il est parfait dans des Etudes de Chopin et les Lieder de Schubert-Liszt. Technique éblouissante, endurance invraisemblable et dans ces œuvres une mesure de l'expression très grande.

Le vendredi, avec P/triou au Zappion, puis à St-Georges et à la Kapnikarea pour les Χαιρετισμοί. Les poèmes sont beaux, mais là, c'est de l'harmonie XIXe s., ici des amanedes. Ensuite au cinéma: Valse d'amour, opérette de l'Ufa, viennoise surtout, et juive sans doute. Sujet conventionnel, renouvelé par les procédés modernes, employés avec beaucoup de tact. Spectacle très agréable vraiment. Soirée chez les Choisy,

65. Hubert Pernot (1870-1946), linguiste et helléniste français (voir n. 72).

66. Egon Petri (1881-1962), pianiste allemand d'origine hollandaise.

στρατεία κατά τοῦ Pernot⁶⁰ πού μοῦ ἔχει προκαλέσει φοβερή ἀηδία. Οἱ ξένοι σαφῶς δὲν εἶναι ἰδιαίτερα εὐπρόσδεκτοι ἐδῶ. Τὰ γυαλιὰ (πού ἀναγκάζομαι νὰ φορέσω) μοῦ ἔχουν ἀφαιρέσει τὴ διάδεση νὰ κάνω περιπάτους. Ὅσόσο ἓνα βράδυ πηγαίνω μὲ τὸν Παπαδημητρίου στό Θησεῖο μὲ τὸ ἡλιοβασιλεμα. Ἰδωμένο ἀπὸ τὶς χαμηλὲς γειτονιὲς ὅπου βρισκόταν ἡ Ἄγορὰ ἀσφαλῶς δὲ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση στὴν ἀρχαιότητα.

Σάββατο 22 Μαρτίου

Πολλὲς θαυμάσιες μέρες πού ὅμως δὲν μ' ἐμποδίζουν νὰ δουλεύω στό σπίτι. Διαβάζω τὰ τραγούδια τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὰ ὁποῖα λίγα μόνο παρουσιάζουν ἰδιαίτερο φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον. Ὑπερισχύουν σ' αὐτὰ τὰ σκωπικὰ ἄσματα καὶ τὰ δίστιχα. Τὴν Τετάρτη ἐπίσκεψη στοὺς Τοπάλη· τὸ βράδυ συναντῶ στό Μητροπολιτικὸ Μέγαρο τὸν Παππᾶ πού διευθύνει μιὰ χορωδία ἱεροψαλτῶν. Ἐχουν ὠραίες, ἠχηρὲς καὶ σωστὲς φωνὲς ἀλλὰ χωρὶς πολλὲς ἀποχρώσεις. Πολλοὶ ἔχουν ἔρθει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη κι εἶναι περήφανοι γιὰ τὴν παράδοσή τους. Ἀπὸ τὰ τροπάρια μερικὰ εἶναι πολὺ ὠραῖα καὶ οἱ διαφορὲς τῆς ἔκφρασής τους ἀπὸ ἡχο σὲ ἡχο μοῦ εἶναι πολὺ αἰσθητές. Μετὰ στοὺς Choisy ὅπου καὶ οἱ Trembley.

Τὴν Πέμπτη ξεχνῶ νὰ γευματίσω, τρέχω στό μάθημα τοῦ Βέη καὶ κάνω μερικὰ ψόνια. Τὸ βράδυ συναυλία τοῦ Egon Petri.⁶¹ Παίξει Bach λίγο σχολαστικά καὶ Beethoven (τὴ μὴ ματζόρε) χωρὶς πολὺ αἶσθημα ἢ ποίηση, ἀλλὰ εἶναι τέλειος στὶς Σπουδὲς τοῦ Chopin καὶ τὰ Λήντερ τοῦ Schubert σὲ μεταγραφὴ Liszt. Τεχνικὴ ἐκθαμβωτικὴ, ἀπίστευτη ἀντοχὴ καὶ σ' αὐτὰ εἰδικὰ τὰ ἔργα ὑψηλὸς ἔλεγχος τῆς ἔκφρασης.

Τὴν Παρασκευὴ μὲ τὸν Παπαδημητρίου στό Ζάππειο καὶ μετὰ στὸν Ἅγιο Γεώργιο καὶ στὴν Καπνικαρέα γιὰ τοὺς *Χαιρετισμούς*. Τὰ ποιήματα εἶναι ὠραῖα ἀλλὰ στὸν πρῶτο ναὸ δεσπόζει ἡ τετραφωνία καὶ στὸν δεύτερο ὁ ἄμανές. Κατόπιν στό σινεμὰ γιὰ τὸ «Βὰλς τοῦ ἔρωτα», ὀπερέτα τῆς Ufa, κυρίως βιεννέζικη καὶ ἀναμφίβολα ἐβραϊκὴ. Θέμα συμβατικὸ, ἀνανεωμένο μὲ μοντερνιστικὲς μεθόδους χρησιμοποιημένες μὲ πολὺ τάκτ. Τὸ θέαμα εἶναι πραγματικὰ πολὺ εὐχάριστο. Βραδιὰ στοὺς

60. Hubert Pernot (1870-1946) (βλ. ὑποσημ. 66).

61. Egon Petri (1881-1962), Γερμανὸς πιανίστας ὀλλανδικῆς καταγωγῆς.

avec les Roussel, Psarouda,⁶⁷ Friemann, Boskoff. Jannakis joue du piano, avec une technique approximative. Fr. est très sympathique, Boskoff assez insignifiant et poseur. Un jeune professeur de l'Ecole allemande joue de jolies fantaisies de lui sur des airs grecs. Comme il n'y a que 2 danseuses (Mme Choisy et Mme <Ha...>, l'espagnole) je me retire.

Le samedi après-midi, M^{elles} Kefala et Topali m'invitent à venir avec elles, et M^{elles} Adda Karakalo et M. [ ] et M. Seferiadis⁶⁸ au Phalère. Le temps est splendide et ces demoiselles sont fort jolies. Melle K. étant un peu fatiguée, je l'accompagne en taxi jusqu'à St-Cosma, où nous avons beaucoup de peine à nous faire servir des bières, mais l'endroit est splendide. Des giroflées sauvages, mauves, recouvrent la grève, et des sortes de myosotis et de petites anémones blanches. La mer est très calme; des fumées jaunes et bleutées s'élèvent du Pirée. En rentrant, M. S. nous récite du Baudelaire et du Malacasse; nous allons faire la caouette chez M. Topali, où M. Tsatsos me paraît me faire la tête.

Dimanche 23 mars

A 9h, je retrouve les Merlier au Pirée. Temps divin, air léger, lumière éblouissante. Nous nous embarquons dans un petit canot à benzine pour Salamine; un grand vapeur arrive, chargé de marins, qui débarquent joyeusement. Il embarque des passagers auxquels nous hésitons à nous joindre et nous faisons bien d'y renoncer, car nous le dépasserons à Perama. Côte aride des Egaléens, usines pour le contraste, accolade aérienne de l'Hymette. Dans le port, on passe au minium les grands bateaux. Taches de couleur et reflets étonnants. L'îlot de St-Georges (lazaret) est tout reverdi. A Paloukia, nous prenons une auto pour Coullouri. La ville est jolie au bord de son golfe tranquille, dominée par son rocher. Les gens y ont l'air aimables et bien portants. Nous partons à pied pour la Phaneromeni, passant une petite chaîne de collines dans

67. Ioannis Psaroudas (1871-1953), critique musical.

68. Il s'agit probablement du poète Georges Séféris.

Choisy με τους Roussel, Ψαρούδα,⁶² Friemann, Μποσκοφ. Ὁ Γιαννάκης μᾶς παίζει πιάνο, με μέτρια τεχνική. Ὁ Fr. εἶναι πολὺ συμπαθητικός, ὁ Μποσκοφ μᾶλλον ἀσήμαντος καὶ με κάποιον ὕφος. Ἔνας νεαρὸς καθηγητὴς τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς μᾶς παίζει μερικές ὥραιες φαντασίες, δικές του πάνω σὲ ἑλληνικὰ μοτίβα. Ἀπὸ τὶς κυρίες μόνο δυὸ χορεύουν (ἡ κυρία Choisy καὶ ἡ κυρία <Ha...>, ἡ Ἰσπανίδα) κι ἔτσι ἀποχωρῶ.

Τὸ Σάββατο τὸ ἀπόγευμα οἱ δεσποινίδες Κεφαλαῖ καὶ Τοπάλη με προσκαλοῦν νὰ πάω μαζί τους καὶ με τὶς δεσποινίδες Ἄντα Καρακάλλου καὶ τὸν κύριο [ ], καθὼς καὶ τὸν κύριο Σεφεριάδη {προφανῶς ὁ Γιώργος Σεφέρης} στὸ Φάληρο. Ὁ καιρὸς εἶναι θαυμάσιος καὶ οἱ δεσποινίδες πολὺ ὁμορφες. Ἡ δεσποινὶς Κ. εἶναι λίγο κουρασμένη καὶ τὴ συνοδεύω με ταξὶ στὸν Ἅγιο Κοσμά ὅπου παραγγέλνουμε με χίλια βάσανα μιὰ μπίρα. Ἡ τοποθεσία ὅμως εἶναι ὑπέροχη. Ἡ ἄμμουδιὰ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ ἄγριες μαβιὲς βιόλες, ἄσπρες ἀνεμῶνες κι ἕνα εἶδος μωσσοτίδων. Ἡ θάλασσα εἶναι ἀπόλυτα γαλήνια· ἀπὸ τὸν Πειραιὰ ὑψώνονται κίτρινοι καὶ γαλαζῶποι καπνοὶ. Ἐπιστρέφοντας ὁ κύριος Σ. μᾶς ἀπαγγέλλει Baudelaire καὶ Μαλακάση· πηγαίνουμε γιὰ κουβεντούλα στὸν κύριο Τοπάλη ὅπου ὁ κύριος Τσάτσος μοιάζει νὰ μὸ κάνει μούτρα.

Κυριακὴ 23 Μαρτίου

Στὶς 9:00 συναντῶ τοὺς Μερλιὲ στὸν Πειραιά. Θεϊκὸς καιρὸς, ἐλαφρὸ ἀεράκι, ἐκθαμβωτικὸ φῶς. Ἐπιβιβαζόμαστε σὲ μιὰ μικρὴ βενζινάκατο γιὰ τὴ Σαλαμίνα· καταφθάνει ἕνα μεγάλο βαπόρι φορτωμένο ναῦτες ποὺ ἀποβιβάζονται ὅλο χαρά. Παίρνει νέους ἐπιβάτες στοὺς ὁποίους σκεφτόμαστε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ προστεθοῦμε κι ἐμεῖς, ἀλλὰ εὐτυχῶς ποὺ δὲν τὸ κάνουμε γιὰτι τελικὰ τοὺς προσπερνᾶμε στὸ Πέραμα. Ἄγονες ἀκτὲς τοῦ Αἰγάλεω καὶ γιὰ ἀντίθεση ἐργοστάσια καὶ ἡ ἄερηνη καμπύλη τοῦ Ἰμμηττοῦ. Στὸ λιμάνι βάφουν με μίνιο τὰ μεγάλα καράβια. Ἐκπληκτικὰ χρώματα κι ἀνταντακλάσεις. Ἡ νησίδα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (λαζαρέτο) ἔχει ὅλη πρασινίσει. Στὰ Παλούκια παίρνουμε αὐτοκίνητο γιὰ τὴν Κούλουρη. Ἡ πόλη εἶναι ὁμορφη πάνω στὸν ἤσυχο κόλπο καὶ κάτω ἀπὸ τὸ βράχο τῆς. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι φιλικὸι καὶ καλοζωισμένοι. Φεύγουμε με τὰ πόδια γιὰ τὴ Φανερωμένη περνώντας ἀπὸ μιὰ μικρὴ σειρὰ ἀπὸ

62. Ἰωάννης Ψαρούδας (1871-1953), μουσικοκριτικός.

les replis de laquelle croissent les blés, les oliviers et les mûriers. Nous débouchons sur un autre petit golfe; vue splendide sur les montagnes couvertes de neige du Péloponèse, silhouettes japonaises au-dessus de la mer, qui brille immobile derrière une frange de cyprès. Nous passons près d'une petite église à St-Georges, et par le flanc d'une petite presque-île continuons notre route. Elle traverse un bois de pins très méditerranéens, planté sur de petites falaises rouge-brique où se creusent des anses bien arrondies. Et nous arrivons au couvent dans une situation extrêmement tranquille, et qui semble au bord d'un lac, enclos par la presqu'île de Mégare, le côte de Megalo-Peuko, la baie d'Eleusis, et les rives de Salamine. Nous déjeunons devant un petit magazi, en dehors du couvent. Devant nous défile une vraie arche de Noé: poules, pigeons, moutons, chèvres, et surtout cabris cabriolant. Les keftedes de Stamatina sont parfaits, mais notre plaisir est gâté par la vue d'un malheureux corbeau que les moines sans l'achever ont suspendu par une patte à une arche et qu'ils laissent crever la tête en bas, pour le punir d'avoir pris des poussins, et servir d'exemple à ses congénères.

Aussi n'avons-nous guère de rapports avec ces bons caloyers et nous contentons-nous de visiter leur couvent. La cour a un très grand charme; elle est dallée de pierres plates irrégulières, disposées avec beaucoup de soin, et sur lesquelles des chats font leur toilette au soleil. Autour, des voûtes peintes de bleu, et au centre l'église, gâtée par un vilain clocher. L'église primitive est de la Metamorphosis. Auprès a été bâtie une église à la Vierge apparue (à un moine sans doute). La vieille église est une belle église byzantine entièrement couverte de peintures du XVIIIe en parfait état, mais d'un style assez flottant.

Un canot venu avec des promeneurs nous traverse sur Megalo Pefko. Sur le bord de la mer, parmi les pins, sur 300 mètres au moins, s'alignent de petits cafés avec des tables et des nappes blanches. Nous nous étendons sous les pins, sur une magnifique couverture que nous apporte une brave réfugiée de Constantinople pour épargner nos manteaux.

λόφους στις κοιλότητες τῶν ὀποίων φυτρώνουν στάρια, λιόδεντρα καὶ μουριές. Βγαίνουμε σ' ἕναν ἄλλο μικρὸ κόλπο· πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, σὰν γιαπωνέζικες ζωγραφιές, τὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ θάλασσα λάμπει ἀκίνητη πίσω ἀπὸ μιὰ συστάδα ἀπὸ κυπαρίσσια. Περνάμε δίπλα ἀπὸ τὸ ναῖσκο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ διαβαίνοντας μιὰ μικρὴ χερσόνησο συνεχίζουμε τὸν περίπατο. Ὁ δρόμος μας διασχίζει ἕνα χαρακτηριστικὸ μεσογειακὸ δάσος ἀπὸ πεῦκα. Φυτρώνουν πάνω σὲ μικροὺς, σὲ χρῶμα κεραμιδί, γκρεμοὺς ποὺ σχηματίζουν κάμposους ὀλοστρόγγυλους κολπίσκους. Φτάνουμε στὸ Μοναστήρι σ' ἕνα τοπίο ἐξαιρετικὰ ἥσυχο ποὺ θυμίζει λίμνη. Περικλείεται ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῶν Μεγάρων, τὴν παραλία τοῦ Μεγάλου Πεύκου, τὸν κόλπο τῆς Ἐλευσίνας καὶ τὶς ἀκτὲς τῆς Σαλαμίνας. Γευματίζουμε σ' ἕνα μαγαζάκι ἔξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι. Μπροστά μας παρελαύνει μιὰ ὀλόκληρη κιβωτὸς τοῦ Νῶε· κότες, περιστέρια, πρόβατα, γίδια καὶ κατσικάκια ποὺ χοροπηδοῦν. Οἱ κεφτέδες τῆς Σταματίνας εἶναι τέλειοι ἀλλὰ χαλαίει ἡ διάθεσή μας ἀπὸ τὴ θεὰ ἐνὸς δύστυχου κόρακα ποὺ οἱ καλόγεροι, χωρὶς νὰ τὸν ἀποτελειώσουν, τὸν κρεμάσανε ἀπ' τὸ ἕνα του πόδι ἀπὸ μιὰ καμάρα γιὰ νὰ φοφήσει ἀνάποδα, τιμωρώντας τὸν ποὺ τοὺς ἄρπαξε τὰ κλωσόπουλα καὶ γιὰ νὰ γίνει παράδειγμα γιὰ τ' ἀδέρφια του.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν πιάνουμε φιλίες μ' αὐτοὺς τοὺς καλοὺς μοναχοὺς, ἀπλῶς ἐπισκεπτόμαστε τὸ μοναστήρι τους. Ἡ αὐλὴ ἔχει μεγάλη χάρη· εἶναι στρωμένη πολὺ προσεκτικὰ μὲ πλάκες ἀσύμμετρες ὅπου κáθονται οἱ γάτες καὶ γλείφονται κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο. Γύρω γύρω καταγάλανες καμάρες καὶ στὴ μέση τὸ καθολικὸ ποὺ τὸ ἀσχημίζει ἕνα ἀνταισθητικὸ καμπαναριό. Ἡ ἀρχικὴ ἐκκλησία ἦταν τῆς Μεταμόρφωσης. Κοντὰ χτίστηκε μιὰ ἄλλη γιὰ τὴ Θεοτόκο ποὺ φανερώθηκε (σ' ἕναν μοναχὸ ἀναμφίβολα). Ἡ παλιὰ ἐκκλησία εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ σκεπασμένη ἀπὸ τοιχογραφίες τοῦ 18ου αἰῶνα σὲ ἄριστη κατάσταση ἀλλὰ μὲ τεχνολογία ἀρκετὰ ἀβέβαιη.

Ἕνα πλεούμενο ποὺ ἦρθε μὲ ἐκδρομεῖς μᾶς μεταφέρει στὸ Μεγάλο Πεῦκο. Στὴν παραλία, μέσα στὰ πεῦκα, σὲ μιὰ ἔκταση τὸ λιγότερο 300 μέτρων, εἶναι ἀραδιασμένα καφεενδάκια μὲ τραπεζάκια ἔξω στρωμένα μὲ ἄσπρα τραπεζομάντιλα. Ξαπλώνουμε κάτω ἀπ' τὰ πεῦκα σὲ μιὰ θαυμάσια κουβέρτα ποὺ μᾶς προσφέρει μιὰ καλὴ πρόσφυγας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ μὴ λερῶσουμε τὰ πανωφόρια μας. Γύρω στὶς

Vers 6 h, nous reprenons le train pour Athènes. La plaine de Mégare prend les émouvantes couleurs du couchant, ὅπου δὲν ἔχουν ὄνομα, κ' ἔχουν περίσσια χάρι. Les Merlier m'invitent à venir partager un excellent poisson froid et des oranges de Jaffa. Nous continuons nos conversations, sur la morale des artistes, sur les «journals», sur les May, leurs amis <Gâteau>, et ils me montrent des photos de Skiathos, du Parnasse et de Constantinople.

Lundi 24 mars

Travail le matin sur la Lyre Cassienne. L'après-midi, par un temps lourd, qu'un vent d'est qui soulève la poussière ne rafraîchit pas, je descends avec Mme Merlier et Lucopoulo au Phalère, chez un Rouméliote dont nous devons entendre le fils. Ils sont tous un peu démontés par la maladie de leur cheval, mais le jeune homme finit pourtant par nous chanter, et fort bien, toute une série de chansons populaires. Je passe inutilement chez Mme Tsatsos et rentre – hélas – à temps pour être tenté d'aller entendre un concert assommant : 2e S et 5e C de St-Saens, plus rasant que nature, Sinfonietta de Petyrek et Valse de Ravel, pas même très bien jouée.

Mardi 25 mars

Fête nationale grecque. Temps radieux. Je m'ébranle trop tard et failis ne rien voir. Heureusement je profite de la rupture d'un barrage devant la Bibliothèque pour m'élaner sur l'Université où j'entre en agitant une carte quelconque dans une ruée sur laquelle les agents brandissent leurs clubs. La salle des séances serait bien si elle n'était couverte de croûtes détestables éternisant les traits des professeurs. Quand j'arrive, Amantos termine un discours sans aucun relief. Un chœur d'étudiants lui répond lamentablement par l'Hymne de Solomos. Un cri de Ζήτω τὸ Ἐθνος de <Mercouris> tombe à plat. Je puis juste voir défiler les redingotes et les haut-de-forme, entre autres celui de Venizelos qui garde son jeune et énigmatique sourire. De l'esplanade de l'Université, je regarde le défilé dont je ne vois

6:00 άνεβαίνουμε στο τρένο για την Αθήνα. Ή πεδιάδα τῶν Μεγάρων βάφεται μὲ τὰ συγκινητικὰ χρώματα τοῦ ἡλιοβασιλέματος, «ὄπου δὲν ἔχουν ὄνομα, κι ἔχουν περίσσια χάρη». Οἱ Μερλιὲ μὲ προσκαλοῦν νὰ μοιραστῶ μαζί τους ἓνα ἐξαίρετο κρύο ψάρι καὶ πορτοκάλια τῆς Γιάφας. Συνεχίζουμε τὶς κουβέντες μας γιὰ τὴν ἠθικὴ τῶν καλλιτεχνῶν, γιὰ τὰ ἡμερολόγια, γιὰ τὴν οἰκογένεια May, γιὰ τοὺς φίλους τους <Gateau>, καὶ μοῦ δείχνουν φωτογραφίες ἀπὸ τὴ Σκιάθο, τὸν Παρνασσὸ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Δευτέρα 24 Μαρτίου

Τὸ πρωὶ μελετῶ τὴν Κασιακὴ Λύρα. Τὸ ἀπόγευμα, μὲ βαρὺ καιρὸ ποῦ δὲν δροσιζεται ἀπ' τὸ λεβάντε ποῦ σηκώνει σκόνη, κατεβαίνουμε μὲ τὴν κυρία Μερλιὲ καὶ τὸν Λουκόπουλο στὸ Φάληρο, στὸ σπίτι ἑνὸς Ρουμελιώτη γιὰ ν' ἀκούσουμε τὸν γιὸ του. Εἶναι ὅλοι λίγο ταραγμένοι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ ἀλόγου τους, ἀλλὰ στὸ τέλος ὁ νεαρὸς μᾶς τραγουδάει πολὺ καλὰ κάμποσα δημοτικά. Περνάω ἀπὸ τὴν κυρία Τσάτσου, ποῦ δὲν εἶναι ἐκεῖ, καὶ ἐπιστρέφω ὑποκύπτοντας δυστυχῶς στὸν πειρασμὸ νὰ πάω σὲ μιὰ ἀνιαρὴ συναυλία: 2η Συμφωνία καὶ 5ο Κονσέρτο γιὰ πιάνο τοῦ St-Saëns, πιὸ βαρετὰ ἀπ' ὅ,τι φανταζόμουν, Συμφωνιέτα τοῦ Petyrek καὶ Βάλς τοῦ Ravel, οὔτε κὰν καλοπαιγμένα.

Τρίτη 25 Μαρτίου

Ἑλληνικὴ ἐθνικὴ ἐορτή. Λαμπρὸς καιρὸς. Ξεκινῶ πολὺ ἀργὰ καὶ παραλίγο νὰ μὴν δῶ τίποτε. Εὐτυχῶς ἐπωφελοῦμαι ἀπὸ ἓνα ἀνοιγμα τοῦ ὁδοφράγματος μπροστὰ ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη καὶ ὁρμάω στὸ Πανεπιστήμιο κραδαίνοντας μιὰ ἄσχετη κάρτα μέσα σ' ἓνα συρφετὸ ποῦ ἀπειλοῦν τὰ ρόπαλα τῆς ἀστυνομίας. Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων δὴ ἦταν ὠραία ἂν οἱ τοῖχοι τῆς δὲν ἦταν σκεπασμένοι ἀπὸ ἄθλια ἔργα ποῦ διαιωνίζουν τὶς φάτσες τῶν καθηγητῶν. Καθὼς μπαίνω ὁ Ἄμαντος τελειώνει μιὰ ὁμιλία χωρὶς ἔξαρση. Σὲ ἀπάντησή του μιὰ φοιτητικὴ χορωδία ψέλνει ἀξιοδρήνητα τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο τοῦ Σολωμοῦ. Ἕνα «ζήτω τὸ Ἔθνος» ποῦ κραυγάζει ὁ Μερκούρης πέφτει στὸ κενό. Μὲ δυσκολία καταφέρνω νὰ δῶ νὰ παρελαύνουν οἱ ρεντιγκότες κι οἱ ὑψίπλοιο μεταξὺ τῶν ὁποίων ξεχωρίζω τὸν Βενιζέλο ποῦ διατηρεῖ τὸ νεανικὸ καὶ αἰνιγματικὸ του χαμόγελο. Ἀπὸ τὸ προαύλιο τοῦ Πανεπιστημίου παρακολουθῶ τὴν παρέ-

guère que les têtes et les armes, et les chevaux. Evzones au bonnet rouge, troupes en kaki, cavaliers bien montés, grosses pièces d'artillerie traînées par des camions, mulets de l'artillerie de montagne. Et dans le ciel, rasant les toits, une trentaine d'avions. Et avec tout ça, pas d'enthousiasme, pas de Ζήτω, pas de chapeaux qui se lèvent au passage des drapeaux. Comme le remarque l'Ἑστία, des spectateurs, pas un seul participant à la fête.

L'après-midi, petite visite aux Weiglé, toujours plus purée, puis à Iphigénie au T. Kotopouli. Très beau et bien joué; acteurs aux poses très antiques et agréables à entendre sauf quand ils se mettent à déclamer en mélodie. Traduction assez plate. Mais le jeu de Kotopouli rend l'ensemble très émouvant. Malheureusement – ou heureusement – des bruits de musique me distraient et par les portes du théâtre, j'aperçois un grand cortège aux flambeaux qui débouche sur la place Omonia. D'abord les evzones, avec leurs flambeaux, puis tous les fantassins avec des lampions et chantant, pas très ensemble, mais avec entrain. Cela m'empêche de suivre les deux derniers actes.

Le soir, je monte sur le Lycabette. L'Acropole et l'Erechthéion illuminés font un effet très, très beau.

Mercredi 26 mars

Course – inutile bien entendu – au cours de Koujeas, puis chez Kaufmann, puis au secrétariat des Fêtes de Delphes, où je vais retenir une place de journaliste (pour la Gazette⁶⁹). Je rentre par le Jardin royal. Les mimosas, la glycine, les arbres de Judée y sont en pleine floraison. L'on n'y a pas encore cette impression de serre humide qu'il donne en été, mais déjà on la pressent; on frissonnerait facilement à l'ombre de ses arbres.

Le soir, conférence de M. Roussel sur Eleusis ou plutôt ses mystères. Il y voit la transmission aux profanes des secrets et des bénéfices

---

69. Deux articles seront publiés, les 11 et 13 mai dans la *Gazette de Lausanne*.

λαση, άλλα βλέπω μόνο τὰ κεφάλια, τὰ ὄπλα καὶ τ' ἄλογα. Εὐζωνοὶ μὲ τὰ κόκκινα σκουφιά τους, στρατιῶτες μὲ τὶς χακὶ στολές τους, ἰππεῖς καθάλα στ' ἄλογά τους, μεγάλα κανόνια ποὺ τὰ σέρνουν καμιόνια, καὶ τ' ὀρεινὸ πυροβολικὸ μὲ τὰ μουλάρια του. Καὶ στὸν οὐρανό, ξυρίζοντας τὶς στέγες, καμιὰ τριανταριά ἀεροπλάνα. Καὶ παρ' ὅλο τὸ θέαμα κανένας ἐνθουσιασμός, κανένα «Ζήτω», κανένας ποὺ νὰ βγάξει τὸ καπέλο του καθὼς περνοῦν οἱ σημαῖες. Ὅπως ἐπισημαίνει ἡ «Ἐστία», ὁ κόσμος παρατηροῦσε ἀλλὰ δὲν συμμετεῖχε στὴ γιορτὴ.

Τὸ ἀπόγευμα σύντομη ἐπίσκεψη στοὺς Weiglé, ὅσο πάει πιὸ ἀπένταροι, καὶ μετὰ στὸ θέατρο «Κοτοπούλη» νὰ δῶ τὴν «Ἰφιγένεια». Ὠραία παράσταση καὶ καλοπαιγμένη. Οἱ ἥθοποιοὶ σὲ στάσεις πολὺ ἀρχαιοπρεπεῖς καὶ εὐχάριστοι νὰ τοὺς ἀκοῦς ἐκτὸς ὅταν ἀπαγγέλλουν τραγουδιστά. Ἡ μετάφραση ἀρκετὰ ἄχαρη. Ἀλλὰ ἡ ἥθοποιία τῆς Κοτοπούλης προσδίδει πολλὴ συγκίνηση στὸ σύνολο. Δυστυχῶς –ἢ εὐτυχῶς– ἦχοι μουσικῆς ἀποσποῦν τὴν προσοχή μου καθὼς ἀπὸ τὶς πόρτες τοῦ θεάτρου ἀντιλαμβάνομαι μιὰ μεγάλη πομπὴ μὲ πυρσοὺς ποὺ κατεβαίνει πρὸς τὴν Ὀμόνοια. Προηγοῦνται οἱ εὐζωνοὶ μὲ τοὺς πυρσοὺς τους καὶ ἀκολουθεῖ τὸ πεζικὸ κρατώντας φανάρια καὶ τραγουδώντας, ὄχι πολὺ συντονισμένα μὰ μὲ πολλὴ ζωηράδα. Ὅλο αὐτὸ μ' ἐμποδίζει νὰ παρακολουθήσω τὶς δύο τελευταῖες πράξεις.

Τὸ βράδυ ἀνεβαίνω στὸν Λυκαθηττό. Φωταγωγημένα, ἡ Ἀκρόπολη καὶ τὸ Ἐρέχθειο εἶναι ἐξαιρετικὰ ὠραῖο θέαμα.

Τετάρτη 26 Μαρτίου

Πηγαίνω, χωρὶς ἐννοεῖται ἐπιτυχία, γιὰ τὴν παράδοση τοῦ Κουγέα καὶ μετὰ στὸν Kaufmann καὶ στὴ γραμματεία τῶν Δελφικῶν Ἑορτῶν γιὰ νὰ ἐξασφαλίσω μιὰ δημοσιογραφικὴ θέση γιὰ τὴν ἀνταπόκριση ποὺ θὰ στείλω στὴν «Gazette (de Lausanne)». ⁶³ Ἐπιστρέφω ἀπὸ τὸν Βασιλικὸ Κῆπο. Οἱ μιμῶξες, οἱ γλυτσίνες, οἱ κουτσουπιές εἶναι ὀλάνθιστες. Ἀκόμα δὲν ἔχεις τὴν ἐντύπωση τοῦ ὑγροῦ θερμοκηπίου ποὺ ἔχεις τὸ καλοκαίρι ἀλλὰ τὴν προαισθάνεσαι· στὴ σκιά αὐτῶν τῶν δέντρων θὰ ριγοῦσες εὐκολα.

Τὸ βράδυ διάλεξη τοῦ κυρίου Roussel γιὰ τὴν Ἐλευσίνα ἢ μᾶλλον γιὰ τὰ μυστήριά της. Βλέπει σ' αὐτὰ τὴ μετάδοση στοὺς ἀμήτους τῶν

63. Δύο ἄρθρα ποὺ δημοσιεύθηκαν στὶς 11 καὶ 13 Μαΐου στὴν *Gazette de Lausanne*.

qu'en retiraient deux corporations, celle des chanteurs (εὐμόλοιοι) et celle des hérauts (κῆρυκες) comme elle se pratique encore chez les Primitifs. En outre, les pratiques des mystères étaient à la fois une invocation pour la fertilité de la terre (religion d'état) et l'initiation elle-même (religion individuelle).

Jeudi 27 mars

Mariage d'Antoine Bron et de Jeanne Stalet. Le matin je travaille le Θεωρητικὸν μέγα de Chrysanthe, qui est beaucoup plus riche que je ne croyais, lis du Vlastos. L'après-midi, après le cours de Veis, qui nous expédie sans façon Kalvos en une heure, je monte à l'Acropole, avec l'Ἀσάλευτη ζωή de Palamas qui me déçoit, probablement parce que j'en veux à Π. d'avoir employé la καθαρεύουσα dans son discours du centenaire à l'Académie. Devant la Porte Beulé, des evzones sont venus se faire photographier. Ils sont magnifiques avec leur fustanelle blanche, leurs manches brodées tombant dans le dos ou liées au poignet sur la chemisette blanche. Les officiers ont des guêtres brodées d'or sur rouge, et la doublure de leur casaque est bleu ciel. Sur les Propylées, je croise une troupe d'evzones de la garde du Président, en bleu ceulà, ce qui est moins joli, et deux classes, l'une de garçons, l'autre de petites filles, qui dégingolent les marches de marbre en chantant; si bizarres sont leurs voix qu'on n'entend presque aucune mélodie, mais comme un bourdonnement d'oiseaux. Les colonnes du Parthénon de l'aile nord sont toutes relevées et l'architrave est en place; on peut juger de l'effet d'ensemble; suivant l'éclairage qui accorde ou désaccorde ces matériaux disparates, on le jugera heureux ou désastreux. En tout cas, cela change les proportions auxquelles on s'était accoutumé et le temple est d'une longueur surprenante.

Au Musée, je me reprends à aimer profondément les Corés, surtout la Boudeuse, et sa voisine, dont le visage a gardé un teint bistré qui me rappelle celui de maman. Et la frise, où je sens maintenant des différences de styles

μυστικῶν καὶ τῶν εὐεργετημάτων ποὺ περιφρουροῦσαν δύο συντεχνίες, αὐτὲς τῶν τραγουδιστῶν («εὐμολποι») καὶ τῶν «κηρύκων», ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἀκόμα καὶ σήμερα στοὺς πρωτόγονους λαούς. Ἄλλωστε τὰ Μυστήρια ἀποσκοποῦσαν στὴν ἐπίκληση τῆς γονιμότητος τῆς γῆς (θρησκεία κρατική) καὶ ταυτόχρονα στὴν καθαυτὸ μύηση (θρησκεία ἀτομική).

Πέμπτη 27 Μαρτίου

Γάμος τοῦ Antoine Bron καὶ τῆς Jeanne Stalet. Τὸ πρωὶ μελετῶ τὸ «Θεωρητικὸν Μέγα» τοῦ Χρῦσανθου, ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ πλούσιο ἀπ' ὅσο νόμιζα, καὶ διαβάζω Βλαστό. Τὸ ἀπόγευμα, μετὰ τὴν παράδοση τοῦ Βέη ποὺ ξεμπερδεύει μὲ τὸν Κάλβο μέσα σὲ μιὰ ὥρα, ἀνεβαίνω στὴν Ἀκρόπολη μὲ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή» τοῦ Παλαμᾶ ποὺ μὲ ἀπογοητεύει, ἴσως γιατί ἐνοχλήθηκα ποὺ στὴν Ἀκαδημία ἐκφώνησε τὸν πανηγυρικό γιὰ τὴν Ἑκατονταετηρίδα στὴν *καθαρεύουσα*. Μπροστὰ ἀπὸ τὴν πύλη Beulé μαζεύτηκαν εὐζῶνοι νὰ φωτογραφηθοῦν. Εἶναι ἐντυπωσιακοὶ μὲ τὶς ἄσπρες φουστανέλες, τὰ κεντημένα μανίκια ποὺ πέφτουν στοὺς ὦμους τους ἢ εἶναι δεμένα στὸν καρπὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἄσπρο πουκάμισο. Οἱ ἀξιωματικοὶ φοροῦν γκέτες μὲ χρυσοκόκκινα κεντήματα, καὶ ἡ φόδρα τοῦ μανδύα τους εἶναι γαλάζια. Στὰ Προπύλαια διασταυρῶνομαι μὲ τοὺς εὐζῶνους τῆς προεδρικῆς φρουρᾶς μὲ μπλὲ στολή, ποὺ δὲν εἶναι τόσο ὠραία, καὶ δύο τάξεις τοῦ δημοτικοῦ, ἀγοράκια καὶ κοριτσάκια, ποὺ τραγουδῶντας κατρακυλοῦν τὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια· οἱ φωνές τους εἶναι τόσο περιέργες ποὺ ἀντὶ γιὰ μελωδία ἀκοῦς κάτι σὰν τὸ θόμβο ποὺ κάνει ἓνα σμῆνος πουλιά. Ὅλοι οἱ κίονες τῆς βορινῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνα ἔχουν ἀναστηλωθεῖ καὶ τὸ ἐπιστύλιο θρίσκειται στὴ θέση του· μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσει τὴν ἐντύπωση τοῦ συνόλου. Ἀνάλογα μὲ τὸ φωτισμὸ ποὺ συναρμολογεῖ ἢ ἀποσυναρμολογεῖ τοῦτα τὰ ἀσυμβίβαστα ὑλικά θὰ μπορέσουμε νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν ἀναστήλωση πετυχημένη ἢ καταστρεπτική. Ὅπως καὶ νὰ 'χει μ' αὐτὴν ἀλλάζουν οἱ ἀναλογίες ποὺ εἴχαμε συνηθίσει καὶ ὁ ναὸς ἀποκτᾶ ἓνα ἐκπληκτικὸ μῆκος.

Στὸ Μουσεῖο ἄρχισαν πάλι νὰ μὲ προσελκύουν οἱ Κόρες, κι ἰδιαίτερα ἡ «κακιωμένη» [ἡ Κόρη τοῦ Εὐθυδικίου] μὲ τὴ διπλανή της ποὺ τὸ πρόσωπό της μοιάζει ἡλιοκαμένο καὶ μοῦ θυμίζει λίγο τὴ μητέρα. Καὶ ἡ ζωφόρος, τώρα ποὺ καταλαβαίνω τοὺς διάφορους ρυθμούς, μοῦ εἶναι

me parle toujours plus, et mon dernier regard est pour le fragment en place, où se résume pour moi toute la beauté de l'Acropole, tandis qu'il ne devait être autrefois qu'un stade pour arriver aux frontons.

Mercredi 2 avril

Vendredi passé, déjeuner chez les Petrococchino avec les Merlier et Petros Vlastos, tout à fait un type d'Anglais des Indes, qui parle le grec avec l'accent anglais. Il a un extérieur très froid, mais on sent chez lui une vie intérieure. Pour sa conception de l'art, il nous fait une réponse caractéristique comme nous lui demandons s'il prépare des poèmes: «La Grèce actuellement n'a plus besoin de poèmes, mais de prose; je prépare un ouvrage sur la philosophie de l'histoire et un dictionnaire des synonymes de la δημοτική». Il ajoute pourtant: «Έ, θέβαια, ἄν κανείς ἔχει τὴ διάθεση...»

Le lendemain, après le cours de Veis, un Rhodien, poseur et naïf, <pouète>, roulant les «r», vient me chanter, bien heureusement des chansons populaires, et je m'exerce à les noter.

Le dimanche, temps unique; je vais pourtant, après être monté apprendre des vers sur le Lycabette, au concert symphonique. Symphonie d'un jeune, [ ], avec beaucoup d'inexpérience,⁷⁰ des tonalités mal établies, des thèmes mal ramenés et un peu disparates, mais avec de la vie et de la sincérité. A côté, les petites esquisses de Choisy semblent des berlingots mal fabriqués. Petri joue le merveilleux concerto en sol de Beethoven. Ce serait très bien s'il n'avait des moments où il paraît oublier qu'il ne fait pas une démonstration sur un genre de doigté ou une qualité de toucher. La veille, effroyable représentation de Marko Botsaris de Karrer:⁷¹ livret, musique, direction, tout est de Viuz-en-Sallaz. Je pars après le 1er acte.

70. Il s'agit d'Antiochos Evangelatos.

71. Pavlos Karrer, Zante, 1829-1896.

όλοένα και πιό οικεία. Ἡ τελευταία ματιά μου στρέφεται στο κομμάτι που ἔμεινε στη θέση του, στο ὅποιο συγκεφαλαιώνεται γιὰ μένα ὅλη ἡ ὁμορφιά τῆς Ἀκρόπολης, ἐνῶ ἄλλοτε θὰ πρέπει νὰ ἦταν μόνο ἕνας σταθμὸς γιὰ νὰ φτάσει κανεὶς στὰ ἀετώματα.

Τετάρτη 2 Ἀπριλίου

Τὴν περασμένη Παρασκευὴ γεῦμα στοὺς Πετροκόκκινους μὲ τοὺς Μερλιέ και τὸν Πέτρο Βλαστό, ἐντελῶς τύπος Ἑγγλέζου τῶν Ἰνδιῶν, πού μιλάει ἑλληνικά μὲ ἀγγλικὴ προφορά. Δίνει τὴν ἐντύπωση ψυχροῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καταλαβαίνεις ὅτι ἔχει ἐσωτερικὴ ζωή. Ὅσο γιὰ τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὴν τέχνη, μᾶς ἀπαντᾷ χαρακτηριστικὰ ὅταν τὸν ρωτᾶμε ἂν ἐτοιμάζει κάποιον ἔργο ποιητικό: «Αὐτὸ πού χρειάζεται τώρα ἡ Ἑλλάδα εἶναι πρόζα, ὄχι ποίηση. Αὐτὸν τὸν καιρὸ γράφω ἕνα βιβλίο γιὰ τὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας και συντάσσω ἕνα λεξικὸ τῶν συνωνύμων τῆς δημοτικῆς». Προσθετεὶ ὁμως: «Ἐ, θέβαια, ἂν κανεὶς ἔχει τὴ διάθεση...».

Τὴν ἐπομένη [Σάββατο], μετὰ τὴν παράδοση τοῦ Βέη, ἕνας Ροδίτης μὲ ὕφος και ἀπλοϊκότητα, αὐτοαποκαλούμενος ποιητής, πού προσφέρει βαριά τὸ «ρό», προσφέρεται νὰ μοῦ τραγουδήσει, εὐτυχῶς τραγούδια δημοτικά, και μοῦ δίνει ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἐξασκηθῶ στὴν καταγραφή τους.

Ὁ καιρὸς τὴν Κυριακὴ μοναδικός· ὁμως, ἀφοῦ ἀνέσθηκα στὸν Λυκαθηττὸ ν' ἀποστηθίσω στίχους, πηγαίνω στὴ συμφωνικὴ συναυλία. Παίζουν μιὰ Συμφωνία ἐνὸς νέου [ ], καθόλου ἔμπειρου συνθέτη.⁶⁴ Οἱ τοικότητές του δὲν εἶναι καλοζυγισμένες, τὰ θέματα εἶναι κακοβαλμένα και κάπως ἀσυναρμολόγητα, ἀλλὰ τὸν διακρίνει ζωντάνια κι εὐλικρίνεια. Δίπλα του τὰ μικρὰ μουσικὰ σκίτσα τοῦ Choisy μοιάζουν μὲ κακοφτιαγμένες καραμελίτσες. Ὁ Petri παίζει τὸ ὑπέροχο 4ο Κονσέρτο σὲ σὺλ τοῦ Beethoven. Θὰ ἦταν πολὺ καλὸ ἂν δὲν εἶχε στιγμὲς ὅπου φαίνεται νὰ ξεχνάει ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνει ἐπίδειξη ἐνὸς τύπου δακτυλισμοῦ ἢ ἐνὸς τρόπου νὰ κρούει τὰ πληκτρα. Τὴν προηγούμενη, φρικώδης παράσταση τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη» τοῦ Καρρέρ:⁶⁵ τὸ λιμπρέτο, ἡ μουσικὴ, ἡ διεύθυνση, ὅλα εἶναι τοῦ χειρίστου ἐπαρχιώτικου εἴδους. Φεύγω μετὰ τὴν πρώτη πράξη.

64. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀντίοχο Εὐαγγελάτο.

65. Παῦλος Καρρέρ (1829-1896), Ἑπτανήσιος συνθέτης.

Le lundi, déjeuner à la table des Topali-Kefala à l'Omega. Mme T. est arrivée: très beaux yeux bleus, dents en avant, et beaucoup de mordant sans méchanceté, je crois. Le soir φροντιστήρια de Veis.

Mardi, petite visite à Mme M.; l'affaire Pernot reprend;⁷² avec P/trioux au Zappion, puis à une conférence faite par un papas sur l'Ἀκάθιστος ὕμνος. Le soir, enfin la nuit, car, annoncé à 9 h ½, il commence à 10 h ¼, le Protomastoras. L'ensemble me fait la même impression: supériorité nette de l'Intermezzo sur le 1er acte et du 1er sur le 2^d. Le livret me plaît mieux. De grosses fautes de construction qui rendent la pièce monotone. La représentation du dernier acte est coupée par un arrêt du courant qui met le public, antipathique – snobs et valets de chambres aux places de leurs patrons me semble-t-il – en fuite – moi aussi d'ailleurs.

Je dois d'ailleurs me lever tôt, mercredi, pour aller au Pirée attendre Jeanne et Antoine. Temps couvert. Le Patris est annoncé pour 7 h ½; je prends un café en l'attendant, puis, comme il ne vient toujours pas, je me promène sur le port: vendeurs de fistikia, de gimblettes, d'oranges, de cigarettes surtout. Types déguenillés et lamentables; un être à peine un homme, jamais rasé ni lavé sans doute depuis sa naissance, vient puiser de l'eau de mer dans des bidons Shell pour la mener je ne sais où; un marin tend en vain une montre d'or à des passants qui n'en veulent pas. Un 3 mâts italien fait une ravissante silhouette: c'est un bateau école d'où descendent de jeunes et petits marins, au col bien blanc qu'on va lâcher en permission sur Athènes. Beaucoup ont des kodaks.

Enfin le Patris, beau blanc, entre dans le port. Et je finis par distinguer mes 2. Ils ont bonne mine, Jeanne a un joli tailleur gris avec une fleur de Madeleine. La douane se fait sans encombre et nous allons

---

72. Il s'agit d'enregistrements de chansons populaires réalisés par un groupe des musiciens dont l'helléniste Hubert Pernot, professeur de Melpo Merlier à l'Institut Néohellénique de la Sorbonne, était à la tête mais qui n'était pas relevant selon quelques journaux de l'époque.

Τὴ Δευτέρα γευματίζω στὸ τραπέζι τῶν δεσποινίδων Τοπάλη-Κεφαλᾶ στὸ «Ὠμέγα». ἤρθε καὶ ἡ κυρία Τ.: πολὺ ὠραία γαλανὰ μάτια, δόντια ποὺ προεξέχουν καὶ πολὺ καυστική, ἀλλὰ νομίζω χωρὶς κακία. Τὸ βραδάκι στὸ φροντιστήριό τοῦ Βέη.

Τὴν Τρίτη σύντομη ἐπίσκεψη στὴν κυρία Μ. Ἡ ὑπόθεση Pernot⁶⁶ φουρνώνει ξανά. Μὲ τὸν Παπαδημητρίου στὸ Ζάμπειο καὶ μετὰ στὴ διάλεξη ἐνὸς παπᾶ γιὰ τὸν Ἀκάθιστο Ὕμνο. Τὸ βράδυ (οὐσιαστικὰ τὴ νύχτα γιὰτὶ ἡ ἔναρξη μετατίθεται ἀπὸ τὶς 9:30 στὶς 10:15), στὸν «Πρωτομάστορα». Τὸ σύνολο μοῦ δίνει τὴν ἴδια ἐντύπωση: τὰ ἰντερμέτζα εἶναι προφανῶς ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πρώτη πράξη, καὶ ἡ πρώτη ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δεύτερη. Καὶ τὸ λιμπρέτο μοῦ ἀρέσει περισσότερο. Χοντρά λάθη στὴ δομὴ ποὺ καθιστοῦν τὸ ἔργο μονότονο. Μιὰ διακοπὴ ρεύματος στὴ μέση τῆς τελευταίας πράξης φυγαδεύει τὸ ἀντιπαθητικὸ κοινὸ –σὸμπ καὶ λακέδες στὶς θέσεις τῶν ἀφεντικῶν τους μοῦ φαίνεται– κι ἐμένα ἄλλωστε.

Ἄλλωστε, τὴν Τετάρτη πρέπει νὰ σηκωθῶ πρῶτὶ γιὰ νὰ κατέβω στὸν Πειραιᾶ νὰ παραλάβω τὴ Jeanne καὶ τὸν Antoine. Ὁ καιρὸς συννεφιασμένος. Ἡ ἄφιξη τοῦ «Πατρὶς» ἔχει ἀναγγελθεῖ γιὰ τὶς 7:30. Περιμένοντας παραγγέλνω ἕναν καφέ καὶ καθὼς ὑπάρχει καθυστέρηση κῶδω βόλτες στὸ λιμάνι: κουλουρτζήδες καὶ πωλητὲς φυστικῶν, πορτοκαλιῶν καὶ σσιγάρων. Τύποι ρακένδυτοι καὶ ἀξιοθρήνητοι. Ἐνα ὄν ἐλάχιστα ἀνθρώπινο, ποὺ ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκε δὲν πρέπει νὰ ἔχει ξυριστεῖ ἢ πλυθεῖ, τραβάει νερὸ ἀπ' τὴ θάλασσα σὲ μπιτόνια τῆς Shell γιὰ νὰ τὰ πάει ποιοὺς ξέρει ποῦ. Ἐνας ναυτικὸς προσπαθεῖ νὰ πουλήσει στοὺς περαστικοὺς ἕνα χρυσοῦ ρολοί, ἀλλὰ κανένας δὲν τὸ θέλει. Ἐνα τρικάρταρο ἰταλικὸ ἰστιοφόρο μ' ἐντυπωσιάζει μὲ τὸ χαριτωμένο του σκαρί: εἶναι ἐκπαιδευτικὸ σκάφος ἀπ' ὅπου κατεβαίνουν νεαρὰ ναυτάκια μὲ κάτασπρα κολάρα ποὺ ἀμολιοῦνται μὲ ἄδεια στὴν Ἀθήνα. Πολλοὶ ἔχουν φωτογραφικὲς μηχανές.

Τελικὰ τὸ «Πατρὶς», κατάλευκο, μπαίνει στὸ λιμάνι. Καὶ σὲ λίγο βλέπω τοὺς δυὸ δικούς μου. Ἡ ὄψη τους εἶναι καλὴ. Ἡ Jeanne φοράει ἕνα ὠραῖο γκρι ταγιέρ μ' ἕνα λουλούδι τῆς Madeleine. Περνοῦν τὸ τελωνεῖο

66. Ἀφορὰ τὴν ἠχοληψία δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ ὀμάδα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Hubert Pernot, γλωσσολόγο καὶ ἑλληνιστὴ, καθηγητὴ τῆς Μέλπωσ Μερλιέ στὸ Νεοελληνικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Σορβόννης, ποὺ ὀρισμένες ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς τὸν θεωροῦσαν ἄσχετο (βλ. π.χ. Ἐστία, Μάρτιος 1930).

en auto à l'hôtel Mistra. Temps gris, je l'ai dit, pour leur montrer le quartier de l'Agora, l'Acropole vue de la ville. Jeanne prétend que je les fais tourner autour du pot. La rue des Chaudronniers,⁷³ retentissante, est extraordinaire. Dans leurs échoppes, on y voit les ouvriers marteler leurs énormes chaudrons; c'est d'une couleur magnifique. Une filanderie à côté fait opposition par son silence. Le sol en est incliné légèrement de la porte au fond de la pièce. 4 hommes, côte à côte, tenant du chanvre brut je pense entre leurs mains, descendent à reculons, une corde attachée à la ceinture. Celle-ci actionne un mécanisme qui fait tourner entre leurs doigts le fil qu'ils sont en train de fabriquer. Dans le jardin d'Attale, la brave gardienne nous fleurit de soucis et de giroflées. Le Théseion leur fait grande impression.

L'après-midi, après le cours de Papas, nous montons au Lycabette. Je les quitte pour aller au Μετόχι του άγίου Τάφου, où je n'entends pas ce que je voulais. Les enfants y sont toujours aussi turbulents et leurs mères se signent à 100 croix à la minute. Dîner dans la taverne Amélie où le rezzinato plaît à Antoine et ne déplaît pas trop à Jeanne.

Jeudi 3 avril

Travail le matin; gentil déjeuner chez les Merlier. Avec J. et A. au Musée, puis par un temps assez frais, tandis que le soleil descend derrière des nuages, promenade à la Pnyx. Le soir, avec les Weiglé, dans une taverne. Cela va tout juste.

Vendredi 4 avril

En auto à Eleusis. Le temps le matin est splendide, deviendra très lourd vers le milieu de la journée pour se dégager le soir. Nous voyageons avec un pauvre réfugié de Constantinople, électricien sans travail qui vend des vases à fleurs en verre bleu dans les villes de l'Attique, accompagné de son fils, qu'il a eu à 15 ans!

---

73. Pour la rue Héphaistos.

χωρίς κόπο και πηγαίνουμε με αυτοκίνητο στο ξενοδοχείο «Μυστράς». Καιρός γκρίζος, απρόσφορος για να τους δείξω τη συνοικία της Αγοράς και την Ακρόπολη όπως φαίνεται από την πόλη. Η Jeanne διατείνεται ότι αποφεύγω να μπω στο θέμα. Ο δρόμος των χαλκωματάδων⁶⁷ με το θόρυβό του είναι καταπληκτικός. Οι εργάτες σφυρηλατούν τα τεράστια καζάνια τους στις παράγκες τους· η εικόνα είναι υπέροχα γραφική. Δίπλα, ένα κλωστήριο έρχεται σε αντίθεση με την ήσυχία του. Το δάπεδο έχει ελαφριά κλίση από την πόρτα προς το βάθος του δωματίου. Τέσσερις άντρες, δίπλα δίπλα, βαστούν το ακατέργαστο λινάρι (νομίζω) ανάμεσα στα χέρια τους, και κατεβαίνουν όπισθοχρώντας μ' ένα σκοινί δεμένο στη ζώνη τους. Το σκοινί ενεργοποιεί έναν μηχανισμό που κάνει να στρίβουν ανάμεσα στα δάκτυλά τους οι κλωστές που κατασκευάζουν. Στόν κήπο του Αττάλου, η καλή φύλακας μας χαρίζει καλέντουλες και βιολέτες. Το Θησείο τους κάνει μεγάλη εντύπωση.

Το απόγευμα, μετά το μάθημά μου με τον Παπᾶ, ανεβαίνουμε στον Λυκαβηττό. Τους αφήνω για να πάω στο *Μετόχι του Παναγίου Τάφου*, όπου δεν ακούω αυτό που ήθελα. Τα παιδιά, όπως πάντα, κάνουν πολλή φασαρία και οι μανάδες σταυροκοπιούνται 100 φορές το λεπτό. Δείπνο στην ταβέρνα της οδού Αμαλίας όπου η ρετσίνα άρεσει στον Antoine και η Jeanne δεν τη βρίσκει και τόσο δυσάρεστη.

Πέμπτη 3 Απριλίου

Σήμερα το πρωί μελέτη· ευχάριστο γεύμα στους Μερλιέ. Με τη J. και τον A. στο Μουσείο. Το δειλινό περίπατος στην Πνύκα με καιρό αρκετά δροσερό, ενώ ο ήλιος δύει πίσω από τα σύννεφα. Και το βράδυ σε ταβέρνα με τους Weiglé. Συνεννοούμαστε όπως όπως.

Παρασκευή 4 Απριλίου

Με αυτοκίνητο στην Έλευσίνα. Ο καιρός, που το πρωί είναι θαυμάσιος, γίνεται βαρύν προς το μεσημέρι για να ξανανοιξει το βράδυ. Συνταξιδεύουμε με έναν δύστυχο πρόσφυγα απ' την Κωνσταντινούπολη, άνεργο ηλεκτρολόγο που πουλάει γυάλινα μπλέ ανθοδοχεία στα χωριά της Αττικής μαζί με τον γιό του που τον έκανε στα 15 του!

67. Έννοεί την οδό Ηφαίστου.

Ce qu'il y a de plus beau sur le champ de fouille, ce sont les fleurs : quarantaines jaunes parfumées, marguerites, camomilles, fleurs bleues, violettes. Nous nous accotons à l'abside de la chapelle de la Vierge qui a remplacé le temple de Déméter au sommet de la colline pour lire Fougères. Ainsi nous retrouvons facilement les différentes enceintes, les portiques, les bases dans cette jolie pierre bleue éleusienne, et nous jouissons surtout de la vue sur la mer. Le sanctuaire occupe la base d'une colline dans laquelle le Telesterion était entaillé et autour de laquelle tournait le monument. Au Musée, très beau relief de Coré tenant des flambeaux devant Déméter assise tenant des épis, et beaucoup d'inscriptions.

Par un jour blanc, nous déjeunons au bord de la mer : bonnes lithrines, mais chères. Des pêcheurs rentrent de la pêche et étendent leur tratta sur le môle. Vers 2 h $\frac{1}{2}$ nous repartons en auto pour Daphni. La baie d'Eleusis est belle, un peu triste par ce temps blanc. Daphni est beau, mais perd de son charme. Une troupe de jeunes gens et jeunes grecs jouent au ballon ou dansent au son d'un gramophone devant le monastère. Nous nous promenons dans le bois de pins, parfumé de θυμάρι, et tombons sur les apiculteurs. En blouses bleues, ils viennent séparer les abeilles et recueillir le miel, après les avoir enfumées avec de la bouse de vache fondue au feu. Comme nous les photographions, ils nous remercient en nous donnant des rayons d'un miel noir, divin – le meilleur que je mangerai jamais. Dans les plantes aromatiques, au milieu de parterres de fleurs que dominent les quarantaines, nous montons à un ensellement des Egaléens d'où l'on découvre le Pirée, Athènes avec le Parthénon un peu noyé dans les maisons. Nous descendons sur le village de réfugiés, posé sur la plaine aride que grattent des chèvres et des cochons. Un fiacre aux roues ellipsoïdales nous fait faire une entrée triomphale au Pirée. Dans les boucheries, le ventre des bœufs accrochés à l'égal est saupoudré d'or ; cela est d'une belle barbarie.

A Agia Triada, je retrouve Mme Merlier que j'y ai fait venir pour y entendre un chantre soi-disant excellent. Il y a un chœur

Στὸ χῶρο τῶν ἀνασκαφῶν πρῶτα σὲ ὁμορφιὰ ἔρχονται τὰ λουλούδια: κίτρινες βιόλες ποῦ μοσχοβολοῦν, μαργαρίτες, χαμομήλια, μενεξέδες, γαλάξιες καμπανοῦλες. Ἀκουμπᾶμε στὴν ἀψίδα τοῦ παρεκκλησιοῦ τῆς Παναγίας στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε βρισκόταν ὁ ναὸς τῆς Δήμητρας, καὶ διαβάζουμε τὸν ὁδηγὸ τοῦ Fougères. Ἔτσι βρίσκουμε εὐκόλα τὰ διάφορα περιτειχίσματα, τὶς στοῆς καὶ τὶς βάσεις τῶν κίονων φτιαγμένες ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὁμορφὴ γαλάζια πέτρα τῆς Ἐλευσίνας, καὶ κυρίως ἀπολαμβάνουμε τὴ θεὰ πρὸς τὴ θάλασσα. Τὸ ἱερὸ θρίσκειται στὰ ριζὰ ἐνὸς λόφου, ὅπου εἶχε λαξευτεῖ τὸ Τελεστήριο, καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ὅποιο ἦταν χτισμένο τὸ μνημεῖο. Στὸ Μουσεῖο, ἓνα πολὺ ὠραῖο ἀνάγλυφο τῆς Κόρης ποῦ κρατᾷ πυρσοὺς μπροστὰ στὴ Δήμητρα ποῦ κάθεται κρατώντας στάχυα, καὶ πολλὲς ἐπιγραφές.

Τὸ μεσημέρι στὴν παραλία (ὁ καιρὸς εἶναι μουντὸς) τρῶμε λυθρίνια νόστιμα ἀλλὰ πανάκριβα. Ψαράδες ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸ ψάρεμα κι ἀπλόουν τὴν τράτα τους στὸ μουράγιο. Κατὰ τὶς 2:30 μπαίνουμε σ' ἓνα αὐτοκίνητο γιὰ τὸ Δαφνί. Ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίνας εἶναι ὁμορφος ἀλλὰ λίγο μελαγχολικὸς μ' αὐτὴ τὴ συννεφιά. Τὸ Δαφνί εἶναι ὠραῖο ἀλλὰ χάνει κάτι ἀπὸ τὴ χάρη του. Μπροστὰ στὸ μοναστήρι μιὰ ὁμάδα ἀπὸ νεαροὺς παίζουν μπάλα, ἢ χορεύουν ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐνὸς γραμμοφῶνου. Περπατᾶμε στὸν πευκῶνα ποῦ μυρίζει *θυμάρι* κι ὅπου συναντοῦμε μελισσοκόμους. Μὲ γαλάξιες μπλοῦζες, ἀπομακρύνουν τὶς μέλισσες γιὰ νὰ μαζέψουν τὸ μέλι ἀφοῦ πρῶτα τὶς φλομώσουν μὲ σβουნიὲς λιωμένες στὴ φωτιά. Καθὼς τοὺς φωτογραφίζουμε μᾶς εὐχαριστοῦν καὶ μᾶς κερνᾶνε κερῆθρες γεμάτες μαῦρο μέλι, θεϊκό, ποῦ καλῦτερο δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ γευτῶ. Ἀνάμεσα στὰ ἀρωματικά φυτὰ καὶ τὰ λουλούδια τῶν παρτεριῶν ὅπου κυριαρχοῦν οἱ βιόλες, ἀνεβαίνουμε σ' ἓνα διάσελο τοῦ Αἰγάλεω ἀπ' ὅπου φαίνονται ὁ Πειραιὰς καὶ ἡ Ἀθῆνα μὲ τὸν Παρθενῶνα κάπως πιγμένο ἀπὸ τὰ σπῆτια. Κατεβαίνουμε σ' ἓνα προσφυγικὸ χωριὸ χτισμένο σὲ μιὰ ἄγρονι πεδιάδα ποῦ τὴ σκαλίζουν οἱ κασίκες καὶ τὰ γουρούνια. Πάνω σὲ μιὰ ἄμαξα μὲ ἔλλειψοειδεῖς ρόδες μπαίνουμε θριαμβευτικὰ στὸν Πειραιά. Στὰ κρεοπωλεῖα οἱ κοιλιὲς τῶν βοδιῶν ποῦ εἶναι κρεμασμένα ἀπ' τὰ τσιγκέλια εἶναι πασπαλισμένες μὲ χρυσοκόκη· μιὰ ὁμορφὴ βαρβαρότητα.

Στὴν Ἁγία Τριάδα συναντῶ τὴν κυρία Μερλιὲ ποῦ τὴν παρακάλεσα νὰ ἔρδει γιὰ ν' ἀκούσουμε ἓναν ὑποτίθεται ἐξαιρετικὸ ψάλτη. Ἡ χορω-

européen, et nous nous sauvons avec peine dans une foule compacte. Je retrouve J. et A. pour dîner avec eux à Kolonaki.

Samedi 5 avril

Le matin, par un temps chaud, nous faisons des emplettes en ville. A 1h½ avec P/triou, nous partons en auto pour le Sounion. Ciel chargé, assez menaçant. Sous les oliviers des Mesogia éclate le rouge des pavots. A Marco{poulo}, nous nous arrêtons pour voir l'ancienne église. De là la route s'élève sur le rebord de la cuvette intérieure (paysage presque montagneux, des rochers, des villages massés) puis redescend dans une gorge aux roches couvertes d'un lichen verdâtre. Nous arrivons au Laureion; tout autour de la ville, de hautes cheminées d'usine, d'énormes amas de scories noirâtres. Notre auto bondit sur des rails. Un pêcheur que nous croisons et dont les 2 mains ont été enlevées (par la dynamite sans doute) donne à P/triou, qui lui achète nos synagrides, d'amicales bourrades avec son moignon. La route domine la mer, glisse sur une terre rouge entre des pavillons de chasse qui donnent quelque chose de bourgeoisie civilisé à ce promontoire posidonien. Le temple apparaît bientôt, très blanc. Les autos sans pudeur montent presque à son pied. Il ne me dit pas grand chose au début. L'horizon d'ailleurs est obscur et confus, et puis le temple n'est pas très bien ruiné. On n'en lit plus clairement la disposition. Heureusement nous laissons de jeunes et bruyants Anglais, qui ont dû sans doute ajouter leurs noms à ceux de tous leurs compatriotes imitateurs de Byron.

Et nous descendons jusqu'au bord de la mer, sous des rochers surplombants. Le soleil qui descend derrière le Gaïdouronisi sort de la chape des nuages et fait doucement reluire la mer. Celle-ci bientôt grossit et de merveilleuses vagues écumantes viennent déferler sur les rochers et sur les tambours de colonnes éclatants de blancheur qui ont roulé ici du sommet de la colline. Un caïque cingle devant l'île, bondit sur les reflets du soleil.

δία είναι τετράφωνη και τὸ βάζουμε στὰ πόδια παραμερίζοντας μὲ δυσκολία τὸ συμπαγὲς πλῆθος τῶν πιστῶν. Δειπνῶ μὲ τὴ J. καὶ τὸν A. στὸ Κολωνάκι.

Σαββάτο 5 Ἀπριλίου

Τὸ πρωί, μὲ καιρὸ ζεστό, κατεβαίνουμε γιὰ ψώνια στὸ κέντρο. Στὶς 1:30 μὲ τὸν Παπαδημητρίου ξεκινᾶμε μ' αὐτοκίνητο γιὰ τὸ Σούνιο. Ὁ οὐρανὸς βαρὺς, ἀρκετὰ ἀπειλητικός. Οἱ παπαροῦνες λάμπουν ἐκτυφλωτικὰ κόκκινες κάτω ἀπ' τὰ ἐλαιόδεντρα τῶν Μεσογείων. Στὸ Μαρκόπουλο σταθμεύουμε γιὰ νὰ δοῦμε τὴν παλιὰ ἐκκλησία. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ δρόμος ἀνυψώνεται στὸ χεῖλος τῆς ἐσωτερικῆς λεκάνης (τοπιὸ σχεδὸν ὀρεινὸ, βράχοι, χωριὰ συνωστισμένα), κατόπιν περνáει ἀπὸ ἓνα φαράγγι μὲ βράχια σκεπασμένα ἀπὸ πρασινωποὺς λειχήνες. Φτάνουμε στὸ Λαύριο· τριγύρω ἀπὸ τὴν κωμόπολη, πανύψηλες καμινάδες τῶν ἐργοστασίων καὶ τεράστιοι σωροὶ ἀπὸ μαυριδερὴ σκουριά. Τὸ αὐτοκίνητό μας τραντάζεται πάνω στὶς σιδηροτροχιές. Ὁ Παπαδημητρίου ἀγοράζει τίς συναγρίδες μας ἀπὸ ἓναν ψαρὰ μὲ κομμένα καὶ τὰ δυὸ του χέρια (προφανῶς ἀπὸ δυναμίτη), ποὺ τοῦ δίνει φιλικὲς σκουντιές μὲ τὸ κολόβωμά του. Στρωμένος μὲ κοκκινόχωμα, ὁ παραθαλάσσιος δρόμος μας γλιστράει ἀνάμεσα σὲ κάποια κυνηγετικὰ περίπτερα ποὺ δίνουν ἓνα ἀστικὰ πολιτισμένο χρῶμα σ' αὐτὸ τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ποσειδῶνα. Σύντομα ἐμφανίζεται ὁ ναὸς ὀλόλευκος. Τὰ αὐτοκίνητα, χωρὶς ντροπή, ἀνεβαίνουν σχεδὸν ὡς τὸ κρηπίδωμά του. Στὴν ἀρχὴ δὲν μοῦ λείει καὶ πολλὰ. Ἐξάλλου ὁ ὀρίζοντας εἶναι σκοτεινὸς καὶ συγκεχυμένος καὶ ὁ ναὸς δὲν εἶναι πολὺ καλὰ ἐρειπωμένος. Δὲν φαίνεται καθαρὰ ἡ διάταξή του. Εὐτυχῶς ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τοὺς νεαροὺς καὶ θορυβώδεις Ἕλληνας, ποὺ ὅπωςδὴποτε θὰ χάραξαν τὰ ὀνόματά τους δίπλα στὰ ὀνόματα ὄλων τῶν συμπατριωτῶν τους ποὺ δέλησαν νὰ μιμηθοῦν τὸν Βύρωνα.

Καὶ κατεβαίνουμε στὴ θάλασσα, κάτω ἀπ' τοὺς βράχους ποὺ γέρνουν πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας. Ὁ ἥλιος ποὺ χαμηλώνει πίσω ἀπ' τὸ Γαῖδουρονησί βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ κάνει νὰ λάμπει γλυκὰ ἡ θάλασσα. Αὐτὴ γρήγορα φουσκώνει καὶ σηκώνει ὑπέροχα ἀφρισμένα κύματα ποὺ σπᾶνε στὰ βράχια καὶ στοὺς σπονδύλους τῶν κατάλευκων κιόνων ποὺ ἔχουν κατακυλῆσει ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου. Ἐνα καίκι πλέει μπρὸς ἀπὸ τὸ νησί, ἀναπηδώντας πάνω στὶς ἀνταύγειες τοῦ ἡλίου.

Nous remontons vers le temple par des prés qui sont des enchantements: des violets, des mauves, le jaune ardent des genets par places, des débris de marbre, d'escaliers, de tambours épars dans la végétation, et sur la colline, se détachant sur un ciel éclairci, la silhouette des colonnes doriques. Quand nous rentrons, la baie de Lavrion est en pleine galini: pas un souffle, à peine une ride sur la mer apaisée. A Marco, nous prenons un mese avec un délicieux rezzinato, et quand nous débouchons sur la plaine athénienne, nous y voyons briller le Lycabette et l'Acropole, illuminés en l'honneur des Achepans.

Dimanche 6 avril

Lever matinal pour aller avec les Merlier, Loucopoulos et sa fille à Mégare. Temps lourd; le soleil ne se lève pas. De 9 h à 11 h, diplomatie grecque: café sur le quai brûlant de la gare, promenades dans les rues à la recherche des chanteurs, café et ouzo devant un magasin où l'on braise un agneau à la broche en plein air, qui attire force mouches. Les maisons sont jolies, avec de grandes portes en plein cintre passées à la chaux, et les femmes qu'on entrevoit ont leurs costumes et un ravissant fichu jaune. Dans beaucoup de murs, d'escaliers, des restes de stèles, de colonnes antiques. Enfin, nous nous retrouvons au complet chez le maître d'école, dans un couloir qui regarde la mer, Nisea, Minoa, Salamine.

Et toute l'après-midi, nous allons entendre des chansons, tandis que l'agneau se passe de doigts en doigts, qu'on pique des olives de sa fourchette et que coule le rezzinato, accompagné de «Γειά σας, Γειά χαρά». «Στην υγειαν, Έβιθα». «Ένα για ν' αρχίση, χίλια για να πάψη» dit un proverbe sur les chanteurs. Un menuisier qui s'est mis à l'aise, sans col, sans cravate, donne le mouvement; il a noté sur un cahier beaucoup de chansons. Il pousse ses compagnons, un grand maigre, qui chante en appuyant sa joue gauche sur la paume de sa main et en fermant les yeux, et qui a une spécialité de chansons klephtiques; un autre non rasé, chante en faisant trembler ses paupières des chansons surtout historiques;

Ἐπιστρέφουμε στὸ ναὸ περνώντας μέσα ἀπὸ μαγευτικὰ λειβάδια: βιολετιά, μαβιά, φωτεινὰ κίτρινα τῶν σπάρτων σὲ διάφορα σημεῖα, θραύσματα ἀπὸ μάρμαρα, σκαλοπάτια, σπόνδυλοι σκορπισμένα στὴ βλάστηση, καὶ στὸ λόφο ψηλὰ νὰ διαγράφονται πάνω στὸν οὐρανὸ ποὺ καθάρισε οἱ δωρικοὶ κίονες τοῦ ναοῦ. Στὸ γυρισμὸ ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη μουνάτσα στὸν κόλπο τοῦ Λαυρίου. Οὔτε μιὰ πνοὴ οὔτε ἓνα ἀνεπαίσθητο κυματάκι στὴ γαληνεμένη θάλασσα. Στὸ Μαρκόπουλο παίρνουμε ἓνα μεζὲ μὲ μυρωδάτη ρετσίνα καὶ καθὼς βγαίνουμε στὸ λεκανοπέδιο τῶν Ἀθηνῶν βλέπουμε φωταγωγημένο τὸν Λυκαβηττὸ καὶ τὴν Ἀκρόπολη πρὸς τιμὴν τῶν ΑΧΕΠΑΝΣ.

Κυριακὴ 6 Ἀπριλίου

Πρωινὸ ξύπνημα γιὰ νὰ πάω μὲ τοὺς Μερλιέ, τὸν Λουκόπουλο καὶ τὴν κόρη του στὰ Μέγαρα. Καιρὸς βαρὺς· ὁ ἥλιος ἀργεῖ νὰ φανεῖ. Ἀπὸ τὶς 9:00 ὠς τὶς 11:00 ἑλληνικὴ διπλωματία: καφὲς στὴν καυτὴ ἀποβάθρα τοῦ Σταθμοῦ, περίπατοι στοὺς δρόμους σὲ ἀναζήτηση τραγουδιστῶν, καφὲς καὶ οὔζο μπροστὰ ἀπὸ ἓνα μαγαζὶ ὅπου ψήνουν στὸ ὑπαιθρο ἓνα ἀρνὶ στὴ σούβλα προσελκύνοντας πλῆθος ἀπὸ μύγες. Τὰ σπίτια εἶναι ὁμορφα, μὲ μεγάλες ἀψιδωτὲς πόρτες περασμένες μὲ ἀσβέστη, καὶ οἱ γυναικες ποὺ φαίνονται ἀπὸ μέσα φοροῦν τὶς τοπικὲς φορεσιὲς μὲ ὑπέροχα κίτρινα μαντίλια. Χτισμένα μέσα σὲ τοίχους ἢ σὲ σκάλες, κομμάτια ἀπὸ στῆλες καὶ ἀρχαίους κίονες. Τελικὰ βρισκόμαστε ὅλοι μαζὶ στὸ σπῆτι τοῦ δασκάλου σ' ἓνα διάδρομο μὲ θέα πρὸς τὴ θάλασσα, τὴ Νισαία, τὴ Μινωὰ καὶ τὴ Σαλαμίνα.

Κι ὅλο τὸ ἀπόγευμα δ' ἀκοῦμε τραγούδια, καθὼς οἱ μπουκιὲς τοῦ ἀρνιοῦ κυκλοφοροῦν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, καθὼς καμακώνουμε τὶς ἐλιές μὲ τὰ πιρούνια καὶ ρέει ἡ ρετσίνα μὲ τὰ σχετικὰ «Γειά σας, γειά χαρά», «εἰς ὑγίαν, ἐθίβα». «Ἐνα γὰ ν' ἀρχίσει, χίλια γὰ νὰ πάψει» λέει μιὰ παροιμία γιὰ τοὺς τραγουδιστές. Ἕνας μαραγκός, ποὺ γιὰ νὰ αἰσθάνεται πιὸ ἄνετα βγάξει τὸ γιακὰ καὶ τὴ γραβάτα του, δίνει τὸν τόνο. Ἐχει σημειώσει πολλὰ τραγούδια σ' ἓνα τετράδιο. Παροτρύνει τοὺς συντρόφους του, ἰδίως ἓναν ψηλὸ κι ἀδύνατο ποὺ τραγουδάει ἀκουμπώντας τὴν παλάμη στὸ ἀριστερὸ του μάγουλο μὲ τὰ μάτια κλειστά, καὶ ποὺ ἔχει εἰδικότητα στὰ κλέφτικα τραγούδια· ἓνας ἄλλος, ἀξέφριστος, ποὺ τρέμουν τὰ βλέφαρά του καθὼς τραγουδάει, λέει κυρίως ἱστορικὰ τρα-

un troisième, Minios, aux cheveux poivre et sel, chante avec tant de feu qu'il en a le souffle coupé et comme des hoquets dans la voix. Il porte une sorte de tablier plissé qui fait presque fustanelle à partir de la taille, et danse soudain en s'accrochant à un mouchoir que retient son compagnon. Il vire, volte, fait claquer sa main sur le bord de ses babouches, bondit, frappe du pied; il est tout élasticité, mais se dépense effroyablement. Quand il se rassied, ses cheveux sont collés par la sueur, et ses mains tremblent. Il a chez lui «13 cuillères», me dit-il, 13 bouches à nourrir. Avant chaque chanson, il frise ses moustaches, mais malgré qu'on le sente fier de ses chants, il reconnaît la suprématie du «patriarche», du «δάσκαλος», du chantre: un petit homme aux jambes courtes, au ventre énorme, qui a une voix très pure, et qui chante lui avec des gestes ronds de la main qui suit la mélodie, semble soupeser les intonations, et il roule ses gros yeux ronds tandis que vibre la graisse de son double menton.

Les chansons les plus intéressantes sont celles de la trata, la danse mégarienne, qui varient selon les saisons. Ils nous chantent aussi une chanson sur la mort de Paul Melas, tué en Macédoine vers 1910 et dont j'ai rencontré la femme, une Dragoumis, chez les Merlier.

La tête nous tourne de tant de chansons, de résiné, quand nous partons vers 6h. J'ai oublié de dire les distractions que me donnent les jolies Mégariennes qui, par la fenêtre, avec curiosité et timidité, écoutaient les chanteurs. Leur beau teint de brique est rehaussé par le reflet de leur fichu jaune et dans leur visage brillent le noir de leurs beaux yeux et le blanc de leurs dents. Nous rentrons par un très beau coucher de soleil.

Lundi 7 avril

Après une matinée passée à compléter nos bagages, et où nous n'avons que le temps de passer au Musée byzantin (où j'admire l'Orphée oriental charmant les animaux, une tête de femme expressive, presque française, la magnifique broderie de la Déploration du Christ, entre les 2 actes de la Communion), nous partons à 1h pour le Pirée.

γοῦδια· ἕνας τρίτος, ὁ Μένιος, μὲ ψαρὰ μαλλιά, τραγουδάει μὲ τόσο πάθος πού τοῦ κόβεται ἡ ἀνάσα καὶ ἡ φωνή του βγαίνει μὲ διακοπὲς σὰν νὰ ἔχει λόξιγκα. Φοράει μιὰ ποδιὰ πλισὲ πού ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω θυμίζει φουστανέλα καὶ σηκώνεται ξαφνικὰ νὰ χορέψει πιασμένος ἀπ' τὸ μαντίλι τοῦ συντρόφου του. Κάνει στροφές, βόλτες, χτυπάει μὲ τὸ χέρι τὴν ἄκρη τοῦ τσαρουχιοῦ του, πηδάει, βροντᾶει τὸ πόδι του στὸ πάτωμα· ἔχει μεγάλη εὐλυγισία ἀλλὰ ξοδεύει ὑπερβολικὰ τὶς δυνάμεις του. Ὅταν ξανακάθεται τὰ μαλλιά του εἶναι κολλημένα ἀπ' τὸν ἰδρώτα καὶ τὰ χέρια του τρέμουν. Ἔχει, μοῦ λέει, στὸ σπίτι του «13 κουτάλια», 13 στόματα νὰ θρέψει. Πρὶν ἀπὸ κάθε τραγούδι στρίβει τὸ μουστάκι του, ἀλλὰ παρόλο πού νιώθει περήφανος γιὰ τὰ τραγούδια του ἀναγνωρίζει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ «πατριάρχη», τοῦ «δασκάλου», τοῦ ψάλτη· ἕνας μικρόσωμος ἄνθρωπος μὲ κοντὰ πόδια καὶ τεράστια κοιλιά, πού ἔχει πολὺ καθαρὴ φωνὴ καὶ πού τραγουδαί χειρονομώντας μὲ κινήσεις κυκλικὲς στὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς. Μοιάζει νὰ ξυγίζει τοὺς τόνους του, καὶ γυρίζει πέρα δῶθε τὰ αὐστηρά, στρογγυλά του μάτια καθὼς πάλλεται τὸ λίπος τοῦ προγουλιοῦ του.

Ἀπὸ τὰ τραγούδια τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα εἶναι ἐκεῖνα τῆς τράτας, τοῦ μεγαρίτικου χοροῦ, πού ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχές. Μᾶς τραγουδοῦν ἐπίσης ἕνα τραγούδι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Παύλου Μελά πού σκοτώθηκε στὴ Μακεδονία τὸ 1904, τοῦ ὁποίου γνώρισα τὴ γυναίκα, τὸ γένος Δραγούμη, στοὺς Μερλιέ.

Τὴν ὥρα πού φεύγουμε, κατὰ τὶς 6:00, τὸ κεφάλι μας ἔχει γίνει καζάνι ἀπὸ τὰ τόσα τραγούδια καὶ τὴ ρετσίνα. Ξέχασα ν' ἀναφέρω μὲ πόση εὐχαρίστηση ἔβλεπα τὶς ὥραιες Μεγαρίτισσες πού ἀπ' τὸ παράθυρο, μὲ περιέργεια καὶ ντροπαλοσύνη, ἄκουγαν τοὺς τραγουδιστές. Τὸ ὥραϊο ἠλιοκαμένο πρόσωπό τους ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὸ καθρέφτισμα τοῦ κίτρινου μαντιλιοῦ τους, καὶ στὰ πρόσωπά τους λάμπει τὸ μαῦρο τῶν ωραίων ματιῶν καὶ τὸ ἄσπρο τῶν δοντιῶν. Τὸ ἠλιοβασίλεμα στὴν ἐπιστροφή μας εἶναι θαυμάσιο.

Δευτέρα 7 Ἀπριλίου

Ἦστερα ἀπὸ ἕνα πρωινὸ πού τὸ περάσαμε ἐτοιμάζοντας τὶς ἀποσκευές μας καὶ πού μπορέσαμε μόνον νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο (ὅπου θαυμάζω τὸν ἀνατολίτικο Ὁρφέα πού γοητεύει τὰ ζῶα, ἕνα ἐκφραστικὸ γυναικεῖο κεφάλι σχεδὸν σὰν Γαλλίδας, καὶ τὸν θαυμάσιο κεντητὸ Ἐπιτάφιο), φεύγουμε στὴ 1:00 γιὰ τὸν Πειραιά...

{Suit alors le récit d'une excursion de douze jours : Egine, Poros, Trézène, Epidaure, Mycènes, Nauplie, Tirynthe, Tripoli, Mystra, Andritsena, Bassai, Olympie, Patras, Itea et Delphes comme dernière étape.}

Vendredi 18 avril

[...] À Itea, nous prenons une auto pour monter à Delphes. La route passe d'abord sous des oliviers puis monte par de lents détours. Nous avons quelque peine à nous loger et finissons par trouver des chambres à l'Hôtel de Castalie.

Le soir, je vais entendre à l'église les tropaires de l'Ὁρθρος du Samedi saint. La petite église est pleine, gens du pays et jeunes Athéniennes venues aux répétitions des fêtes de Delphes. Le ἕρον est fermé, le service est entièrement laïque et se fait au milieu de l'église, autour de νεκροτάφειο,⁷⁴ un cadre renfermant sans doute une image du Christ surmonté d'un dais fleuri. La pagaïe est indescriptible; les hommes s'injurient à haute voix pour savoir qui chantera tel tropaire, et dans quel ton; ils se moquent les uns des autres; le seul moment un peu beau est lorsque les voix de femmes entonnent la Τρίτην στάσιν du 3e mode, succédant au 1er playal. Encore, le fait qu'on leur fait sauter des couplets amène-t-il un beau désordre.

Enfin, la procession s'organise, si l'on peut dire. Un clairon sonne le départ, et le cortège s'ébranle, bannières, νεκροτάφειο, jeunes gens hurlant dans le plus beau désordre, 2 pappas complètement avachis. Les cierges seuls font bien sur les rues en pente. Et il faut une foi aveugle aux vieilles qui sur le pas de leur porte brûlent de l'encens sur des pelles de fer en se couvrant de signes de croix. Devant, courent les enfants, hurlant en dansant: Κύριε ἐλέησον.

Samedi 19 avril. Delphes

Je me lève le premier, et gagne le sanctuaire. Delphes est accrochée sur la rive droite d'une vallée latérale qui s'ouvre par un défilé assez

⁷⁴. Pour *épitaphios*.

{Ακολουθεῖ ἡ περιγραφὴ δωδεκαήμερης ἐκδρομῆς: Αἴγινα, Πόρος, Τροιζήνα, Ἐπίδαυρος, Μυκῆνες, Ναύπλιο, Τίρυνθα, Τρίπολη, Μυστράς, Ἀνδρίτσαινα, Βάσσης, Ὀλυμπία, Πάτρα, Ἰτέα καί, τελευταῖος σταθμός, Δελφοί.}

Παρασκευὴ 18 Ἀπριλίου

[...] Στὴν Ἰτέα παίρνομε ἕνα αὐτοκίνητο γιὰ ν' ἀνέβουμε στοὺς Δελφούς. Ὁ δρόμος πρῶτα περνάει κάτω ἀπὸ ἐλαιόδεντρα καὶ μετὰ ἀνεβαίνει ἀργὰ τὶς στροφές. Δὲν βρίσκουμε εὐκόλα κατάλυμα καὶ καταλήγουμε νὰ κλείσουμε δωμάτια στὸ ξενοδοχεῖο «Κασταλία».

Τὸ βράδυ πηγαίνω στὴν ἐκκλησία ν' ἀκούσω τὰ τροπάρια τοῦ ὄρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἡ μικρὴ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπὸ ντόπιους καὶ νεαρὲς Ἀθηναῖες ποὺ ἔχουν ἔρθει γιὰ τὴν ἐπανάληψη τῶν Δελφικῶν Ἑορτῶν. Τὸ ἱερόν εἶναι κλειστὸ καὶ ἡ ἀκολουθία, ἐντελῶς λαϊκὴ, ἐπιτελεῖται στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας γύρω ἀπ' τὸν Ἐπιτάφιο, ἕνα ἀνθισμένο κουβούκλιο ποὺ περικλείει τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ χάβρα εἶναι ἀπερίγραπτη· οἱ ἄντρες ἀλληλοβρίζονται μεγαλόφωνα γιὰ νὰ μάθουν ποιὸς δὴ ψάλει ποιὸ τροπάριο καὶ σὲ ποιὸν ἤχο· οἱ μὲν κοροιδεύουν τοὺς δέ· ἡ μόνη κάπως καλὴ στιγμὴ εἶναι ὅταν οἱ γυναῖκες ἀρχίζουν νὰ ψάλλουν τὴν *Τρίτην στάσιν* {«Αἱ γενεαὶ πᾶσαι»} τοῦ τρίτου ἤχου μετὰ {τὸ «Ἄξιόν ἐστι»} τοῦ πλαγίου πρῶτου. Ἀκόμα, τὸ γεγονόςς ὅτι τὶς ἀναγκάζουν νὰ παραλείψουν ὀρισμένους στίχους ἐπιτείνει τὴν ἀταξία.

Τελικὰ σχηματίζεται –τρόπος τοῦ λέγειν– ἡ πομπή. Μιὰ σάλπιγγα δίνει τὸ σῆμα γιὰ τὴν ἀναχώρηση καὶ ἡ λιτανεῖα ξεκινάει, λάβαρα, ὁ Ἐπιτάφιος, νέοι ποὺ ξεφωνίζουν μέσα σ' ἕναν γενικὸ ὄρυμαγδό, μὲ τοὺς δυὸ παπάδες τελείως ἀποχαυνωμένους. Μόνο τὸ φῶς τῶν κεριῶν δίνει κάποια ὁμορφιὰ στοὺς κατηφορικοὺς δρόμους. Καὶ δὴ πρέπει νὰ ἔχουν τυφλὴ πίστη οἱ γριουῶλες ποὺ στὰ κατώφλια τοὺς καίνε μέσα σὲ σιδερένια φτυάρια λιθάνι καὶ σταυροκοπιοῦνται. Στὴν κεφαλὴ τῆς πομπῆς τὰ παιδάκια τρέχουν καὶ οὐρλιάζουν χορεύοντας τὸ «*Κύριε ἐλέησον*».

Σάββατο 19 Ἀπριλίου. Δελφοί

Σηκάνομαι πρῶτος καὶ πηγαίνω στὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ Δελφοί εἶναι κουριασμένοι στὴ δεξιὰ πλευρὰ μιᾶς βαθιᾶς πλαγιαστῆς κοιλάδας ποὺ ἀπὸ ἕνα στενὸ πέρασμα ἐνώνεται μὲ τὴν κοιλάδα τῆς Ἄμφισσας,

étroit sur la vallée d'Amphissa qui seule est dans l'axe du golfe d'Itea. Le sanctuaire occupe les 2 rives d'un ravin qui prolonge une faille très étroite entre les 2 roches Phédriades. Ainsi, de Delphes même, la mer est cachée sauf de l'échine qui sépare le sanctuaire du moderne Kastri et où, sur des aires pavées, siégeaient les Amphictyons, et où, aujourd'hui comme dans l'antiquité, on dresse des tentes pour les fêtes delphiques. Ce que je n'imaginai pas, c'est la beauté de la vallée principale, celle d'Arachova, aux plans harmonieusement disposés, et qui, ce matin dans le contre-jour, et par l'humidité de l'atmosphère, me semble tout à fait une de ces vallées bernoises, comme les peignait grand-père. Les Phédriades elles-mêmes sont deux hautes parois de calcaire gris, taché de rouge, où s'accrochent quelques rares arbustes et où tournoient des oiseaux de proie.

Ce beau site est déshonoré par une ignoble bâtisse, le Musée de l'école française, d'une vulgarité et d'une laideur qu'aggravent sa couleur blanche, ses verrières de gare, et la tôle ondulée de son toit.

Je monte d'abord rapidement au sanctuaire, jusqu'au théâtre. On y a construit en béton sur la scène des escaliers et une terrasse qui porte le rocher de Prométhée. Par cette lumière, avec ses bleutés des fonds, ce ciel clair, l'ensemble fait admirablement. Je redescends par la source Castalie, au pied des Phédriades; elle ne fait guère d'impression, d'autant moins qu'auprès, sous de magnifiques platanes, des ouvriers travaillent à agrandir la route d'Arachova. Mais, en contre-bas de celle-ci, le Gymnase et la Marmaria sont dans un site merveilleux.

Du fond de la vallée, monte jusqu'à leurs terrasses un moutonnement d'oliviers et de blés, où fleurissent de grandes marguerites d'or. Soutenue par de beaux soubassements polygonaux, de pierre rouge, la Marmaria est un ensemble de temples de styles divers, un temple dorique dont les colonnes sont d'une grande perfection, mais que des éboulements ont presque entièrement détruit, un autre temple, dont le mur est orné de stries horizontales comme celles de l'Erechtéion, une Tholos, d'un travail très soigné d'un beau marbre blanc, et un autre temple

της μόνης που βρίσκεται στὸν ἄξονα τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας. Τὸ ἱερὸ καταλαμβάνει τις δυὸ ὄχθες μιᾶς χαράδρας ποὺ ἀποτελεῖ ἐπέκταση μιᾶς σχισμῆς ιδιαίτερα στενῆς ἀνάμεσα στοὺς δυὸ βράχους τῶν Φαιδριάδων. Ἐτσι ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς δὲν φαίνεται ἡ θάλασσα παρὰ μόνο ἀπὸ τὴ ράχη ποὺ χωρίζει τὸ ἱερὸ ἀπὸ τὸ σημερινὸ Καστρί. Ἐδῶ σὲ λιθόστρωτα ἐπίπεδα ἔδρευαν οἱ Ἀμφικτύονες κι ἐδῶ σήμερα, ὅπως στὴν ἀρχαιότητα, στήνουν τις τέντες γιὰ τις Δελφικὲς Ἑορτές. Αὐτὸ ποὺ δὲν φανταζόμουν εἶναι ἡ ὁμορφιὰ τῆς κύριας κοιλάδας, ἐκεῖνης τῆς Ἀράχθωβα, μὲ τὰ ἀρμονικὰ διευθετημένα ἐπίπεδα, ποὺ σήμερα τὸ πρωὶ μέσα στὴν ἀντηλιά καὶ τὴν ὑγρὴ ἀτμόσφαιρα μοῦ θυμίζει μιὰ ἀπὸ τις κοιλάδες τοῦ καντονίου τῆς Βέρνης ποὺ ζωγράφισε ὁ παππούς. Οἱ Φαιδριάδες εἶναι δυὸ κάθετοι γκρίζοι ἀσβεστολιθικοὶ βράχοι μὲ κόκκινους λεκέδες, πάνω στοὺς ὁποίους φυτρώνουν ἐλάχιστα χαμόδεντρα κι ὅπου τριγυρίζουν ἀρπακτικὰ πουλιά.

Αὐτὴν τὴν ὠραία τοποθεσία χαλαεῖ ἓνα φρικτὸ κτίριο, τὸ Μουσεῖο τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, μὲ μιὰ προστυχιὰ κι ἀσχήμια ποὺ ἐπιδεινώνονται ἀπὸ τὴν ἀσπρίλα του, ἀπὸ τις τζαμαρίες του τύπου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τὴν κυματιστὴ λαμαρίνα τῆς σκεπῆς του.

Πρῶτα ἀνεβαίνω γρήγορα στὸ ἱερὸ, ὡς ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται τὸ θέατρο. Πάνω στὴ σκηνὴ ἔχουν χτιστεῖ μὲ μετετὸν μιὰ σκάλα καὶ μιὰ ἐξέδρα ἀπ' ὅπου ὀρθώνεται ὁ βράχος τοῦ Προμηθεά. Μ' αὐτὸ τὸ φῶς, μὲ τὸ γαλαξωπὸ φόντο, μ' αὐτὸν τὸν καθαρὸ οὐρανὸ ἡ γενικὴ ἐντύπωση εἶναι ὑπέροχη. Κατεβαίνω ἀπὸ τὴν Κασταλία πηγὴ στὴ ρίζα τῶν Φαιδριάδων δὲν μοῦ κάνει καμιὰ ἐντύπωση, ἐνῶ ἐξάλλου κάτω ἀπὸ κάτι θαυμάσια πλατάνια δουλεύουν ἐργάτες γιὰ νὰ διαπλατύνουν τὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀράχθωβα. Κάτω ἀπὸ τὸ δρόμο τὸ Γυμνάσιο καὶ ἡ Μαρμαριά κατέχουν μιὰ θαυμάσια θέση.

Ἀπὸ τὸ βάθος τῆς κοιλάδας ὡς τις ταράτσες τῆς Μαρμαριάς ἀνεβαίνουν κλιμακωτὰ ἐλαιῶνες καὶ σιτοβολῶνες ὅπου ἀνθίζουν μεγάλες χρυσὲς μαργαρίτες. Ἡ Μαρμαριά, μὲ τὰ ὠραία πολυγωνικὰ ἀναλήμματα ἀπὸ κόκκινη πέτρα, εἶναι ἓνα σύνολο ἀπὸ ἱερὰ ποικίλων ρυθμῶν: ἓναν δωρικὸ ναὸ μὲ τέλειους κίονες μὰ ποὺ οἱ ὀλισθήσεις τῶν βράχων ἔχουν καταστρέψει σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ, ἓναν ἄλλο ναὸ μὲ τὸν τοῖχο τοῦ ἄδουτου στολισμένο μὲ ὀριζόντιες λωρίδες ποὺ θυμίζουν τὸ Ἐρέχθειο, μιὰ Θόλος ἀπὸ ἄριστα δουλεμένο λεῦκο μάρμαρο, κι ἓναν τελευταῖο ναὸ

dont il ne reste que les croisillons qui supportaient le soubassement. Mais ce qui est surtout beau c'est, comme fond à ces marbres, de voir s'ouvrir cette profonde vallée que l'ombre habite encore, et qu'argentent les oliviers. De la palestra, un peu plus haut, il reste surtout une grande piscine, et du gymnase, les soubassements d'une colonnade ionique.

Je remonte au ἴερον, si curieusement distribué en terrasses, sur une pente abrupte que chaque palier réserve une surprise. La voie sacrée y monte, plus raide et plus irrégulière que je ne l'imaginai entre des monuments dont il ne reste que des bases. Seul à un premier détour, le trésor des Athéniens a été relevé. Sa proportion est agréable, mais la mutilation de ses métopes lui enlève de son charme et ses colonnes modernes. Au-dessus, derrière un portique ionien un peu grêle, s'élève le puissant mur édifié en appareil {poly}gonal par les Alcmonides pour soutenir la terrasse du temple. Ce puzzle de géants est d'un effet extraordinaire; il est entièrement couvert d'inscriptions en caractères minuscules: les Archives des Amphictyons.

Plus haut, la voie monte, raide et glissante, devant l'autel élevé à Apollon par les Chiotés, et se termine au temple par une rampe en partie effondrée, laissant à droite le soubassement de Prusias qui rappelle la colonne d'Agrippa. Du temple lui-même, il ne reste que les substructures, avec le même système de croisillons supports qu'à la Marmaria.

Ce qu'il a de beau, c'est outre l'ampleur des blocs, leur couleur grise, brillante, presque métallique, d'une étrange grandeur. Au-dessus du temple, les murs de soutènement de la scène du théâtre, que l'on est en train de munir d'une terrasse en béton portant le rocher de Prométhée et que des escaliers latéraux relie à l'orchestra. Dans le contre-jour du matin, par un petit effort d'imagination, je me représente un drame antique joué sur ce fond de montagnes sur lequel l'aube étend encore un voile bleuté.

Avec les Bron qui me rejoignent, nous y entendons ensuite une répétition des Suppliantes d'Eschyle avec la musique de Psachos. Les dan-

τοῦ ὁποίου σώζονται μόνο τὰ δικτυωτὰ θεμέλια. Τὸ πιὸ ὁμορφο ὅμως εἶναι νὰ βλέπει κανεὶς, ὡς φόντο γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ μάρμαρα, ν' ἀνοίγει ἡ βαθιὰ κοιλάδα {τοῦ Πλείστου} ποὺ κατοικεῖται ἀκόμα ἀπὸ τὴ σκιά κι ὅπου ἀσημίζουν οἱ ἐλιές. Ἀπὸ τὴν παλαιίστρα, λίγο πιὸ ψηλά, τὸ κυριότερο ἐρείπιο εἶναι μιὰ μεγάλη δεξαμενὴ, κι ἀπὸ τὸ γυμνάσιο ἡ κρηπίδα μιᾶς ἰωνικῆς κιονοστοιχίας.

Ἀνεβαίνω ξανὰ στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνα τὸ διαρθρωμένο περιέργα πάνω στὴν ἀπότομη πλαγιά, μὲ ἐπάλληλες ἀναβαθμίδες, ποὺ ἡ καθεμιὰ σοῦ ἐπιφυλάσσει μιὰ ἔκπληξη. Ἐκεῖ ἀνεβαίνει ἡ ἱερὰ ὁδός, ποὺ εἶναι πιὸ ἐπικλινῆς καὶ ἀνώμαλη ἀπ' ὅ,τι περιμένα, ἀνάμεσα σὲ μνημεῖα ποὺ σώζονται μόνο οἱ βάσεις τους. Τὸ μόνο ποὺ ἀναστηλώθηκε στὴν πρώτη καμπὴ τῆς ὁδοῦ εἶναι ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων. Ἔχει κομψὲς ἀναλογίες, μὰ οἱ κατεστραμμένες μετόπες του καὶ οἱ σύγχρονοι κίονες τοῦ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴ χάρη. Πιο πάνω, πίσω ἀπὸ μιὰ ἰωνικὴ στοὰ μὲ ἰσχνοὺς κάπως κίονες, ὀρθώνεται ἕνας στιβαρὸς πολυγωνικὸς τοῖχος ποὺ ἔχτισαν οἱ Ἀλκμεονίδες γιὰ νὰ στηρίξει τὴν κρηπίδα τοῦ μεγάλου ναοῦ. Αὐτὸ τὸ πᾶζλ γιγάντων κάνει τρομερὴ ἐντύπωση· εἶναι σκεπασμένος σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπιφάνεια μὲ μικροσκοπικὲς ἐγγάρακτες ἐπιγραφές: τὰ ἀρχεῖα τῶν Ἀμφικτυόνων.

Πιο ψηλὰ ὁ δρόμος, ἀπότομος καὶ ὀλισθηρὸς, ἀνεβαίνει στὸν μεγάλο βωμὸ ποὺ ἀφιέρωσαν οἱ Χίοι στὸν Ἀπόλλωνα καὶ καταλήγει στὸ ναὸ μὲ μιὰ μισογκρεμισμένη ράμπα, ἀφήνοντας στὰ δεξιὰ τὸ θεμέλιο τοῦ Προῦσία ποὺ θυμίζει τὸ θάβρο τοῦ Ἀγρίππα στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ ναὸ ἀπομένουν μόνο ὑποδομὲς μὲ τὸ ἴδιο σύστημα τῶν δικτυωτῶν θεμελίων ποὺ βλέπουμε στὴ Μαρμαριά.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ εὖρος τῶν ὄγκων κάνει ὠραία ἐντύπωση τὸ γκρίζο, λαμπερὸ, σχεδὸν μεταλλικὸ τους χρῶμα, ποὺ τοὺς δίνει ἕνα παράξενο μεγαλεῖο. Πάνω ἀπ' τὸ ναὸ βρίσκονται τὰ τεῖχη ποὺ ὑποστηρίζουν τὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου, ὅπου χτίζεται μὲ μετὸν μιὰ ἐξέδρα γιὰ τὸ βράχο τοῦ Προμηθεά, μὲ σκάλες δεξιὰ κι ἀριστερὰ ποὺ τὸν ἐνώνουν μὲ τὴν ὀρχήστρα. Στὴν ἀντηλιά τοῦ πρωينوῦ, μὲ μιὰ μικρὴ προσπάθεια, ἐπιχειρῶ νὰ φαντασθῶ ἕνα ἀρχαῖο δράμα παιγμένο μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ὄρεινὸ φόντο τὸ τυλιγμένο ἀκόμα στὸ γαλαζωπὸ μαγνάδι τῆς αὐγῆς.

Μὲ τοὺς Βρον πηγαίνουμε ν' ἀκούσουμε μιὰ πρόβα τοῦ χοροῦ τῶν «Ἰκέτιδων» τοῦ Αἰσχύλου σὲ μελοποίηση Ψάχου. Οἱ χορεύτριες-

seuses-chanteuses sont bien la plupart (entre autres Effie) et chantent juste, mais leurs mouvements traduisent les paroles avec une minutie un peu enfantine, et la musique est d'une insupportable monotonie, sans caractère byzantin malgré les intervalles. Pourtant le fait que c'est une monodie donne du charme et une grandeur à ces litanies qu'amplifie et épure l'écho des Phédriades.

Nous montons jusqu'au Stade, dont le vaste replat est très inattendu sur cette pente abrupte. On se sent le souffle coupé devant son étendue. Le soir nous y remonterons, et des petites gardeuses de chèvres nous y chanteront le Heil dir Helvetia,⁷⁵ appris sans doute par les Troeschiens, la veille, tandis que les chouettes se répondront mussées dans les rochers et que les ânes de la vallée continueront leurs braiements désolés.

L'après-midi, nous allons au Musée. L'Aurige est plus beau encore que je ne l'imaginai; il y a une grande souplesse dans les plis qui couvrent sa poitrine et la patine du bronze est superbe. Beaucoup trop de reconstitutions grandeur naturelle qui encombrant le musée et faussent les styles. Les petites métopes ioniennes du trésor de Sicyone me plaisent beaucoup, ainsi que les fragments de celui des Siphniens, la Cariatide en particulier, et l'enlèvement des filles de Lycomède par les Dioscures. Les danseuses à la Jean Goujon du monument des {Thyades} sont charmantes, mais je les imagine assez mal juchées sur leur colonne d'acanthé entre les jambes d'un trépied. Les figures du monument de Daochos dont je m'amuserai le lendemain dans une petite bruine à relever les distiques, ne m'emballent pas.

Dimanche de Pâques 20 avril

Il pleuvine et l'on ne peut trouver un asile au musée. Nous retournons donc à l'Hiéron où les dalles de la voie sacrée sont toutes luisantes de pluie. Nous visitons quelques tombes souterraines, puis nous séchons à un rayon de soleil, assis sur les bases du trésor des Siphniens.

---

75. Le refrain de l'ancien hymne national suisse.

τραγουδίστριες, ανάμεσα στις όποιες και ἡ Ἔφη, εἶναι γενικά καλές, τραγουδοῦν σωστά ἀλλὰ οἱ κινήσεις τους ἀποδίδουν τὶς λέξεις μὲ μιὰ μιμητικότητα κάπως παιδαριώδη, ἐνῶ ἡ μουσικὴ εἶναι ἀφόρητα μονότονη μὲ χαρακτήρα κάθε ἄλλο παρὰ βυζαντινὸ παρὰ τὰ διαστήματά της. Ὅστόσο τὸ γεγονός ὅτι πρόκειται γιὰ μονωδία δίνει χάρη καὶ μεγαλεῖο σὲ τοῦτες τὶς δεήσεις ποὺ ἡ ἡχὴ τῶν Φαιδριάδων μετουσιώνει.

Ἀνεβαίνουμε ὡς τὸ Στάδιο. Τὸ μεγάλο του πλάτωμα εἶναι ἀπρόσμενο σ' αὐτὴν τὴν ἀπότομη κατωφέρεια. Κοιτάζοντάς το, σοῦ κόβεται ἡ ἀνάσα. Τὸ βράδυ δ' ἀνεβοῦμε ξανά ἐκεῖ καὶ οἱ νεαρὲς βοσκοποῦλες θὰ μᾶς τραγουδήσουν τὸ «Heil dir Helvetia»,⁶⁸ ποὺ θὰ τοὺς τὸ ἔμαθαν ἀναμφίβολα οἱ πατριῶτες μας Trösch χθές, ἐνῶ ἀπὸ τὶς κρυψῶνες τους στὰ βράχια θὰ ἀπαντήσουν οἱ κουκουβάγιες κι ἀπ' τὴν κοιλάδα θὰ ἀκούγονται τὰ ἀπελπισμένα γκαρίσματα τῶν γαιδάρων.

Τὸ ἀπόγευμα πηγαίνουμε στὸ Μουσεῖο. Ὁ Ἠνίοχος εἶναι ἀκόμη πιὸ ὠραῖος ἀπ' ὅ,τι φανταζόμουν· οἱ πτυχὲς ποὺ σκεπάζουν τὸ στηῆθος του ἔχουν μεγάλη πλαστικότητα κι ἡ πατίνα τοῦ μπρούντζου εἶναι ὑπέροχη. Τὸ Μουσεῖο ἐπιβαρύνεται μὲ ὑπερβολικὰ πολλὲς ἀναπαραστάσεις τῶν γλυπτῶν σὲ φυσικὸ μέγεθος ποὺ ψευτίζουν τοὺς διάφορους ρυθμούς. Οἱ μικρὲς ἰωνικὲς μετόπες τοῦ θησαυροῦ τῶν Σικυωνίων μοῦ ἀρέσουν πολὺ ὅπως καὶ τὰ θραύσματα τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων, κι ἰδιαίτερα ἡ Καρυάτιδα κι ἡ ἀπαγωγή τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκομήδη ἀπὸ τοὺς Διόσκουρους. Οἱ χορεύτριες τοῦ μνημείου τῶν Θυάδων, ποὺ θυμίζουν Jean Goujon, εἶναι χαριτωμένες ἀλλὰ δύσκολα τὶς φαντάζομαι πάνω στὸν κορινθιακὸ κίονά τους ἀνάμεσα στὰ σκέλη ἐνὸς τρίποδα. Οἱ μορφὲς τοῦ μνημείου τοῦ Δασόχου δὲν μὲ ἐνθουσιάζουν. Ὅμως τὴν ἐπομένη, κατὰ τὴ διάρκεια ἐνὸς ψιλόβροχου, θὰ διασκεδάσω ἀντιγράφοντας μερικὰ δίστιχα ποὺ εἶναι χαραγμένα στὸ μνημεῖο.

Κυριακὴ τοῦ Πάσχα 20 Ἀπριλίου

Ψιχαλίζει καὶ δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε καταφύγιο στὸ Μουσεῖο. Ἐπιστρέφουμε λοιπὸν στὸ Ἱερὸ ὅπου οἱ πλάκες τῆς Ἱερᾶς Ὁδοῦ γυαλίζουν ἀπ' τὴ βροχὴ. Ἐπισκεπτόμαστε μερικοὺς ὑπόγειους τάφους καὶ μετὰ στεγνώνουμε κάτω ἀπὸ μιὰ ἡλιαχτίδα στὴ βάση τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφ-

68. Τὴν ἐπὼδὸ τοῦ τότε ἔθνικοῦ ὕμνου τῆς Ἑλβετίας.

Vers 11h½, nous partons en auto pour Bralo, par la route construite pendant la guerre pour le transport des troupes alliées. Dans tous les villages, nous échangeons des eviva avec les gens qui regardent rôtir leurs agneaux, alignés sur leurs broches. Nous descendons en virant sur la vallée d'Amphissa, et glissons sous ses infinis bois d'oliviers. Puis nous passons un col dans une région sauvage, que rendent plus dramatique encore le gris d'acier, les bleus froids des nuages. La pluie nous oblige à fermer la voiture, et le temps ne se rassérène un peu que lorsque nous atteignons la plaine du Céphise, dépassant Gravia, à l'issue de son sinistre défilé. A Bralo, dans le magasin, nous disputons aux poules qui le picorent l'agneau pascal et nous empoisonnons avec une effroyable pitta, aux œufs, au fromage, et à la farine, sans sucre ni sel, mais imbibée d'une huile infecte. Le rezzinato en outre nous imprime une somnolence que vient aider le velours des 2de classe de l'Orient Express, qui nous ramène bien doucement, mais dans le charme pur d'un crépuscule attique, qui fait briller les marbres du Pentélique, et dore les champs déjà bien moins verts qu'à notre départ. J'ai le grand bonheur de trouver parmi un volumineux courrier de bonnes nouvelles de Mme Boissonnas.

Lundi 21 avril

Temps lourd et chaud. Promenade sous l'Acropole qui est fermée. L'herbe y a déjà jauni. L'après-midi, visite aux Merlier, aux Choisy et le soir aux Weiglé. Chez les Merlier, je trouve Pernot et un chanteur de Thrace qui dit quelques jolies chansons en s'accompagnant de la lira.

Mardi 22 avril

Vers 11½ nous partons en auto pour Mégare. Un gamin nous conduit sur l'emplacement de la panégyrie, à l'ouest de la plus occidentale des collines, auprès d'une petite chapelle à l'invocation de St Jean le Danseur. Elle recouvre, me dit notre menuisier-chanteur que je retrouve sur la place de fête, un petit lac dont l'eau guérissait de l'impuissance et de la stérilité. L'endroit est très découvert, sec et

νίων. Γύρω στις 11:30 φεύγουμε με αυτοκίνητο για τὸν Μπράλο ἀπὸ τὸ δρόμο πὸν κατασκευάστηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Σὲ ὅλα τὰ χωριά ἀνταλλάσσουμε εὐχὲς μὲ τοὺς χωρικοὺς πὸν παρακολουθοῦν τὸ ψήσιμο τῶν ἀρνιῶν στὶς παρατεταγμένες σοῦβλες τους. Παίρουμε τὶς στροφὲς πὸν μᾶς κατεβάζουν στὴν πεδιάδα τῆς Ἀμφισσας καὶ προχωροῦμε κάτω ἀπὸ τὸν ἀπέραντο ἐλαιῶνα τῆς. Μετὰ περνᾶμε ἓνα διάσελο σ' ἓνα ἀγριωπὸ τοπίο πὸν τὸ κάνει ἀκόμα πιὸ δραματικὸ τὸ ἀτσάλινο χρῶμα τῶν νεφῶν. Ἡ βροχὴ μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀνεβάσουμε τὴν κουκούλα τοῦ αυτοκινήτου μας, κι ὁ καιρὸς ἡμερεῖ, μετὰ τὴ Γραβιά, μόνο ὅταν φθάνουμε στὴν πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ στὴν ἔξοδο τῆς σκοτεινῆς κλεισοῦρας. Στὸν Μπράλο μέσα στὸ μαγαζὶ μαλώνουμε μὲ τὶς κόττες πὸν τσιμπολογᾶνε τὸ ἀρνὶ τοῦ Πάσχα καὶ χαλαῖμε τὸ στομάχι μας τρώγοντας μιὰ φριχτὴ πίτα μὲ αὐγά, τυρὶ καὶ ἀλεύρι χωρὶς ζάχαρη ἢ ἀλάτι ἀλλὰ βουτηγμένη σ' ἓνα σιχαμερὸ λάδι. Ἐπιπλέον ἡ ρετσίνα μᾶς φέρνει ὑπνηλία πὸν ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ βελουδο τῆς Β' θέσης τοῦ «Orient Express» μὲ τὸ ὁποῖο τελειώνουμε ἤρεμα τὸ ταξίδι μας, περιτριγυρισμένοι ἀπὸ τὴ γοητεία ἐνὸς ἀττικοῦ δειλινοῦ πὸν κάνει νὰ λάμπουν τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης καὶ νὰ χρυσιζοῦν οἱ ὄχι πιὰ τόσο ἀνοιχτοπράσινοι ἀγροί. Ἔχω τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ βρῶ ἀνάμεσα σὲ μιὰ ὀγκώδη ἀλληλογραφία καλὰ νέα ἀπὸ τὴν κυρία Boissonnas.

Δευτέρα 21 Ἀπριλίου

Καιρὸς βαρὺς καὶ ζεστός. Περίπατος κάτω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη πὸν εἶναι κλειστή. Τὰ χορτάρια ἔχουν ἤδη κιτρινίσει. Τὸ ἀπόγευμα ἐπίσκεψη στοὺς Μερλιέ, στοὺς Choisy καὶ τὸ βράδυ στοὺς Weiglé. Στοὺς Μερλιέ βρίσκω τὸν Hubert Pernot καὶ ἓναν τραγουδιστὴ ἀπὸ τὴ Θράκη πὸν λέει μερικὰ ὠραῖα τραγούδια μὲ συνοδεία λύρας.

Τρίτη 22 Ἀπριλίου

Γύρω στὶς 11:30 φεύγουμε μετὰ αυτοκίνητο γιὰ τὰ Μέγαρα. Ἐνα παιδί μᾶς ὀδηγεῖ ἐκεῖ πὸν γίνεται τὸ πανηγύρι, στὰ δυτικὰ τοῦ πιὸ δυτικοῦ ἀπ' ὅλους τοὺς λόφους, κοντὰ σ' ἓνα παρεκκλήσι, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χορευτῆ. Κατὰ τὸν ξυλουργὸ-τραγουδιστὴ μας, πὸν συναντῶ στὸ χοροστάσι, ὁ «Χορευτῆς» εἶναι θεμελιωμένος πάνω σὲ μιὰ μικρὴ λίμνη πὸν τὸ νερὸ τῆς γιάτρευε τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴ στέρωση. Ἡ τοποθεσία εἶναι πολλὴ ἀνοιχτὴ,

plat. Pour abriter les buveurs, on a dû élever des treilles recouvertes de branchages. Comme fond, d'un côté la mer, Salamine, de l'autre la grande plaine d'oliviers qui s'étend entre les Gerania et le Trikeri et plus près la petite colline de Mégare, très orientale, avec ses murs blancs, ses toits bruns, sa terre beige, qui fait penser à la galette de [ ]. Les danses s'organisent lentement et dans un désordre assez grand, sans enthousiasme et sans gaieté, comme tout ici.

Elles sont de trois sortes; celle des femmes, la trata proprement dite. Une cinquantaine de femmes et de jeunes filles, toutes en costumes, forment une chaîne anglaise, qui progresse lentement, balancée de côté et d'avant en arrière. Seules 3 ou 4 femmes à la fin de la chaîne chantent. Le soir sur la place, les chanteurs formeront deux groupes, chantant les quatre mesures de l'air de la trata alternativement en voix de tête, du nez ou d'ailleurs, avec un son de biniou, les autres avec la voix normale, à l'octave inférieure. Le costume est très riche; une robe sombre, à plis serrés, que cercle sur le bassin une ceinture large d'une étoffe plus grossière; un caraco ouvert comme un «habit» laissant voir du linge, et recouvert d'une profusion de sequins d'or; des broderies en soulignent les contours; sur la jupe, des tabliers variés; sur la tête, un fichu jaune brodé, ou un fichu de soie plus fin, pour les femmes mariées paraît-il; les tresses roulées dans le haut du fichu tombent dans le dos, liées de rubans de couleurs. Danse monotone, comme la musique (il n'y a que 3 airs en tout avec de fort petites modifications d'un couplet à l'autre), mais dont le calme et la régularité rythmique ont quelque chose de hiératique, rien d'un amusement. Les visages sourient peu; ceux qui sont bien sont d'ailleurs une minorité; quelques-uns sont effroyablement poudrés, et cette poudre mêlée de sueur fait à plusieurs un masque dégoûtant.

La seconde sorte de danses est celles qui sont conduites par un homme, par exemple le fiancé ou le mari faisant danser sa belle et ses sœurs et cousines. Il danse le premier, les femmes le suivent, ayant à tour de rôle l'honneur de lui tenir le mouchoir où il se retient pour faire

ξερή κι επίπεδη. Για να προστατευτούν από τὸν ἥλιο οἱ πανηγυριῶτες φτιάξανε κρεβατίνες σκεπασμένες με κλαδιά. Στὸ βάθος ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἢ θάλασσα κι ἡ Σαλαμίνα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ μέγας εἰλιώνας ἀνάμεσα στὰ Γεράνια κι τὸ Τρίκερι. Καὶ πιὸ κοντὰ ὁ μικρὸς λόφος τῶν Μεγάρων ποὺ θυμίζει Ἀνατολή με τοὺς ἄσπρους τοίχους, τὶς κεραμόχρωμες στέγες κι τὸ καφετὶ χῶμα ποὺ θυμίζει τὸ χρῶμα τῶν παξιμαδιῶν [ ]. Οἱ χοροὶ ὀργανώνονται ἀργὰ μέσα σὲ ἀρκετὰ μεγάλη ἀκαταστασία χωρὶς κέφι κι ἐνθουσιασμό, ὅπως ὅλα ἐδῶ.

Οἱ χοροὶ εἶναι τριῶν εἰδῶν: ὁ γυναικεῖος ποὺ λέγεται τράτα. Σ' αὐτὴν καμιά πενηνταριά γυναικες κι κορίτσια με τὶς φορεσιές τους σχηματίζουν μιὰ ἀλυσίδα ποὺ προχωράει ἀργὰ ταλαντευόμενη πότε στὰ πλάγια κι πότε μπρὸς πίσω. Μόνο 3 ἢ 4 γυναικες στὴν οὐρὰ τῆς ἀλυσίδας τραγουδοῦν. Τὸ θράδου στὴν πλατεία οἱ τραγουδιστὲς θὰ σχηματίσουν δυὸ ὀμάδες. Ἡ μιὰ τραγουδαὶ τὶς τέσσερις μπατοῦτες τοῦ σκοποῦ τῆς τράτας, ἐναλλάξ με φωνὴ κεφαλική, με φωνὴ ἔρρινη, κι στὸ τέλος με φωνὴ ποὺ μιμῆται τὴν γκάιντα, ἐνῶ ἡ ἄλλη ὀμάδα τραγουδαὶ με φωνὴ κανονικὴ μιὰ ὀκτάβα πιὸ χαμηλά. Ἡ φορεσιὰ εἶναι πολὺ πλούσια: ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα σκοῦρο φόρεμα με μικρὲς πιετοῦλες κι στὴ μέση μιὰ φαρδιά ζώνη ἀπὸ ὕφασμα κάπως χονδροειδές· τὸ κοντογούνι ἀφήνει νὰ φαίνεται τὸ ποικάμισο κι εἶναι σκεπασμένο με πλῆθος χρυσὰ φλουριά· οἱ ἄκρες κι τὰ μανίκια εἶναι στολισμένα με κεντήματα· πάνω ἀπὸ τὴ φούστα φορᾶνε διάφορες ποδιές, στὸ κεφάλι μιὰ κεντημένη κίτρινη μαντίλα ἢ ἀπὸ μετὰξι γιὰ τὶς παντρεμένες· οἱ κοτσίδες, διπλωμένες στὸ πάνω μέρος τῆς μαντίλας, πέφτουν στὴν πλάτη δεμένες με πολύχρωμες κορδέλες. Χορὸς μονότονος ὅπως κι ἡ μουσικὴ (οἱ σκοποὶ εἶναι μόνο τρεῖς με ἐλάχιστες παραλλαγὲς ἀπ' τὴ μιὰ στροφὴ στὴν ἄλλη) ἀλλὰ ἡ ἡρεμία κι ἡ ρυθμικὴ του σταθερότητα ἔχουν κάτι τὸ τελετουργικὸ, καθόλου ψυχαγωγικὸ. Λίγα τὰ χαμόγελα στὰ πρόσωπα, λίγα ἄλλωστε τὰ ὁμορφα πρόσωπα· μερικὰ μάλιστα εἶναι φρικτὰ πουδραρισμένα κι αὐτὴ ἡ πούδρα ἀνακατεμένη με τὸν ἰδρώτα σχηματίζει σὲ πολλὲς μιὰν ἀηδιαστικὴ μᾶσκα.

Οἱ χοροὶ τοῦ δευτέρου εἴδους εἶναι αὐτοὶ ποὺ σέρνονται ἀπὸ ἕναν ἄντρα, γιὰ παράδειγμα ἀπὸ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ ἢ τὸν σύζυγο, ποὺ σέρνει τὴν καλὴ του κι τὶς ἀδελφὲς κι ξαδέλφες τῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ μπροστάρης, οἱ γυναικες τὸν ἀκολουθοῦν κι ἔχουν με τὴ σειρά τὴν τιμὴ νὰ βαστοῦν τὸ μαντίλι ἀπ' ὅπου κρατιέται γιὰ νὰ κάνει τὰ τσαλιμά-

ses effets de danse. L'orchestre est composé en général d'un violon, d'une mandoline et d'une sorte de xylophone,⁷⁶ avec des cordes en métal, frappées avec des baguettes entourées d'étoffe. Toutes les deux danses environ, le danseur leur pose un billet de 20 sur leur instrument. Autour de ces petites danses de famille se forme un cercle d'admirateurs et de critiques. Les amis ou les obligés du danseur lui offrent continuellement des verres d'ouzo qu'il reçoit presque sans interrompre sa danse, et que suivant son tempérament, il boit, ou boit et recrache, ou jette directement par terre dans la poussière après l'avoir levé à la santé du donateur et y avoir trempé ses lèvres.

Enfin, avant de partir, nous voyons une 3e sorte de danse, ou plutôt d'orchestre: des jeunes gens dansent eux au son d'une πίπιζα, sorte de clarinette de bois à large embouchure {lire: pavillon} et très courte, jouée avec beaucoup d'agilité, et du νταούλι, que son joueur frappe de la main droite d'une batte qui me paraît être un nerf de bœuf, tandis que de la gauche, il applique sur l'autre membrane une mince baguette, soit pour modifier le timbre, soit pour s'assurer le rythme. En effet il exécute les plus bizarres contre-temps dont je ne parviens pas à saisir le rythme.

Quand nous avons encore assisté aux danses qui se sont transportées sur la place principale du village vers 5 h, où elles ne se prolongent pas après le coucher du soleil, la tête nous tourne à tous trois. Je dis au revoir à notre menuisier qui me raconte que l'un de nos chanteurs, Stratiotis qui nous avait prêté par la mantique de l'omoplate de notre mouton que l'un de nous perdrait l'un des siens, a trouvé en rentrant sa petite fille noyée dans un puits. Je lis dans un χρονογράφημα de Φορτούνιο⁷⁷ que cette mantique a joué un grand rôle chez les klephtes et les héros de l'indépendance.

---

76. Il s'agit du santûr.

77. Pseudonyme de Spiros Mélas, auteur et journaliste.

κια του. Ἡ ὄρχηστρα γενικὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα βιολί, ἓνα μαντολίνο κι ἓνα εἶδος ξυλόφωνου⁶⁹ μὲ μεταλλικὲς χορδὲς ποὺ κρούονται ἀπὸ μπαγκέτες μὲ ὑφασμάτινο κεφάλι. Περίπου ἔπειτα ἀπὸ κάθε δεῦτερο χορὸ ὁ πρωτοχορευτὴς τοποθετεῖ στὰ ὄργανα ἓνα χαρτονόμισμα τῶν 20 δραχμῶν. Γύρω ἀπὸ τίς μικρὲς οἰκογενειακὲς χορευτικὲς ὁμάδες σχηματίζεται ἓνας κύκλος ἀπὸ θαυμαστὲς καὶ κριτικούς. Οἱ φίλοι ἢ ὅσοι εἶναι ὑποχρεωμένοι στὸν πρωτοχορευτὴ τοῦ προσφέρουν συνέχεια ποτηράκια μὲ οὔζο. Αὐτὸς τὰ παίρνει συνεχίζοντας νὰ χορεύει, τὰ πίνει ἢ τραβάει μιὰ γουλιὰ καὶ τὴ φτύνει ἢ ἀδειάζει τὸ ποτὸ στὸ ἔδαφος μέσα στὴ σκόνη, ἀφοῦ πρῶτα εὐχαριστήσῃ τὸν κεραστή καὶ θρέξῃ τὰ χεῖλιά του.

Τέλος, προτοῦ φύγουμε, βλέπουμε ἓνα τρίτο εἶδος χοροῦ ἢ μάλλον ὀργανικῆς μουσικῆς: διάφοροι νεαροὶ χορεύουν στὸν ἤχο μιᾶς πίπιζας. Πρόκειται γιὰ ἓνα μικροῦ μήκους ξύλινο κλαρινοειδὲς πνευστὸ μὲ μεγάλη «καμπάνα» στὴν ἄκρη, ποὺ παίζεται μὲ πολλὴ εὐχέρεια, συνοδευόμενο ἀπὸ τὸ νταούλι. Ὁ νταουλιέρης χτυπάει τὴ μεμβράνη χρησιμοποιώντας, στὸ δεξιὸ χέρι, τὸν κόπανο (μοῦ φαίνεται κατασκευασμένος ἀπὸ βούνευρο) καὶ στὸ ἀριστερὸ τὴν πολὺ λεπτότερη βέργα γιὰ νὰ παραλλάξῃ τὸ ἡχόχρωμα ἢ νὰ τονίσει σωστὰ τὸ ρυθμὸ. Ὅμως στὴν πράξη μὲ τὴ βέργα ἐκτελεῖ τοὺς πιὸ περιέργους ἀντιχρονισμοὺς ποὺ δυσκολεύομαι νὰ συλλάβω.

Παρακολουθοῦμε καὶ τοὺς χοροὺς ποὺ γύρω στὶς 5:00 μεταφέρθηκαν στὴν κεντρικὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ καὶ ποὺ συνέχισαν ὡς τὸ ἡλιοβασίλεμα, ὅποτε τὸ κεφάλι καὶ τῶν τριῶν μας εἶχε γίνει ἐντελῶς καζάνι. Ἀποχαιρετῶ τὸν ξυλουργό μας ποὺ μοῦ διηγεῖται ὅτι ὁ τραγουδιστὴς μας, ὁ ὀνομαζόμενος Στρατιώτης, ποὺ μελετώντας τὴν ὠμοπλάτη τοῦ ἀρنيοῦ μας προφήτησε ὅτι ἓνας ἀπὸ μᾶς θὰ χάσει κάποιον δικό του, ἐπιστρέφοντας στὸ σπίτι του βρῆκε τὴ μικρὴ κόρη του πνιγμένη στὸ πηγάδι. Διαβάω σ' ἓνα *χρονογράφημα* τοῦ *Φορτούνιο*⁷⁰ ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἢ μαντικῆ ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἥρωες τοῦ 1821.

69. Ἐννοεῖ τὸ σαντούρι.

70. Ψευδώνυμο τοῦ Σπύρου Μελά.

Mercredi 23 avril

Jour blanc et chaud. Déjeuner turc excellent chez les Weiglé, puis à l'Acropole où montent de nombreux Français, thé au Zappion, visite du Stade d'où nous voyons le soleil qui se couche dans les nuages nimbés d'or le Parthénon, et dîner au Panthéon.

Jeudi 24 avril

J'accompagne les Bron au Pirée. Au « nous » vas succéder le « je » libre mais parfois mélancolique dans ce journal. Ces 3 semaines resteront pour nous trois un bien beau souvenir.

Je reprends mon travail, commence les Καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης.

Samedi 26 avril

Déjeuner chez les Broye avec le beau-père de Broye, qui a des réponses à retardement, et de Boccard, l'éditeur parisien, un grand homme au nez marqué, un peu à la Doret, pète-sec et pas très sympathique. Après le déjeuner, Andreades vient un moment pour se faire connaître, très gentil d'ailleurs, avec une demi-conscience de son grain de ridicule. De Boccard ne connaissant personne ici, je crois bien faire en le baladant dans Athènes, par une chaleur formidable qui me fiche la diarrhée. Il paraît peu sensible aux belles choses, terriblement réaliste, et n'est pas même fichu de nous payer un taxi.

Sur l'Acropole, presque rien que des Français, quelques-uns sympathiques, et Miss Europe, Melle Diplarakou, très bien de corps et qui porte parfaitement une robe noire, mais sans perfection dans les traits. Le Parthénon, lui, est toujours aussi beau, et je remarque la belle métope de l'angle sud-ouest, un centaure étranglant un lapithe. Déjà, les herbes se dessèchent; seules les camomilles font un tapis fané et parfumé. La voie sacrée reprend ses roses et ses lilas.

Je passe chez les Merlier, puis retrouve Boccard qui dîne avec trois autres Français, un Picard, un Auxerrois très sympathique,

Τετάρτη 23 Ἀπριλίου

Μέρα μουντή καὶ ζεστή. Ἐξαιρετικό τούρκικο γεῦμα στοὺς Weiglé, μετὰ στὴν Ἀκρόπολη ὅπου ἔχουν ἀνέβει πολλοὶ Γάλλοι, τσάι στὸ Ζάππειο, ἐπίσκεψη στὸ Στάδιο ἀπ' ὅπου βλέπουμε τὸ ἡλιοβασίλεμα καὶ τὸν Παρδενώνα μὲ χρυσοῦ φωτοστέφανο, καὶ τέλος δεῖπνο στὸ «Πάνθεον».

Πέμπτη 24 Ἀπριλίου

Συνοδεύω τοὺς Βρογ ὡς τὸν Πειραιά. Στὸ ἡμερολόγιό μου ἀντὶ γιὰ «ἐμεῖς» θὰ γράφω πιά ἓνα «ἐγώ», πῶ ἐλεύθερο ἀλλὰ πότε πότε μελαγχολικό. Αὐτὲς οἱ τρεῖς ἐβδομάδες θὰ μείνουν καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς μας μιὰ πολὺ ὠραία ἀνάμνηση.

Ξαναπιάνω τὴ δουλειά μου καὶ τοὺς «*Καημούς τῆς Λιμνοθάλασσας*».

Σάββατο 26 Ἀπριλίου

Γεῦμα στοὺς Βρογε μὲ τὸν πεθερὸ τοῦ Βρογε, ἄνθρωπο ἀργῶν ἀντιδράσεων, καὶ τὸν de Boccard, τὸν παριζιάνο ἐκδότη, ἓνα μεγαλόσωμο τύπο μὲ χαρακτηριστικὴ μύτη λίγο σὲ στίλ Doret, ξερὸ στὶς κουβέντες του, κι ὄχι ἰδιαίτερα συμπαθητικό. Μετὰ τὸ γεῦμα ἔρχεται γιὰ λίγο ὁ Ἀνδρεάδης γιὰ νὰ τὸν γνωρίσουν. Εἶναι πάντα εὐγενικός καὶ μὲ ἀμυδρὴ συναίσθηση τοῦ ἀστείου μέρους τοῦ ἑαυτοῦ του. Βλέποντας πῶς ὁ de Boccard δὲν γνωρίζει κανέναν ἐδῶ ἀναλαμβάνω νὰ τὸν τριγυρίσω στὴν Ἀθήνα μὲ μιὰ τρομερὴ ζέστη ποῦ μοῦ προξενεῖ διάρροια. Δὲν φαίνεται νὰ ἔχει εὐαισθησίες γιὰ τὰ ὠραῖα πράγματα, εἶναι φοβερὰ ρεαλιστὴς καὶ δὲν τοῦ περνάει ἀπ' τὸ μυαλὸ νὰ μᾶς πληρώσει ἓνα ταξί.

Στὴν Ἀκρόπολη κυρίως Γάλλοι, μερικοὶ συμπαθεῖς, καθὼς καὶ ἡ Μις Εὐρώπη, ἡ δεσποινὶς Διπλαράκου, μὲ ὠραῖο σῶμα, ντυμένη στὴν ἐντέλεια μὲ μαῦρο φουστάνι ἀλλὰ ὄχι τέλεια χαρακτηριστικά. Ὁ Παρδενώνας εἶναι πάντα ἐξίσου ὠραῖος καὶ προσέχω τὴν ὠραία μετόπη τῆς νοτιοδυτικῆς γωνιᾶς ὅπου ἓνας Κένταυρος στραγγαλίζει ἓνα Λαπίδη. Τὰ χορτάρια ἔχουν ἤδη ξεραθεῖ, μόνο τὰ χαμομήλια σχηματίζουν ἓνα ξεθωριασμένο καὶ εὐωδιαστὸ χαλί. Ἡ Ἱερὰ Ὁδὸς ξαναπαίρνει τὰ ρόδινα καὶ βιολετιὰ χρώματά της.

Περνάω ἀπ' τοὺς Μερλιέ κι ὕστερα συναντῶ τὸν Boccard ποῦ τρώει μ' ἄλλους τρεῖς Γάλλους, κάποιον ἀπὸ τὴν Πικαρδία, ἓνα ἀπὸ τὴν Ὠσέρ

Louis, et un gros M. Guérin, professeur à Beauvais. Peu après, nous rejoint M. Toussaint, dit Guill. Budé, car c'est lui qui avec Mally dirige la croisière qui a amené tous ces Français. Ils ne paraissent pas avoir vu ni compris grand'chose de la Grèce. Après un café sur la place de la Constitution dans le parfum des fleurs d'oranger, ils veulent aller voir des boîtes de nuit et après un tour en ville, je les abandonne.

Dimanche 27 avril

Tandis que je travaille, je reçois la visite d'un folâtre, envoyé je ne sais par qui, M. Τίνας Μαυρεπής, qui, après m'avoir dit qu'il a recueilli des chansons populaires, se met à me raconter toute sa vie. Δραγάτης puis gardien de bestiaux chez un τσελλιγγᾶς, il se fait διάκος, mais Venizélos le fait emprisonner à Lamia, à Athènes, puis dans des caveaux de Crète. Là, dans sa solitude, il réfléchit sur la vie, et provoque en lui la vision d'une jeune fille avec qui il a correspondu. Il en devient si amoureux que sortant de prison, il jette son froc, l'épouse, et pour vivre, fait μεσίτης à Athènes. Il ne paraît pas que le métier l'ait enrichi, et le pauvre bougre voudrait gagner de l'argent en faisant éditer les chansons qu'il a recueillies à Arachova.

J'ai toutes les peines du monde à m'en défaire, et à peine il est loin, arrive Amiguet en blazer bleu que j'accompagne en ville avant d'aller déjeuner chez les Merlier. L'après-midi, M. Merlier nous lit de ses traductions de Palamas, qui sans être parfaites, sont certainement ce qui a été fait de mieux. Je leur parle aussi de ma direction.

Le soir, je me perds au Phalère autour de la maison de Kalomiris, où j'arrive vers 8 h des roses à la main pas mal fanées.

Samedi 31 mai

Un mois sans avoir rouvert ce carnet. Pendant ce mois, du printemps nous avons passé à l'été. L'Attique est redevenue d'ocre et de rose, la

πολύ συμπαθητικό, τὸν Louis, κι ἕναν χοντρὸ κύριο Guérin, καθηγητὴ στὸ Beauvais. Λίγο μετὰ ἔρχεται κι ὁ κύριος Toussaint, ὁ ἐπονομαζόμενος Guill. Budé, γιατί μαζί μὲ τὸν Mally προΐσταται τῆς (ὁμόνυμης) κρουαζιέρας ποῦ ἔφερε ἐδῶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς Γάλλους. Δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν δεῖ ἢ καταλάβει πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ παραγγέλνουμε ἕναν καφέ στὴν πλατεία Συντάγματος ὅπου εὐωδίαζαν οἱ ἀνθισμένες πορτοκαλιές, ἐκεῖνοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπισκεφτοῦν τὰ νυχτερινὰ κέντρα κι ἐγὼ μετὰ ἀπὸ μιὰ βόλτα στὴν πόλη τοὺς ἐγκαταλείπω.

Κυριακὴ 27 Ἀπριλίου

Καθὼς ἐργάζομαι μ' ἐπισκέπτεται ἕνας τρελοῦτσικος σταλμένος ἀπὸ δὲν ξέρω ποιόν, ὁ κύριος *Τίνος Μαυρέπης*, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ δηλώνει ὅτι ἔχει συλλέξει δημοτικὰ τραγούδια, μοῦ ἀφηγεῖται ὅλη του τὴ ζωὴ. Πρῶτα ἦταν *δραγάτης*, μετὰ βοσκὸς σ' ἕναν *τσέλιγκα* καὶ μετὰ *διάκος*, ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος τὸν φυλάκισε στὴ Λαμία, στὴν Ἀθήνα καὶ μετὰ στὰ μπουντρούμια τῆς Κρήτης. Ἐκεῖ, στὴ μοναξιά του, κάνει σκέψεις γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ξυπνάει μέσα του τὸ ὄραμα μιᾶς κοπέλας μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἀλληλογραφῆσει. Τὴν ἐρωτεύεται τόσο πού, μὲ τὸ πού θγαίνει ἀπ' τὴ φυλακὴ, πετάει τὸ ράσο του, τὴν παντρεύεται καὶ γιὰ νὰ ζήσει γίνεται μεσίτης στὴν Ἀθήνα. Τὸ καινούριο ἐπάγγελμα δὲν φαίνεται νὰ τὸν πλοῦτισε καὶ ὁ κακομοίρης τώρα θὰ ἤθελε νὰ βγάλει λίγα χρήματα ἐκδίδοντας τὰ τραγούδια ποῦ συνέλεξε στὴν Ἀράχοβα.

Κάνω κάδε δυνατὴ προσπάθεια νὰ τὸν ξεφορτωθῶ καὶ ἐνῶ δὲν ἔχει προλάβει νὰ ἀπομακρυνθεῖ καταφθάνει ὁ Amiguet μὲ μπλὲ σακάκι, ὅποτε τὸν συνοδεύω στὴν πόλη προτοῦ πάω νὰ γευματίσω στοὺς Μερλιέ. Τὸ ἀπόγευμα ὁ κύριος Μερλιέ μᾶς διαβάζει τὶς μεταφράσεις του τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ χωρὶς νὰ εἶναι τέλειες εἶναι ὅπωςδῆποτε ὅ,τι καλύτερο ἔχει γίνει. Τοῦ μιλάω ἐπίσης γιὰ τὴν ἐπιθυμία μου νὰ διευθύνω ὀρχήστρα.

Τὸ βράδυ χάνομαι στὸ Φάληρο προσπαθώντας νὰ βρῶ τὸ σπίτι τοῦ Καλομοίρη, ὅπου φθάνω γύρω στίς 8:00 μὲ τὰ τριαντάφυλλα ποῦ βαστῶ ἀρκετὰ μαραμένα.

Σάββατο 31 Μαΐου

Μήνας ὁλόκληρος χωρὶς νὰ ἀνοιξῶ τοῦτο τὸ ἡμερολόγιο. Σ' αὐτὸν τὸ μήνα περάσαμε ἀπ' τὴν ἀνοιξη στὸ καλοκαίρι. Ἡ Ἀττικὴ ξαναπῆρε τὸ

mer invite au bain, le soleil au repos. Au début du mois, à Delphes pour les Fêtes, sur lesquelles j'écris 2 articles dans la Gazette, et où je souffre un peu de ma solitude.

Avec Papadimitriou, nous continuons nos promenades, au Zappion surtout, à Colone, un soir. Une colline sèche dans un faubourg de maisons basses, deux stèles au sommet entourées d'une grille grossière, mais la vue sur l'Attique, l'Acropole, où toutes les colonnes de l'aile nord ont été relevées et qui forme comme un vaste portique, la vasque des montagnes au centre de laquelle il semble qu'on soit placé, est très belle et émouvante. Un autre jour, nous allons voir une exposition avec de très bonnes choses de Tombros et d'un Mons. M. Anagnostopoulos, de beaucoup de sentiment, sans romantisme, et peintes légèrement.

Une ou deux fois chez les Merlier entre autres avec M. Nicolaïdis-Souliotis, directeur de l'école de Spetses, un Istrati plus sympathique, et l'archevêque de Trébizonde (Chrysanthos), à qui des Pontiens venus pour le travail Pernot chantent la chanson de la prise de la ville par les Turcs où l'on parle de lui. Je commence de travailler avec des Dodécanésiens, de Carpathos surtout, toujours pour ces plaques. Rythme assez monotone, mais jolies mélodies. Un soir, au Pirée, l'un d'eux, un *μαçon*, m'improvise un distique :

Φίλε μου, κάλως ὄρισες ἀπὸ τὴν Ἑλβετία
Καὶ εὐχόμεαι νᾶχης πάντα γειά, νᾶχης πάντα ὑγεία.

Henri, pendant que sa femme est à Sanary, part pour la Roumanie avec Istrati et Bil. Drôle d'idée. Après Zurich et Berne, l'expo de grand-père a lieu à Genève. A Paris, on redonne les Armaillis avec un très grand succès pour les 40 ans de Paris de Doret. Musique ici : néant. Je travaille un peu la Haffner serenade de Mozart et la 2e symphonie de Borodine.

Visite avant-hier d'Henri Wild,⁷⁸ retour d'Egypte avec 2 jeunes Américains très gentils. Je vais voir avec eux au Musée la collection mycé

---

78. Archéologue suisse (1902-1983).

χρῶμα τῆς ὥχρας καὶ τοῦ ρόδου, ἡ θάλασσα σὲ προσκαλεῖ γιὰ μπάνιο καὶ ὁ ἥλιος σὲ ἀνάπαυση. Στὶς ἀρχὲς τοῦ μήνα ταξίδεψα στοὺς Δελφούς γιὰ τὶς Ἑορτές, σχετικὰ μὲ τὶς ὁποῖες γράφω δυὸ ἄρθρα στὴν «Gazette [de Lausanne]», καὶ ὅπου ὑποφέρω λίγο ἀπὸ μοναξιά.

Συνέχισα μὲ τὸν Παπαδημητρίου τοὺς περιπάτους, κυρίως στὸ Ζάππειο κι ἔνα βράδυ στὸν Κολωνό. Ἕνας ξερός λόφος σ' ἓνα προάστιο μὲ χαμηλὰ σπίτια καὶ δυὸ στήλες στὴν κορυφὴ κλεισμένες μὲ ἓνα χονδροειδὲς κάγκελο, ἀλλὰ ἡ θεὰ τῆς Ἀττικῆς, τῆς Ἀκρόπολης μὲ τοὺς ἀναστηλωμένους κίονες τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ Παρθενώνα πού μοιάζουν μὲ μιὰ μεγάλη στοά, τὸ στεφάνι τῶν βουνῶν πού σὲ ζώνουν, ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ ὠραῖα καὶ συγκινητικὰ. Μιὰ ἄλλη μέρα πηγαίνουμε νὰ δοῦμε μιὰ ἔκθεση μὲ πολὺ ὠραῖα ἔργα τοῦ Τόμπρου καὶ κάποιου κυρίου Ἀναγνωστόπουλου μὲ πολὺ συναίσθημα, χωρὶς ρομαντισμὸ καὶ μὲ κομμάτια ζωγραφισμένα ἀπαλά.

Μιὰ δυὸ φορές στοὺς Μερλιὲ μαζί μὲ τὸν κύριο Σουλιώτη-Νικολαΐδη, διευθυντὴ τῆς Σχολῆς τῶν Σπετσῶν, ἓναν Ἰστράτι πιὸ συμπαθητικὸ, καὶ τὸν μητροπολίτη Τραπεζούντας [Χρῦσανθο], στὸν ὁποῖο οἱ Πόντιοι πού ἤρθαν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Fernot τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι τῆς κατάληψης τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπου γίνεται λόγος καὶ γι' αὐτόν. Ἀρχίζω νὰ δουλεύω μὲ Δωδεκανήσιους καὶ ἰδίως Καρπάθιους, πάντα γι' αὐτοὺς τοὺς δίσκους. Ὁ ρυθμὸς ἀρκετὰ μονότονος, μὰ ὁμορφες μελωδίες. Ἕνα βράδυ στὸν Πειραιᾶ ἓνας ἀπ' αὐτούς, στὸ ἐπάγγελμα χτίστης, αὐτοσχεδίασε γιὰ τὸ πρόσωπό μου ἓνα δίστιχο :

Φίλε μου καλῶς ὄρισες ἀπὸ τὴν Ἑλβετία

Κι εὐχομαι νὰ 'χεις πάντα γειά, νὰ 'χεις πάντα υἰγεία.

Ὁ Henri, ὅσο ἡ γυναίκα του βρίσκεται στὸ Sanary, φεύγει γιὰ τὴ Ρουμανία μὲ τὸν Ἰστράτι καὶ τὴν Bilili. Περίεργη ἰδέα. Μετὰ τὴ Ζυρίχη καὶ τὴ Βέρνη ἡ ἔκθεση τοῦ παπποῦ μεταφέρθηκε στὴ Γενεύη. Στὸ Παρίσι ξαναθεάζουν τοὺς «Armaillis» μὲ πολλὴ ἐπιτυχία γιὰ τὰ 40 χρόνια στὸ Παρίσι τοῦ Doret. Ἀπὸ μουσικὴ ἐδῶ τίποτε. Δουλεύω λίγο τὴ Σερενάτα Χάφνερ τοῦ Mozart καὶ τὴ 2η Συμφωνία τοῦ Μποροντίν.

Ἐπίσκεψη προχθὲς τοῦ Henri Wild,⁷¹ πού ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ δυὸ πολὺ συμπαθητικὸς Ἀμερικανούς. Πηγαίνω μαζί τους στὸ Μουσεῖο

71. Ἑλβετὸς ἀρχαιολόγος (1902-1983).

nienne. Quelle perfection, quel goût dans le choix des métaux, quelle vie aussi dans ces chasses. J'ai beaucoup de plaisir à retrouver l'Hermès d'Andros après celui de Praxitèle, et jamais l'élégance d'Hégéso ne m'a autant frappé; c'est vraiment une ἀρχοντοπούλλα. Le soir, nous arrivons à Glyphada juste au coucher du soleil et nous baignons tandis qu'un mince croissant que complète un disque à-demi lumineux se dessine dans le ciel. Des lumières brillent partout, glissent sur l'eau immobile.

Je lis le Voyage de Psichari, pas emballant, et un livre sur la question de la langue, traduis du Palamas – et voici un mois de passé.

Dimanche 1er juin

Avec le Pan, à Poros. Belle journée, très chaude. Brume lumineuse. Sur le bateau l'éternel vendeur de colombes qu'il promène, liées à 5 par les pattes, et que le gagnant à la loterie promènera toute la journée et que nous retrouverons pantelantes le soir en rentrant. Les belles montagnes de Méthane avec leurs villages accrochés me font de nouveau signe. A Poros, nous traversons sur la côte du Péloponèse. De là, la petite ville sur son *μπαγάζι* fait très bien, avec ses maisons blanches, son église qui la domine. Nous suivons la rive dans la direction d'Hydra. Grenadiers d'un rouge orangé en fleurs, citronniers. Près de Plaka, où des femmes assises sous un olivier décroissent les icones et les candélabres pour la fête de leur église, nous prenons un bain délicieux. En face de nous, un îlot avec quelques fortifications, et plus loin, dans les arbres de Poros, un grand couvent. Je monte avec le brave petit Papadopoulos qui me récite du Goethe jusque au Λεμονό-*δασος*, au flanc de la montagne qui domine la mer. Des citronniers le recouvrent, arrosés par des bisces, et les beaux fruits d'or brillent dans les feuilles lisses. Le magazi est délicieusement placé avec une treille de vignes, sous laquelle des citronniers, des grenadiers, des cyprès rythmant le paysage, se détachent sur la mer. De la maison, sort l'eau qui se jette dans un petit bisse bruissant. A côté du four à pain, le foyer

για να δῶ τὴ μυκηναϊκὴ συλλογὴ. Τί τελειότητα, τί γούστο στὴν ἐπιλογὴ τῶν μετάλλων κι ἐπίσης τί ζωντάνια στὰ κυνήγια τους. Πολὺ χαίρομαι ποὺ ξαναβλέπω τὸν Ἑρμῆ τῆς Ἄνδρου, μετὰ τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλη καὶ τὴν Ἥγησῶ ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν μὲ εἶχε ἐντυπωσιάσει τόσο πολὺ μὲ τὴν κομψότητά της· εἶναι πραγματικὰ μιὰ ἀρχοντοπούλα. Τὸ ἀπόγευμα φτάνουμε στὴ Γλυφάδα ἀκριβῶς τὴν ὥρα τοῦ ἡλιοβασιλέματος καὶ βουτᾶμε στὴ θάλασσα ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ τὸ νέο φεγγάρι διαγράφεται καὶ μισοφέγγει στὸν οὐρανό. Παντοῦ λάμπουν φῶτα ποὺ γλιστροῦν στὸ ἀκίνητο νερό.

Διαβάζω τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη, ὄχι ιδιαίτερα ἐνδιαφέρον, κι ἕνα βιβλίο γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, μεταφράζω Παλαμᾶ – καὶ μ' αὐτὰ πέρασε ἕνας μῆνας.

Κυριακὴ 1η Ἰουνίου

Μὲ τοὺς ἐκδρομεῖς τοῦ «Πανός» στὸν Πόρο. Ὡραία μέρα, πολὺ ζεστή. Διάφανη ὀμίχλη. Στὸ πλοῖο πηγαινοέρχεται ὁ αἰώνιος πωλητὴς περιστεριῶν. Τὰ δένει 5-5 ἀπὸ τὰ ποδαράκια κι αὐτὸς ποὺ τὰ κερδίζει, μετὰ τὴν κλήρωση τῶν λαχνῶν, τὰ κουβαλάει ὅπου πάει ὅλη μέρα καὶ τὰ ξαναβρίσκουμε ξεθεωμένα τὸ βράδυ στὴν ἐπιστροφή μας. Τὰ ὠραῖα βουνὰ τῶν Μεθάνων μὲ τὰ χωριά τους σκαρφαλωμένα στὶς πλαγιές τους μὲ ξαναχαιρετᾶνε. Ἀπὸ τὸν Πόρο περνᾶμε στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ κεῖ ἡ μικρὴ πόλη στὸ μπογάζι φαίνεται ὠραῖα μὲ τὰ ἄσπρα σπίτια της καὶ τὴν ἐκκλησίαν ποὺ δεσπόζει. Ἀκολουθοῦμε τὴν ἀκτὴ πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Ὑδρας. Ροδιές μὲ πορτοκαλοκόκκινα λουλούδια καὶ λεμονιές. Κοντὰ στὴν Πλάκα, ὅπου γυναῖκες καθισμένες κάτω ἀπὸ μιὰ ἐλιά καθαρίζουν τίς εἰκόνες καὶ τὰ κηροπήγια γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς ἐκκλησίας τους, κάνουμε ἕνα θαυμάσιο μπάνιο. Ἀπέναντί μας μιὰ νησίδα μὲ μερικὲς ὄχρωσες καὶ πιὸ πέρα, μέσα στὰ πεῦκα τοῦ Πόρου, ἕνα μεγάλο μοναστήρι. Μὲ τὸν εὐγενικὸ νεαρὸ Παπαδόπουλο, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπαγγέλλει Goethe, ἀνεβαίνω ὡς τὸ Λεμονοδάσος στὴν πλαγίαν τοῦ βουνοῦ ποὺ δεσπόζει πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα. Ἡ πλαγία εἶναι γεμάτη λεμονιές ποὺ ποτίζονται ἀπὸ αὐλάκια καὶ οἱ ὠραῖοι χρυσοὶ καρποὶ λάμπουν ἀνάμεσα στὰ λεῖα τους φύλλα. Τὸ μαγαζὶ βρίσκεται σὲ θαυμάσια θέση σκεπασμένο ἀπὸ κληματαριές, κι ἀποκάτω λεμονιές, ροδιές καὶ κυπαρίσσια τονίζουν τὸ τοπίο καὶ διαγράφονται πάνω στὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὸ σπίτι θγαίνει νερὸ ποὺ χύνεται σὲ μιὰ μικρὴ ἀμπολὴ

de pierres jaunes où la patronne nous fait cuire des œufs au plat sur son feu de bois.

Tandis que le ciel se couvre, nous allons siester sous les citronniers, et les autres partant avant nous, nous avons la chance d'apprendre à temps que le bateau ne partira qu'à 8 h et de pouvoir reprendre un bain. Quand nous prenons une barque pour retraverser sur Poros, le soleil se couche derrière l'Isthme de Méthane. Des nuages diffusent sa lumière, des palmiers se détachent foncés sur le fond rouge du couchant, et de l'or se pose sur la mer. Pendant le retour, c'est la lune qui y fait briller son argent.

Lundi 2 juin

Bibliothèques. Chaleur. Elle n'empêche pas Wild et ses Américains, revenus d'Argolide, de monter au Lycabette pendant que je sieste. Je les retrouve pour les aider pour leur départ, et j'y gagne de mettre le pied dans de la chaux à moitié éteinte. Un *βαρκάρης* heureusement me fait un lavage complet avec de l'eau à 4 sous le verre, mais je ne suis guère présentable pour aller retrouver Choisy chez M. Mammeli,⁷⁹ poète et docteur.

Heureusement, le pauvre homme est aveugle. Il me fait penser à Psichari et à Cheridjian. Gros, les yeux beaux puisqu'il n'y voit pas, le geste expressif, il a un léger tsittacisme et emploie l'accusatif constantinopolitain. Un vrai *Ρωμιός*! Il parle de ses œuvres avec tant d'admiration qu'on ne peut rien ajouter, connaît admirablement les défauts de sa race: orgueil, envie, dénigrement, et il les incarne tous. C'est ainsi qu'il critique Palamas qui est une épine dans le pied de tous les littérateurs grecs, cite par cœur toutes les félicitations qu'on lui a adressées. Avec cela, brave homme, touchant, et qui nous régale de café, de glyko et de glaces.

---

79. Apostolos Mammelis (1876-1935).

πού κελαρύζει. Δίπλα στο φούρνο για τὸ ψωμί, μιὰ ἐστία περιτειχισμένη ἀπὸ κίτρινες πέτρες ὅπου ἡ ταβερνιάρισσα μᾶς τηγανίζει αὐτὰ στὴ φωτιά πού ἄναψε μὲ ξύλα.

Καθὼς ὁ ἥλιος κρύβεται πηγαίνουμε νὰ ξαπλώσουμε κάτω ἀπ' τὶς λεμονιές. Οἱ ἄλλοι φεύγουν πιὸ νωρὶς ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐμεῖς μαθαίνουμε ὅτι τὸ πλοῖο δὲν θὰ σαλπάρει πρὶν ἀπὸ τὶς 8:00 καὶ προλαβαίνουμε νὰ κάνουμε ἀκόμα ἓνα μπάνιο. Τὴν ὥρα πού μπαίνουμε στὴ βάρκα γιὰ νὰ περάσουμε ἀπέναντι στὸν Πόρο ὁ ἥλιος χάνεται πίσω ἀπ' τὸν ἰσθμὸ τῶν Μεθάνων. Τὰ σύννεφα διαχέουν τὸ φῶς καὶ οἱ φοινικιᾶς φαίνονται πιὸ σκοῦρες στὸ κόκκινο φόντο τῆς δύσης, ἐνῶ ἡ θάλασσα ἀποκτᾶ μιὰ χρυσαφένια λάμψη. Στὴν ἐπιστροφή μᾶς συνοδεύει τὸ ἀσημένιο φεγγάρι.

Δευτέρα 2 Ἰουνίου

Βιβλιοθήκες. Ζέστη πού δὲν ἐμποδίζει τὸν Wild καὶ τοὺς Ἀμερικανούς νὰ σκαρφαλώσουν στὸν Λυκαθηττὸ τὴν ὥρα τοῦ μεσημεριανοῦ ὕπνου. Ἔχουν μόλις ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα. Πηγαίνω νὰ τοὺς βρῶ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσω στὴν ἀναχώρησή τους καὶ κατὰ λάθος βουτᾶω τὸ πόδι μου σὲ μισοσθησμένο ἀσβέστη. Εὐτυχῶς ἓνας *θαρκάρης* μοῦ τὸ πλένει καλὰ καλὰ μὲ νερὸ πού τὸ πληρώνω 4 δεκάρες τὸ ποτήρι. Ὡστόσο, ἂν καὶ δὲν εἶμαι ἀρκετὰ παρουσιάσιμος, πηγαίνω νὰ βρῶ τὸν Choisy στὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ καὶ γιατροῦ Μαμμέλη.⁷²

Εὐτυχῶς πού ὁ καημένος ὁ ἄνθρωπος εἶναι τυφλός. Μοῦ φέρνει στὸ νοῦ τὸν Ψυχάρη καὶ τὸν Cheridjian. Παχύς, μὲ ὠραῖα μάτια, μιὰ καὶ δὲν βλέπουν, χειρονομίες ἐκφραστικές, ἐλαφρὸ ψεῦδισμα καὶ χρῆση τῆς κωνσταντινουπολίτικης αἰτιατικῆς. Ἕνας πραγματικὸς *Ρωμιός*. Μιλáει γιὰ τὰ ἔργα του μὲ τέτοιο θαυμασμὸ πού ἀποκλείει ὀτιδήποτε θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ προσθέσει καὶ γνωρίζει θαυμάσια τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς του: ὑπερηφάνεια, ζηλοτυπία, κακολογία, καὶ τὰ ἐνσαρκώνει ὅλα. Ἔτσι κρίνει καὶ τὸν Παλαμᾶ πού εἶναι ἀγκάθι στὸ πόδι ὅλων τῶν φιλολογούντων Ἑλλήνων, ἐνῶ ἀπαγγέλλει ἀπ' ἔξω ὅλα τὰ συγχαρητήρια πού ἔλαβε. Μ' ἓνα λόγο καλὸς ἄνθρωπος, συγκινητικός, πού μᾶς κερνάει καφέ, γλυκὸ καὶ παγωτά.

72. Απόστολος Μαμμέλης (1876-1935).

Lundi 9 juin

Lecture de poésies de Zervos, de Kalymnos, où il exprime admirablement le côté byzantin de l'âme grecque, du gros bouquin de Μέγα⁸⁰ sur le Γλωσσικὸ Ζ. et de vers de Malacasse, qui ne me sont pas très sympathiques d'inspiration, mais dont beaucoup sont de forme très soignée. Visites d'adieu, la plupart avec cartes seulement, sauf chez Mme Roussel, très gentille, et chez les Merlier qui vont passer l'été au-dessus d'Evian. Un soir, chanteurs de Kalymnos, dans un café de la Plaka; un autre à voir Kotopouli dans une pièce française idiote. Mercredi, bain avec Carl au Phalère, au coucher du soleil. Bain de lumière, d'ambre et d'opale, pêcheurs aux voiles noires sur le ciel, qui posent des filets, et puis, plus tard, les vives lueurs de leurs lampes à acétylène.

Lettres d'Aïre. La maison va être louée pour 5 ans. L'idée qu'on pourrait jouer sur notre piano m'est incroyablement pénible, et je plains le pauvre papa.

Hier, fin de l'après-midi sur l'Acropole. On a enlevé les rails des Propylées. Couleurs admirables, harmonieuses, accordées, non fondues. Les montagnes font une frise autour de l'Acropole. Aucune ne s'élève trop haut; elles suivent le rebord du plateau. Les accidents du terrain élèvent le Parthénon (face ouest). Les colonnes restaurées rabaisent la face nord. Les colonnes intérieures du Parthénon n'ont pas les mêmes chapiteaux que les autres; elles ont moins de rainures {pour cannelures}c'est la première fois que je le remarque. Plus de fleurs, plus qu'une herbe jaune, blonde plutôt. Je passe chez les Carl en descendant, toujours plus pitoyables. Le soir, soirée dodécanésiennne. Jolis costumes, voix médiocres, assez émouvant, mais toujours enthousiasme spasmodique.

---

80. Anastasios E. Mégas (1855-1927), auteur d'une Histoire de la question de la langue en 2 vol. (Athènes 1925-1927).

Δευτέρα 9 Ίουνίου

Ανάγνωση ποιημάτων του Ζερβου, από την Κάλυμνο, που εκφράζει ἔκτακτα τὴ βυζαντινὴ πλευρὰ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τοῦ ὀγκώδους βιβλίου τοῦ Μέγα⁷³ γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ στίχων τοῦ Μαλακάση, πού σὰν ἔμπνευση δὲν μοῦ εἶναι ἰδιαίτερα συμπαθητικοὶ ἀλλὰ πού ἡ φόρμα τοὺς εἶναι πολὺ προσεγμένη. Ἀποχαιρετιστήριες ἐπισκέψεις, οἱ περισσότερες ἀπλῶς μὲ τὸ ἐπισκεπτήριο, μὲ ἐξαίρεση τὴν πολὺ εὐγενικὴ κυρία Roussel καὶ τοὺς Μερλιὲ πού θὰ περάσουν τὸ καλοκαίρι τοὺς πάνω ἀπ' τὸ Ἐνιαν. Ἐνα βράδυ ἀκούω Καλύμνιους τραγουδιστὲς σ' ἓνα πλακώτικο καφενεῖο· ἓνα ἄλλο βλέπω τὴν Κοτοπούλη σ' ἓνα ἠλίθιο γαλλικὸ θεατρικόν. Τὴν Τετάρτη μὲ τὸν Carl μάνιο στὸ Φάληρο τὴν ὥρα τοῦ δειλίου. Μᾶς τυλίγει τὸ κεχριμπαρένιο κι ὀπάλινο φῶς, καὶ βλέπουμε ψαράδες σὲ βάρκες μὲ μαῦρα πανιά νὰ ρίχνουν τὰ δίχτυα τοὺς καί, πὶ ἄργα, τὶς λάμπες τῆς ἀσετιλίνης μὲ τὰ ζωηρὰ τοὺς φῶτα.

Γράμματα ἀπὸ τὴν Αἴγε. Τὸ σπίτι θὰ νοικιαστῆ γιὰ 5 χρόνια. Ἡ σκέψη ὅτι κάποιοι ξένοι θὰ μποροῦν νὰ παίξουν στὸ πιάνο μας μοῦ εἶναι ἀφάνταστα δυσάρεστη καὶ λυπᾶμαι τὸν καημένο τὸν πατέρα.

Χθές, ἄργα τὸ ἀπόγευμα στὴν Ἀκρόπολη. Ἔβγαλαν τὶς σιδηροτροχιεὶς ἀπὸ τὰ Προπύλαια. Χρώματα θαυμαστά, ἁρμονικὰ, ταιριαστά, ὄχι ἀνακατεμένα. Τὰ βουνὰ σχηματίζουν ἓνα διάδημα γύρω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Κανένα δὲν εἶναι ψηλότερο ἀπ' ὅσο πρέπει· ἀκολουθοῦν τὰ ὄρια τοῦ λεκανοπεδίου. Οἱ ἀνωμαλίαι τοῦ ἐδάφους ἀνασηκώνουν τὸν Παρθενώνα (δυτικὴ πλευρά). Οἱ ἀναστηλωμένοι κίονες χαμηλώνουν τὴ θόρεια πλευρά. Οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες δὲν ἔχουν τὰ ἴδια κιονόκρανα μὲ τοὺς ὑπόλοιπους. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού παρατηρῶ ὅτι ἔχουν λιγότερες ραβδώσεις. Δὲν βλέπω πιά λουλούδια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ κίτρινα (ἢ μᾶλλον ὠχρὰ) χορτάρια. Κατεβαίνοντας περνῶ ἀπὸ τοὺς Weiglé, πού εἶναι ὅσο πάει καὶ πὶ ἄξιολύπητοι. Ἀργότερα δωδεκανησιακὴ βραδιά. Ὅμορφες φορεσιεὶς, μέτριες φωνές, ἀτμόσφαιρα ἄρκετὰ συγκινητικὴ ἀλλὰ ὁ ἐνθουσιασμοὸς ὅπως πάντα σπασμωδικός.

73. Α. Ε. Μέγα, *Ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος*, 2 τόμ., Ἀθήνα 1925-1927.

Samedi 14 juin

Après quelques retards, je m'embarque le samedi soir 14 au Pirée, avec un sac, une valise et un violon. Lumière rosée dans le port. A bord du Tinos, un petit vapeur grec. Pour la première fois je passe au large du Phalère. La plaine d'Attique d'où émergent les 3 collines, l'une ceinte de vert, l'autre couronnée de marbre rose, et la 3e ocre, fait un grand effet. Je partage ma cabine de 2e avec 2 jeunes gens de Carpathos (Arkassa), dont l'un joue de la mandoline, et à qui j'essaie en vain d'arracher des chansons. Les passagers sont tous grecs, surtout des étudiants, entre autres mon guide, Papandréou le poète. Nous sommes déjà au large du Sounion quand se lève la lune. Causettes sur le pont. Au matin, après une nuit tranquille, nous nous trouvons en vue d'Ikaria, redoutée des marins, rocheuse et escarpée.

Suit un autre journal consacré à un long séjour (1930-1931) dans les îles du Dodécanèse, alors occupée par les Italiens, avec pour objectif d'y rassembler des chansons populaires grecques. Samuel Baud-Bovy leur a consacré deux volumes, réédités à Rhodes (Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, 1990). Sa thèse (Paris, 1936) présente les textes de ces chansons.

Σάββατο 14 Ίουνίου

Μὲ κάποια καθυστέρηση μαρκάρω Σάββατο βράδυ, 14, στὸν Πειραιά, μ' ἓνα σάκο, μιὰ βαλίτσα καὶ τὸ βιολί μου. Ρόδινο φῶς στὸ λιμάνι. Ἐπιβίβαση στὸ «Τῆνος», μικρὸ ἑλληνικὸ βαπόρι. Γιὰ πρώτη φορὰ περνᾶω στὰ ἀνοιχτὰ τοῦ Φαλήρου. Ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἐξέχουν τρεῖς λόφοι, ὁ πρῶτος ζωσμένος μὲ πράσινο, ὁ ἄλλος στεφανωμένος μὲ ροῦξ μάρμαρο, ὁ τρίτος ὄχρα, ὅλοι θαυμάσιοι. Μοιράζομαι τὴν καμπίνα μου Β' θέσης μὲ δυὸ νεαροὺς ἀπὸ τὴν Κάρπαθο (Αρκάσα). Ὁ ἓνας παίζει μαντολίνο καὶ προσπαθῶ ἄδικα νὰ τοῦ κλέψω τραγούδια. Οἱ ἐπιβάτες εἶναι ὅλοι Ἕλληνες, κυρίως φοιτητές, μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ ὀδηγός μου, ὁ ποιητὴς Παπανδρέου. Εἴμαστε ἤδη στὸ Σούνιο ὅταν βγαίνει τὸ φεγγάρι. Κουβεντούλες στὸ κατὰστρωμα. Τὸ πρωί, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἡσυχὴ νύχτα, φαίνεται ἡ Ἰκαρία, πὸν οἱ ναῦτες φοβοῦνται, μὲ ξέρες καὶ ἀπότομες ἀκτές.

Ἀκολουθεῖ ἓνα ἄλλο ἡμερολόγιο μακρᾶς διαμονῆς (1930-1931) στὰ ἰταλοκρατούμενα τότε Δωδεκάνησα, μὲ σκοπὸ τὴ συγκέντρωση δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ὁ Samuel Baud-Bovy δὲ τοὺς ἀφιερῶσει μιὰ δίτομη συλλογή, πὸν ἐπανεκδόθηκε στὴ Ρόδο (Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, φωτομηχανικὴ ἐπανεκδόση, 1990). Τὰ κείμενα παρουσίασε στὴ διδακτορικὴ διατριβή του (Παρίσι 1936).